

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ІВАН ЦІХОЦЬКИЙ, ОКСАНА ЛЕВЧУК

ЛЕКСИКОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

П Р А К Т И К У М

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для студентів I курсу філологічного факультету

ЛЬВІВ – 2014

УДК 811.161.2'374(075.8)
ББК 81.2Укр-923

Рецензенти:

Кочан І. М., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету ім. Івана Франка

Багнюк Н. В., кандидат філологічних наук, молодший науковий співробітник відділу української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

Відповідальний редактор:

Терлак З. М., кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Львівського національного університету ім. Івана Франка

Рекомендувала до друку кафедра української мови Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 12 від 3 липня 2014 року)

Ціхоцький І., Левчук О.

Лексикологія сучасної української літературної мови (Практикум): Навчально-методичний посібник для студентів I курсу філологічного факультету / Іван Ціхоцький, Оксана Левчук. – Львів, 2014. – 258 с.

Посібник призначений для роботи на практичних заняттях із лексикології сучасної української літературної мови зі студентами I курсу філологічного факультету. Містить перелік важливих для засвоєння курсу тем та питань, рекомендовану літературу, систему практичних завдань, схеми лексикологічного та фразеологічного аналізу, порівняльну характеристику та зразки словникових статей із різних типів лексиконів і тематичний реєстр основних словників.

Для студентів українського відділення філологічних факультетів університетів.

УДК 811.161.2'374(075.8)
ББК 81.2Укр-923

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....	5
----------------	---

ТЕМАТИЧНІ ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ

Змістовий модуль I. ЛЕКСИКОЛОГІЯ

ТЕМА 1. Семасіологія. Семантична структура слова. Типологія лексичних значень. Полісемія.....	8
ТЕМА 2. Омонімія та паронімія. Типологія одиниць.....	22
ТЕМА 3. Лексична парадигматика. Синонімія та антонімія. Типологія одиниць...	32
ТЕМА 4. Етимологічна характеристика лексичного фонду української мови. Корінна та запозичена лексика. Типологія запозичень.....	47
ТЕМА 5. Активний і пасивний лексичний фонд. Історична (діахронна) лексикологія та неологія. Типологія архаїзмів і неологізмів.....	62
ТЕМА 6. Лексика обмеженого вживання. Територіальна та соціальна діалектологія. Виробничо-професійна лексика і термінологія.....	75
ТЕМА 7. Функціональна характеристика лексичного фонду. Стилїстична диференціація лексем.....	92
ТЕМА 8. Ономастика. Типологія онімів.....	106

Змістовий модуль II. ФРАЗЕОЛОГІЯ

ТЕМА 9. Фразеологія української мови. Типологія фразеологічних одиниць.....	116
ЛІТЕРАТУРА до змістових модулів I та II.....	127

Змістовий модуль III. ЛЕКСИКОГРАФІЯ

ТЕМА 10. Теорія та історія лексикографії. Сучасна лексикографічна парадигма. Типологія словників. Періодизація розвитку української лексикографії. Найдавніші українські словники.....	153
ТЕМА 11. Енциклопедичні словники. Український енциклопедичний рух.....	158
ТЕМА 12. Тлумачні словники української мови.....	168
ТЕМА 13. Історична лексикографія української мови.....	181
ТЕМА 14. Етимологічні словники української мови та суміжні з ними видання (словники іншомовних слів).....	185
ТЕМА 15. Двомовна та багатомовна лексикографія. Перекладні словники. Українська термінографія. Термінні словники.....	189
ТЕМА 16. Територіальна й соціальна лексикографія. Діалектні та жаргонні словники.....	195
ТЕМА 17. Ідіолектна лексикографія. Словники мови письменника, словопоказчики, конкорданси. Стилїстична лексикографія.....	200
ТЕМА 18. Онімна лексикографія.....	206
ЛІТЕРАТУРА до змістового модуля III.....	210

ДОДАТКИ.....	223
I. ЛЕКСИЧНИЙ ТА ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СЛОВА.....	223
II. ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР СЛОВНИКІВ.....	224
1. ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ СЛОВНИКИ.....	224
1.1. Загальні.....	224
1.2. Галузеві.....	224
Історичні.....	224
Географічні.....	224
Мовознавчі.....	224

Літературознавчі.....	225
Культурологічні та мистецтвознавчі.....	225
Філософські та політологічні.....	225
Соціологічні та психологічні.....	225
Економічні.....	226
Технічні.....	226
Сільськогосподарські.....	226
Медичні, біологічні та хімічні.....	226
Фізико-математичні.....	226
Юридичні.....	226
1.3. Персональні.....	227
1.4. Регіональні.....	227
2. ЛІНГВІСТИЧНІ СЛОВНИКИ.....	228
2.1. Тлумачні.....	228
2.2. Історичні.....	229
2.3. Діалектні.....	229
Загальні діалектні.....	229
Тематичні діалектні.....	231
2.4. Соціолектні (жаргонні).....	232
2.5. Етимологічні.....	233
2.6. Фразеологічні.....	234
2.7. Інверсійні.....	236
2.8. Іншомовних слів.....	236
2.9. Неологізмів.....	237
2.10. Словники мови письменників і словопоказчики.....	237
2.11. Ономастичні.....	240
Антропонімні.....	240
Топонімні.....	241
2.12. Орфографічні.....	243
2.13. Орфоепічні та акцентологічні.....	243
2.14. Паронімів.....	243
2.15. Антонімів.....	243
2.16. Синонімів.....	244
2.17. Омонімів.....	244
2.18. Скорочень.....	244
2.19. Стилiстичні.....	244
2.20. Частотні.....	245
2.21. Термінологічні.....	245
Суспільні науки.....	245
Мовознавство.....	245
Літературознавство.....	246
Інші суспільні науки.....	246
Природничі науки.....	248
Математика, інформатика, техніка.....	249
2.22. Перекладні.....	250
2.23. Морфологічні, морфемні та словотворчі.....	255
2.24. Візуального та асоціативного типу.....	256

ПЕРЕДМОВА

ЛЕКСИКОЛОГІЯ (від д.-гр. λέξις – «слово, вираз», λόγος – «судження, вчення») – комплексна лінгвістична дисципліна, яка вивчає словниковий склад мови. Оскільки лексичний фонд не є механічним чи хаотичним нагромадженням слів, а раціональною системою взаємовідносних та взаємопов'язаних фактів, то й лексикологію доцільно трактувати не як науку про окремі слова, а як науку про лексичну систему мови в цілому.

Розрізняють **загальну** (універсальну) і **конкретну** (національну), **історичну** (діахронну) і **описову** (синхронну), **порівняльно-зіставну** (компаративну) і **прикладну** парадигми лексикологічних досліджень. Загальна лексикологія встановлює загальні закономірності будови, функціонування й розвитку лексики. Конкретна лексикологія вивчає словниковий склад конкретної національної мови. Історична лексикологія описує словниковий склад мови на певному хронологічному зрізі, займається історією словникового складу, причинами й закономірностями його зміни. Зіставна лексикологія досліджує словниковий склад двох чи більше мов для виявлення структурно-семантичних подібностей і відмінностей між ними або для виведення спільних семантичних закономірностей. У компетенції прикладної лексикології – питання укладання словників, перекладу, лінгводидактики й культури мовлення.

Лексикологія, відтак, – багатоаспектна наука, яка вивчає природу й суть слова, його виникнення та зміну, визначення значення слів та їх уживання, структуру словникового складу мови, шляхи його поповнення та ін. У структурі лексикології доцільно виокремлювати низку підрозділів, що тяжіють до певної наукової автономії.

1) **ВЛАСНЕ ЛЕКСИКОЛОГІЯ** – наука про словниковий склад мови;

2) **СЕМАСІОЛОГІЯ** (від д.-гр. σημασία «знак, значення» і λόγος «вчення») – наука про значення слів, яка дає відповідь на запитання, як позамовна дійсність відображається у словах. Семасіологію іноді називають **лексичною семантикою**;

3) **ОНОМАСІОЛОГІЯ** (д.-гр. ὄνομα «ім'я» і λόγος «вчення») – наука, яка вивчає процеси найменування (номінації). Часто її називають ще **теорією номінації**.

4) **ЕТИМОЛОГІЯ** (від д.-гр. ἔτιμον «істина») – наука, яка досліджує походження слів і словникового складу в цілому;

5) **ФРАЗЕОЛОГІЯ** (від д.-гр. φράσις «мовний зворот, фраза» і λόγος «вчення») – наука про стійкі словосполучення, відношення слів між собою та іншими одиницями мови;

6) **ОНОМАСТИКА** (від д.-гр. ὀνομαστική «мистецтво давати імена») – наука про власні назви, що структурується на **АНТРОПОНІМІКУ** (д.-гр. ἄνθρωπος «людина» і ὄνομα «ім'я») – науку про імена людей, і **ТОПОНІМІКУ** (від д.-гр. τόπος «місце» і ὄνομα «ім'я») – науку про географічні назви;

7) **ЛЕКСИКОГРАФІЯ** (від грец. λεξικογραφία та грец. λεξικόν – словник і грец. γράφω – пишу), або **словникарство (словництво)**, – прикладна лінгвістична дисципліна, що займається збором, описом, упорядкуванням лексичного матеріалу й теоретичними засадами укладання словників.

Університетський курс «Лексикології сучасної української літературної мови» складається із трьох відносно самостійних змістових модулів, що мають різну репрезентацію у теоретичній (лекційній) та практичній складовій:

1. Лексикологія української мови (13 лекційних, 8 практичних занять);

2. Українська фразеологія (3 лекційних, 1 практичне заняття);

3. Українська лексикографія (2 лекційних, 9 практичних занять).

Основною метою вивчення «Лексикології» та «Фразеології» є формування у студентів-філологів систематизованих наукових знань про традиційні й нові підходи щодо класифікації та кваліфікації різних лексичних явищ, ознайомлення з лексико-

фразеологічною системою сучасної української мови, формування умінь і навичок використовувати в майбутній професійній діяльності лексичні та фразеологічні засоби з урахуванням їх семантики, джерела походження, стилістичних властивостей.

Основними завданнями «Української лексикографії» є формування у студентів наукових поглядів на лексикографію, вироблення навичок самостійних спостережень над різними структурами в лексикографічних виданнях, навиків типології словників і періодизації розвитку української лексикографії, знання базових словників, а також ідей мовознавців, які долучилися до параметризації українського словникового фонду.

Внаслідок вивчення дисципліни студент повинен:

Знати:

- предмет, завдання й місце лексикології, фразеології та лексикографії серед інших мовознавчих дисциплін;
- головні ідеї провідних українських і зарубіжних лексикологів;
- аспекти й методи дослідження в лексикології;
- основні ознаки слова, складові лексичного значення і його типи;
- типи системного групування лексики та диференціацію лексики української мови за різними ознаками;
- основи української фразеології;
- місце лексики і фразеології в системі сучасної української мови, їх зв'язки з іншими структурними рівнями мови;
- дефініції та властивості мовних одиниць, що входять до лексичної та фразеологічної систем української мови;
- різновиди системних зв'язків у лексиці та фразеології і класифікаційні схеми, за допомогою яких систематизуються лексичні та фразеологічні одиниці та мовні явища;
- предмет, завдання й місце лексикографії серед інших мовознавчих дисциплін;
- аспекти й методи дослідження в лексикографії;
- основні ознаки словника та аспекти лексикографічної типології;
- принципи укладання словників та базові терміни української лексикографії;
- періодизацію розвитку українського словництва староукраїнської та нової української лексикографії;
- принципи побудови статей у словниках різних типів;
- наукові праці з проблем історії та теорії лексикографії та основних дослідників, що працювали у сфері історичних лексикографічних досліджень; головні ідеї провідних українських і зарубіжних лексикографів.
- комп'ютерні технології в українській лексикографії та принципи побудови статей у словниках різних типів.

Уміти:

- визначати належність тексту до того чи іншого функціонального стилю за його лексичними, морфологічними та синтаксичними особливостями;
- знаходити і аналізувати вияви системних явищ у лексиці та фразеології;
- виконувати лексикологічний та фразеологічний аналіз слова;
- з'ясовувати джерела походження лексичних одиниць за характерними фонетичними та морфологічними ознаками;
- визначати стильову належність і емоційно-експресивне забарвлення слів та способи його вираження;
- витлумачувати значення фразеологічних одиниць та визначати тип фразеологізмів; уміти вводити їх у контекст;
- орієнтуватися в сучасних лексикографічних та фразеографічних джерелах і використовувати їх у практичній діяльності.

- аналізувати наукові праці з лексикології, фразеології та лексикографії;
- пояснювати лексичне значення слова і визначати семантичні компоненти (семи) в його структурі; визначати типи лексичних значень за різними ознаками;
- встановлювати парадигматичні та синтагматичні зв'язки слів;
- характеризувати лексику української мови за різними ознаками;
- орієнтуватися в давніх та сучасних лексикографічних джерелах і застосовувати їх у практичній діяльності;
- аналізувати наукові лексикографічні праці;
- визначати тип словника; досліджувати мікро- та макроструктуру словників різних періодів; характеризувати різні типи лексикографічних видань.

Змістовий модуль І.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ

ТЕМА 1

СЕМАСІОЛОГІЯ. СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА СЛОВА. ТИПОЛОГІЯ ЛЕКСИЧНИХ ЗНАЧЕНЬ. ПОЛІСЕМІЯ

1. СЛОВО ЯК МОВНА ОДИНИЦЯ

1.1. Ознаки слова:

- фонетична оформленість;
- семантична наповненість;
- номінативність;
- вільна відтворюваність;
- синтаксична самостійність;
- внутрішньолінійна організованість;
- непроникність;
- цільнооформленість;
- валентність;
- матеріальність;
- інформативність.

1.2. Аспекти виділення слів:

- графічний;
- фонетичний;
- структурний;
- морфологічний;
- синтаксичний;
- семантичний.

1.3. Структура слова:

- фонетична;
- морфологічна;
- семантична.

1.4. Типологія лексичних одиниць:

- повнозначні;
- займенникові;
- службові;
- вигуківі;
- онімна та апелятивна лексика.

1.5. Лексема і лекси (словоформи).

2. СЕМАНТИЧНА СТРУКТУРА СЛОВА

2.1. Компонентний (семний) аналіз слова. Семема (лексико-семантичний варіант (ЛСВ), семантема) і сема. Різновиди сем:

- класема (категоріальна сема);
- гіперсема (архісема);
- інтегральна сема;
- диференційна сема;
- потенційна (імовірнісна) сема;
- градуальна сема;

2.2. Лексичне значення слова (ЛЗС) та його типи:

2.2.1. За характером відношень:

- денотативне (номінативне, концептуальне);
- конотативне;
- контекстуальне (фразеологічно, конструктивно та синтаксично зумовлене).

2.2.2. За способом номінації:

- прями;
- переносні.

2.2.3. За ступенем семантичної вмотивованості:

- мотивовані (похідне);
- немотивовані (непохідні).

2.2.4. За видом синтагматичних відношень (можливість лексичної сполучуваності):

- вільні;
- зв'язані.

2.3. Поняття «внутрішньої форми слова».

2.4. Граматичне значення слова (ГЗС) та його місце у структурі лексеми:

- класифікаційні граматичні значення (стабільні і незмінні, зумовлені лексичним значенням слова: частиномовна належність, вид дієслів, рід іменників);
- синтаксичні граматичні значення (внутрішньослівні, змінні: рід, число, відмінок прикметника, рід і число дієслів, відмінки іменника);
- номінативні граматичні значення (внутрішньослівні, уточнюють лексичне значення слова: число іменника, ступені порівняння прикметника).

3. ПОЛІСЕМІЯ (БАГАТОЗНАЧНІСТЬ) ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ

3.1. Різновиди полісемічних рядів:

- радіальна;
- ланцюжкова;
- комбінована (радіально-ланцюжкова) багатозначність.

3.2. Механізми утворення полісемічного ряду:

- метафора (номінативна (загальнономовна), образна (поетична, персоніфікація / уособлення), когнітивна, генералізована);
- метонімія (місця, часу, засобу, належності, матеріалу);
- синекдоха.

3.3. Моносемічні слова. Причини моносемічності. Ознаки моносемічних лексем.

3.4. Явище семантичного варіювання. Енантіосемія – внутрішня антонімія.

3.5. Явище семантичної дифузії. Широкозначність (платеосемія).

3.6. Полісемія у тлумачному словнику: методика лексикографічного опрацювання багатозначних слів.

Практичні завдання

Завдання І. Користуючись словниками, відстежити варіювання семантики слів-кольоративів у наступних контекстах.

А. Визначити тип лексичного значення (денотативне, конотативне, контекстуальне) слова «**зелений**» у складі поданих словосполучень.

Зелений колір (суб'єктивна характеристика електромагнітного випромінювання оптичного діапазону, один з трьох найпоширеніших кольорів), **зелене** мило (безпечний універсальний засіб широкого спектру дії на основі калійних солей жирних кислот),

зелена маса (трав'яниста рослинність, яку згодовують у свіжому вигляді худобі і свійським птахам), **зелений** горошок (недостигле насіння гороху, що вживається як приправа до страви), **зелений** стіл (покритий сукном зеленого кольору стіл, призначений для гри в карти), **зелене** будівництво (створення парків, скверів, озеленення вулиць), **зелене** добриво (свіжа рослинна маса, яку заорюють у ґрунт для підвищення його родючості), **зелений** коридор (зона спрощеного митного контролю), **зелена** вулиця, **зелене** світло (безперешкодний рух), «**зелена** вулиця» (одне з найважчих тілесних покарань у російській армії, побиття шпіцрутенами) **зелене** яблуко (недозріле), **зелена** людина (яка не має життєвого досвіду, недосвідчена), **зелений** змії (алкоголь), **зелена** фея (абсент), тисяча **зелених** (грошова одиниця США), **зелені** чоловічки (представники позаземних цивілізацій / неідентифіковані окупаційні війська), **зелений** чай (гатунок чаю з мінімальною ферментизацією), **зелена** кава (гатунок кави, потужний антиоксидант, багатий хлорогеновою кислотою, що є засобом для схуднення), **зелений** білок (різновид білка з флюорисцентною здатністю), **зелена** армія / **зелені** партизани / **зелені** повстанці (узагальнена назва нерегулярних, переважно селянсько-козацьких збройних формувань, що протистояли іноземним інтервентам, більшовикам і білогвардійцям в роки Громадянської війни 1918-21 рр. в Україні), партія **зелених** (представники масового демократичного руху, що борються проти забруднення довкілля), **зелена** карта (US Green Card – право на постійне проживання та працевлаштування у США), **зелена** книга України (список, до якого заносять рідкісні й типові для певної місцевості рослинні угруповання, які потребують особливого режиму догляду та використання), **зелений** борщ (українська народна назва супу із великою кількістю зелених інгредієнтів), **зелений** туризм (форма туризму, сфокусована на відвідуванні відносно недоторканих людиною місцевостей і територій), **зелена** революція (комплекс змін у сільському господарстві країн, що розвиваються, у 40-70-их рр. ХХ ст., які призвели до значного збільшення світової сільськогосподарської продукції), **зелені** берети (сили спеціальних військових операцій армії США), **зелений** тариф (економічний механізм, спрямований на заохочення генерації електроенергії відновлюваною енергетикою), **зелені** водорості (парафілетична група водоростей, що живуть у водних навколишніх середовищах), **зелений** театр (літній концертний амфітеатр), **зелена** земля (натуральна фарба у живописі, мінеральний фарбник світло-зеленого кольору із різних поєднань кремнію та інших мінералів), **зелена** земля (Гренландія), **зелений** континент (Австралія), **зелена** планета (Земля), **зелені** легені (лісові насадження), **зелений** прапор (символ мусульманства), нудьга **зелена** (стан депресії), **зелене** поняття (найзагальніші відомості), **Зелені** свята (українська назва християнського свята Трійці, що відзначається на 50-й день після Паски), **Зелена** неділя (день, яким починаються Зелені свята), вулиця **Зелена** (назва вулиці у Львові), **Зелена** Євангелія (назва четвертої поетичної збірки Б.-І. Антонича), **Зелений** Клин (**Зелена** Україна) (колишня українська колонія в південній частині Далекого Сходу Росії, у нижній частині ріки Амур і над Тихим океаном).

Б. Пояснити лексичне значення словосполучень, у структуру яких входять лексеми-кольоративи «**чорний**», «**білий**», «**сірий**». Підібрати до слова синонімічний відповідник, якщо це можливо.

Чорна земля, **чорна** буря, **чорна** кава, **чорне** дерево, **чорне** духовенство, **чорне** золото, **чорне** скло, **чорний** дуб, **чорний** чай, **чорні** клобуки, **чорна** робота, **чорна** хмара, **чорні** окуляри, **чорний** хліб, **чорна** раса, **чорні** фігури, **чорна** земля, **чорний** континент, **чорна** кров, **чорний** хід, **чорна** бухгалтерія, **чорна** готівка, **чорний** ринок, **чорна** біржа, **чорний** люд, **чорна** кістка, **чорний** варіант, **чорна** туга, **чорна** година, **чорний** день, **чорне** сумління, **чорні** уста, **чорний** язик, **чорне** піднебіння, **чорна** злість, **чорна** невдячність, **чорна** справа, **чорна** віспа, **чорна** вдова, **чорна** смерть, **чорне** вугілля, **чорний** метал, **чорний** камінь, **чорна** металургія, **чорний** список, **чорна** книга, **чорна**

дошка, чорна пляма, чорна сотня, чорні квартали, чорна смородина, чорний горіх, чорний фосфор, чорний ліс, чорний порошок, чорна ніжка, чорна тополя, чорна магія, чорне слово, чорна сила, чорна діра, чорна матерія, чорний четвер, чорний барон, Чорний квадрат, Чорне море, Чорна гора, Чорний Черемош, Чорна рада.

Білий костюм, біле волосся, біле личко, біла фігура, біла пляма, біла раса, біла армія, білий фосфор, біла нафта, білий материк, біла олімпіада, білі жнива, біле золото, білий білет, білий світ, біла кість, біла ворона, білі комірці, біле вино, білий вірш, біле вугілля, біле золото, білий метал, білий гриб, біле зерно, білий ліс, біле м'ясо, біла пляма, біла ніч, білий ранок, білий день, білий карлик, біла магія, біла смерть, білий ведмідь, білий лелека, біла акула, білий амур, Білий дім, Біла Церква, Біле озеро, Біле море, Біле братство.

Сірий плащ, сірий вовк, сіра людина, сірі будні, сіре волосся, сіра речовина, сіра свита, сірий папір, сіре сукно, сірий день, сіра лекція, сіра мова, сірий люд, сіра мишка, сірий вовк, сірий пацюк, сірий журавель, сірий кит, сірий сорокопуд, сіра гуска, сіра вільха, сірий мармур, сірий ґрунт, сірий чавун, сірий кардинал, Сірий Клин.

В. Користуючись тлумачними словниками, укласти словосполучення зі словами «червоний», «синій», «жовтий», «блакитний», пояснити їх значення.

Завдання II. *Із поданими словосполученнями укласти речення у прямому значенні та у фразеологічному контексті. Пояснити механізми утворення вторинних переносних значень.*

1. Вдаряти по руках, просити руку, важка рука, випускати з рук, гріти руки, давати волю рукам, довгі руки мати, піднімати руку, карти в руки, липнути до рук, нагрівати руки, накласти руки на себе, не випускати з рук, рука не здригнеться, не подати руки, не покладати рук, носити на руках, облизувати руки, обламувати руки, потрапити під руку, плазувати на руках, потерти руки, потягти руку, розводити руками, розв'язати руки, рука не піднімається, руки вгору, рука руку миє, триматися руки, умивати руки, бруднити руки, не брати в руки, прикладати руку, бити по руках, руки опустилися, жіноча рука, дати в руки, тримати в руках, мати руку.

2. Тягти за вуха, тягти ноги, тягнути лямку, тягти ярмо, сидіти на яйцях, сидіти на телефоні, сидіти на печі, сидіти на валізках, сидіти на чужому возі, сидіти за спиною, сидіти на троні, лити воду, жувати жуйку, піднімати зброю, піднімати келих, підіймати прапор, піднімати до небес, піднімати на щит, піднімати голову, піднімати носа, піднімати очі, закрити грудьми, закрити очі, закрити рота.

Завдання III. *У переліку близькозначних слів, об'єднаних спільною гіперсемою, знайти «зайві» слова. Відповідь обґрунтувати.*

1. Голубці, вареники, деруни, налисники, млинці, пельмені, борщ, каша, холодець, галушки, локшина, бануш, пампушки.

2. Батько, зять, мати, син, дочка, свекор, дитина, дід, невістка, дружина, хрещеник, кум, сваха, чоловік.

3. Напій, роса, молоко, розсіл, пиво, олія, відвар, сіль, вода, горілка, бензин, тернівка, нафта, сироп, маринад.

4. Планшет, ноутбук, нетбук, комп'ютер, калькулятор, сканер, принтер.

5. Курка, гуска, індик, горобець, півень, дятел, качка, цесарка.

6. Вовк, крокодил, тигр, лев, рись, леопард, мамонт, ведмідь, пантера.

7. Лось, олень, лань, коза, вівчарка, корова, муфлон, як, тур.

8. Хата, котедж, дача, квартира, гараж, дім, хлів, стайня.
9. Кермо, трансмісія, панель, гальма, швидкість, колесо, двигун, тахометр, траса.
10. Лексикологія, орфоепія, синтаксис, фразеологія, лексикографія, метонімія, акцентологія.
11. Омонімія, етимологія, полісемія, паронімія, синонімія, антонімія.

Завдання IV. *Згрупувати слова за гіперсемами («проміжок часу», «науковець», «військовий», «частина тіла», «рослина», «риба», «птах», «тварина», «хижак», «предмет умеблювання», «знаряддя праці», «дорога», «механізм», «одяг», «головний убір», «транспорт», «погодне явище», «збірна сукупність», «емоція»), з'ясувати, які диференційні семи зумовлюють їхнє значення.*

Рік, солдат, плече, лосось, диван, плуг, автострада, стіл, академік, чебрець, комбайн, лопата, пальто, рись, дощ, трамвай, жайворонок, стегно, шосе, секунда, ворона, щавель, тигр, ластівка, місяць, лейтенант, шапка, калина, голуб, долото, ліжко, культиватор, капелюх, тиждень, карп, плащ, грім, ведмідь, люцерна, літак, шука, молоток, палець, краватка, капітан, орел, доба, бузок, табун, стілець, обценьки, ніс, собака, шафа, сова, сом, вовк, хвилина, дорога, трактор, майор, день, тролейбус, полковник, куртка, виноград, карась, нога, ховрах, піджак, сержант, аспірант, спина, віхола, стадо, поліція, журавель, таксі, асистент, автобан, година, сорочка, професор, кішка, дзеркало, язик, кайло, малина, ера, штани, поїзд, вухо, зозуля, жито, шорти, потилиця, дятел, прапорщик, автобус, ріпа, епоха, доцент, просо, стопа, трюмо, чапля, горобець, буря, радіти, калина, хнюпитися, хуртовина, боятися, ватага, капелюх, терен, лютувати, буревій, бузок, сердитися, мишва, віхола, кукурудза, тужити, шторм, отара, малина, рій, сумувати, ураган, студентство, заметіль, конюшина, тремтіти, квасоля, хурделиця, петрушка, тішитися, щавель, циклон, череда, сумувати, овес.

Завдання V. *Виділити класеми, гіперсеми, інтегральні та диференційні семи у поданих рядах слів.*

1. Шосе, бульвар, проспект, вулиця, автострада, траса, плай, гостинець, путівець, авеню, стежка.

2. Позашляховик, автобус, тролейбус, трамвай, авіалайнер, аеробус, вантажівка, вертоліт, літак, карета, танк, підвода, велосипед, бронетранспортер, автомобіль, сани, седан, хетчбек, трак.

3. Сік, лимонад, пиво, горілка, коньяк, молоко, кефір, ряжанка, віскі, бренді, вино, мінералка, кава, чай, какао, кумис, лате, вино, мартіні, коктейль.

4. Вітрильник, корвет, танкер, шхуна, авіаносець, субмарина, катамаран, баржа, паром, човен, тральщик, катер, крейсер, міноносець, яхта.

5. Школа, університет, академія, інститут, ліцей, гімназія, училище, бурса, семінарія, дитсадок, інтернат, ясла, консерваторія, музична школа.

6. Хмарочос, котедж, палац, замок, вілла, хата, намет, колиба, гуртожиток, готель, хороми, дім, будинок, сарай, гараж, конюшня, веранда, кухня, вітальня, підвал, спальня, ресторан, бар, кафе.

7. Ходити, бігти, присідати, розповідати, говорити, підстрибувати, підіймати, обіймати, роздягати, лягати, сідати.

8. В'язати, вишивати, прибирати, замітати, колоти, рубати, копати, пиляти, стругати, різати, малювати, писати, голубити, зачісувати, шити, клеїти, майструвати, зварювати, загвинчувати, рвати, стругати, скручувати, прасувати, витискати, куховарити.

9. Холодний, гарячий, теплий, крижаний, прохолодний, колючий, мокрий, вологий, сухий, солодкий, солоний, приємний, кислий, смердючий, слизький, порепаний, пористий, крихкий, твердий, м'який, пружний, масний, брудний, липкий.

Завдання VI. У переліку слів зі спільним концептуальним значенням виокремити емоційно-експресивні (конотативні), семантично-сміслові та фразеологічно-контекстуальні нашарування над базовим значенням, пояснити стилістичну специфіку слів та сферу їх уживання.

ГОВОРИТИ, казати, промовляти, балакати, мовити, ректи, подейкувати, тягти, видавлювати, видушувати, цідити, рубати, хрипіти, скрипіти, сичати, шипіти, хлипати, гавкати, гарчати, гелготати, лопотати, цвенькати, шваркотати, вести мову, заводити мову, річ держати, кидати слово, цідити крізь зуби, теревені правити.

ІТИ, прямувати, простувати, ступати, крокувати, маршувати, чимчикувати, тарабанитися, шкандибати, переставляти ноги, дорогу міряти, ноги волочити, топтати чоботи.

БИТИ, парити, шпарити, періщити, сікти, хльостати, чесати, клепати, батожити, бичувати, кропити, шмагати, шкварити, бухати, товкти, гатити, гамселити, голомшити, гріти, дубасити, духопелити, жарити, пригощати, частувати, колошпатити, лупити, лупцювати, мотлошити, піднімати руку на когось, частувати кулаками когось, всипати березової каші, годувати потиличниками.

СИЛЬНИЙ, міцний, дужий, здоровий, могутній, стожильний, м'язистий, мускулистий, потужний, відчутний, великий, страшний, дошкульний, глибокий, безкрай, несамовитий, жакливий.

СТАРИЙ, похилий, літній, підстаркуватий, перестарілий, старезний, дряхлий, похилого віку, зношений, потертий.

КВОЛИЙ, тендітний, безсилий, немічний, слабкий, слабкий, слабовитий, миршавий, хирявий, хирий, хирлявий, хиренний, повільний, дохлий.

Завдання VII. Для поданих багатозначних слів схематично зобразити структурну модель полісемії (радіальна, ланцюжкова, комбінована) та визначити шляхи утворення похідних значень (метафоричне або метонімічне перенесення).

КЛЮЧ 1. Знаряддя для замикання чи відмикання замка; 2. Знаряддя для загвинчування або відгвинчування гайок, болтів; 3. Засіб для розуміння, розгадування когось, чогось, для оволодіння чимось; 4. Найважливіший у воєнному відношенні пункт, оволодіння яким зміцнює, поліпшує становище, забезпечує перемогу; 5. Вимикач для замикання й розмикання електричного кола на різні відрізки часу відповідно до телеграфного коду у телеграфному апараті або радіопередавачі; 6. Знак на початку нотного рядка, за допомогою якого встановлюється висота та назва звуку; 7. Ряд однорідних предметів або живих істот, які рухаються один за одним, утворюючи кут; 8. Горішний клиноподібний камінь, який завершує склепіння будинку або арку; 9. Жердина з гачком, за який зачіплюють відро для набирання води з криниці.

КРИЛО 1. Літальний орган птахів, комах та деяких ссавців; 2. Плавець у риб; 3. Нерухома відносно корпусу плоска поверхня літака, що підтримує його в повітрі під час польоту; 4. Обертальна лопасть вітряка; 5. Підводна частина корпусу швидкоплавного судна, що утримує його в максимальному надводному положенні під час руху; 6. Бляшаний дашок над колесом автомашини для захисту від пилу та болота; 7. Робоча частина мотовила жнивarki чи хедера комбайна, яка нагинає скошувану масу до різального апарата та відкидає її набік; 8. Бокова частина будівлі, споруди, якоїсь площини; 9. Бокова частина бойового порядку; фланг; 10. Крайне угруповання якої-небудь політичної організації.

КАМІНЬ 1. Тверда гірська порода у вигляді суцільної маси або окремих шматків, що не кується й не розчиняється у воді; 2. Окремий шматок, брила такої гірської породи; 3. Тяжке почуття; туга, смуток, горе; 4. Коштовний мінерал як прикраса; 5. Намогильний

пам'ятник; 6. Жорно в млині; 7. Хвороба нирок, печінки, сечового міхура; 8. Старовинна міра ваги (32 фунти – 13 кг.).

ХОЛОД 1. Низька температура навколишнього середовища; 2. Стан цілковитої байдужості, інертності; відчуття самотності, порожнечі, безнадії; 3. Безпристрасне ставлення до кого-, чого-небудь, відсутність зацікавлення, цілковита байдужість.

ЖМЕНЯ 1. Долоня й пальці в зігнутому стані, що дає можливість тримати в них покладене, насипане; 2. Кількість чого-небудь, що вміщається між зігнутими долонею та пальцями; 3. Незначна кількість кого-, чого-небудь.

СТАРИЙ 1. Який прожив багато років, який досяг старості; 2. Який існує довгий час, давно створений; 3. Який довго був у вжитку, зносився, іноді навіть став непридатним для користування; 4. Який давно минув, пройшов (про час); 5. Який зберігся, залишився від колишніх, давніх часів; старовинний; 6. Який був раніше, передував наявному тепер; колишній.

ХОДИТИ 1. Ступаючи ногами, переміщатися, змінювати місце в просторі; 2. Вирушати куди-небудь, до когось з певною метою; 3. Плавати (про рибу й морських тварин); 4. Переміщатися (про наземний транспорт); 5. Рухатися, переміщатися сюди й туди (про предмети); 6. Бути одягненим у що-небудь; 7. дієслівна зв'язка при позначенні якого-небудь душевного стану, настрою людини або її властивостей, рис; 8. Стежити за кимсь, чимсь з метою забезпечення нормального стану, порядку; 9. Переказуватися з вуст в уста, поширюватися (про чутки, перекази і т. ін.); 10. Бути наявним, мати місце, виявлятися де-небудь; 11. Бути в обігу (про гроші); 12. Робити певний хід у якійсь грі; 13. Задовольняти природну потребу; 14. Стосуватися когось, чогось.

Завдання VIII. *Визначити тип лексичного значення поданих слів чи словосполучень.*

А. Подані слова розподіліть на однозначні (моносемічні) та багатозначні (полісемічні). Поясніть лексичні значення багатозначних слів.

Ворота, вітер, родина, перо, лінія, обеліск, подушка, ковдра, підошва, полотно, рукав, паладій, фосфор, сметана, молоко, лист, історія, шийка, ніжка, носик, вушко, хвіст, палець, голова, обличчя, язичок, спинка, ручка, журавель, крило, вікно, день, гніздо, хліб, блискавка, літургія, магістр, магістраль, потік, реферат, путівка, вогонь, команда, вершина, гора, акумулятор, вірус, вертоліт, інститут, вулкан, папір, ґрунт, дерево, золото, мідь, вовк, хрущ, баран, лисиця, скумбрія, щука, ящірка, груша, слива, дуб, сосна, липа, мак, сіль, камінь, епітет, зірка, зупинка, болото, цирк, суфікс, копійка, корінець, автограф, агресор, полоніст, писар, полотно, пеніцилін, ясла, ясир, скаут, родовище, різьба, митра, конгрес, апофеоз, альбом, автостоп, машина, термометр, магнітола, мовлення, тонкий, мертвий, гострий, великий, вільний, кам'яний, залізний, сталевий, мокрий, яснозорий, широкий, золотий, холодний, близький, непопулярний, чистий, стріляти, стрибати, бігти, летіти, розбити, скласти, стояти, сидіти, відкрити, випустити, розходитися, падати, кипіти, бити, прошелестіти, сканувати, ризикати, прошивати, обповзати.

Б. Користуючись словниками, визначте, котрі з поданих слів мають немотивоване значення.

Безрукавка, нарукавник, рушник, рукодільниця, рукоділля, рукав, підручник, рукавиця, рука, наперсток, перстень, перст, млинець, млин, погляд, вигляд, початок, кінець, наочний, заочний, окуляри, окомір, око, короткозорий, зір, зріти, діброва, дубовий, дуб, нюхати, ніс, неділя, понеділок, діло, вівторок, повторювати, середа, вересень, жовтень, листопад, червоний, черв'як, чорний, відбійник, бій, бити, підсніжник, сніговиця, сніжинка, сніг, підводник, водолаз, водогін, водиця, водянка, вода, горілка,

гора, горіти, розумний, розум, уміти, вихід, вхід, іти, запобіжник, бігти, біг, заснути, сон, наральник, рало, рити, учитель, учительська, навчання, учбовий, учениця, учень, неук, учити, город, городити, жердина, гора.

Завдання XI. У поданих текстах знайдіть поетичні метафори, поясніть їх значення та визначте тип.

1. Ідуть дощі. Холодні осінні тумани клубочать угорі і спускають на землю мокрі коси. Пливе у сірі безвісті нудьга, пливе безнадія, і стиха хлипає сум. Плачуть голі дерева плачуть солом'яні стріхи, вмивається сльозами убога земля і не знає, коли осміхнеться. Сірі дні змінюють темні ночі. Де небо? Де сонце? Міради дрібних крапель, мов умерлі надії, що знялись занадто високо, спадають додолу і пливуть, змішані з землею, брудними потоками. Нема простору, нема розваги. Чорні думи, горе серця крутяться тут, над головою, висять хмарами, котяться туманом, і чуєш коло себе тихе ридання, немов над умерлим...

Маленьке, сіре, заплакане віконце. Крізь його видко обом – і Андрієві, і Маланці, як брудною, розгрузлою дорогою йдуть заробітчани. Йдуть та й йдуть, чорні, похилені, мокрі, нещасні, немов каліки-журавлі, що відбились від свого ключа, немов осінній дощ. Йдуть і зникають у сірі безвісті...

Тьмяно в хатинці. Цідять морок маленькі вікна, хмуряться вогкі кутки, гнітить низька стеля, і плаче зажурене серце. З цим безконечним рухом, із цим безупинним спаданням дрібних крапель пливуть і згадки. Як краплі сі – упали й загинули в болоті дні життя, молоді сили, молоді надії. Все пішло на других, на сильніших, на щасливіших, немов так і треба (*М. Коцюбинський*).

2. Він був сином мужика і став володарем у царстві духа.

Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури.

Він був самоуком і вказав нові, світлі і вільні шляхи професорам і книжним ученим.

Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри, а для волі Росії зробив більше, ніж десять переможних армій.

Доля переслідувала його в житті скільки могла, та вона не зуміла перетворити золота його душі в іржу, ані його любові до людей в ненависть і погорду, а віри в бога у зневіру і песимізм.

Доля не шкодувала йому страждань, але й не пожаліла втіх, що били із здорового джерела життя.

Найкращий і найцінніший скарб доля дала йому лише по смерті – невмирущу славу і всерозквітаючу радість, яку в мільйонів людських сердець все наново збуджуватимуть його твори. Отакий був і є для нас, українців, Тарас Шевченко (*І. Франко*).

3. Твої листи завжди пахнуть зів'ялими трояндами, ти, мій бідний, зів'ялий квіте! Легкі, тонкі пахощі, мов спогад про якусь любов, минулу мрію. І ніщо так не вражає тепер мого серця, як сії пахощі, тонко, легко, але невідмінно, невідборонно нагадують вони мені про те, що моє серце віщує і чому я вірити не хочу, не можу.

Мій друже, любий мій друже, створений для мене, як можна, щоб я жила сама, тепер, коли я знаю інше життя? О, я знала ще інше життя, повне якогось різкого, пройнятого жалем і тугою щастя, що палило мене, і мучило, і заставляло заламувати руки і битись, битись об землю в дикому бажанні загинути, зникнути з сього світу, де щастя і горе так божевільно сплелись... А потім і щастя, і горе обірвались так раптом, як дитяче ридання, і я побачила тебе.

Я бачила тебе і раніше, але не так прозоро, а тепер я пішла до тебе всею душею, як сплакана дитина іде в обійми того, хто її жалує.

Се нічого, що ти не обіймав мене ніколи, се нічого, що між нами не було і спогаду про поцілунки, о, я піду до тебе з найщільніших обіймів, від найсолодших поцілунків! Тільки з тобою я не сама, тільки з тобою я не на чужині. Тільки ти вмієш рятувати мене від самої себе. Все, що мене томить, все, що мене мучить, я знаю, ти здіймеш своєю тонкою, тремтячою рукою, вона тремтить, як струна, – все, що тьмарить мені душу, ти проженеш променем твоїх блискучих очей, – ох, у тривких до життя людей таких очей не буває! Се очі з іншої країни... *(Леся Українка)*.

Завдання X. У поданих текстах знайдіть слова, ужиті у переносному значенні. Визначте тип перенесення (метафоричне або метонімічне).

1. Дощ не сіявся, не йшов, не періщив, а цідився з неба такими важкими, тугими і рясними цівками, що між ними не вмістилася б жодна краплина. Починався він десь за невидимим обрієм, вихлюпувався на промоклий зелений луг, покриваючи піною, у прозорих бульбашках і срібних бризках, водою молоду траву та жовті кульбаби. Через запітніле віконне скло, на яке сяялась мжичка від розбитих об замшілий паркан стрімких потічків, я не чув запахів, тому прочинив набряклі двері й разом з вологим туманом та прохолодними краплями, які вдарили мені в обличчя, відчув, як пахне земля, трава, збитий цвіт яблуневих садів і навіть вода. Ці кольорові пахощі лоскотали мені ніздрі, паморочили голову, трепетно зболювали серце *(Ю. Царук)*.

2. От ще не бачив його, жодна краплина не впала на твою долоню, не стрельнула тобі в лоб, а от шум настроює на те, що безтурботний цей дощ і щасливий. Можливо, так сподіваєшся тому, що й досі стоять перед твоїм зором густі місячні плями на підлозі, коли ти засинав, тиха й глибока ніч, яка не обіцяла негоди. І чомусь так і думаєш зараз, сидячи спиною до вікна, не виглянувши надвір, що ллється цей дощ із чистого безхмарного неба, при великому місяці, що водяні бризки перемішалися там із місячними краплинами, усе в блиску і сяйві, кожна дощинка світиться зсередини хоч і пригніченим, але випростаним і живим огнем місяця. Знаєш достеменно, що неможливо це, а от напівсонною, ще не розбурканою душею сприймається це так *(Є. Гуцало)*.

3. Нині минули ті часи, коли рослинне існування як анабіоз цілих поколінь давав лише сіреньку пляму на карті світу. Тепер інша доба. Незалежно від нашої волі ми включаємось ланкою в життя нашої планети, вкритої нервовою сіткою атомних мін і політичних вулканів, що клетотять, готові до вибуху. Нині брак великої мудрості, великої поваги і любові до людини, великої відповідальності за спадщину предків і долю нащадків відчувається як найбільша рана людства. Рана, в яку може вкинута смертельна інфекція, найстрашніший її носій – напівосвічений ефрейтор, рішучий напівінтелігент. З гімназії чи семінарії він знає фразеологію культури і цивілізації. Але не знає тієї конденсованої духовної сили, життєвої сили, що стоїть за словами, тому він залюбки підмінює слова, відважно жонглує ними і робить сліпучий феєрверк – тимчасову ілюзію правди *(Є. Сверстюк)*.

4. Блакитними очима дивиться мені в очі весна. Вона ще молода, усміхається святково й чисто, в її ледь чутному диханні – збудлива таємниця свіжості, краси природи, що завжди відроджується й відроджується. Ще так недавно бігла по дніпровських кручах рудою лисицею осінь, бігла барвисто, холодним повівом несло від її прудкого, безповоротного бігу. Так недавно дихало в її думки студеним пахом зів'ялого листя, а вже сьогодні – лагідне, шовковисте повітря весни купає мої очі, вся земля ніби випромінює благодатну снагу, що помагає рости не тільки траві, квітам, деревам, а й мріям людським *(Є. Гуцало)*.

5. Зроджена в боротьбі та праці народу, українська мова зазнала чимало сторонніх впливів. Ці впливи були, з одного боку, корисні, а з іншого – шкідливі. І образ мови, її тональність – змінилися. Та мова, якою ми говоримо сьогодні, зазнала багато змін. Якби до рук Котляревського або Шевченка потрапив примірник сучасної газети, дуже важко було б переконати наших класиків, що це писане їхньою мовою. Дуже вже багато в сучасній мові мулу, непотрібного мавпування і плазування перед іншими мовами. Ми знаємо, що в нашому світі має вартість усе самобутнє, оригінальне, первородне. Коли геолог розглядає пробу гірської породи, він будь-що хоче очистити її від домішок і дістати «чисту породу». Збирач золота відмиває породу і дошукується щирого золота (С. Караванський).

Завдання XI. Прочитайте текст. Користуючись тлумачним словником, поясніть значення виділених слів.

Спробуйте знайти, включаючи найповніше і найновіше 50-томне **зібрання**, твір Івана Франка «Не пора» – не відшукаєте ніколи.

Тому, хто знає цей вірш, не важко здогадатись, чому він так лякав **«комендантів»** від літератури, мистецтва, зокрема, **ортодоксальних** упорядників та дослідників творчості І. Франка: бо ж **показує** ставлення І. Франка до проблеми політичної самостійності України.

Зрозуміло, **торкатись** таких **сторінок** життя і творчості Івана Франка було не бажано. Вони б суперечили відомому трактуванню образу Каменяра. Нас вчили сприймати його, найперш, як глибоко переконаного інтернаціоналіста, котрого, начебто, справи суто українські, національні **хвилювали** менше всього, а найбільше – загальнолюдські.

Безсумнівно, письменник завжди **стояв** на інтернаціональних позиціях і йому **чужою** була національна **обмеженість**. Але живодайні **витоки гарячої** любові до інших народів брали початок із **синівської** любові до України. «Скрізь і завжди у мене була одна провідна думка – служити інтересам мого рідного народу та загальнолюдським поступовим гуманним ідеям. Тим двом провідним **зорям** я, здається, не споневірявся досі і ніколи не споневірюся до кінця мого життя», – так писав поет 1914-го у передмові до збірки «Із літ моєї юності». Така його правда.

Попри неоднозначність політичних поглядів за різних періодів життя, Франко був драгомановцем і марксистом, фабіанцем і радикалом, націонал-демократом, ніколи і ніде він не заперечував права **рідного** народу на незалежність. Ніколи не виступав проти цього. Навпаки – всім серцем **вітав** віковічні прагнення України до **соборності**, радів, що її народ «гноблений, отемнюваний, деморалізований, хоча бідний, недолугий і непородний, але все-таки поволі **піднімається**, відчуває в щораз ширших масах жадобу **світла**, правди та справедливості й до них шукає своїх **шляхів**». Поет бажає бачити щасливим і вільним свій народ. Тому й виник вірш «Не пора». Вірш вперше **побачив світ** 1887 року у збірці І. Франка «З вершин і низин» у циклі «Україна».

Дата написання вірша «Не пора» невідома. Є підстави вважати, що він виник 1880 року. Перша строфа, яка так довго **лякала** охоронців царського режиму, нещадно заборонялася, зумовлювала конфіскації всього твору, **закликала** українців обабіч кордонів звільнитися від рабства, ганебного прислужництва монархічним режимам – царській Росії й Австро-Угорської монархії [...]

Такого **сильного**, могутнього революційного **слова**, сповненого віри у визволення народу, такого відчайдушного заклику до боротьби за його святі ідеали українська поезія до Франка не знала.

Особливо популярною стала пісня на початку ХХ століття серед української студентської молоді. Не відбувалося жодного молодіжного зібрання, на якому вона не **звучала** б.

Вірш І. Франка, **окрилений** музикою, активно функціонував на західноукраїнських землях, хоча й тут його поширенню чинила перешкоди польська шляхта. Він звучав на сотнях народних віч як національний гімн, як заклик до боротьби. Можна без перебільшення сказати, що на західноукраїнських землях в дорадянський час це був чи не найпопулярніший твір (Юрій Ковалів).

Завдання XII. *Вказати на вид тропа, актуалізованого у поданих словосполученнях (загальнономовна (нейтральна) метафора, поетична метафора, персоніфікація (уособлення, прозопоєя), метонімія, синекдоха, енантіосемія).*

Мереживо снів, час летить, краплина люті, спалах любові, ніжка стола, кулькова ручка, невмите небо, поламаний ксерокс, дорогий джип, жіночі галіфе, легкі капрі, жінка в бікіні, чоловік в балаклаві, дорожнє полотно, подушка фундаменту, температура падає, годинник іде, зупинка тролейбуса, лист паперу, лист металу, корінець книги, корінь квадратний, корінь зуба, зерна правди, розрахуватися сріблом, столове срібло, навшпиньки вечір підійшов, читати Андруховича, слухати Вакарчука, дивитися Параджанова, Київ зустрічає гостей, парламент ухвалив рішення, суд заборонив збори, аудиторія шумить, клас написав контрольну роботу, кишені повні міді, гора мотлоху, білі комірці, крапові берети, Червона Шапочка, Україна пробуджується, слухає метал, гомонить Хрещатик, учиться шанувати копійку, ліс мовчить, смачна груша, з'їсти тарілку борщу, випити стакан молока, сердиться Дніпро, гострити слово, ноги моєї тут не буде, гомоніла Україна, відійти від роботи (відпочити), відійти у кращий світ (померти), уважно прослухати лекцію, прослухати слова лектора (не почути інформації), безцінний подарунок (вартісний), безцінна річ (яка нічого не вартує), запустити справу (розпочати діяльність), запустити справи (не дбати про щось).

Завдання XIII. *У поданому тексті знайдіть однозначні (моносемічні) слова та поясніть їх значення.*

На особливостях формування ранніх українських діалектів істотно позначився насамперед той факт, що більша частина протоукраїнської етномовної території містилася в межах східної частини прабатьківщини слов'ян (між Прип'яттю, Середнім Дніпром, Карпатами і зоною степів). Через це в українських говорах більшою чи меншою мірою відбилися всі фонетичні, граматичні й лексичні зміни, які відбувалися ще в праслов'янських діалектах цього ареалу.

Після поділу на початку н. е. праслов'янської мовної спільності на західну й східну діалектні зони розпочався останній, пізньопраслов'янський період. У цей час дедалі більше зростала відмінність між відзначеними зонами на фонетичному й інших мовних рівнях. Ця відмінність поглиблювалася з розселенням східнослов'янських племен на широких просторах у басейнах Десни, Верхнього Дніпра й Верхньої Оки, оскільки в цей час при переважаючих внутрішніх тенденціях мовного розвитку вона зумовлювалася також і впливами іншомовних (балтського та фінно-угорського) субстратів. На півдні, на слов'янському ареалі черняхівської культури, істотно позначився іранський субстрат. Усе це спричинилося до того, що при подальшому паралельному розвитку в усіх пізньопраслов'янських діалектах тих фонетичних, граматичних і лексичних процесів, які були започатковані ще в індоєвропейський час і в ранній та середній праслов'янській періоди (до початку н. е.), результати багатьох із цих процесів у пізньопраслов'янську епоху (I-V ст. н. е.) в різних діалектах були не однаковими. Зростали відмінності на різних мовних рівнях не тільки між західним і східним слов'янськими діалектними масивами, але і в середині самого східнослов'янського діалектного ареалу. Усе більше поширюючись на величезних і слабо пов'язаних між собою територіях, накладаючись вище Прип'яті й Десни на місцеві балтський та фінно-угорський субстрати, східнослов'янські говори ще з

перших століть н. е. поступово, але неухильно втрачали свої спільні риси, властиві їм у час функціонування на первісній слов'янській прабатьківщині між Карпатами і Дніпром та між Прип'яттю й зайнятою кочовими племенами зоною степів. Разом з тим втрачався і будь-який ґрунт для спільної східнослов'янської народнорозмовної мови навіть у пізніших умовах спільної східнослов'янської держави – Київської імперії (Г. Півторак).

Завдання XIV. Поясніть лексичні значення виділених слів та з'ясуйте, якими типами граматичних значень вони оформлені у контексті (класифікаційні, синтаксичні, номінативні ГЗС).

Сад наш на **історичному** місці. За даними всіх переказів і легенд, колись тут, **на нашому острові**, стояла деякий час Запорозька Січ, **вирувало** хоробре веселе козацтво. Дуже вдало обрали наші предки собі місце **для табору**, вже й тоді вони **розумілися** на тактиці та стратегії!... Острів, бачите, височіє, мов фортеця, обернута **плечима** до непрохідних плавнів, а лицем – на південь, до степу. **Найдрібнішу** кінноту, дику татарву звідси можна було помітити за десятки кілометрів. Мій приятель Роман Романович, викладач історії, **запевняє**, що саме тут, **на нашому острові**, **писали** козаки **свою** знамениту відповідь турецькому султанові Магомету, який запропонував був їм перейти в турецьке підданство. І що лист писався саме тут – це дуже скидається на правду. Ще й **ми**, закладаючи сад, **виорювали** плантажними **плугами** козацькі пістолі, гармати-салютовки та каламарі. Один точнісінько такий, як на картині у Репіна, наче оце з полотна випав.

Приїжджими археологами було знайдено **на острові** рештки козацьких доменних печей. А ще пізніше, копаючи льохи для вина, знайшли ми і самого хазяїна Січі – запорожця. Я, Микита Братусь, від них походжу. **В глибині** серця ношу переконаність, що листа турецькому султану було написано не без прямої участі одного з моїх пращурів. Ви запитаете, які в мене дані? Свідків, звичайно, **важко** виставити, але коли дивлюся я на тих **мальованих** запорожців, що стоять собі, з'юрмившись довкола писаря, і від душі **регочуть**, то почуваю, які ми з ними близькі вдачею, характером і навіть поглядами на турка (О. Гончар).

Завдання XV. Зі «Словаря української мови» за редакцією Б.Грінченка виписати словникові статті з реєстровими словами **хохол, циган, якір, океан, ярмо**. На матеріалі сучасного тлумачного словника простежити, як змінилася семантична структура поданих слів.

Рекомендована література

Основна

Ващенко В.С. Слово та його значення: Посібник з лексикології / В.С.Ващенко. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 1976. – 38 с.

Ващенко В.С. Українська лексикологія: семантико-стилістична типологія слів: Посібник для студентів-філологів / В.С.Ващенко. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 1979. – 127 с.

Ващенко В.С. Українська семасіологія: Типологія лексичних значень / В.С.Ващенко. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 1981. – 68 с.

Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова / Л.А.Лисиченко. – Харків: Вища шк., 1977. – 114 с.

Лисиченко Л.А. Лексико-семантична система української мови / Л.А.Лисиченко. – Харків: ХДПУ ім. Г.С.Сковороди, 1997. – 129 с.

Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 8 – 22.

Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К.Мойсієнко, О.В.Бас-Кононенко, В.В.Берковець та ін.; за ред. А.К.Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Знання, 2013. – С. 24-64.

Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. – 856 с.

Додаткова

- Архангельська А. До питання про засади побудови загальної ономазіологічної моделі номінації / А. Архангельська // Мовознавство. – 2007. – № 4-5. – С. 20-36.
- Архангельська А.М. Методи компонентного аналізу і компонентного синтезу в сучасних ономазіологічних дослідженнях / А.М. Архангельська // Мовознавство. – 2010. – № 1. – С. 45-54.
- Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова / В.В.Виноградов // Виноградов В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М., 1977. – С. 162-189.
- Гладка В.А. Полісемія як одна із основних проблем когнітивної лінгвістики / В.А. Гладка // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. лінгвіст. ун-т. – К.: КНЛУ, 2008. – Вип. 21. – С. 69-75.
- Глуховцева К.Д. Багатозначність і семантична дифузія слова усного мовлення / К.Д.Глуховцева // Лінгвістика: Зб. наук. праць. – № 3 (27). – Ч. 1. – Луганськ: ДЗ ЛНУ ім. Т.Шевченка, 2012. – С. 64-74.
- Грабажай О. Роль метафори у формуванні мовної картини світу / О. Грабажай // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість: Збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 12-13 травня 2005 р.: У 6 т. – Київ: Вид-во Європейського ун-ту, 2005. – Т. 5. – С. 21-22.
- Денисов П.Н. Полисемия и классификация лексики / П.Н.Денисов // Словарные категории. – М., 1988. – С. 15-23.
- Дорошевський В. Про тлумачення значень слів у словниках // Мовознавство. – 1970. – № 5. – С. 10-21.
- Евтеева М.Ю. К вопросу о разграничении явлений платеемии и полисемии / М. Ю. Евтеева // Филологические науки. Вопросы теории и практики: Научно-теоретический и прикладной журнал. – 2013. – № 8. – Ч. 1. – С. 65-70.
- Ємець О.В. Семантика метонімії та особливості її функціонування в художньому тексті / О.В. Ємець // Мова і культура: Серія «Філологія» / Ін-т міжнар. відносин Київського ун-ту ім. Т. Шевченка, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, Фонд культури і мистецтв «Парад Планет». – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2000. – Вип. 1. – Т. 4: Мова і художня творчість. – С. 176-180.
- Звегинцев В.А. Семасиология / В.А.Звегинцев. – М.: Наука, 1957 – 232 с.
- Іващенко В.Л. Енантіосемія в парадигмі мовних та мовленнєвих явищ: основні напрями концептуалізації / В.Л. Іващенко, Т.О. Федоренко // Мовознавство. – 2009. – № 2. – С. 48-60.
- Комлев Н.Г. Компоненты содержательной структуры слова / Н.Г.Комлев. – М.: КомКнига, 2006. – 192 с.
- Котелова Н.З. Значение слова и его сочетаемость: (к формализации в языкознании) / Н.З.Котелова. – Л.: Наука, 1975. – 162 с.
- Кочерган М.П. Зіставна лексична семантика: проблеми і методи дослідження / М.П.Кочерган // Мовознавство. – 1996. – № 2-3. – С. 3 – 11.
- Кочерган М.П. Лексична сполучуваність слова як засіб розмежування значень слова // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 11. – С. 19 – 26.
- Кочерган М.П. Про системність у лексиці та семантиці // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 4. – С. 38 - 45.
- Кочерган М.П. Слово і контекст. – Львів: Вища шк., 1980. – С. 6 – 44.
- Кустова Г.И. О типах производных значений слов с экспериментальной семантикой: (Структура полисемии) / Г.И. Кустова // Вопросы языкознания. – 2002. – № 2. – С. 16-34.
- Левицький В.В. Лексична полісемія та квантитативні методи її дослідження / В.В. Левицький // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – 2003. – № 4. – С. 17-25.
- Мамчич І.П. Розвиток лексичного значення слів у сучасній українській мові / І. П. Мамчич // Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри: матеріали Міжнародної наукової конференції 5-6 листопада 2009 року/ редкол.: Ж. В. Колоїз, А. В. Козлов, П. І. Білоусенко. – Кривий Ріг, 2009. – С. 228-233.
- Марцинківська О.Є. Переносне значення та образне вживання // Мовознавство. – 1973. – № 3. – С. 24 – 33.
- Миронюк С. Роль контексту в розкритті широкого значення лексем / С. Миронюк // Український смисл. – 2009. – № 4. – С. 39-43.
- Никитин М.В. Лексическое значение слова (структура и комбинаторика) / М.В.Никитин. – М.: Высшая школа, 1983. – 127 с.
- Никитин М.В. Основы лингвистической теории значения / М.В.Никитин. – М.: Высшая школа, 1988. – 168 с.
- Ніколаєнко Т.М. Семантичні типи перенесення метонімії / Т.М.Ніколенко, В.В.Зайцева // Василь Семенович Ващенко: Особистість, науковець, громадянин: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 26-27 квітня 2007 р., м. Дніпропетровськ / М-во освіти і науки України, Дніпропетровський нац. ун-т. – Дніпропетровськ: Пороги, 2007. – С. 33-34.
- Огуй О.Д. Значення: цілісність чи окремий аспект? (фізіолого-психологічні основи формування значення та полісемії) / О.Д.Огуй // Мовознавство. – 1999. – № 6. – С. 46-54.

- Онищенко І.* Оцінний компонент у лексичному значенні слова / І. Онищенко // Мандрівець. – 2004. – № 2. – С. 48-52.
- Основи* компонентного аналізу / О.С.Ахманова, І.А.Мельчук, М.М.Глушко і др.; под ред. Э. М. Медниковой. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1969. – 34 с.
- Паламарчук Л.С.* Лексико-семантичний розвиток мови // Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 3-8.
- Рудь Н.А.* Компонентний аналіз у лінгвістичних дослідженнях / Н. А. Рудь // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. – Серія 8. – Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). – К.: НПУ, 2009. – Вип. 3: До 175-річчя НПУ ім. М.П.Драгоманова. – С. 79-84.
- Русанівський В.М.* Закономірності розвитку значення слова // Українська мова і література в школі. – 1981. – № 4. – С. 27 – 101.
- Симонова К.С.* Полісемія та явища омонімії в системі службових частин мови / К. С. Симонова // Наукові записки: Матеріали звітної-наукової конференції викладачів УДПУ ім. М.П.Драгоманова за 1992 рік. – К., 1993. – С. 273-274.
- Солодуб Ю.П.* Структура лексического значения / Ю.П. Солодуб // НДВШ. Филологические науки. – 1997. – № 2. – С. 54-66.
- Стадульская Н.А.* Компонентный анализ значения слова как способ выявления содержания концепта / Н.А.Стадульская // Вестник Челябинского государственного университета. – 2012. – № 32 (286). – Филология. Искусствоведение – Вып. 71. – С. 112-117.
- Степанець А.* Багатозначність слів. Пряме і переносне значення слова. Типи переносних значень / А.Степанець // Дивослово: укр. мова й літ. в навч. закладах: науково-метод. журн. М-ва освіти і науки України. – 2013. – № 1. – С. 16-17.
- Стернин И.А.* Лексическое значение слова в речи / И.А. Стернин. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. – 169 с.
- Стернин И.А.* Проблемы анализа структуры значения слова / И.А.Стернин. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1979. – 156 с.
- Тихонов А.Н.* О семантической структуре слова / А.Н.Тихонов // Труды СамГУ им. А.Навои. Новая серия. Вопросы востоковедения и общего языкознания. – Самарканд, 1970. – Вып. 194. – С. 129-135.
- Толстова О.Л.* Різниця та взаємодія когнітивних механізмів метафори та метонімії / О. Л. Толстова // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. лінгвіст. ун-т. – К.: КНЛУ, 2005. – Вип. 15. – С. 202-206.
- Уфимцева А.А.* Лексическое значение. Принцип семиологического описания лексики / А.А.Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – 240 с.
- Хмара Г.В.* Розширення змістового обсягу значення слова / Г.В. Хмара // Вчені записки Харківського гуманітарного інституту «Народна українська академія» / редкол. В.І. Астахова (гол. ред.) [та ін.]. – Харків: НУА, 2008. – Т. 14. – С. 487-495.
- Шаховський В.И.* Типы значений эмотивной лексики / В.И. Шаховский // Вопросы языкознания. – 1994. – № 1. – С. 20-25.
- Швайка О.М.* Омонімія або полісемія: нові погляди на стару проблему / О. М. Швайка // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. лінгвіст. ун-т. – К.: КНЛУ, 2005. – Вип. 15. – С. 226-233.
- Шумейкіна А.* Сучасний підхід до аналізу семантичної структури багатозначного слова / А.Шумейкіна // Рідний край: науковий, публіцистичний, художньо-літературний альманах / Полтавський держ. пед. ун-т ім. В.Г.Короленка. – Полтава: АСМІ, 2009. – 2009. – № 1 (20). – С. 62-68.

ОМОНІМІЯ ТА ПАРОНІМІЯ. ТИПОЛОГІЯ ОДИНИЦЬ

1. ОМОНІМІЯ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ.

1.1. Омонімія на різних мовних рівнях:

- фонетичні (омофонемі);
- морфемні (омоморфемі);
- словотвірні (омодеривати);
- морфологічні (омоформи);
- лексичні (омолексеми);
- фразеологічні (омофраземі та омоїдіомі);
- синтаксичні (оморечення та омовислови).

1.2. Омонімія та полісемія: критерії розмежування:

- семантичний;
- словотворчий;
- морфологічний.

1.3. Джерела утворення омонімічних рядів:

- внутрішньомовні (семантичний, історико-фонетичний, словотворчий чинник);
- зовнішньомовні (збіг української та запозиченої основ; збіг іншомовних основ на ґрунті української мови).

1.4. Типологія лексичних омонімів:

- повні (абсолютні);
- неповні (часткові) омоніми (омофони, омографи, омоформи).

1.5. Лексикографічне опрацювання омонімів:

- Омонімія у тлумачному словнику;
- Словник омонімів як спеціалізований різновид навчальної лексикографії.

2. ПАРОНІМІЯ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ.

2.1. Паронімія на різних мовних рівнях:

- морфемні;
- словотворчі;
- фразеологічні;
- синтаксичні пароніми.

2.2. Вузьке та широке трактування паронімії.

2.3. Типологія лексичних паронімів.

2.3.1. Структурно-фонетичні типи паронімів.

- однокореневі-різнокореневі;
- вокалічні, метатетичні, епентетичні, консонантні, аугментативні.

2.3.2. Семантичні типи паронімів:

- синонімічні;
- антонімічні;
- семантично близькі;
- тематичні.

2.4. Лексикографічне опрацювання паронімів. Словник паронімів.

2.5. Стилiстичне використання омонімів та паронімів:

- паронімазія (паронімічна атракція);
- каламбур (гра слів);

- антанаклаза (дистинкція, діафора);
- поліптота (поліптотон).

Практичні завдання

Завдання I. Поясніть значення виділених слів, визначте тип лексичних омонімів (повні (абсолютні) – неповні (омофони, омографи, омоформи)).

1. Білограй звернув з дороги на стернище. Коні грузли по самі **бабки** (Ю.Мушкетик). Антін дістав з горища **бабку**, зняв свою стару косу і сів її клепати (С.Чорнобривець). А над стеблиною вже тремтить сітчастими крилами темно-синя й блискуча в сяйві сонця **бабка!** (А. Шиян). Свіжовибраний льон вручну в'язали в снопи і розставляли їх у **бабки** для просушування (З журналу). Ідіть лиш у поле та нарвіть **бабок** (Марко Кропивницький). Гайку, гайку, дай нам гриба і **бабку!** (Номис). Розумієш, я роблю **бабки** на машинах (А. Кокотюха).

2. Дівча біжить в тяжкій одчаї, **Коса** їй плечі устеляє (М. Стельмах). Свідок слави, дідівщини З вітром розмовляє, А внук **косу** несе в росу, За ними співає (Т. Шевченко). Скільки оком скинеш – леліє Дніпро, вигинаючись помежи горами, тихо миючи піскуваті **коси** (М. Коцюбинський). **Коса** свиняча, що коло печінки, довгенька (Номис). Як вийшла бабище старая, Крива, горбатая, сухая, Запліснявіла, вся в шрамах; Сіда, ряба, беззуба, **коса**, Розхристана, простоволоса ... (І. Котляревський).

3. В саду кипіла робота – чистили алеї, пушили грядки, понівечені за зиму дощані халабудки, **лави** (О. Досвітній). Привели їх [рекрутів] до кам'яниці довгої-довгої, облупаної, чорної. Построїли в **лаву** перед кам'яницею (Панас Мирний). Тепер, при наявності комбайнів і високопродуктивних скребкових конвейерів, середня довжина багатьох **лав** у Донбасі становить 150 м і більше (З журналу). Й як далеко гляне око, Розливається широко Кров гаряча, мов з вулкану **Лава**, серед урагану (І.Франко).

4. У степах Тибету водиться дикий бик – **як**, велика, сильна і витривала тварина (З підручника). Колись дурною головою Я думав: – Горенько зо мною! **Як** доведеться в світі жить? (Т. Шевченко). Послужи ж, моя ти зброє, Молодій ще силі! Послужи йому так щиро – **Як** мені служила!.. (Т. Шевченко). **Як** забути сніг пахучий, талий Провесен колишніх молодих, Світлі й затуманені квартали, Цвірінчання, воркування, сміх! (М. Рильський).

5. Тільки з середини минулого століття в лампах почав горіти **гас** – він вигідно відрізняється від жиру тим, що дає менше кіптяви (З журналу). Середній брат, – мовляв я, – **гас**; Він умирав, він кидав нас, Могучим серцем потухав (П. Грабовський). З фронту приїхав Солдат рядовий Пилип. Таке собі просте лихо – На ліве око осліп. Якийсь там, казали, промінь Чи **газ**, – учитель казав (М. Рильський). Ще на початку нашого століття була модною прозора шовкова тканина – «**газ**» (З журналу). Здіймаючи вітер і куряви хмарки, З райцентру, немов на пожар, Мчить «**газ**», як і вчора... у ланку Одарки (С.Олійник).

Завдання II. З'ясуйте значення поданих слів-омонімів, складіть з ними речення або словосполучення, визначте джерело утворення омонімічного ряду.

Орден, корона, бар, ставець, клуб, мул, кран, проспект, поганка, киянка, універсал, розвідка, полька, ячмінь, грамота, склад, дисципліна, підмет, ставець, марш, пара, ліра, білок, лист, пустувати, доспівати, залітати, жати, вити, слати, топити, зважуватись, вбирати, ударний, річний, гладенький.

Завдання III. *Визначте тип неповних омонімів (омофони, омографи, омоформи).*

Гриби – греби, лежи – лижи, мене – міне, казка – каска, застав – за став, незабаром – не за баром, цеглина – це глина, сонце – сон це, малб (прикм.) – мбля (дієсл.), три (числ.) – три (дієсл.), дуло (ім.) – дуло (дієсл.), світило (ім.) – світило (дієсл.), мати (ім.) – мати (дієсл.), спиця – спиться, змок – замук (ім.) – замук (дієсл.), стріліб (ім.) – стріла (дієсл.), що (займ.) – що (спол.), собі (займ.) – собі (част.), шию (ім.) – шию (дієсл.), про те – проте, якби – як би, якщо – як що, щоб – що б, коло (ім.) – коло (прийм.), учительська (ім.) – учительська (прикм.), край (ім.) – край (прийм.) – край (дієслово), внизу – в низу, затри – за три, мукб – мєка, кленок – клинок, піднавіс – під навіс, діти (ім.) – діти (дієсл.), мрій (ім.) – мрій (дієсл.), доруга – дорогб – до рога, підводу – під воду, став (ім.) – став (дієсл.), гранд – грант, гамма – гама.

Завдання IV. *У словах, що структуровані на окремі семіми, виокремити семантично пов'язані (полісемічний ряд) та автономні (омонімічний ряд) значення. Відповідь обґрунтувати.*

Вічко а) зменшено-пестливе до «око» – орган зору у людини, всіх хребетних та деяких безхребетних тварин; **б)** невеличке віконце в чому-небудь для спостереження; **в)** кільце плетива в сітці, у в'язанні; **г)** отвір для бджіл у вулику; **г)** значок на картах або доміно, який визначає їх вартість у грі; **д)** брунька, яку зрізують для щеплення; **е)** верхня частина діжки або скрині, якою їх закривають.

Ключ а) знаряддя для замикання та відмикання замка; **б)** знаряддя для загвинчування або відгвинчування гайок, болтів; **в)** засіб для розуміння, розгадування чогось, для оволодіння чимось; **г)** умовна система позначення літер, цифр і т. ін., на якій заснований спосіб читання якого-небудь шифрованого тексту; **г)** підрядник до іноземного тексту, збірник відповідей на задачі; **д)** найважливіший у воєнному відношенні пункт, оволодіння яким поліпшує становище, забезпечує перемогу; **е)** вимикач для замикання й розмикання електричного кола на різні відрізки часу відповідно до телеграфного коду у радіо передавальній і телефонній апаратурі; **є)** знак на початку нотного рядка, за допомогою якого встановлюється висота та назва звуку; **ж)** ряд однорідних предметів або живих істот, які рухаються один за одним, утворюючи кут; **з)** горішний клиноподібний камінь, який завершує склепіння будинку або арку; **и)** жердина з гачком, за який зачіплюють відро для набирання води з криниці; **і)** потік води, що утворюється внаслідок виходу підземних вод на поверхню землі.

Коник а) свійська однокопита тварина, яку використовують для перевезення людей і вантажів; **б)** морська риба, голова якої схожа на кінську; **в)** стрибок з відкиданням задніх ніг; **г)** раптова примха, безпідставна, непослідовна дія, нечемний вчинок, вислів; **г)** улюблений предмет розмов якоїсь особи; **д)** пристрасть до чогось; те, що приносить комусь успіх; **е)** вид дитячої гри – їзда верхи на паличці; **є)** комаха з довгими ногами, що стрибає й крилами утворює сюркітливі звуки; **ж)** пряник або іграшка, що має форму коня; **з)** вирізана прикраса на дахові, що іноді має форму кінської голови; **и)** дерев'яна пластина з вирізами й загнутим верхом, що її вставляють вертикально в кожний із чотирьох кінців витушки, з якої мотають пряжу в клубок.

Губка а) кожна з двох шкірно-м'язових рухомих складок, що утворюють краї рота у людей і тварин; **б)** вид примітивних багатоклітинних безхребетних тварин, що живуть переважно у теплих морях і ведуть осідлий спосіб життя; **в)** м'який, пористий кістяк окремих видів цих тварин, що добре вбирає вологу й використовується для миття, витирання і т. ін.; **г)** плодове тіло гриба-трутовика, що виростає на стовбурах або корінні дерев і уражує їх; **г)** висушене плодове тіло гриба-трутовика або гніт чи ганчірка, якими користуються при викресуванні вогню.

Оклад а) розмір регулярної грошової винагороди за виконану роботу, встановлений у відповідності до посади, кваліфікації і т. ін.; заробітна плата; **б)** грошовий податок у давнину; **в)** оточення звіра на полюванні; **г)** металеве покриття, оздоблення на іконах; **г)** компрес; **д)** лишок.

Засипати а) заповнювати що-небудь чимось сипким; **б)** покривати шаром чого-небудь сипкого; **в)** придушувати, покриваючи великою кількістю землі, каміння; **г)** кидати щось у великій кількості на кого-, що-небудь, у щось; **г)** спрямовувати куди-небудь, до кого-небудь дуже багато чогось; **д)** показати, довести незнання, неспроможність кого-небудь у чомусь; **е)** сиплючи, поміщати що-небудь кудись; **є)** давати сипкий корм свійським тваринам; **ж)** додавати в рідку страву крупу, пшоно і т. ін.; **з)** почати сипати; **и)** заговорити швидко; **і)** впадати в сон; **ї)** припиняти виявляти ознаки життя; завмирати, затихати; **й)** слабнути, притуплюватися (про відчуття, почуття); **к)** прокидатися пізніше, ніж потрібно; **л)** затамувати що-небудь сном, забути уві сні.

Завдання V. *Користуючись словником, пояснити значення виділених фразеологічних одиниць та визначити їх лінгвістичний статус (полісемічні або омонімічні фраземи).*

А я й забув, що можу взяти мила у брата-крамаря зовсім задурно, щоб трохи обхаючить рабські злидні, аби не так уже **кололи очі** у царстві божому братам багатим (Леся Українка). То це ти мені **колеш очі** через свою жінку? – крикнула Кайдашиха, приступаючи до Карпа з другого боку (І. Нечуй-Левицький). Тим часом парубок прийшов, **Пустив на вітер** кілька слів, Покпився з неї, що Тетяна В селі дівчинонька погана, І глечиком води набрав, І знов собі помандрував... (С. Руданський). Нема за що ганити тебе, хіба за те, що ти свій заробіток **пускаєш на вітер** (Леся Українка). Одних ран на тілі стільки, що інший би давно вже **кінці віддав** (П. Резніков). А як тільки хоч натякнете про мене, так я .. Я зразу **кінці віддам!** Зразу – на поїзд, і все! (З. Мороз). Треба вдарити на коронного гетьмана, поки мало в нього сил, щоб він не прочухався, та такого **дати** йому **чосу**, щоб пани штани губили, тікаючи від козацького частування (З. Тулуб). Не чули ви? Із лісу Вовк **дав чосу** (М. Годованець). Як переживав боляче, коли вони не так вели, коли фальшива нота вислизала з їхньої горлянки, коли співак **пускав півня** чи заводив уперек (Ю. Яновський). З їхніх (поміщика і чиновника) скарг і обурень Архип Спиридонович зрозумів, що на Катеринославщині бунтує мужик і де-не-де вже **пустив червоного півня** під поміщицькі стріхи (Рибак). Хіба ж ти не бачиш, яка я стара? Мені в домовину лягати пора. Як **очі закрию**, що буде з тобою? (Є. Гребінка). Я не можу бути тільки дружиною, та ще й такою, що на все **закриває очі** (О. Корнійчук). Отут і **вдарила Марусі в голову** відчайдушна думка,. А що, як вони, оті ключі, від льоху, де в'язні (М.Пригара). Мед **вдарив в голову** Добрині (С. Скляренко). Назад вертались неохочі, всі бігли, аж **не чули ніг** (І. Котляревський). Так намориться Терень, що **не чує** під собою **ніг** (А. Шиян). А Палажка, там хвастуха така, **не чує** вже **ніг** під собою (А. Тесленко). Пустіть, братики, – благав жалісливо зв'язаний, – не занапащайте душі християнської... Мене ж за крадіж зі зломом поведуть **зеленою вулицею** ... під шпіцрутени ... не шкуру, а душу виб'ють (М. Старицький). Я зацікавлений в успіху справи не менше, ніж ти, і забезпечу тобі на кордоні **зелену вулицю** (Р. Самбук).

Завдання VI. *Розмежуйте значення поданих паронімів. При необхідності користуйтеся «Словником паронімів української мови».*

Дипломант // дипломат // дипломник, апендикс // апендицит, музикальний // музичний // музифікований, богатирський // багатирський, болотистий // болотний // болотяний // заболочений, висвітлювати // освітлювати, талан // талант, автоматизований // автоматичний // автоматний, діалектний // діалектичний // діалектологічний, епатувати //

етапувати, еродований // ерудований, естетичний // етичний, звичний // звичайний // звичаєвий, естетичний // етичний, збірка // збірник // зібрання, допускати // припускати, паливо // пальне, духовий // духовний // душевний, замітка // помітка // примітка, тактичний // тактовий // тактовний, жорсткий // жорстокий, білити // біліти, рятувальний // рятувальний, освітлений // освічений, поступальний // поступливий // поступовий, мелодика // мелодія, будівельний // будівний // будівничий, фанатичний // фантастичний, туристичний // туристський, визначити // відзначити // зазначити, військовий // воєнний, переконаний // переконливий, навчальний // повчальний, системний // систематичний // систематизований, тактовий // тактовний // тактичний, україніка // україністика, далі // даліше, дипломат // дипломант // дипломник.

Завдання VII. Пояснити значення слів-паронімів; використовуючи подані у дужках варіанти слів, утворити правильні за змістом комбінації словосполучень.

Освоювати // засвоювати (1.Техніку, 2.Правила, 3.Тему, 4.Комп'ютер, 5.Вітаміни, 6. Їжу), **болісний // болючий** (1.Зуб, 2.Вигляд, 3.Правда, 4.Питання, 5.Рана, 6. Слово), **будівничий // будівельний** (1.Трест, 2.Запал, 3.Майданчик, 4.Ліс, 5.Розмах, 6.Матеріал), **виборний // виборчий** (1.Закон, 2.Посада, 3.Бюлетень, 4.Представник, 5.Голос, 6. Агітація), **компанія // кампанія** (1.Нафтовидобувна, 2. Блискавична, 3. Військова, 4. Прибуткова, 5.Посівна, 6.Весела), **проголошувати // виголошувати // оголошувати // наголошувати** (1.Незалежність, 2.Тост, 3.Подяку, 4.Порядок денний, 5.Наказ, 6.На важливості), **дружний // дружній** (1.Клас, 2.Колектив, 3.Потиск, 4.Усмішка, 5.Спів, 6.Протест), **виконавчий // виконавський // виконаний** (1.Орган, 2.Комітет, 3.Майстерність, 4.Спів, 5.Завдання, 6.Стиль), **відносини // відношення** (1.Міждержавні, 2.Геометричні, 3.Процентні, 4.Політичні, 5.Ринкові, 6.Людські), **воєнний // військовий // воєнізований** (1.Госпіталь, 2.Квиток, 3.Стан, 4.Період, 5.Патруль, 6.Формування), **гірничий // гірницький // гірський** (1.Колектив, 2.Район, 3.Селище, 4.Інженер, 5.Інститут, 6.Ландшафт), **освічений // освітлений** (1.Зал, 2.Магазин, 3.Людина, 4.Коридор, 5.Народ, 6.Вулиця), **громадянський // громадський** (1.Осуд, 2.Відвага, 3.Мужність, 4.Подвиг, 5.Діяч, 6.Телебачення), **лікарняний // лікарський // лікувальний** (1.Ліжко, 2.Засіб, 3.Ефект, 4.Рослина, 5.Обхід, 6.Дільниця), **тактичний // тактовий // тактильний // тактовний** (1.Відчуття, 2.Підготовка, 3.Ритм, 4.Людина, 5.Вчинок, 6.Розмір), **гуманітарний // гуманістичний** (1.Факультет, 2.Дисципліна, 3.Світогляд, 4.Ідея, 5.Принцип, 6.Допомога), **сплутати // спутати** (1.Правила, 2.Закони, 3.Коней, 4.Карти, 5.Думки, 6.Нитки), **демонстраційний // демонстративний // демонстрований** (1.Відмова, 2.Зал, 3.Павільйон, 4.Поведінка, 5.Стіл, 6.Фільм), **діалектичний // діалектний // діалектологічний** (1.Наголос, 2.Логіка, 3.Нарада, 4.Зв'язок, 5.Словник, 6.Атлас), **звичний // звичайний // звичаєвий // звиклий** (1.Право, 2.Одяг, 3.Явище, 4.Рука, 5.Дорога, 6.Робота), **ділянка // дільниця** (1.Виборча, 2.Присадибна, 3.Наукова, 4.Лікарська, 5.Будівельна, 6.Газова), **жирний // жировий** (1.Відкладення, 2.Суп, 3.Волосся, 4.Глина, 5.Земля, 6.М'ясо), **водний // водневий // водяний // водянистий // водявий** (1.Балон, 2.Бомба, 3.Жаба, 4.Транспорт, 5.Очі, 6.Колір), **земний // земляний // земельний** (1.Власник, 2.Кодекс, 3.Куля, 4.Уклін, 5.Наділ, 6.Черв'як), **глиняний // глинистий // глинкуватий // глинястий // глинобитний** (1.Колір, 2.Хижа, 3.Земля, 4.Глечик, 5.Посуд, 6.Суміш), **електричний // електронний // електризований // електрифікований** (1.Стовб, 2.Книжка, 3.Пристрій, 4.Пошта, 5.Підприємство, 6.Предмет), **писемний // письмовий // писаний // письменний // письменницький** (1.Хист, 2.Робота, 3.Диктант, 4. Чоловік, 5.Документ, 6.Пам'ятка), **дерев'яний // дерев'янистий // деревинний // деревний** (1.Вугілля, 2.Будинок, 3.Стіл, 4.Сировина, 5.Стебло, 6.Плід), **цеглястий // цеглистий // цегловий // цегляний // цегельний** (1.Гараж, 2.Завод, 3.Колір, 4.Будівля, 5.Пляма, 6.Відблиск), **листяний // листяний // листяний // листяний** (1.Ліс, 2.Чай, 3.Фікус, 4.Метал, 5.Покрив.

6.Поверхня), **трав'янистий** // **трав'яний** // **травнистий** // **травний** (1.Тракт. 2.Чай. 3.Берег. 4.Стебло. 5.Сік. 6.Система), **збірник** // **збірка** (1.Вправ. 2.Дум. 3.Наказів. 4.Лірики. 5.Задач. 6.Белетристики), **вітровий** // **вітряний** // **вітристий** // **вітрильний** (1.Спорт. 2.Погода. 3.Генератор. 4.Територія. 5.Віспа. 6.Сила), **говіркий** // **говірковий** (1.Матеріал. 2.Ознака. 3.Чоловік. 4.Викладач. 5.Риса. 6.Натура), **великий** // **величний** // **величальний** // **величавий** // **звеличений** (1.Пісня. 2.Письменник. 3.Подвиг. 4.Погляд. 5.Путь. 6.Спортсмен), **сердешний** // **серцевий** // **сердечний** // **серцевинний** (1.Біль. 2.Напад. 3.Дівчина. 4.Гнилизна. 5.Хвороба. 6.Вітання), **споживацький** // **споживний** // **споживчий** // **поживний** // **спожитий** (1.Кошик. 2.Продукт. 3.Попит. 4.Ставлення. 5.Їжа. 6.Інтерес).

Завдання VIII. *Знайдіть неправильно побудовані словосполучення, виправте помилки. Відповідь обґрунтуйте.*

Лікувальний **афект** – у стані **ефекту**. Цитована стаття – **цитатний** план. Дипломний проект – **дипломований** спеціаліст. **Корислива** порада – **корисний** друг. **Привести** до поразки – **привести** до перемоги. **Публічний** виступ – **публіцистичний** стиль. **Споживчий** продукт – **споживацький** попит – **споживний** кошик. **Виборча** діляниця – **виборна** посада. Великий **досвід** – **вдалий** дослід. **Хутровий** комір – **хутряний** звір. **Відпустка** ліків – **тривалий** **відпуск**. **Частка** секунди – **основна** **частина**. **Металевий** блиск – **металічний** **цвях**. Неприємна **нотація** – **змістовна** **анотація**. Цікавий **тест** – **складний** **текст**. **Віршований** розмір – **віршовий** **текст**. **Трагічний** випадок – **трагедійний** **актор**. **Формальний** підхід – **формалістичний** **засіб**. Ювілейна **адреса** – **поштовий** **адрес**. **Інженерська** професія – **інженерний** **диплом**. **Міфічний** жанр – **міфологічне** **дослідження** – **міфологізований** **випадок**. **Музикальна** школа – **музичний** **інструмент**. **Контингент** групи – **зелений** **континент**. **Чуйні** руки – **чулий** **сон** – **чуткий** **собака** – **чутливе** **серце**. **Нафтопромислова** **кампанія** – **посівна** **компанія**. **Мимохіть** приснилося – **помітив** **мимохідь**. **Діловита** людина – **ділова** **зустріч**. **Розкривати** злочинця – **викривати** **злочин**. **Навчальний** процес – **повчальний** **приклад**. **Змістові** неточності – **змістовний** **твір**. **Економічний** двигун – **економний** **автомобіль**. **Монополістична** змова – **монопольний** **прибуток**. **Економічний** **автомобіль** – **економні** **показники**. **Збіднити** внутрішній світ – **збідніти** за останні роки. **Лікувати** гроші – **лічити** **хворого**. **Методологічний** підхід – **методична** **література**. **Поверхнева** відповідь – **поверхове** **явище**. **Особиста** справа – **особова** **власність**. **Програмоване** навчання – **програмовий** **документ** – **програмний** **текст**. **Психічна** лікарня – **психіатрична** **травма**. **Духовний** біль – **душевний** **потенціал**. Інтенсивна **імміграція** – **сезонна** **еміграція**. **Обумовлений** статутом – **зумовлений** **кризою**. **Пам'ятник** архітектури – **монументальна** **пам'ятка**. **Дружний** погляд – **дружній** **спів**. **Показчик** інтелекту – **показники** **газу**. **Руський** громадянин – **російська** **конституція**. **Вирізати** **апендицит** – **лікувати** **апендикс**. **Цукрова** тростина – **цукристий** **буряк**. **Культурна** людина – **культурницький** **альманах** – **культурологічна** **місія**. **Складовий** числівник – **складне** **речення** – **складана** **частина** – **складений** **ніж**. **Сепаратні** настрої – **сепаратистські** **висловлювання**.

Завдання IX. *Визначити семантичні різновиди паронімічних пар (синонімічні, антонімічні, семантично близькі, тематичні), пояснити їх значення.*

Сердечний – **сердешний**, суворий – **суровий**, майнути – **гайнути**, емігрант – **іммігрант**, кіш – **ківш**, абонент – **абонемент**, капля – **крапля**, повінь – **повідь**, м'язи – **в'язи**, таїтися – **чайтися**, міфічний – **міфологічний**, важкий – **тяжкий**, блискучий – **лискучий**, бучний – **гучний**, ревно – **кревно**, вовна – **бавовна**, еволюція – **революція**, барабанити – **тарабанити**, прогрес – **регрес**, борона – **борозна**, кульгати – **шкульгати**, ніготь – **кіготь**, обриднути – **огиднути**, церемонний – **церемоніальний**, пролазити – **прилазити**, дипломат –

дипломант, стерегти – берегти, глинистий – глинястий, болотистий – заболочений, ефектно – ефективно, мигтїти – ряхтїти, омар – кальмар, лангуст – мангуст, газ – гас, кепський – лепський, Арктика – Антарктика, Австрія – Австралія, Херсон – Херсонес.

Завдання X. Пояснити значення паронімічних фразем, виділених у тексті.

Він прямував на лівий берег. **Мав на оці** побувати в інституті, дізнатися про іспити (Г. Коцюба). Та домагаймося, щоб на хутір сюди виселитись, до землі ближче. Хоч у землянках жили б, та завжди б її під руками **на очах мали** (А. Головка). Часом серед найбільшого розгону, на самій середині гори Іван починав **налягати на ногу** (В. Стефанік). Христя все дужче та дужче **налягає на ноги** (Панас Мирний). Там, в тих суворих тундрових просторах, в ночах табірною тяжкого існування **побачили світ** його крихітні доньки (О. Гончар). Остап ще молодий, він не жив ще, не зазнав усього... Йому ще хочеться глянути на сонце, **побачити світ** божий, людей, обняти Соломію... (М. Коцюбинський). Бачиш, Олександро, твій чоловік, а моя жінка **пішли** десь **за водою**... (М. Коцюбинський). Роки мої **пішли з водою**, а ти зі мною не лишивсь (Нар. тв.). Так інший на словах добро творити прагне, А **душу** з вас, бува, Крізь ребра **тягне** (М. Годованець). Десь гостряться, кричачи, ніж на бруску, десь **тягне за душу** попсована катеринка (Дніпрова Чайка). Всі військовозобов'язані мають прибути у військкомат та **дати знати**, де вони знаходяться, щоб у випадку надзвичайних ситуацій мати можливість служити своїй державі (З газети). Їм давали трудніші диктанти, більш заплутані арифметичні задачі; їх мучили й мордували довше, ніж інших, – одне слово, сердечна опіка **давала себе знати** на кожному кроці (Г. Хоткевич). Швидко в неї зродилася думка **Згладити зо світа** хлопця того, Що був свідком її блудодійства (Іван Франко). Чи коли **згладиться з світу** та кривда нерівна? (Марко Вовчок). Я думаю про те, що я навік нещасна: поки живе кохання, воно **палить вогнем** (Леся Українка). Взяв пішов блукати по світу молодик і **палився огнем** розлуки цілий рік (А. Кримський). Хіба в земстві не ті люди, що й були?.. Хіба вони **в один раз** перемінилися... Чого ж їм можна служити? Чому мені ні?.. (Панас Мирний). Ех! Коли б мені літ двадцять назад, оцей стакан **за одним разом** до дна осушив, а тепер то невеличкими ковтками треба випивати (Панас Мирний).

Завдання XI. У поданих реченнях виявити стилістичні фігури, що базуються на омонімії та паронімії, та визначити їх тип (парономазія, каламбур, антанаклаза, поліптота).

Поезії ясне світило, з тобою жить, тебе любить, понад сто років ти світило і будеш вічно з нами жить (П. Тичина). Чи то не ви у сатанинським світі Раділи радієм, плутоново плодились, А ми світили вами, аж посліпли... І в судний день чорнобильський збудились (М. Влад). Так ниву ту, що кров'ю боронив Він у бою чотири довгих роки, Орав, і засівав, і боронив Матвій Горбенко знову (Л. Первомайський). Думи мої, думи мої, квіти мої, діти! Виростав вас, доглядав вас – де ж мені вас діти?.. (Т. Шевченко). Уже веснить, уже весніє, уже весняний вітер віє (Д. Павличко). Сидіть в такій ложі Біді не біда! (С. Олійник). На гору вилізши, звелів собі: Гори! І злізти вже не міг до ближніх із гори (Б. Кравців). Грицю вже не до коси: Вплив човен з-за коси, В нім русявих дві коси. Батько сердиться: «Коси! В човна очі не коси!» (О. Різників). Як зустріну Лізу – Цілуватись лізу (О. Різників). Повз хату, повз тин і повз клуб Чорнющого диму повз клуб (О. Різників). Ми вірші пишемо про те, як стати біля дум на варті. Ми вірші пишемо. Проте ми не завжди тих віршів варті (В. Коротич). Ой скажи, дай пораду, як прожити без долі! Як одрізана гілка, що валяється долі! (Леся Українка). Через досвіду й сумління брак йде із фабрики суцільний брак, та бракеру твердості бракує, і тому він браку не бракує. Не всяк високих досяга кар'єр, хто зразу рветься з місця у кар'єр (Є. Бандуренко). Звір'ят за списком став звір'яти – Немає одного звір'яти (О. Різників). Бридкого бруду із холодних душ не змиє навіть і холодний

душ (Є. Бандуренко). Борвій-буран схопив дерева в бран; І ніжним чадом, чудом чистим бузкова свічка понад листом вже злотом-променем жива (І. Драч). Моє нечуване терпіння іще ніхто не перемиг, бо за терпінням є Трипілля, а за Черніговом – Черніг (Л. Костенко). І вже болить душа на дуб здубіла, в цій чужаниці, чужбі, чужині! (В. Стус). А батько ж наш, він здатися не міг. Він гордий був, Гордієм він і звався (Л. Костенко). Потому вона була в горницях, раз у раз біла посуд, а її біла пані (М.Коцюбинський). Чи винний винний магазин? (З газети). Вибори без вибору (З газети). Позиція опозиції (З газети). Треба гартуватися і гуртуватися (В. Еллан-Блакитний). У селі Суха Ліщина Баба є Капітоліна. Звуть її тут просто Капа, Самогон у баби капа (М. Карпов). У стоніжок По сто Ніжок. Всі сто Милися, Всі стомилися (Г. Бойко). Я всячину маю, лиш маю не маю. І з маю не маю зеленого маю, Хоч в маю я маю усього без маю (Б. Романенчук). Ой, піду я в чисте поле, там дівчина просо поле (Нар. тв.). Коси, коса, поки роса (Нар. тв.). Погана та мати, що не хоче дитя мати (Нар. тв.). З коси бузько летів на балку (косар косу там брав на брус), і сів бузько в дворі на балку, на довгий дерев'яний брус (Д. Білоус). Кинув кріп Прокіп в окріп. У окропі, окрім кропу, кипить короп для Прокопа (Нар. тв.). Вашому паламареві нашого паламаря не перепаламарювати. Наш паламар вашого паламаря перепаламарить, перевипаламарить (Нар. тв.). Коваль кулю кував, кував і перековував (Нар. тв.). Косий з косою косою косою косою косив (Нар. тв.).

Рекомендована література

Основна

Бодик О.П., Рудакова Т.М. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія / О.П.Бодик, Т.М.Рудакова. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – С. 11- 25.

Лисиченко Л.А. Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова / Л.А.Лисиченко. – Харків: Вища шк., 1977. – 114 с.

Омонімія: аспектологія, проблематика. Філологічна розвідка з лексикології та стилістики / Упор. Г.І. Кузьменко. – К.: ВЦ «Київський університет», 2000. – 36 с.

Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 45-60.

Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К.Мойсієнко, О.В.Бас-Кононенко, В.В.Берковець та ін.; за ред. А.К.Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Знання, 2013. – С. 64-69.

Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. – 856 с.

Додаткова

Баранник Д.Х. Про пароніми в українській мові / Д.Х.Баранник // Українська мова і література в школі. – 1962. – № 2. – С. 16 - 20.

Блізніченко О. Усунення лексичних помилок у вживанні паронімів : урок української мови, 10 клас / О.Блізніченко // Українська мова й література в сучасній школі: Щомісячний науково-методичний та літературно-мистецький журнал. – 2012. – № 4. – С. 36-38.

Вишнякова О.В. Паронимия как языковое явление / О.В.Вишнякова // Вопросы языкознания. – № 2. – 1981. – С. 53-62.

Вороничев О.Е. К вопросу об омонимии и смежных явлениях / О.Е.Вороничев // Русский язык в школе. – 1999. – № 4. – С.71-77.

Георгієва-Кириленко М.Н. Деякі спостереження над міжмовною омонімією / М.Н. Георгієва-Кириленко // Мовознавство. – 1989. – № 6. – С. 52 - 55.

Григораши А.М. Межъязыковая омонимия как одна из причин русско-украинской интерференции / Григораши А.М. // Русский язык и литература в учебных заведениях. – 2001. – № 4. – С.30-32.

Демський М.Т. Фраземна паронімія / М.Т. Демський // УМЛШ. – 1988. – № 1. – С. 28-32.

Дорошенко С. Багатозначність слів і омоніми / С. Дорошенко // Дивослово. – 2009. – № 5. – С. 38-39.

Заславская Н.В. О межъязыковых омонимах в русском и украинском языках (к вопросу о взаимодействии языков и культур) / Н.В.Заславская // Язык и культура: Первая международная конференция (Материалы). – К., 1992. – С.107-108.

Колесников Н.П. Паронимазия как стилистическая фигура / Н.П.Колесников // Русский язык в школе. – 1973. – №3. – С.86-89.

Кольцун Н.М. Межразрядовая омонимия и причины ее возникновения / Н.М.Кольцун // Збірник лінгвістичних праць: До 60-річчя проф. О.А.Колесникова. – Ізмаїл, 2000. – С.40-45.

- Конобас О.М.* Групи слів за значенням / О.М. Конобас // Все для вчителя: Інформаційно-практичний бюлетень. – 2013. – № 10. – С. 73-74.
- Конопенко В.І.* Омоніміка синтаксичних конструкцій / В.І.Конопенко // Мовознавство. – 1971. – № 2. – С. 28-33.
- Кочан І.М.* Лексичне багатство мови: Багатозначність. Омоніми. Синоніми. Антоніми / І.М. Кочан, А.С.Токарська // Кочан І.М.,Токарська А.С. Культура рідної мови: Зб.вправ і завдань. – Львів,1996. – С.19-41.
- Красножан Ж.В.* Із спостережень над омонімією в термінології / Ж.В. Красножан // Українське мовознавство. – 1988. – Вип. 15. – С. 3–10.
- Критенко А.П.* Абсолютна і відносна омонімія та її подача в українсько-російському словнику / А.П. Критенко // Лексикографічний бюлетень. – 1963. – Вип. 9. – С. 13-30.
- Критенко А.П.* Паронімія в українській мові / А.П. Критенко // Мовознавство. – 1968. – № 3. – С. 50-62.
- Критенко А.П.* Паронімія та її роль у мові / А.П. Критенко // Мовознавство. – 1969. – № 1.
- Кушлик О.П.* Комплексне визначення частинимовного статусу «перехідних» одиниць: (омонімія) / Кушлик О.П. // Мовознавство. – 1997. – №4-5. – С.45-49.
- Левун Н.В., Ковальчук М.С.* Стилістичні властивості паронімів у мові поезії / Н.В.Левун, М.С.Ковальчук // Культура народів Причорномор'я. Симферополь: Межвузовський центр «Крым», 2004. – № 49. – Т.1. – С. 228-230.
- Левченко Т.* Омоніми та різновиди їх. Міжмовні омоніми: урок у 10 класі філологічного профілю / Т. Левченко // Дивослово. – 2009. – № 4. – С. 13-14.
- Мамрак А.В.* Проблеми словотвірної омонімії / А.В. Мамрак // Мовознавство. – 1992. – № 3.
- Мартиросян Л.І.* Абсолютна дієслівна міжмовна омонімія: структурно-семантичний і контрастивний підходи (на матер. укр. та рос. мов) / Л.І.Мартиросян // Система і структура східнослов'янських мов: Зб. наук. праць. – К.: Знання; 2001. – С. 235–242.
- Мартиросян Л.І.* Переносне значення як засіб утворення гомогенної омонімії / Л.І.Мартиросян // Семантика мови і тексту. Зб. статей VI Міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ: Плай. – 2000. – С.543–548.
- Мартиросян Л.І.* Принципи класифікації гомогенних (семантико-етимологічних) дієслівних омонімів / Л.І.Мартиросян // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського держ. лінгвіст. ун-ту. Філологія. Педагогіка. Психологія. – Київ: Видавничий центр КДЛУ. – 2000. – Вип. 2. – С.177–180.
- Масюкевич О.М.* Паронімія і паронімія / О.М. Масюкевич// УМЛШ. – 1967. – № 10.
- Медникова Э.М.* Значение слова и методы его описания / Э.М.Медникова. – М.: Высшая школа, 1974. – 204 с.
- Михайлова Т.В.* Омонімія в українській науково-технічній термінології / Т.В. Михайлова // Українська термінологія і сучасність : Зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. VI. – С. 185–189.
- Муқан Г.М.* Багатозначність і омонімія / Муқан Г.М. // Українська мова і література в школі. – 1970. – № 8. – С. 30 - 36.
- Муравицька М.П.* Психолінгвістичний аналіз лексичної омонімії / Муравицька М.П. // Мовознавство. – 1975. – № 3. – С. 59-68.
- Полюга Л.М.* Омонімія і багатозначність слова / Л.М. Полюга // Українська мова і література в школі. – 1985. – № 7. – С. 40 - 45.
- Пономарів О.* Мовностилістичні поради: Привабливість і підступність паронімів / О. Пономарів // Урок української. – 2001. – № 4. – С. 27-30.
- Солдатова Л.П.* Розмежування явищ повної лексичної омонімії та полісемії (словниковий та функціонально-стилістичний аспекти): Автореф. дис. канд. філолог. наук. / Л.П.Солдатова. – К., 2007. – 23 с.
- Струганець Л.В.* Репрезентація в українській лексикографії процесів утворення і зникнення омонімії / Л.В.Струганець // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Т.24. – К.: НПУ, 2001. – С.235-244.
- Тарабрин Л.* О паронимах / Л.Тарабрин // Русский язык в школе. – 1974. – №3. – С.60-62.
- Тур О.М.* Паронімія як лексико-семантичне явище в українській термінології землеустрою та кадастру / О.М.Тур // Вісник ЧНУ. Наукові праці. Філологія. Мовознавство. – Т. 98. – Вип. 85. – 2009. – С. 125-128.
- Турчина А.А.* Лексична міжмовна омонімія у слов'янських мовах / А.А.Турчина // Мовознавство. Компаративні дослідження слов'янських мов та літератур. – 2012. – Вип. 17. – С. 121-126.
- Фалькович М.М.* К вопросу об омонимии и полисемии / М.М. Фалькович // Вопросы языкознания. – 1960. – № 5. – С. 85-88.
- Федунович-Швед О.* Синоніми і пароніми як композиційний засіб тексту / О. Федуневич-Швед // Урок української. – 2007. – № 6. – С. 25-29.
- Шаблій О.А.* Міжмовна термінологічна омонімія як проблема прикладного мовознавства / О.А.Шаблій // Проблеми зіставної семантики: Зб. наук. ст. – К.: КДЛУ, 2001. – С. 139-144.

Словники

- Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А.* Словник паронімів української мови. – К.: Наук. думка, 1986.
- Демська О. М., Кульчицький І. М.* Словник омонімів української мови. – Львів: Фенікс, 1996. – 223 с.
- Різників О.* Одноримки. Словник омонімів та схожослів. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 408 с.
- Кочерган М.П.* Словник російсько-українських міжмовних омонімів («фальшиві друзі перекладача»). – К.: Академія, 1997. – 400 с.
- Іващенко В., Тюменцев-Хвиля М., Хвиля-Тюменцева Н.* Матеріали до «Словника співзвучних слів української мови» (Літери А, Б) // Лексикографічний бюлетень: Зб. наук. пр. – К.: Ін-т української мови НАН України, 2007. – Вип. 15. – С. 71–126
- Куньч З.* Словарь русско-украинских языковых омонимов. – К: Академія, 1997. – 400 с.
- Універсальний словник української лексики: Синоніми, антоніми, омоніми / Укл. Нечволод Л.І., Бездітко В.І., Парашич В.В.* – Харків: Торсінг плюс, 2011. – 768 с.

**ЛЕКСИЧНА ПАРАДИГМАТИКА.
СИНОНІМІЯ ТА АНТОНІМІЯ.
ТИПОЛОГІЯ ОДИНИЦЬ**

1. СИНОНІМІЯ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ. КАТЕГОРІЇ СЕМАНТИЧНОЇ БЛИЗЬКОСТІ, ПОДІБНОСТІ ТА ТОТОЖНОСТІ.

1.1. Синоніми на різних мовних рівнях:

- морфемні;
- словотвірні;
- морфологічні;
- лексичні;
- фразеологічні;
- синтаксичні.

1.2. Різновиди синонімічних відношень:

- гіперо-гіпонімія (квазісинонімія): гіпоніми та гіпероніми;
- меронімія (партонімія): мероніми;
- холонімія: холоніми.

1.3. Функції синонімів:

- семантичне уточнення;
- стилістично-експресивне увиразнення;
- лексичне заступлення (уникнення тавтологій);
- поетичне увиразнення.

1.4. Джерела поповнення синонімічних рядів (запозичення, неологізми, архаїзми, діалектизми, жаргонізми, просторічні слова).

1.5. Структура синонімічного ряду. Слово домінанта та його ознаки. Продуктивність утворення синонімічних рядів.

1.6. Типологія синонімів.

1.6.1. Структурні типи синонімів:

- однокореневі;
- різнокореневі.

1.6.2. Семантичні типи синонімів:

- повні (абсолютні).
- неповні:
 - семантичні (поняттєві, ідеографічні);
 - стилістичні;
 - семантико-стилістичні.

1.6.3. Функціональні типи синонімів:

- загальномовні;
- контекстуальні.

1.7. Стилiстичне використання синонімів:

- ампліфікація;
- перифраз (парафраза);
- антономазія;
- евфемізм;
- дисфемізм;
- тавтологія;
- плеоназм.

1.8. Лексикографічне опрацювання синонімів. Історія укладання синонімічних словників. Порівняльна характеристика реєстру та змісту словників синонімів української мови.

1.8.1. Авторські словники синонімів української мови (П.Деркач, В.Ващенко, А.Багмет, М.Зубков, О.Завгородній, С.Караванський, Л.Полюга).

1.8.2. Академічне видання словника синонімів.

1.8.3. Комбіновані типи синонімічного словника (перекладний, фразеологічний).

2. АНТОНІМІЯ ЯК МОВНЕ ЯВИЩЕ. КАТЕГОРІЯ СЕМАНТИЧНОЇ ПРОТИЛЕЖНОСТІ.

2.1. Антоніми на різних мовних рівнях:

- словотвірні;
- лексичні;
- фразеологічні;
- синтаксичні.

2.2. Структура антонімічного ряду. Антонімічність багатозначних слів.

2.3. Типологія антонімів.

2.3.1. Структурні типи антонімів:

- однокореневі;
- різнокореневі.

2.3.2. Семантичні типи антонімів:

- градуальні (мезоніми);
- комплементарні;
- векторні;
- координатні.

2.3.3. Функціональні типи антонімів:

- загальномовні;
- контекстуальні.

2.4. Стилiстичне використання антонімів:

- антитеза;
- антитетон;
- оксиморон;
- катахреза.

2.5. Лексикографічне опрацювання антонімів. Історія укладання антонімічних словників.

Практичні завдання

Завдання I. У поданих реченнях знайдіть синоніми, підберіть до них універсальне слово-домінанту та поясніть значеннєві та стилістичні відмінності від основного семантичного відповідника.

Сусід несмішливо потупцяв за нею в той самий затишний куточок саду (Ю. Винничук). Бомблик щиро зітхнув і почалапав до хати ... (Ю. Винничук). Попід тином біжить мати Свою дочку переймати: – Вернись, – каже, – чи не чуєш? Куди ж це ти чимчикуєш? (Нар. тв.). Еней од рани шкандибає В крові із строю в свій намет (І. Котляревський). Чорні, мов земля, пастухи, а скоріше погоничі, чвалають за товаром, мало не падають з ніг від втоми (В. Кучер). Він довго не признавався, що він слабкий, насилу волочив ноги, а все-таки ходив на роботу (І. Нечуй-Левицький).

На лихо собі Корній вдався парубком гарним, – високий, дужий, у плечах широкий (Леся Українка). Я, цар царів, я, сонця син могутній, собі оцю гробницю збудував (Леся Українка). Хвилі кипучі, Вітри могучі, Вас я благаю, – Грудь облегчіте, Вість принесіте З

рідного краю (С. Гулак-Артемівський). Засмажений, м'язистий, в полотняній широкій сорочці, він таки скидався тепер на доброго дядька (С. Васильченко). Хто збив той напис, чи сперечник-владар, чи просто час потужною рукою, то невідомо (Леся Українка). Вона ходила по залі з кутка в кутку,.. на лиці був розлитий глибокий, безнадійний смуток (Леся Українка). А вітер засипає слід... мороз великий ... сніговиці (Леся Українка).

Та не один жовнір плаче, Та й не один туже, Що він, бідний, цісареві Задарма так служе (Нар. тв.). Біло ходила, гей рано будила, Вставай, рекрут, гей барабани б'ють (П. Чубинський). Не було ні хвилини, щоб Яків не допікав матері, чого вона вдруге заміж пішла й нащо вона його в москалі запроторила (Г. Григоренко). І вже кипить гарячий бій, Нема войовникам знемоги! (Л. Дмитерко). Так наші смілі вояки Тут мовча проливали кров; Од ней краснілися, мов раки, За честь і к князю за любов (І. Котляревський).

Дали якраз до лісу тягу, Бистріше бігли од хортів; Спасались бідні на одвагу Від супостатів, ворогів (І. Котляревський). Побачено набирають сіна, шпарко кидають вилами, завалюють Анничку там, на вершкунку (Г. Хоткевич). Скоро прийде весна. У вітрах і снігах я дихання її відчуваю (В. Сосюра). Не так-то діється все хутко, Як швидко кажуть нам казок; Еней наш плив хоть дуже прудко, Та вже ж він плавав не деньок (І. Котляревський). Сріблясті реактивні [літаки], вихопившись десь із приморського аеродрому, стрімко йдуть у височінь і тягнуть угору білі стрічки (О. Гончар). Він зупинився перед учителем, повів носом у бік гостя, жваво замахав хвостом (Ю. Яновський)

Завдання II. Пояснити значення виділених слів, визначити тип синонімів (абсолютні, семантичні, стилістичні, семантико-стилістичні).

Ми вдвох ішли й не **говорили**, Ти вся засніжена була, Сніжинки грали і зорили Над смутком тихого чола (М. Рильський). Побачимо, чи правду **кажуть** люди, Що нібито відвага сльози ллє, А в добрий час меду і вина п'є (Л. Глібов). І заплакала Ярина, Як тая дитина. І крізь сльози **промовляла**: – Покине! покине! (Т. Шевченко). Останні слова Бульба вже **мовив** під тупіт і гуркітню поляків, які щільно підступили до табору (О. Довженко). Ось уже їй восьмий пішов, а вона ще й **балакати** не навчилася (Панас Мирний). А пані, мов бездушна, у куточку Стояла німо, й слова не **рекла** (І. Франко). Фабричні та вантажники з пристані **подейкували**, що сходка матиме для заробітчан неабияке значення (О. Гончар). Піп **тягне** довго і нудно про те, що жінка має боятися свого чоловіка (В. Кучер). Степура важко **видавлює** з себе товстими, ніби обвареними губами: – Бомбили вночі Київ, Севастополь і ще якісь міста... (Олесь Гончар). Сміх його душить і не дає говорити. Нарешті **видушує** з себе: дів-ча-та... ха-ха! навіть дівчата... проміж собою... про політику гомонять... (М. Коцюбинський). Хома дивиться мовчки, потому **підить** до нього..., наче межі очі плює: – Хам ти... Червак... (М. Коцюбинський). Дивиться, наче зараз тебе з'їсть, не соливши, **словами** і **січе**, і **руба**, ані приступити... (Марко Вовчок). Дяк – ні до бога, ні до людей: **хрипить**, **кувікає** та **вищить** на криласі та ще й плює через крилас на громаду (І. Нечуй-Левицький). Йому здалося, що стара щось **скрипить**. Обернувся назад і крикнув: Чого хочете? (М. Коцюбинський). Коло мене ходить та баба.. та беззубим ротом **сичить** (Панас Мирний). У малі двері з вітваря визирав отець Василь, блідий, як глина, очі зеленяві, злісні. Дивився на Тетяну й **шипів**: – Це ж що за вигадки? (С. Васильченко). Не плач, дурна! Візьми себе в руки. І його держи, не випускай, – владно **кидала** Уляна. – Чим його держати? – **хлипала** Катря (В. Кучер). Ще й та обзивається! – Мовчала б уже та не **гавкала**. – кричала Мотря до Мелашки (І. Нечуй-Левицький). Що діється в камерах? – **гарчить** інспектор (П. Козланюк). Наталія Корніївна була з тих, що при чужих людях **нявкають**, а в себе вдома **гавкають** (І. Нечуй-Левицький). Зупиняється [лейтенант] на відстані десяти кроків, мовчки поводить по солдатському гурті байдужим поглядом і несподівано **рєвкє**: – Встати!.. (П. Колесник). На тім кінці столу жінки голосно **гелготіли** (А. Головка). Добрих п'ять хвилин **лопотів** з французом, **виповідаючи** йому все про своїх товаришів (П. Загребельний). От і почав

Хоцінський до мене вчащати; ... а як прийде до мене в гості, в'ється коло моїх дітей, тирить їм у руки польські книжки, **цвенькає** до їх по-польській (І. Нечуй-Левицький). Що вони говорять, того не знаємо, бо по-німецьки **шваркочуть** (І. Франко). Промовець від такої нашої, як йому здавалось, чулості до його майбутніх дотепів – зовсім розквітнув, **ведучи мову** далі (Ю. Яновський). Пасажири **точили теревені** про цю станцію, про потяг, про ціни на борошно й залізничні квитки (Олесь Досвітній). **Точила** всякїї **баляси** І **підпускала** різні **ляси**, Енею тільки б угодить (І. Котляревський). Вам нема про що **базарити?** – неохоче подав Гога із Кущів (А. Кокотюха). Рано чи пізно – з ним треба серйозно **перетерти** про Рому (А. Дністровий).

Завдання III. Підберіть українські відповідники до іношомовних слів; у випадку неповної синонімії поясніть семантичні або стилістичні відмінності у їх значенні.

Абстрактний, авангардний, автономний, аграрний, архаїчний, атомізований, візуальний, вокальний, вульгарний, дедлайн, демократичний, депортація, депутат, експресивний, емоційний, ідентичний, інтернаціональний, інфантильний, компаративний, комфортабельний, кримінальний, легальний, мілітарний, меморіальний, меркантильний, мобільний, натуральний, об'єктивний, паралельний, рафінований, респектабельний, сакральний, синтетичний, стабільний, суб'єктивний, суверенний, тактильний, тактовний, універсальний, фонетичний, формальний, цивільний, абсурд, аеродром, аналіз, анархізм, анахронізм, аргумент, аспект, архітектор, асиміляція, бізнес, бізнесмен, біографія, візія, волонтер, гелікоптер, голкіпер, гонорар, горизонт, дефект, директор, дисиміляція, дисципліна, ейфорія, екземпляр, еталон, імпульс, індустрія, інсценізація, інтерес, інтерференція, інформація, кастинг, кворум, кейтеринг, клініка, клінінг, компенсація, комунікація, контроль, лексема, лінгвістика, манускрипт, медик, мемуари, менеджмент, ментальність, метатеза, моціон, мутація, орфографія, палаталізація, парламентар, полісемія, портмоне, радіація, реалізатор, революція, рекрут, ренегат, реставрація, реформа, спектакль, студент, сугестія, табу, тираж, фауна, фіаско, фінал, фірма, флексія, флора, фон, форвард, форум, фраза, юрист, атакувати, деталізувати, дегустувати, конкретизувати, контролювати, ігнорувати, синхронізувати.

Завдання IV. У поданих синонімічних рядах знайдіть слово-домінанту (відповідь обґрунтуйте). Виявіть слова з універсальною та обмеженою лексичною сполучуваністю.

Шлях, стежка, путь, магістраль, дорога, тракт, автобан, шосе, траса, автострада, путівець, гостинець.

Кінь, коняка, коник, шкапа, лошак, скакун, жеребець, огир, мустанг.

Дівка, дівуля, панна, панянка, дівчина, відданиця, дівча, дівчисько, дівчинка, дівчатко.

Повідомлення, звістка, вість, інформація, поголоска, повістка, оповіщення, реферат, доповідь, рапорт, депеша, бюлетень.

Никати, тинятися, швендяти, слонятися, сновигати, шастати, вештатися, валандатися, волочитися, мандрувати, бродити, кочувати, вештатися, блукати, швендяти, шлятися, маятися, таскатися, бродяжити.

Безчестити, неславити, поганити, компрометувати, чорнити, плямити, бруднити, паплюжити, ганьбити, паскудити, оскверняти, укривати ганьбою, обливати брудом, топтати в багнюку, лити помії на когось.

Журливий, тужливий, тужний, жалісний, жалібний, слізний, повен жалю, жальний, слізливий, жалобний, траурний, чорний, мінорний.

Тяжкий, масивний, нелегкий, важкий, важкуватий, тяжкуватий, огрядний, громіздкий, трудний, лихий, пекельний, сутужний, скрутний, гіркий, несолодкий, складний, густий, спертий.

Варкий, паркий, жаркий, шкварний, шкваркий, задушливий, душний, спечний, пекучий, палючий, гарячий, теплий, тропічний, жагучий, ясно-червоний, жалкий, жаристий.

Чималий, немалий, великий, величезний, велетенський, превеликий, здоровенний, отакенний, колосальний, гігантський, просторий, широкий, грандіозний, капітальний, монументальний, рослий, об'ємний, об'ємистий, масивний, громіздкий, дорідний.

Студений, зимний, мертвий, прохололий, охолоджений, холодний, тьмянний, байдужий, безпристрасний, одноманітний, безбарвний, холодний, без вогню, поміркований, стриманий, сухий, непривітний, холодненький, холоднуватий, холодनावий, холоднющий, холоднючий.

Психічнохворий, душевнохворий, безумний, помішаний, божевільний, ненормальний, одержимий, причинний, скажений, навіжений, навісний, шалений, оглашений, біснуватий, ненормальний, психопат, психічний, очманілий, помішаний.

Сяк-так, паскудно, негаразд, недобре, неважно, погано, незадовільно, негоже, зле, жахливо, кепсько.

Завдання V. У поданих синонімічних рядах виявити «зайві» слова. Відповідь обґрунтувати та проілюструвати контекстами уживання.

Хуртовина, метелиця, завірюха, заметіль, циклон, хуга, пурга, сніговиця, сніговійниця, смерч, хвища, віхола, град, хурделиця, хуртеча.

Балка, байрак, ярк, виярок, галявина, вибалинок, видолинок, левада, улоговина, лощина, розтоки, переярок.

Учень, вихованець, дидаскал, школяр, студент, доцент, бурсак, семінарист, спудей, курсант, професор.

Зарозумілість, гордість, бундючність, меркантильність, пихатість, чванство, гоноровитість, інфантильність, самолюбство, честолюбність, амбітність.

Справжній, дійсний, правдивий, достеменний, реальний, праведний, правдолюбний, фактичний, непідробний, автентичний, повноцінний, типовий.

Швидкий, скорий, рвучкий, бистрий, прудкий, енергійний, стрімкий, хуткий, жвавий, бурхливий, невпинний, динамічний, моторний, рухливий, статичний.

Їсти, споживати, житися, перекусити, лигати, цмулити, плямкати, чавкати, наминати, жерти, кидати на зуби, кидати за драбину, набивати пельку.

Пити, попивати, дудлити, жлуктати, смоктати, дути, цідити, хлєптати, чаркувати, вихиляти, тягти.

Їхати, гнати, мчати, летіти, нестися, скакати, плентатись, прямувати, гарцювати.

Завдання VI. Користуючись словниками, підібрати синоніми до поданих слів та визначити їх тип.

Друг, будинок, солдат, помилка, печаль, їжа, перепона, активний, білий, брудний, брудний, говіркий, легкий, мокрий, смачний, бити, бродити, втручатися, горіти, дивитися, знайти, легковажити, обіцяти, обдурювати, обганяти, плакати, працювати, слухатись, сміятися, хвалити, хотіти, талановитий, розумний, розкішний, скупий, хворий, аморально, близько, імовірно, коротко, поважно, повільно, багато, назавжди, холодно.

Завдання VII. Утворіть словосполучення із прикметниками-синонімами, поясніть відмінності у семантиці та сполучуваності.

Самостійний, незалежний, суверенний, вільний, непідлеглий, непідпорядкований, самокерований, автокефальний.

Авторитетний, впливовий, поважний, значимий, значний, вагомий, ваговитий, престижний, упевнений, кваліфікований, ерудований, зарекомендований.

Автентичний, справжній, правдивий, справдешній, непідробний, оригінальний, першоджерельний.

Амбітний, самолюбний, гордий, честолюбний, гоноровий, гонористий, гоноровитий.

Міцний, тривкий, кріпкий, незламний, фундаментальний, глибокий, безпробудний, потужний, сильний, насичений.

Рухливий, швидкий, меткий, жвавий, енергійний, моторний, проворний, верткий, вертлявий, динамічний, спритний, звинний.

Широкий, розлогий, просторий, вільний, привільний, обширний, розтяжний, розмашистий, розлогий, розкидистий.

Завдання VIII. Серед поданих слів знайдіть синоніми і згрупуйте їх у синонімічні ряди.

Семинарист, холодна, крайнебо, нарочитий, немовля, метушня, зумисний, червоний, ржати, губи, кінець, пухкий, комонник, учень, нагляд, сум'яття, кров'яний, мерзота, гуртом, гиготіти, амінь, повний, могила, кривавий, негідник, школяр, плугатар, біганина, реготати, гладкий, розбійник, дитинча, калиновий, спудей, рейвах, баста, нечисть, тлустий, хіхікати, гидотна, вершник, бордовий, кметь, досягнення, гармидер, вихованець, товстий, каюк, мотанина, зубоскалити, безвусий, ярий, іздець, вгодований, капут, крихітка, кримінал, вишневий, кіннотник, тілистий, наволоч, розбишака, веремія, шкіритися, гранатовий, курсант, грубий, юний, тюрма, шибеник, догляд, маля, капець, тюряга, жирний, молодистий, молодий, темниця, малиновий, демонстративний, садиба, їзду, навмисний, гусар, безбородий, жовторотий, шарварок, сміятися, труба, арештантська, полум'яний, покидьок, в'язниця, рейтар, малюк, буцегарня, студент, опіка, огрядний, катавасія, кавалерист, харцизник, пузатий, каталажка, суєта.

Завдання IX. Здійснити текстову реконструкцію уривка, добираючи потрібні лексеми із запропонованих синонімних рядів; порівняти реконструйований фрагмент із текстом оригіналу («Intermezzo» М. Коцюбинського).

Лишилось тільки ще (*спакуватись, зібратись, налаштуватись, приготуватись*) ... Се було одно з тих (*багатьох, численних, незчисленних, багатоманітних, розмаїтих*) «треба», (*що, які, котрі*) мене так (*зморили, змучили, утомили, виснажили, вичавили, розчавили*) і не давали (*дрімати, відпочивати, релаксувати, спати, медитувати*). Дарма, чи те «треба» (*мініатюрне, мікроскопічне, мале, маленьке, малесеньке, невеличке*), чи (*гігантське, масштабне, велике, об'ємне, масивне, величезне*), – (*сенса, зміст, значення, вагу, смисл*) те має, що кожен раз воно (*потребує, просить, вимагає*) уваги, що не я їм, а воно мною уже (*верховодить, керує, балансує*). Фактично стасш (*рабом, слугою, наймитом, невільником, прислужником*) сього многоголового (*звіра, монстра, чудовиська, страховиська*). Хоч на час (*увільнитись, втекти, заховатись, дременути, піти*) від нього, забути, (*спочити, заснути, відпочити, розслабитись, розпружитись*). Я утомився.

Бо (*існування, життя, буття, животіння*) безупинно і (*безцеремонно, безапеляційно, безкомпромісно, неблаганно*) іде на мене, як (*цунамі, хвиля, бурун, гребінь*) на берег. Не тільки власне, а і чуже. А врешті – хіба я знаю, де кінчається (*особисте, власне, приватне, особове*) життя, а чуже починається? Я (*відчуваю, чую, передбачаю*), як чуже існування входить в моє, мов повітря крізь вікна і двері, як води притоків у річку. Я не можу (*розійтись, розминутись, перетнутись*) з людиною. Я не можу бути (*одиноким, аскетичним, самотнім*). Признаюсь – заздрю планетам: вони мають свої орбіти, і ніщо не

стає їм на їхній (*путі, стежині, стежці, дорозі, доріжці*). Тоді як на своїй я скрізь і завжди стрічаю (*істоту, чоловіка, індивіда, особину, людину*).

Завдання X. Підібрати гіпероніми до гіпонімних рядів, пояснити значення гіпонімів.

Опеньок, печериця, підберезник, маслюк, глива, мухомор, поганка, боровик, трюфель, печериця; намисто, каблучка, перстень, браслет, коралі, кульчики, кольє, сережки, гривна; меч, стріла, пістолет, гвинтівка, спис, щит, арбалет, катапульта; муха, комар, бджола, гедзь, оса, москіт, метелик, бабка; капуста, морква, буряк, редька, цибуля, часник, петрушка; локшина, каша, борщ, котлета, ковбаса, сосиска, сарделька, тараня; легеня, селезінка, серце, шлунок, нирка, око, язик, вухо; пневмонія, ангіна, холера, чума, грип, бронхіт, грибок; стіл, стілець, шафа, трюмо, табурет, фотель; лопата, шпатель, пила, долото, дріль, перфоратор, кувалда; гектар, центнер, сантиметр, дециметр, міліметр, грам, тонна; викладач, столяр, муляр, шахтар, провізор, парикмахер, програміст, менеджер; базальт, граніт, мрамур, галька, щебінь, шутер, рінь, кремій; стоматолог, хірург, отоларинголог, терапевт, дерматолог, уролог, анестезіолог.

Завдання XI. Користуючись «Словником фразеологічних синонімів» (1988), об'єднайте пропоновані стійкі словосполучення у синонімні ряди та поясніть їх значення.

Байдики бити, як мак начетверо, піднімати руку, собаку з'їв, гріти чуба, на цвіту прибитий, докладати рук, і в скрині пусто і в кишені не густо, баглаї гнути, частувати кулаками, має голову на плечах, кидати оком, дурний піп хрестив, гнути горба, гандри бити, бомки стріляти, ханьки м'яти, обводити поглядом, як Сидорову козу бити, ногою ступити ніде, собак ганяти, без лою в голові, ніде просунутися, дурня клеїти, голий як бубон, мов церковна миша, гави ловити, пальця просунути нікуди, бита голова, міряти оком, годувати лящами, горобцям дулі давати, не зводить очей, стригти по спині, макітра розуму, обстріляний вовк, втуплювати погляд, давати зуботичку, капустяний качан на в'язах, всі розуми поїв, наминати боки, ламати спину, годувати штурханцями, прясти очима, без царя в голові, умиватися потом, ніде голки встромити, лежати лежнем, давати духопелів, як турецький святий, з мухи слона робити, набивати мозолі, рвати жили, голова набита клоччям, сидні справляти, був на коні і під конем, впиватися очима, частувати потиличниками, не покладати рук, світла голова, ума ні на макове зерня, бистрий на розум, дурний по саму зав'язку, сидіти склавши руки, давати стусанів, згущувати барви, очима їсти, старий горобець, давати тришия, тягти лямку, походеньки справляти, трохи зізди з неба не знімає, драти вуха, на розум небагатий, яблуку ніде впасти, волосся скубти, живого ума, битий жак, мозолити руки, розуму палата, давати ляпанців, з натоптаною головою, ні за холодну воду не братися, із лоєм в голові, стріляна птиця, курці ступити ніде, дурному брат, голіший од миші, і пальцем не торкатися, не спускати ока, давати чубровки, розуму не позичати, з-під пазурця собі не виколупнути, не в тім'я битий, курці ніде клюнути, ні за плечима ні перед очима, сім неділь на тиждень, стріляти очима, курячий розум.

Завдання XII. Користуючись «Коротким словником перифраз» (1985), поясніть значення нижчеподаних образних висловів; з'ясуйте, котрі з них та чому не відображені у реєстрі Словника.

Батько історії, батько комедії, батько української історії, батько українського театру, батько українського анархізму, батько української прози, батько української комедії, мандрівний філософ, народний філософ, зачинатель нової української літератури, зачинатель нової української прози, основоположник нової української літератури,

перший український повістяр, Вічний революційонер, Каменяр, Великий Кобзар, Пророк України, Апостол правди і науки, геній людства, Гірська орлиця, Дочка Прометея, Співачка досвітніх огнів, Буковинський соловейко, Буковинський Кобзар, Великий Сонцепоклонник, Майстер залізної троянди, Співець Буковини, Співець Гуцульщини, Співець чуття єдиної родини, лицар української поезії, Руська трійця, Покутська трійця, розстріляне відродження, залізна леді, маленький корсиканець, орлеанська діва, Великий Понтифік, газова принцеса, шоколадний король, золотий голос України, Туманний Альбїон, Старий Світ, Новий Світ, Острів Свободи, Країна сонця, що сходить, Країна вранішнього сонця, Країна кленового листка, Країна великих живописців, Країна пірамід, Країна Рад, Країна тисячі озер, Країна червоного металу, Піднебесна імперія, Земля обітована, житниця Європи, Кремнієва (Силіконова) долина, країни третього світу, серце Європи, географічний центр Європи, колиска слов'янської писемності, чорний континент, п'ятий континент, шостий континент, льодовий континент, зелений материк, Вічне місто, Місто на семи пагорбах, Дивовижне місто, матір городів руських, Місто мільйона троянд, Місто корабелів, Місто над Бугом, Місто закоханих, Місто Лева, Південна Пальміра, Перлина Чорного моря, Тарасова земля, Шахтарський край, Південна столиця, Шахтарська столиця України, Шахтарська столиця Галичини, Столиця гірницького краю, Космічна столиця, Металургійна столиця, Східна столиця, перша столиця України, столиця України, Гуцульська столиця, столиця Бойківщини, Галицька столиця, Гетьманська столиця, Столиця української драматургії, Смерековий край, Місто на Дніпрі, Файне місто, Велике яблуко, Бетонні джунглі, Місто, що ніколи не спить, Столиця світу, Франків університет, червона планета, однорукий бандит, залізний кінь, чотирилапий друг, чорне золото, біла смерть, коричнева чума, п'ята колона, зелений змії, храм науки, помаранчева революція, революція троянд, революція на граніті, революція бомжів, арабська весна, королева наук, люди у білих халатах, білі комірці, офісний планктон, крапові берети, стражі правопорядку, інженери людських душ, народний обранець, гарант конституції, очільник держави, майстер сцени, майстер пера, майстер вогню, блакитний екран.

Завдання XIII. Здійснити порівняльний аналіз словникових статей з реєстровими гаслами **БУДИНОК, ВІХОЛА, СОЛДАТ, ДІВЧИНА, ХЛІБ, ПРАЦЮВАТИ, СПІВАТИ, УДАРИТИ, ВЕРЕДЛИВИЙ**, у «Короткому словнику синонімів української мови» П.Деркача (1960), «Практичному словнику синонімів української мови» С.Караванського (1993), «Практичному словнику синонімів української мови» М.Зубкова (2010), «Словнику синонімів української мови» Л.Полюги (2007) та академічному «Словнику синонімів української мови» (1999-2000).

Завдання XIV. Серед поданих речень знайдіть такі, що потребують редагування, та у разі потреби виправте мовні помилки. Розмежуйте у текстах зразки тавтологій та плеоназмів; відповідь обґрунтуйте.

Пташенята падають вниз на землю. Особливо багато епітетів зустрічаємо у жанрах народного фольклору. Початок зборів о 19 годині вечора. У грудні місяці зафіксовано шість самовільних прогулів. Пропрацював п'ять років, не отримуючи жодної копійки грошей. На мою особисту думку, експозиція не викликала підвищеного інтересу. Раджу вам не задирати носа догори! У приміщенні зібралось тридцять чоловік будівельників. У такому живильному середовищі могли виникати різні всілякі об'єднання. У літературній спадщині письменника велике і чільне місце займає викриття помилкових естетичних спрямувань. Результатом домовленостей має бути спільна співпраця. За невеликий період часу виробництво вдалося збільшити вдвічі. У березні місяці зарплата збільшилася на десять відсотків. Наше перше знайомство було дуже романтичним. Ми змушені були відступати назад під натиском ворога. На вільну вакансію претендувало троє працівників.

Прибутки населення піднялися вгору. Співрозмовник схвально кивнув головою. Кожна хвилина часу нашого життя безцінна. Вчора хлопець демобілізувався з армії. Від організаторів дійства ми отримали пам'ятні сувеніри. Прейскуранти цін суттєво змінилися у порівнянні з минулим роком. Останню тезу лектор продублював двічі. Дівчина моргнула до мене своїми очима. Основним лейтмотивом пісні є прощання з рідним краєм. Пріоритетом партії є розбудова народної демократії у державі. Наявність тріщин і нерівностей на готових виробах не допускається. У збірнику вміщено статті про результати проведених досліджень. Смертельно вбитий труп загиблого мерця лежав при дорозі. Передовий авангард кавалерії рушив у розвідку. На майданчику звучали популярні шлягери.

Завдання XV. Поясніть значення виділених слів та виразів, встановіть їх належність до стилістичних тропів та фігур, що базуються на явищі синонімії (перифраз, антономазія, евфемізм, дисфемізм, ампліфікація, тавтологія, плеоназм).

Буде у Сурамі **Велике свято** – пам'ятник відкриють **Незламній поетесі-войовниці**, Що там у сон довічний відійшла (М. Рильський). Все, що снилось-говорилось, Не відходило в минуле... Вперше їх уста зустрілись. Очі в очі зазирали (М. Рильський). Сніг ... почав падати на землю, притрушувати білим цвітом свіже глинясте груддя, під яким знайшла людина свій **вічний відпочинок** (М. Стельмах). Як **зникну** і мене **покриє вічна тьма**, Заплач (П. Куліш). Ми кесаря шануємо і владу, не повстаєм ні словом, ані ділом супроти них, а тільки **князю тьми** ні жертви, ні поклонів не даємо (Леся Українка). Перш усього й тут [у пресі] треба протекцію, рекламу, а од мене тепер вернуть **рило** деякі навіть із моїх попередніх приятелів ... писателів (М. Драгоманов). Явдошка та Софійка зовсім **дурепи**. Ані посагу, ані краси. Мріють про старшин. І який старшина поласиться на такі **пики** (З. Тулуб). Улас **злидень** та **ледащо**: його мати трохи **пришелепувата, дурнувата**, плаксива та лінива (І. Нечуй-Левицький). Йому здалось, що **нечистий** перекинувся звірюкою й плигнув у садок (І. Нечуй-Левицький). Ти не завваж, що я боюся смерті. О, я не раз дивився в вічі їй, І не мене **кирпатій** ізлякати! (М. Старицький). Ну, що ж, коли продовжити ваш образ, то політика в нього, може, й від **лукавого**, але ж яка **божа іскра** сяє в багатьох його творах! (М. Стельмах). Візьму своє покинуте кайло і піду **чорне золото** рубати (В. Сосюра). Приїзд **похилого літами, недужого** Щепкіна до Шевченка, що вертався із заслання, в Нижній Новгород, – був і буде високим взірцем для людей (М. Рильський). На подвір'ї **ридма ридала** Ївга, обнімаючи своїх, врятованих Настею корів, припадала до них мокрими щоками (І. Цюпа). А он соняшник як височенно вигнався, ще й голову схилив, наче зажурився і **думав** тяжкі **думи...** (М. Кропивницький). Про письменника подай, обов'язково подай: що впливало на його світогляд, що його оточувало, що організовувало його ще тоді, коли він лежав у матері на руках і плямавав губами, зовсім не думаючи про те, що колись доведеться писати **свою автобіографію** (Остап Вишня). Коли дитина замислиться й сяде на голому місці, хіба їй дадуть як слід подумати? Зразу ж мати пужне: – А де ж ти ото сів, **сукин ти сину?** (Остап Вишня). Коли не блукав [хлопчик] десь за короною в лісі чи з гусьми на пастівнику, то **сидьма сидів** у кузні (П. Колесник). Пощо на чолі поміщено книжку Ніцше.. – сю **блискучу, а фальшиву балаканину**, сю **справді анархістичну філософію**, роблену «без царя в голові», – сього абсолютно не розуміємо (І. Франко). Сі круглії вежі й високії мури – **Страшні** та **суворі, непевні, понурі**, І скрізь у тих мурах стрільниці-бійниці, При вежах тих сумні «**темнії темниці**» (Леся Українка). Все пішло на **других**, на **сильніших**, на **щасливіших** (М. Коцюбинський). У чистім полі, в полі на роздоллі, де колосочки проти сонця жмураються, **Вернигора, Вернивода й Вернидуб** – три велетні – зібралися та й жураються (Л. Костенко). Гей, нові **Колумби й Магеллани**, Напнемо вітрила наших мрій! Кличуть нас у мандри океани, Бухту спокою облизує прибіій (В.Симоненко). **Прощаннячко, прощай.** Ця місячна соната. Прощаннячко, прости... Який скорботний

сніг. Прощаннячко. Щока... Щока. І краплі м'яти. І сіра пелена на перламутрі сліз... (С. Сапеляк). На **кричаний** крик мій – **мовчазне мовчання**... Я ж прагну спочатку почути ячання. І всесвіту розум поставлю на чати – Я хочу спочатку **початок почати**... (І. Драч). **Білий** подих – Троянда **білі** пелюстки Ронить на **білий** папір. Хто **білішого** вірша напише? Отака **біла-біла** хата Серед **білого-білого** цвіту (І. Драч). І вже болить душа, на дуб здубіла, В цій чужаниці, чужбі, чужині! (В. Стус).

Завдання XVI. У поданих реченнях знайдіть антоніми. Згрупуйте їх за структурними (однокореневі-різнокореневі), семантичними (градуальні-комплементарні-векторні-координатні) та функціональними (загальномовні-контекстуальні) типами.

І земля впилаь водою, Мов живою кров'ю. І обнявся сміх з журбою, ненависть – з любов'ю (В. Симоненко). Засміюся при всіх, а заплачу одна (Л. Костенко). Не жартуй наді мною, будь ласка, І, говорячи, не мовчи. Нащо правді словесна маска? Ти мовчанням мені кричи (В. Симоненко). Де м'яко стелять, там твердо спати (Нар. тв.). Поки геній стоїть, витираючи сльози, Метушлива бездарність отари пасе (Л. Костенко). Ситий голодного не розуміє (Нар. тв.). Чорні від страждання ночі, Білі від скорботи мої дні Впали у твої свавільні очі Жадібні, глибокі і чудні (В. Симоненко). Якби я знав, де ти живеш, Дивився б крізь вікно знадвору, Як ти виходиш із одеж І входиш в мрію снів прозору (Д. Павличко). І над нами, і під нами горять світи...І внизу, і вгорі глибини...О, який прекрасний ти, Світе єдиний (Є. Плужник). Буду лагідним, буду жорстоким, Буду мудрим і буду дурним, На красу твою – буду стооким, На ганьбу твою – буду сліпим (Р. Третяков). Зима без снігу – літо без хліба (Нар. тв.). Лихий доброго псує (Нар. тв.). Добро пушить, а лихо сушить (Нар. тв.). На чорній землі білий хліб родить (Нар. тв.). Догана мудрого більше важить, ніж похвала дурного (Нар. тв.). Чужого хорошого не гудь, а свого поганого не хвали (Нар. тв.). Одна гора високая, а другая низька. Своя мила далекая, а чужая близька (Нар. тв.). Що в молодості навчишся, то на старість як знайдеш (Нар. тв.). Літо збирає, зима з'їдає (Нар. тв.). Хто багато говорить, той мало робить (Нар. тв.). Повний колос до землі гнеться, а порожній до неба пнеться (Нар. тв.). Хто у п'ятницю сміється, у неділю плаче (Нар. тв.). Янгольський голосок, та чортова думка (Нар. тв.). Борода, як у старого, розуму, як у малого (Нар. тв.). Літній день за зимовий тиждень (Нар. тв.). Краще з розумним знайти, ніж з дурним загубити (Нар. тв.). На язиці медок, а на думці льодок (Нар. тв.). Мати однією рукою б'є, а другою гладить (Нар. тв.).

Завдання XVII. До поданих слів доберіть загальномовні або контекстуальні антоніми та визначте їх семантичний тип (градуальні-комплементарні-векторні-координатні). У переліку знайдіть слова, до яких підібрати антонімічний відповідник неможливо; відповідь обґрунтуйте.

Літо, вечір, день, друг, воля, війна, село, двері, будинок, робота, мороз, вхід, захід, початок, річка, ліс, світанок, болото, олівець, молоток, автомобіль, кінь, місяць, холодно, високо, далеко, під'їхати, співати, ходити, їсти, пити, знати, оборонятися, скакати, кашляти, заїжджати, заходити, мовчати, закривати, почекати, високий, світлий, хворий, худий, смачний, маленький, щасливий, веселий, добрий, молодий, легко, там, пізній, мудрий, твердий, багатолюдний, жовтий, синій, білий, червоний.

Завдання XVIII. Підберіть антоніми до виділених слів, визначте їх семантичний та функціональний тип.

Над луками, залитими квітневою повинню, холонув оранжевий **вечір**, зануривши в **мілкі** прибережки **далеке** полум'я хмар. І чимглибше за пагорби **поринало** сонце, тим **нижчою** ставала заграва, **вужчою** – вогниста смуга у воді понад лозами, наче хвилі ткали

її кудись під берег. Андрій **підвівся** з пенька, на якому **відпочивав** після ходи по **крутій** багнюці, **розшукав** між кущами **свого** човна. За день води **убуло**: на тому місці, де вона стояла **зранку**, залишилася тільки гривка **сухих** очеретяних сопілок, розбубнявілих сучків і **порожніх** равликів. Човен лежав на березі, присмоктаний мулом. Цепок, яким він був прикований до вільхи, натягло: видно, повінь, покидаючи цю місцину, хотіла **забрати** з собою й човна, та не подужала прив'язі... Андрій **одмотав** цепок – на вільховій корі залишилася від нього червона попруга – і поволік човна до води, грузнучи кирзовими чобітьми в зеленій муляці. Доки дістався до заплави, упрів і примостився на корму передихнути. Додому не поспішав, хоч за день **добре** зголоднів і **виморився** біля трактора; возив до корівника підстилку, допомагаючи жінкам **скидати** й **накидати важкі** солом'яні брили. Від нього й **зараз** пахло прілим солодом **злежаної** соломи, соляркою і **вистудженим** потом. На **сухому** пагорбі по той бік річища маячило село, майже зо всіх боків обступлене **тихим**, **оранжевим**, як і небо, паводком. Там **бубоніло** радіо, **співали** півні, **низько** слався дим, розбавляючи лугове повітря **гірким** тліном **торішньої** огудини. Андрій упізнав і свою хату, але не відчув при цьому отого **солодкою**, щемкого поклику **рідної** оселі, який ще зовсім **недавно** гнав його підтюпцем додому (Гр. Тютюнник).

Завдання XIX. *Враховуючи багатозначність, доберіть до прикметників антоніми. Визначити, яке значення покладено в основу антонімії.*

Тихий голос, тихе читання, тихий вітер, тиха вулиця, тихе море, тихий струмок; чисте небо, чиста вода, чисте сумління; старий дуб, старий зошит, старий знайомий; добрий зір, добра година, добре слово, добра груша, добрий шматок; черствий хліб, черства душа, черстві слова; свіжий хліб, свіже молоко, свіжий вітер, свіжа газета, свіжий огірок, свіжі овочі, свіжа сорочка, свіжий подих; легка вправа, легка поведінка, легкий одяг, легке озброєння, легкий вітер, легка музика, легкий сніданок; кисла міна, кислий компот, кислий вигляд, кислі ґрунти; ніжний характер, ніжний кетчуп; гостра сокира, гострий зір, гостра проблема, гострий суп; золоте серце, золоті руки, золоті слова, золота голова.

Завдання XX. *Поясніть значення виділених слів та виразів, встановіть їх належність до стилістичних тропів та фігур, що базуються на явищі антонімії (контекстуальна антонімія, антитеза, антитетон, оксиморон, катахреза).*

Десь там, у **найвищих глибинах**, Десь там, у **найглибших висотах**, Таємниця вродилася, як пелюстина, Як бджола в золотистих сотах. Уся – з **найтемнішого світла**, Уся – з **найсвітлішого змроку** Борсалась Таємниця, то тьмава, то світла, Долаючи купіль жорстоку (І. Драч). Всякий, хто **вище**, то **нижчого** гне, – **Дужий безсильного** давить і жме, **Бідний багатого** певний слуга, Корчиться, гнеться пред ним, як дуга (І.Котляревський). Думав, **доля** зустрінеться – спіткалося **горе** (Т.Шевченко). Згинь **старе із мріями** – йди **нове з героями** (П.Тичина). Я вже **човен в снігах**. Я в сніги вже гребу (М.Вінграновський). Тато став розповідати, Формулює тезу: Катахреза - несумісність, Протилежність значень. От, наприклад: **Добра злісність. Активіст ледачий. Незаконне право. Невиразне браво. Колискова Марсельса** – Це є катахреза. **П'ятиградусний абсент. Янукович президент** (І.Ліва). Коли мечами злоба небо крає І крутить твою вроду вікову, Я тоді з твоїм ім'ям **вмираю**, І в твоєму імені **живу** (В. Симоненко). Чи ти мій сон, чи ти моя уява, чи просто чорна магія чола... Яка між нами **райдуга стояла!** Яка між нами **прірва пролягла!** (Л.Костенко). Збагни ж, нарешті, сину, цю недолю і заховай **глухонімиий свій крик** (В.Стус). З часів прапрадіда Гомера Аж до сьогоднішнього дня Немає кращого гримера, Ніж **добросовісна брехня** (Л.Костенко). Я їх люблю. Я знаю їхню мову. Я з ними теж **мовчанням говорю** (Л.Костенко). Сам я сонний ходив землею, Але ти, як весняний грім, Стала совістю, і душею, І **щасливим нещастям** моїм

(В.Симоненко). Любове світла! Чорна моя муко! **І радосте безрадісна моя!** Бери мене! У материнські руки. Бери моє маленьке гнівне Я! (В.Симоненко). Сон. І ночі ніч. І темінтьми. **І голосіння тиші** (В.Стус). Два кольори мої, два кольори, Оба на полотні, в душі моїй оба, Два кольори мої, два кольори: **Червоне – то любов, а чорне – то журба** (Д.Павличко). Бий **білих**, поки не **почервоніють**; бий **червоних**, поки не **побіліють** (Н.Махно). **Згода будує – незгода руйнує** (Нар. тв.).

Рекомендована література

Основна

- Кочерган М.П.* Слово і контекст / М.П. Кочерган. – Львів: Вища шк., 1980. – С. 139 - 157.
- Лисиченко Л.А.* Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова / Л.А.Лисиченко. – Харків: Вища шк., 1977. – С. 91 - 106.
- Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.К.Білодіда.* – К.: Наук. думка, 1973. – С. 60 - 100.
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К.Мойсієнко, О.В.Бас-Кононенко, В.В.Берковець та ін.; за ред. А.К.Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка.* – К.: Знання, 2013. – С. 69-84.
- Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін.* – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. – 856 с.

Додаткова

- Апресян Ю.Д.* Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю.Д.Апресян. – М.: Наука, 1974. – 367 с.
- Апресян Ю.Д.* Проблема синонима / Ю.Д.Апресян // Вопросы языкознания. – 1957. – №6. – С. 84-88.
- Апресян Ю.Д.* Синонимия и конверсивы / Ю.Д.Апресян // Русский язык в национальной школе. – 1970. – № 6. – С. 8-17.
- Апресян Ю.Д.* Синонимия и синонимы / Ю.Д.Апресян // Вопросы языкознания. – 1969. – №4. – С. 75-91.
- Бевзенко А.Т.* Лексична синоніміка художнього твору: тексти лекцій / А.Т. Бевзенко ; відп. ред.: Ю.О. Карпенко; ОДУ ім. І.І Мечникова. – Одеса: Б.в., 1972. – 63 с.
- Бережан С.Г.* К семасиологической интерпретации явления синонимии / С.Г.Бережан // Лексическая синонимия. – М.: Наука, 1967. – С. 43-56.
- Бобух Н.* Тематична класифікація оксиморонних парадигм: (на матеріалі української поезії) / Н. Бобух // Рідний край: Науково-публіцистичний художньо-літературний альманах / Голов. ред. В. Пашенко. – Полтава: АСМІ, 2006. – №2 (15). - С. 38-42.
- Буткова Г.В.* Структура синонімічного ряду і його семантичний простір / Г.В.Буткова // Стилїстика української мови: Зб.наук.праць. – К.,1990. – С.46-53.
- Брагіна А.А.* Синонимы в литературном языке / А.А.Брагіна. – М.: Наука, 1986. – 126 с.
- Введенская Л.А.* О взаимодействии антонимии с синонимией / Л.А.Введенская // Вопросы лексикологии и фразеологии современного русского языка. – Ростов-на-Д., 1968. – С. 68-74.
- Введенская Л.А.* Синонимические пары антонимов / Л.А.Введенская // Русский язык в школе. – 1969. – № 4. – С. 107-109.
- Введенская Л.А.* Стилистические фигуры, основанные на антонимах / Л.А.Введенская // Краткие очерки по русскому языку. – Курск, 1966. – Вып. 2. – С. 128-135.
- Введенская Л.А.* Сочетаемость антонимов / Л.А.Введенская // Краткие очерки по русскому языку. – Курск, 1970. – С. 182-187.
- Введенская Л.А.* Проблема сочетаемости антонимов / Л.А.Введенская // Актуальные проблемы лексикологии. – Минск, 1970. – С. 42-43.
- Введенская Л.А.* Антонимия между словом и свободным словосочетанием / Л.А.Введенская // Филологические этюды. – Вып. I. Серия «Языкознание». – Ростов-на-Д., 1972. – С. 33-43.
- Введенская Л.А.* Проблемы лексической антонимии и принципы составления словаря антонимов: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук / Л.А.Введенская. – Ростов-на-Д., 1973. – 36 с.
- Введенская Л.А.* Понятие синонимико-антонимической парадигмы / Л.А.Введенская // Филологические этюды. – Ростов-н-Д., 1976. – Вып. 2.
- Введенская Л.А., Колесников Н.П.* Антонимо-синонимический словарь и его значение для обучения русскому языку иностранцев / Л.А.Введенская, Н.П.Колесников // Актуальные проблемы учебной лексикографии. – М., 1977. – С. 166-172.
- Векуа Н.* Антонімія як лексико-семантичне явище / Н. Векуа // Дивослово. – 2007. – № 6. – С. 26-29.
- Великорода В.Б.* Механізми поповнення евфемістичної лексики / В.Б.Великорода // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 9. Сучасні тенденції

- розвитку мов / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2009. – Вип. 4: До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. – С. 212-217.
- Винокур Т.Г.* Синонимия и контекст / Т.Г.Винокур // Вопросы культуры речи. – Вып. 5. – М., 1964. – С. 20-44.
- Гречко В.А.* Лексическая синонимия современного русского литературного языка / В.А.Гречко. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1987. – 151 с.
- Гречко В.А.* Однокоренные синонимы и варианты слова / В.А.Гречко // Очерки по синонимике современного русского литературного языка. – М.-Л.: Наука, 1966. – С. 118-134.
- Григораш А.М.* Плеоназм и культура речи: (Повторение однородных слов или оборотов в одном словосочетании) / А.М. Григораш // Русский язык и литература в учебных заведениях. – 1996. – № 2. – С. 27-28.
- Григорьева А.Д.* Заметки о лексической синонимии / А.Д.Григорьева // Вопросы культуры речи. – Вып. 2. – М.: АН СССР, 1959. – С. 7-30.
- Груба Т.* Засвоєння синонімічних форм на міжпредметній основі / Т.Груба // Дивослово. – 1998. – №7. – С. 17 – 19.
- Діц В.О.* Критерії виділення і класифікації синонімів / В.О.Діц // Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць. – К.: НПУ, 2004. – С. 136 - 140.
- Евгеньева А.П.* Основные вопросы лексической синонимии / А.П.Евгеньева // Очерки по синонимике современного русского литературного языка. – М.-Л.: Наука, 1966. – С. 4-29.
- Євсєєва Г.П.* Багатство української мови (до питання про використання перифраз) / Г.П. Євсєєва // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – 2001. – № 8. – С. 12-16.
- Євсєєва Г.П.* Перифрази в мові сучасних газет (на матеріалі українських газет 80-90 років ХХ століття): Автореф. дис. ...канд. філол. наук / Г.П.Євсєєва. – Д., 2002. – 20 с.
- Євсєєва Г.П.* Перифраза в системі номінативних одиниць мови / Г.П.Євсєєва // Дослідження з лексичної граматики української мови. – Т. 2. – Дніпропетровськ: Навчальна книга, 2000. – С. 42-48.
- Єфремова Н.В.* Актуальні питання теорії синонімії / Н.В.Єфремова // Науковий вісник Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки. – 2001. – Ч. 2. – С. 111-114.
- Журавель Н.В.* Засіб експресії – антонімія / Н.В.Журавель // Культура слова. – 1981. – Вип. 20. – С. 32 - 34.
- Заніздра Н.О.* Явище синонімії в українській термінології / Н.О.Заніздра // Вісник КДПУ ім. М.Остроградського. – Вип. 2 (49). – Ч. 2. – 2008. – С. 7-10.
- Іванова В.А.* Антонимия в системе языка / В.А.Иванова. – Кишинев: Штиинца, 1982. – 182 с.
- Исаев А.В.* К вопросу о соотношении лингвистического и логического в учении об антонимах / А.В.Исаев // НДВШ. Филологические науки. – 1972. – № 1. – С. 49-56.
- Кириченко М.І., Левченко С.П., Паламарчук Л.С.* Інструкція до укладання словника синонімів української мови М.І.Кириченко, С.П.Левченко, Л.С.Паламарчук // Лексикографічний бюлетень. – 1955. – Вип. 5.
- Кобилянський І.Ю.* Перифраза як засіб емоційно-образного висловлення думки / І.Ю.Кобилянський // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 1. – С. 51-55.
- Коваль А.П.* Синоніміка в термінології / А.П. Коваль // Дослідження з лексикології й лексикографії. – К.: Наук. думка, 1965. – С. 157-169.
- Ковальов В.П.* Експресивне використання антонімії в українському художньому мовленні / В.П.Ковальов // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 9. – С. 48 - 50.
- Коломієць М.П.* Перифрази в сучасній українській літературній мові / М.П.Коломієць // Дослідження з граматики і граматичної стилістики української мови. – Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1987. – С. 72-79.
- Коломієць М.П.* Фразеологічні синоніми української мови / М.П.Коломієць // Мовознавство. – 1989. – № 6. – С. 35-40.
- Комиссаров В.Н.* Проблема определения антонимов (о соотношении логического и языкового в семасиологии) / В.Н.Комиссаров // Вопросы языкознания. – 1957. – № 2. – С. 49-58.
- Кононенко В.І.* Антоніміка синтаксичних конструкцій / В.І.Кононенко // Мовознавство. – 1974. – № 6. – С. 13-21.
- Копусь О.А.* До питання про розмежування перифразів і синонімів / О.А.Копусь // Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету. – Ізмаїл, 2002. – Вип.12: Історичні науки. Педагогічні науки. Філологічні науки. – С. 136-138
- Корепанова А.П.* Ономастична синонімія / А.П.Корепанова // Мовознавство. – 1979. – № 6. – С. 27-30.
- Кочан І.М.* Синонімія у термінології / І.М.Кочан // Мовознавство. – 1992. – № 3. – С. 32-34.
- Лагутина А.В.* Абсолютные синонимы в синонимической системе языка / А.В.Лагутина // Лексическая синонимия. – М.: Наука, 1967. – С. 121-129.
- Лагутина А.В.* Синонімія слова і словосполучення / А.В.Лагутина // Мовознавство. – 1973. – №3. – С. 34-42.

- Лацис С.Н.* Стилистические синонимы и их употребление в речи / С.Н.Лацис // Русский язык в школе. – 1974. – №3. – С. 76-79.
- Лебедева Н.М.* Межстилевая и внутрителивая синонимия и ее стилистическое использование: Автореф. дис. на соискание ученой степени канд. фил. Наук / Н.М.Лебедева. – К.: Киевский гос. пед. ин-т ин. языков, 1981. – 24 с.
- Лисиченко Л.А.* Антоніми в сучасній українській мові / Л.А.Лисиченко // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 11. – С. 26 - 33.
- Лисиченко Л.А.* Типи синонімів за значенням / Л.А.Лисиченко // Українська мова і література в школі. – 1973. – № 11. – С. 40-47.
- Лотоцька К.Я.* Антитеза: когнітивні, функціональні та мовні аспекти аналізу / К.Я.Лотоцька // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Горлівський держ. пед. ін-т інозем. мов. – Горлівка, 2003. – Вип. 2. – С. 62-70.
- Макарець Ю.С.* Проблема визначення статусу перифраза як лінгвістичної одиниці / Ю.С. Макарець // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 5: До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. – С. 55-58.
- Материнська О.В.* Моделювання меронімічних відношень у лексичній системі мови / О.В. Материнська // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – 2013. – № 6. – С. 58-67.
- Мельничайко В.Я.* До питання про граматичну синоніміку / В.Я.Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 1970. – № 9.
- Митусова Н.В.* О роли многозначности в изучении синонимов / Н.В.Митусова // Семантические и стилистические особенности английских слов и словосочетаний: Межвузовский сборник научных трудов. – М.: МГПИ им. В.И. Ленина, 1988. –С.36-42.
- Михайлов В.А.* Антонимия, бинарные и градуальные оппозиции: Автореф. дис. ... канд.филол.наук / В.А.Михайлов. – Л., 1983. – 20 с.
- Москвин В.П.* Эвфемизмы: системные связи, функции и способы образования / В.П.Москвин // Вопросы языкознания. – 2001. –№ 3. – С. 58-70.
- Муравицька М.П.* Полісемія і синонімія / М.П. Муравицька // Мовознавство. – 1983. – № 5. – С. 29-39.
- Неманежина Л.П.* Тождество понятия как основа синонимических отношений / Л.П.Неманежина // Очерки по синонимике современного русского литературного языка. – М.-Л.: Наука, 1966. – С. 185-196.
- Нечитайло О.І.* Синоніми в лексикографії / О.І.Нечитайло. – К.: Наукова думка, 1987. – 132 с.
- Нечитайло О.І.* Синоніми як засіб розкриття значення слова / О.І.Нечитайло // Мовознавство. – 1980. – № 6. – С. 82-86.
- Нечитайло О.І.* Синонимы как средство лексикографической интерпретации слова (на материале украинских словарей): Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – К., 1983. – 25 с.
- Новиков Л.А.* Семантический анализ противоположности в лексике: принципы, аспекты, методы / Л.А.Новиков // НДВШ. Филол. науки, 1973. – № 3. – С. 55-67.
- Палевская М.Ф.* Проблема синонимического ряда, его границ и возможности выделения доминанты / М.Ф.Палевская // Лексическая синонимия. – М: Наука, 1967. – С. 94-104.
- Пахолок З.О.* Плеоназми у мові та мовленні / З.О. Пахолок // Мова і культура: Серія «Філологія» / Ін-т міжнар. відносин Київського ун-ту ім. Т. Шевченка, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, Фонд культури і мистецтв «Парад Планет». – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2000. – Вип. 1. – Т. 2: Культурологічний компонент мови. – С. 154-157.
- Приблуда Л.М.* Перифраза як стилістичний засіб зображення дійсності в українській малій прозі / Л.М.Приблуда // Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. – Філологічні науки. – 2013. – Кн. 3. – С. 206-211.
- Регушевський Є.С.* Перифрази в українській мові / Є.С.Регушевський // Українська мова і література в школі. – 1984. – № 4. – С. 41-42.
- Святовець В.* Проти нецензурного – літературне (Тема інтегрованого уроку: евфемізми та дисфемізми) / В. Святовець // Урок української: Науково-публіцистичний журнал-дайджест. – 2004. – № 8/9. – С. 43-45.
- Селігей П.О.* Типи багатослів'я в наукових текстах [Текст] / П.О.Селігей // Українська мова: науково-теорет. журн. – 2013. – № 4. – С. 22-44.
- Сиротина В.А.* Лексическая синонимия в русском языке / В.А.Сиротина. – Львов: Изд-во Львовского ун-та, 1960. – 46 с.
- Скрипник Л.* Синоніміка фразеології / Л.Скрипник // Українська мова і література в школі. – 1972. – № 6. – С. 25-35.
- Старикова Н.С.* К вопросу об экспрессивности в синонимике / Н.С.Старикова // Русское и зарубежное языкознание. – Вып. 3. – Алма-Ата, 1970. – 374 с.
- Тараненко О.О.* Деякі аспекти теорії синонімії в плані створення синонімічного словника / О.О.Тараненко // Мовознавство. – 1980. – № 3. – С. 48-54.

- Тараненко О.О.* Розвиток антонімічних відношень у багатозначних словах / О.О.Тараненко // Українська мова і література в школі. – 1977. – № 1. – С. 32 - 39.
- Терещенко С.* Лексична синонімія: спроба аналізу лексичної тотожності / С.Терещенко // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2004. – Вип. 34. – Ч. 1. – С. 280-285.
- Терещенко С.* Синоніми та «псевдосиноніми» / С. Терещенко // Культура слова. – 2002. – Вип. 60. – С. 26-28.
- Тодор О.Г.* Експресиви в аспекті синонімії: Автореферат дис. ... канд. філолог. Наук / О.Г.Тодор. – К., 1993. – 20 с.
- Турчин В.М.* Семантична кореляція антонімів і синонімів у системі мови / В. М. Турчин, М. М. Турчин // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 67-71.
- Франко З.Т.* Лексична синонімія / З.Т. Франко // Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів. – К., 1983. – С. 131-139.
- Черняк В.Д.* Проблема синонимии и лексико-грамматическая классификация слов: Учеб. пособие к спецкурсу / В.Д.Черняк. – Л.: РТП ЛГПИ им. А.И. Герцена, 1989. – 80 с.
- Шишко О.* Тавтологія і плеоназм: засоби образотворчості і вади тексту / О.Шишко // Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі: аспекти професійної комунікації в сучасній освіті: Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конференції / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 139-142.
- Януш О.Б.* До питання про політичні евфемізми / О.Б.Януш // Система і структура східнослов'янських мов: Міжкафедральний збірник наук. праць. – К.: УДПУ, 1997. – С.89-94.

Словники

- Багмет А.* Словник синонімів української мови / Ред.: Г. Лужницький і Л. Рудницький. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1982. – Т. 1: А-П. – XIII, 465 с.
- Ващенко В.С.* Синонімічний словник-мінімум української мови / В.С.Ващенко. – Дніпропетровськ, 1972. – 91 с.
- Деркач П.М.* Короткий словник синонімів української мови / За ред. Левченка С.П. – К.: Радянська школа, 1960. – 212 с.
- Дорошенко Т.С.* Великий комплексний словник української мови / Т.С.Дорошенко. – Харків: Торсінг плюс, 2009. – 768 с.
- Завгородній О.* Лет: поезії, переклади, вибране з української синоніміки / О.Завгородній. – Дніпропетровськ: Ліра, 2011. – 364 с.
- Зубков М.* Практичний словник синонімів української мови. – Харків: ФОП Співак Т.К., 2010. – 560 с.
- Калашник В. С., Колоїз Ж.В.* Словник фразеологічних антонімів української мови / В.С. Калашник, Ж.В. Колоїз. – К.: Довіра, 2008. – 350 с.
- Караванський С.* Практичний словник синонімів української мови, близько 15000 синонімічних рядів. – К.: СП «Кобза», 1993. – 472 с.
- Коломієць М.П., Регушевський Є.С.* Короткий словник перифраз / М.П.Коломієць, Є.С.Регушевський; під ред. М.М.Пилинського. – К.: Рад. Школа, 1985. – 129 с.
- Коломієць М.П., Регушевський Є.С.* Словник фразеологічних синонімів / М.П.Коломієць, Є.С.Регушевський; під ред. В. А. Вінника. – К.: Рад. шк. 1988. – 200 с.
- Полюга Л. М.* Повний словник антонімів української мови. – К.: Довіра, 2008. – 482 с.
- Полюга Л. М.* Словник антонімів: понад 2000 антонімічних пар / За ред. Л.С. Паламарчука. – К.: Радянська школа, 1987. – 173 с.
- Полюга Л.М.* Словник синонімів української мови. – К.: Довіра, 2007. – 477 с.
- Русско-украинский словарь синонимов* / Н.П.Башнякова, Г.П.Вишневецкая, Н.Н.Пилинский и др.; Под ред. Н.Н.Пилинского. – К.: Освіта, 1995. – 271 с.
- Словник синонімів української мови: У 2-х томах* / укл. Бурячок А. А., Гнатюк Г.М та ін. – К.: Наукова думка, 1999-2000.
- Універсальний словник української лексики: Синоніми, антоніми, омоніми* / Укл. Нечволод Л.І., Бездітко В.І., Парашич В.В. – Харків: Торсінг плюс, 2011. – 768 с.

**ЕТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ЛЕКСИЧНОГО ФОНДУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.
КОРИННА І ЗАПОЗИЧЕНА ЛЕКСИКА.
ТИПОЛОГІЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ**

1. ЕТИМОЛОГІЯ І ЛІНГВОКОНТАКТОЛОГІЯ. ЕТИМОЛОГІЧНА СТРАТИФІКАЦІЯ ЛЕКСИКИ.

1.1. Архаїчні мовні субстрати (іранський, фракійський, балтійський, кельтський, фіно-угорський, тюркський).

1.2. Український суперстрат. Характерні ознаки лексичної системи.

1.3. Новітні адстрати у лексичній системі української мови.

2. КОНЦЕПЦІЇ ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ПРОБЛЕМА ЛІНГВІСТИЧНОЇ ХРОНОЛОГІЇ.

2.1. Теорія Погодіна-Соболевського та її наукова критика у ХІХ ст. (М.Максимович, П.Житецький).

2.2. Теорія «давньоруської мовної єдності» як офіційна доктрина радянського мовознавства.

2.3. Наукові концепції О.Шахматова, А.Кримського, М.Грушевського, І.Огієнка, Л.Булаховського.

2.4. Наукові концепції Ю.Шевельова, О.Горбача, Г.Півторака, О.Царука.

2.5. Альтернативні теорії походження української мови.

3. КОРИННА ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ЕТИМОЛОГІЧНІ ПЛАСТИ ПИТОМО УКРАЇНСЬКИХ ЛЕКСЕМ.

3.1. Індоевропейська мовна єдність (ІІІ-ІІ тис. до н. е.). Лексичні індоевропейізми. Ознаки, критерії виокремлення, тематичні групи лексем.

3.2. Балто-слов'янська доба (1500-1300 до н.е.). Балто-слов'янський прошарок лексики.

3.3. Праслов'янська мовна єдність (І тис. до н. е. – V-VІ ст. н.е.). Спільнослов'янський прошарок лексики.

3.4. Протоукраїнська мова (VІ-VІІІ). Лексичні українізми та їх ознаки.

4. ІНШОМОВНА ЛЕКСИКА. ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЗАПОЗИЧЕНЬ.

4.1. Механізми та мотиви запозичень:

- прями запозичення;
- опосередковані запозичення.

4.2. Фонетико-морфологічна та семантична адаптація іншомовної лексики.

4.3. Різновиди запозичень за рівнем адаптації та поширеності:

- класичні запозичення (адаптовані запозичення, іноземні слова, слова-проникнення, етимологічні дублети);
- кальки (словотворчі (структурні), семантичні, фразеологічні, напівкальки);
- екзотизми (етнографізми);
- варваризми (етранжизми, макаронізми, конструкції-нетранслітерати);
- інтернаціоналізми (інтерлексеми);

4.4. Етимологічні пласти запозичень та їх диференційні мовні ознаки:

- старослов'янізми;
- грецизми;
- латинізми;
- тюркізми;
- германізми;

- галліцизми (франкізми);
- англiцизми (англiзми) та американiзми;
- італіянiзми;
- румунiзми;
- орієнталiзми;
- богемiзми (чехiзми);
- полонiзми;
- росiянiзми.

4.5. Лексикографічне опрацювання запозичень. Етимологікони та словники іншомовних слів.

Практичні завдання

Завдання I. Користуючись етимологічним словником, поділіть запропоновані слова на окремі етимологічні пласти корінної (індоевропеїзми, праслов'янські лексеми, лексичні українiзми) чи запозиченої лексики. Вкажіть на семантичні та формально-лінгвістичні (фонетичні, структурні, словотвірні) чинники поділу.

1. Дочка, батько, тато, мама, мати, син, сестра, племінник, чоловік, невістка, дружина, свекор, свекруха, стрий, тітка, вуйко, зять, тєсть, брова, голова, глава, ніс, легені, зуб, язик, серце, живіт, утроба, черево, шлунок, кров, губи, щока, ланіти, уста, волосся, долоня, зіниця, палець, перст, око, вухо, зуб, череп, лоб, спина, хребет, м'язи, ясна, язик, кістка, п'ята, кісточки, лікоть, вівця, вовк, собака, пес, крокодил, лев, тигр, гієна, лось, олень, гуска, ворона, лелека, бусол, бобер, коза, кінь, кіт, видра, білка, ласиця, миша, пацюк, свиня, ігуана, рись, лань, лосось, короп, карп, щука, лосось, вугор, сом, м'ясо, молоко, сіль, цукор, молоко, мед, брага, пиво, горілка, вареник, голубець, узвар, кутя, борошно, мука, куліш, квас, яблуко, дерево, слива, алича, ялина, сосна, гай, дуб, береза, бук, осика, тополя, бузок, кропива, лобода, пшениця, ячмінь, жито, горох, опеньок, боровик, підберезник, шампiньйон, печериця, сонце, місяць, ніч, морок, вогонь, дим, сніг, вода, жовтий, червоний, зелений, блакитний, чорний, білий, один, два, три, п'ять, дев'ять, десять, чотирнадцять, їсти, пити, стояти, турбуватись, говорити, питати, мордувати, тягти, писати, летіти, глаголити, ректи, благати, небеса, господь, бог, вождь, страждати, гріх, блуд, малий, довгий, мокрий, сухий, холодний, сонний, старий, молодий, юний.

2. Діалектика, математика, історія, тригонометрія, геологія, біологія, зоологія, лінгвістика, етнографія, фольклористика, література, університет, інститут, декан, ректор, академік, доцент, дидаскал, асистент, лаборант, учитель, гуру, сенсей, наставник, екстернат, дериват, полісемія, фразеологія, синонімія, оксиморон, антитеза, аббревіація, депалаталізація, асиміляція, конвергенція, омонімія, лексема, семема, фонема, ідіома, фразера, кинджал, лейтенант, капітан, генерал, єфрейтор, сержант, фельдфебель, мічман, боцман, юнга, гетьман, козак, осавул, бунчук, бруствер, бліндаж, револьвер, карабін, багнет, штаб, вензель, вузол, кристал, кришталь, алтин, базар, баштан, ковбаса, каблук, гайдук, гайдамака, барабан, казан, тапчан, диван, кумис, кипарис, м'ята, апостол, архів, фаланга, лексика, психологія, анестезія, фізеляж, пікантний, шантаж, реверанс, компаньйон, антисептика, оцет, хліб, князь, шолом, хан, математика, бухгалтер, церемонія; цивілізація, штрих, ландшафт, експлуатація, драже, кафе, бізе, джентльмен, тролейбус, демпінг, кемпінг, допінг, какао, тореадор, кокаїн, віолончель, опера, сольфеджіо, бароко, рококо, ренесанс.

Завдання II. У поданих текстах знайти спільнослов'янські лексеми та національні етнографізми, характерні для української (українізми), білоруської (білорусизми) та польської (полонізми) мов.

За плечима у Данила напханий усячиною лантух та рушниця, на ногах поклеєні великими латками (щоб не протікали) гумові чоботи, а на ремінці поверх старенького піджака - шкіряні торбинки з набоями. Чого тільки немає у Даниловому лантусі: тут і ніж, і ложка, і шматок дроту, і казанок; пшоно і сало, цибуля й борошно, картопля й сіль, хліб і сухарі; а ще великі садівницькі ножиці, пилка, сокира, терпуг; а ще гачки, важки та поплавці до вудок; ще коробочок десять сірників, загорнутих у шмат парусини, щоб не одвологли в дощ. І хоч як важко правити Данилові свою ношу, аж згинається старий, однак несе, бо знає, що без усього того добра, що в нього за плечима, в лісі, далеко од села, не проживеш. Схотілося тобі, приміром, їсти - зробив із трьох паколів триніжок, почепив до нього на дротинці казанок з водою і вари собі куліш, галушки чи кашу; треба заготовити дрівець сухих та поховати у сторожці од негоди - взяв пилку, сокирчину, напиляв, наколов, у куточку поскладав і сиди собі в лісовій хатині та слухай, як шумить дощ у деревах; треба підстригти якийсь саджанець, щоб рівненько ріс,- ось тобі ножиці, підстрижи; затупилася пилка і сокира - маєш терпуг, нагостри; закортіло юшки з рибою,- поладнав вудки, пішов до річки та й лови, що піймається. І так цілісіньке літо, і в село немає чого швендяти раз по раз то за тим, то за сим - усе маєш при собі (Г. Тютюнник)

Відаць было па ўсім, што чалавек даўно ішоў адзін, звывся са сваёй адзінотай і старанна абмінаў людзей. Людзі для яго былі найвялікшаю небяспекай у полі, на дарогах, ці не таму ён выбіраў шлях воддаль ад дарог, паселішчаў, між параснікаў і балацявін або цераз лес. За час блукання ён адвык ад чалавечага голасу, сам маўчаў, толькі напружана, да болю ў галаве, думаў і безупынна ўзіраўся ў наваколле. Слых яго стаў такі востры, што ён лёгка заўважаў самыя кволы птушыны шолах у кустоўі, за вярсту лавіў стук калёс на дарозе; нягучны дзіцячы вокрык даваў яму знаць, дзе пасвіцца вясковы статак. Статка ён не баяўся, ужо разы тры, натрапіўшы на пастушкоў, разжываўся ў іх хлебам ці бульбінай, аднойчы нават паспытаў трохі сала. Сала дала дзяўчынка, якая разам з другой гэткай жа малечай пасвіла шэсць каровак на ржышчы пад лесам, і ён, вылезшы з кустоўя, спярша папытаўся, якая вёска здаля на пагорку і як клічуць дзяўчынку. Мусіць, тая ўсё ж напалохалася, але адразу выняла з кішэні бацькавай світкі загорнуты ў чыстую анучку свой полудзень і моўчкі аддала дзядзьку. Ён узяў, адышоўся і, хоць быў згаладнелы, бы воўк, не мог узяцца есці – так узрушыў яго той яснавокі позірк дзяўчаці, які неспадзеўкі нагадаў яму ягоную дачушку Волечку. Добра адышоўшыся па ўзлеску, ён зашыўся ў гушчар і не стрымаўся – заплакаў, мо першы раз з таго часу як пахаваў дачушку. Не суджана было ёй пабачыць сваю зямельку, прыбраў бог на чужой старане, навек супакоіў над жвіровым абрывам далёкай сцюдзёнай ракі (В. Биков).

Gdy po wykopaniu ziemniaków wyprawiono w koczu strudzonym najmitom naleiñońж za caiy czas robyt polnych, pobrali wszyscy na plecy przygotowane juі poprzednio wkzeiki i ruszyli pod wieczyr do najbliіszej stacji kolejowej. Przyzostai tylko Wojciech Lipiecki, chiop spod Końciana, ktury przypadkiem przyi№czyi sik wraz z kilku innymi do obieіysasyw z Krylestwa i razem z nimi pracowai. Przyzostai on dlatego, ie sik w dziec poduwigai worem ziemniaków i czui sik jakiń siaby, a po wtyre i z tej jeszcze przyczyny, ie chciai wst№piж do baraku, w ktyrym ludzie przez caiy czas koczowali, i zabraj stamt№d obrazek Matki Boskiej Czkcstochowskiej i oiowian№ lampkk. Sam je byi zawiesii, jako chiop poboіny, w k№cie nad swoim tapczanem, i oczywińcie szkoda mu byio ъwiktych rzeczy, a to tym bardziej ie Niemcy-lutrzy nie umieliby ich uszanowаж. Wikk w tym zamiarze, po otrzymaniu zapiaty w kancelarii, powlyki sik do baraku, wzniesionego na skraju przestronnego pola pod lasem, ukiadaj№c sobie

w tuynli po drodze, ie sik przeypri, wupocznie, a jutro skoczzy pakowanie i pocinognie za innymy (Г.Сенкевич).

Завдання III. *До наведених слів, де це можливо, підберіть іношомовні відповідники; вкажіть на джерело запозичення та його доцільність у лексичній системі української мови.*

Переможець, мовознавство, правопис, закінчення, керівник, вузол, погляд, суспільство, особистість, природа, вертоліт, двигун, поєднання, уподібнення, розподібнення, пом'якшення, ствердіння, огублення, небокрай, розбір, оголошення, спірний, розумний, освічений, поміркований, священний, постійний, великий, величезний, поважний, впорядкований, втілений, майбутній, міжнародний, самобутній, народний, узвичаєний, жадний, стародавній, честолюбний, багатогранний, сільськогосподарський, промисловий, справжній, яскравий, відомий, спогади, знак, кількість, обізнаність, книгозбірня, летовище, промисловість, заперечення, суперечка, похід, змагання, взаємодія, доброта, рослинність, положення, розташування, простір, доказ, годинник, перетворення, загострення, відстань, всесвіт, зрадник, промовець, доповідач, суддя, пристосуванець, правопис, становище, задоволення, життєпис, недолік, здійснити, звертатися, пояснювати, розвиток, переворот, порядок, повноваження.

Завдання IV. *Серед поданих слів виділіть запозичені слова, вкажіть їх диференційні ознаки. Визначте, з яких мов вони запозичені.*

Корабель, парус, вітрило, борт, корма, трюм, ехидна, осел, мул, як, мітинг, демонстрація, дефіцит, ідол, псалом, кіот, фіміам, ладан, миро, мачуха, тролейбус, астероїд, галактика, космос, сузір'я, фізика, гравітація, трамвай, автомобіль, автобус, балетмейстер, спідниця, джемпер, нотаріус, юрист, абітурієнт, студент, учень, лікар, медик, хірург, анестезіолог, знахар, цензура, експозиція, хліб, циферблат, князь, шолом, дериват, формувальниця, демпінг, батіг, орда, базар, бакалія, халва, бинт, шприц, ін'єкція, операція, санація, терапія, реанімація, пальпація, бюрократ, директор, шеф, бос, очільник, глава, начальник, командир, тротуар, бордюр, авеню, бриль, сомбреро, шаровари, тунель, шосе, траса, аматор, черевик, кросівки, журі, бульйон, батальйон, шампінйон, трюфель, пастор, металург, шахтар, музикант, адміністрація, фламінго, пінгвін, ківі, ара, какаду, гриф, кенгуру, поні, мустанг, гіпопотам, жираф, пантера, ягуар, трикотаж, галантерея, драже, філософія, алегро, альт, контрабас, віолончель, піаніно, фортепіано, агітація, чобіт, хустка, кипарис, огірок, кожушок, історія, сорочка, стрічка, мрія, кисень, тапчан, копальня, танк, трактор, механізм, циферблат, афіша, шлюпка, організатор, тариф, диспут, ескалація, анемія, експромт, меркантильний, плеоназм, аспект, інженер, трактат, супутник, концерт, архітектура, індустріалізація, інтерпретація, соло, соната, брутто, студент, університет, уніфікація, фізика, біологія, лінгвістика, футбол, шеренга, стадіон, атлетика, штанга, рапіра, бокс, штангенциркуль.

Завдання V. *Вказати, яких змін (фонетичних, морфологічних, семантичних) зазнали у лексичній системі української мови нижчеподані запозичення.*

Архів (лат. archivum – дієвий), **альбом** (лат. albus – білий), **арфа** (нім. Harfe – арфа), **баштан** (тур. bostan – город), **вензель** (пол. wkezi – вузол), **гол** (голл. goal – гол), **диван** (д.-перс. dīri-vān – той, що стосується документів), **біс** (лат. bis – двічі), **факел** (ст.-гр. phakelos – в'язка), **гербарій** (лат. herbarius – трав'яний), **гроші** (лат. grossus – товстий), **банк** (фр. banque – ж р., банк), **агент** (лат. agens – дієвий), **гетьман** (нім. Hauptmann – капітан) **графік** (ст.-гр. graphikos – накреслений), **доктор** (лат. doctor – вчитель, наставник), **дуель** (фр. le duel – ч. р., дуель), **гід** (фр. guide – гід), **генерал**

(лат. *generalis* – головний), **декан** (лат. *decanus* – головний з десяти, десятник), **дисертація** (лат. *dissertātiō* – трактат, розмірковування), **доцент** (лат. *docere* – навчати), **баритон** (іт. *baritono* – той, що низько звучить), **бюро** (фр. *le bureau* – ч. р., бюро), **каблук** (араб. *ḳab* – п'ятка), **кафе** (араб. *qahwa* – сорт вина), **князь** (гот. *Kuniggs* – очільник роду), **книга** (д.-тюрк. *Ḳbīnig* – сувій), **козак** (тюрк. *Kazak* – вільна людина, шукач пригод, бродник), **кристал** (д.-гр. *κρύσταλλος* – лід, гірський кришталь), **лозунг** (нім. *die Losung* – ж. р., гасло), **магістр** (лат. *magister* – майстер), **майдан** (перс. *meydān* – поле, площа), **майор** (лат. *maior* – більший), **меч** (гот. *Mēkeis* – меч), **огірок** (ст.-гр. *ἄγουρος* – огірок), **парк** (англ. *park* – парк, заповідник), **піонер** (фр. *pionnier* – солдат-піхотинець), **професор** (лат. *professor* – учитель, викладач), **ринок** (д.-нім. *Rinc* – коло), **синонім** (ст.-гр. *συνώνυμος* – однойменний), **солдат** (італ. *soldato* – той, хто отримує платню), **субота** (семіт. *šabbāt* – субота), **тракт** (лат. *tractus* – тяга, притягування), **танк** (англ. *tank* – цистерна), **університет** (лат. *universitas* – сукупність), **гумор** (англ. *humor* – гумор), **орнамент** (лат. *ornamentum* – с. р., прикраса), **вето** (лат. *veto* – забороняю), **хазяїн** (тат. *Ḫoʒa* – учитель, старець), **шахта** (нім. *Schaft* – труба), **школа** (д.-гр. *σχολή* – дозволя, читання), **цирк** (лат. *circus* – коло), **цукор** (ар. *Sḅkkaḡ* – цукор).

Завдання VI. Поясніть значення та походження виділених іншомовних слів, підберіть до них українські відповідники.

Дискурс (фр. *discours* – промова, виступ, слова) – у глобальному сенсі складний **симбіоз вербальної практики та екстралінгвістичних факторів** (лінгвосоціальна **транзакція, заманіфестована в адекватних сенсорному сприйняттю формах**), необхідних для розуміння тексту; єдність, що дає уявлення про **агентів комунікації, їхні мотиви й цілі, умови формування і перцепції комунікативних меседжів**.

Традиційно дискурс імплікував семантику систематизованого графічного (але найчастіше **лінгвального**) повідомлення окремого суб'єкта. В останні десятиліття термін отримав **популярність в гуманітаристиці** і набув нових **семантичних відтінків**. **Асоціативне** ототожнення тексту і дискурсу зумовлене, по-перше, відсутністю у деяких європейських **субкодах еквівалентного дублета** до французької та англійської **лексемі discours(e)**, а по-друге, – тим, що раніше в обсяг поняття дискурс включалася лише мовна практика. В міру становлення дискурсного **аналізу як спеціальної сфери студій** з'ясувалося, що значення дискурсу не обмежується **графічною і вербальною репродукцією**, але **детермінує, крім того, і екстралінгвальні семіотичні процеси**. **Акцент у інтерпретації дискурсу сфокусовано на його інтеракційній природі**. Дискурс – це мова, **трансплантована у матрицю реальності, у соціальний контекст** (з цієї причини поняття дискурсу рідко вживається стосовно **архаїчних текстів**).

Дискурс не є **ізолюваною** текстовою або **діалогічною структурою**, оскільки набагато більше значення у його межах здобуває **паралінгвістичний супровід мови**, що виконує ряд **функцій** (ритмічну, референтну, семантичну, емоційно-метрологічну та інші). Дискурс – це «**сигніфікативний компонент соціокультурної транзакції**» (Ван Дейк). Мішеля Фуко «дискурсію» **інтерпретував як складну сукупність елементів лінгвальної практики, що бере участь у формуванні уявлень об'єкт**. У «**археологічних**» і «**генеалогічних**» пошуках Фуко «дискурсію» окреслено як **інструмент гносеології, що репрезентує досить нетрадиційний підхід до аналізу культури**. Фуко цікавить не **денотативна семантика фрази**, а, навпаки, **вичитування в дискурсі тих значень, що мають на увазі, але залишаються невербалізованими, неформалізованими, сховавшись за фасадом «уже сказаного»**. У зв'язку з цим виникає проблема аналізу «**дискурсивної події**» у **контексті** позамовних умов виникнення дискурсії – економічних, політичних та інших, що сприяли, хоча і не гарантували його появу. Простір «**дискурсивної практики**» зумовлений можливістю **симбіозу в мові асинхронних подій, що вислизують з-під влади культурної ідентифікації, відтворюючи**

динаміку реального. У дискурсії Фуко виявляє **специфічну доміную артикуляції**, наділену силою щось стверджувати. Говорити – значить мати владу говорити. У цьому **аспекті** дискурс подібний всьому іншому у **соціумі** – це такий самий **об'єкт** боротьби за владу. Багато в чому завдяки роботам Фуко, Альтюссера, Дерріди, Лакана французька школа дискурсного аналізу вирізняється філософською спрямованістю, увагою до ідеологічних, історичних, психоаналітичних аспектів дискурсу. Сьогодні аналіз дискурсу є міждисциплінарною областю знання; **теорія** дискурсу розвивається в **лінгвістиці** тексту, психолінгвістиці, **семіотиці**, **риториці** (З мережі Інтернет).

Завдання VII. *Користуючись етимологічним словником або словником іношомовних слів, з'ясувати значення та походження виділених у тексті слів; встановити, чи змінилася первісна семантика запозичених лексем після фонетико-морфологічної адаптації українською мовою.*

На початку сімдесятих років минулого століття під час розробки піщаного **кар'єру** неподалік міста Дружківки Донецької області було виявлено цікаву знахідку. На площі в один **гектар** серед твердих, наче **граніт**, пнів було розсіяно безліч скам'янілих шматків дерева. Їх розміри були різні: одні ледве сягали двох-трьох **сантиметрів**, інші – кількох **метрів**. А на північно-східній околиці селища було знайдено цілий **мінералізований** стовбур завдовжки в шість метрів і завтовшки в метр. За свідченнями **археологів** і **геологів**, які досліджували цю **територію**, дерева були розташовані в земних надрах майже **вертикально**. Деякі з них піднімалися над подошвою кар'єру на дванадцять, а подекуди й на п'ятнадцять метрів, кореневище ж ішло ще далі в глибину. Розглядаючи тонкі зрізи стовбурів під **мікроскопом**, учені навіть змогли роздивитися в них клітинну будову. Зовні скам'янілі дерева були схожі на тільки-но спиляні, тільки були вони набагато важчі за деревину, і в них дуже чітко можна було побачити **кристали кварцу**. Дослідники з'ясували, що знайдені біля міста Дружківки скам'янілі дерева росли в лісах на березі річки понад двісті п'ятдесят **мільйонів** років тому, коли **клімат** у цій місцевості був зовсім інший. Висота дерев сягала сорока, а іноді й п'ятдесяти метрів Найвірогіднішою причиною знищення прадавнього лісу став сильний **ураган**, який вирвав дерева з коренем. **Гіганти** попадали в воду, доступ повітря до них припинився, і там вони пролежали сотні років, не розкладаючись. З часом на місці прадавнього лісу утворилося море. На той час дерева покрив товстий шар осадової породи, але морська вода продовжувала просочуватися. Вона вимивала зі стовбурів **органічні** речовини, і замість них накопичувалися **мінерали**. Таке скам'яніння дерев відбувалося протягом тисячі років. Про це свідчать численні археологічні знахідки. Навіть сьогодні в цій місцевості можна знайти **акулячі** шелепи, скам'янілі морські **лілії**, **корали**, **молюски**. Морське дно нашаровувалося протягом багатьох віків. Нині осадові породи кам'яновугільного періоду на Донбасі знаходять на глибині майже одинадцять кілометрів [...]

«Кам'яний ліс» у донецьких степах – хоча й рідкісне, проте не єдине місце у світі. Шари породи виходять на поверхню землі й оголюють скам'янілі стовбури на всіх **континентах** у багатьох країнах. **Аналогічні релікти** знайшли в пустелях Монголії й Північної Америки. Їх можна спостерігати й на грецьких островах, і в Єгипті, і в Судані. І скрізь ці **унікальні** пам'ятки **історії** Землі є **національним** надбанням держави, знаходяться під її охороною, притягують **масу туристів**. А в Південній Америці й Австралії і сьогодні ростуть вічнозелені **араукарії** з гострим пласким листям, лускатою корою й плодами-шишками, які придатні для харчування Але таких дерев на планеті налічується дуже мало (З енциклопедії).

Завдання VIII. У поданих реченнях знайти лексеми старослов'янського походження, визначити їх тип (фонетичні, словотворчі, морфологічні, лексичні, семантичні) та диференційні мовні ознаки.

Все упованіє моє На тебе, мій пресвітлий раю, На милосердіє твоє, Все упованіє моє На тебе, мати, возлагаю. Святая сило всіх святих, Пренепорочная, благая! Молюся, плачу і ридаю: Воззри, пречистая, на їх, Отих окрадених, сліпих Невольників (Т.Шевченко). Холодочком До сходу сонця провели До самої Тівєріади Благовістителя. І раді, Радісінькі собі прийшли Додому. Жде його Марія І ждучи плаче, молодії Ланіти, очії уста Марніють зримо (Т.Шевченко). Блаженний муж на лукаву Не вступає раду, І не стане на путь злого, І з лютим не сяде. А в законі господньому Серце його й воля Навчається; і стане він – Як на добрім полі Над водою посаджене Древо зеленіє, Плодом вкрите (Т.Шевченко). В Путивлі-граді вранці-рано Співає, плаче Ярославна, Як та зозуленька кує, Словами жалю додає (Т.Шевченко). А ти, о Господи єдиний, Скуєш лукавії уста, Язык отой велеречивий, Мовлявший: ми не суєта! І возвеличимо надиво І розум наш і наш язык... (Т.Шевченко). Де общее добро в упадку, Забудь отця, забудь і матку, Лети повинність ісправлять... (І.Котляревський). Понеже Віл признався попеластий, Що він їв сіно, сіль, овес і всякі сласті, Так за такі гріхи його четвертувать І м'ясо розідрать судьям на рівні часті, Лисичці ж ратиці оддать (Є.Гребінка). Я думаю, нам варто прочитати, що роблено в Ізраїлі такому, хто блуд чинив з поганськими жінками (Леся Українка). Добраніч вам хоч на хвилину; Ми будем стражами спочину До перших променів зорі... (М. Старицький). Готичний присмерк, еллінську блакить, Легенд біблійних мідь, вісон і злато – Все можемо на полотні віддати Чи на папір слухняний перелить (М. Рильський). І він устав на горах перед нами, Наш Київ.. У багряниці слави й ліпоти! (М. Рильський). Благословен той день і час, Коли прослалась килимами Земля, яку сходил Тарас Малими босими ногами (Максим Рильський). Моя любов не одцвіта, любов неопалима. І що для неї ці літа, що пролітають мимо!.. (В. Сосюра). Йому стелилася дорога незвичайна – Єдина у житті і в смерті теж єдина (І.Драч). Блажен той муж, воістину блажен, котрий не був ні блазнем, ні вужем. Котрий вовік ні в празники, ні в будні не піде на збіговиська облудні. І не схибнеться на дорогу зради, і у лукавих не спита поради (Л.Костенко).

Завдання IX. Визначити лінгвістичний статус та ступінь мовної адаптації наведених лексем англійського походження (адаптовані (освоєні) запозичення, іноземні слова, слова-проникнення, етимологічні дублети, кальки, екзотизми, варваризми) та пояснити їхнє значення.

Андеграунд, акаунт, армрестлінг, аут, байк, байкер, бакси, бан, банер, баскетбол, білборд, біфштекс, бестселер, бодібілдинг, бодібілдер, бойфренд, бойскаут, бокс, боксер, бренді, брейн-ринг, вай-фай, вестерн, вінчестер, віскі, гаджет, гамбургер, гангстер, гандбол, гандикап, голкіпер, грейпфрут, грізлі, девайс, денді, дефолт, джеб, джинси, джип, джойстик, дилер, дисконт, дистриб'ютор, драйв, драйвер, д'юті-фрі, інтеракція, інтеркулер, кантрі, картридж, кастинг, кейтеринг, кекс, кемпінг, кетчуп, кеш, кіднепінг, кінг-сайз, кікбоксинг, кілер, кластер, кліренс, клондаjk, кол-центр, компакт-диск, комп'ютер, консалтинг, копірайт, кросворд, ксенон, лізинг, лідер, лобі, лобстер, масл-кар, менеджмент, мерчандайзер, мерчандайзинг, моніторинг, монстр, нікнейм, нетбук, ноутбук, ньюзмейкер, офтоп, офшор, паб, паркінг, пауерліфтінг, пейджер, пейнтбол, піар, плеєр, плей-оф, плотер, попкорн, прайм-там, приквел, принтер, провайдер, промоутер, ребрендінг, резюме, рефері, секс-шоп, сиквел, сканер, скейтборд, скотч, спічрайтер, степлер, стронгмен, супервайзер, тачскрін, тинейджер, топікстартер, топ-менеджер, трейдер, трилер, тюнер, флеш-моб, футбол, ф'ючерз, хавбек, хайвей, хай-тек, хард-рок, хепі-енд, хет-трик, хіпстер, хобі, хот-дог, чізбургер, шопінг, шоу, шоумен, шоу-рум, CD-

ром, CD-формат, CD-холдер, DVD-плеєр, SMS-повідомлення, second-hand, MP3-програвач, TV-тюнер, Wi-Fi-роутер, ОК, бути чи не бути, скелет у шафі, кімната 101.

Завдання X. У поданому тексті знайти і, у разі потреби, пояснити значення японських екзотизмів.

Одяг (іфуку) у Японії поділяли на дві категорії: вафуку (одяг японського стилю) і ефуку (одяг західного стилю). Слово «кімоно» є сучасним позначенням традиційного японського одягу типу халата, що носять підперезаним у талії, «косоде» («кімоно» може також позначати традиційний одяг у цілому). Історія японського одягу в значній своїй частині є історією еволюції косоде і японізації закордонних видів гардеробу. У давню епоху Дзьомон (від 10 тис. до 300 років до н.е.) люди використовували для створення одягу хутро і кору. В епоху Яйой (від 300 років до н.е. до 300 років н.е.) у Японії з'явилися шовківництво й технологія ткацтва. Судячи з китайських літописів, японці тієї епохи обмотувалися у лляні або шовкові простирадла. Як свідчать глиняні фігурки ханіва з могил IV - V ст., чоловіки одягалися в кіну (довгий підперезаний верхній одяг із прямими рукавами, перев'язаними біля кистей і ліктів). На ноги одягали хакама – широкі штани з перев'язками нижче колін. Жінки одягалися в кіну, що мало відрізнялися від чоловічих, та у плісировані спідниці (мо). Туалети для обох статей виготовляли з рослинних волокон, наприклад, луб'яних, хоча знать часом дозволяла собі й шовкові тканини. Впровадження буддизму й китайської системи правління призвели до встановлення правил гардеробу для аристократів і придворних чиновників, а всі туалети були розділені на церемоніальні, придворні й робітничі. В епоху Хейан (794 - 1185) одяг став більш простим за кроєм, але зате надзвичайно багат шаровим. Одяг аристократа для найбільш формальних випадків (сокутай) складався із широких штанів, під якими ховалися так звані розділені спідниці (оугіті), а верхню частину тулуба прикрашали численні шари довгих і широких одягів (хо). У менш формальних випадках чоловіки носили хо поверх сасінукі (панталони до кісточок зі шнурівкою), а під ними – оугіті. У повсякденному туалеті хо поступалися місцем коротким накидкам носі. На полювання аристократи виїжджали в накидках з луб'яних волокон (карігіну), які згодом зробилися формальним одягом для військових лідерів. Формальний костюм фрейліни епохи Хейан – карагінумо (з XVI ст. він відомий як дванадцятишаровий одяг – дзюніхітоє). Його найважливішим елементом були утікі – 5, 10 або більше одягових шарів на підкладці, причому кожний наступний шар був довшим за попередній, що створювало вражаючий ефект з огляду на продуману комбінацію кольорів кожного шару. У повсякденному побуті жінки використовували спрощений варіант утікі (коутікі) або широкий верхній одяг зі штанями. У поїздках надівали солом'яні капелюхи (ітімегаса) з вуалями зі смужок тканини (мусітатегіну) або безпідкладкові косинки (кінукадзукі). Жінки незначного походження одягалися просто – у короткі безрукавні сукні (тенасі) (З мережі Інтернет).

Завдання. Користуючись етимологічним словником, поясніть значення виділених орієнталізмів та їх функції у художньому тексті.

Кав'ярня була серцем села, куди збігались усі інтереси людності, все те, чим жили люди на камені. Там засідали самі значні гості. Старий суворий **мулла** Асан, у **чалмі** й довгому **халаті**, що мішком висів на його кістлявому задубілому тілі. Він був темний і упертий, як віслик, і за це всі його поважали. Був тут і Нурла-**ефенді**, багатир, бо мав руду корову, плетену **гарбу** і пару буйволів, а також заможний **«юзбаш»** (сотник), посідач єдиного на ціле село коня (М.Коцюбинський). Алі раз побачив її. Він стояв коло кав'ярні і стежив, як тихо ступали жовті **патинки** по кам'яних сходах, що єднали Меметову хату із землею, а ясно-зелене **«фередже»** складками спадало по стрункій фігурі од голови аж до червоних **шароварів** (М.Коцюбинський). Справа була скінчена, честь роду визволена з

ганьби. На камені, під ногами, валялось тіло **дангалака**, а біля нього стоптане й пошматоване **фередже** (М.Коцюбинський). Завжди в ті дні, які кінчались великим благом Аллаха, молодий **дервіш** був сам не свій ... Злазив на гору, руду, спалену, вкриту сухим бадиллям, засаджену густо надгробниками. Минав сірі плити, поточені дощами та вітром. Поли його халата розвівав вітер і закидав на надгробники, що стояли сторч, немов здіймали угору кам'яні **чалми** і **фези** (М.Коцюбинський). Пишні «**тюрбе**» – **мавзолеї** – самотньо сіріють на полі між будяками і грузом, важкі, великі, байдужі, як ті святі та **хани**, що спочивають під ними. Чорною купою заснув на землі монастир – «**теке**», а над ним стоїть **мінарет**, як білий привид (М.Коцюбинський). В вікні мінарета мигнула тінь, і зараз розлігся спів **муедзина** – сумний, скрипучий та жалібний ... В теке було темно. Тільки коло **міграбу**, де стояв **шейх**, горіли дві прості лампи. Низька закопчена стеля, темні **килимки** на помості, нерівні, колись іще білені стіни, холодне сперте повітря – скоріш нагадували запущений склад, ніж дім Божий (М.Коцюбинський). Якось уранці Сафар приніс Насті саєтові **шаровари**, прозоре з брусського **газу фередже** й сукню-**бешмет** із тонкого **грезету**. – Насте буде в цьому як **падишахова ханум**, – зауважив він, наказуючи їй переодягтися (З.Тулуб). Весною тисяча вісімнадцятого року **гіджри** разом з багатьма **галерами**, **каторгами** і **паштардами** причалила до Кафської пристані невелика турецька **фреката**. З неї зійшов на берег сивобородий чоловік у білій **чалмі** і сірому арабському **бурнусі** ... Підвівся. З галер виходили, кваплячись на **ясир-базар**, турецькі купці, йшли маршовою колоною **яничари** – **султанська** охорона для кафського **паші**, поспішали **мубашири** відраховувати п'яту частину з татарського **ясиру** для турецького **падишаха** – йшла османська неясить на кримську землю (Р.Іваницук). Вдарили залпи, знову заграла музика, **дервіші**-трясуни здирали одяг, кололи себе ножами, пекли тіло розпеченим у багатях залізним бруссям. Викрикували «слава» **спагії**, та мовчазні були чомусь **яничари**, наче отой понурий погляд Нур Алі не дозволяв їм радіти з перемоги. – Великий султани, – підступив **яничар-ага** до Амурата, – дозволь хоч мені, коли забули про це твої уста, прославити сьогодні хоробре яничарське військо, яке штурмувало стіни Багдада і билосся, мов стадо диких левів, за твою честь і славу (Р.Іваницук).

Завдання XI. Пояснити значення та походження поданих кулінарних лексем, вказати їх лінгвістичний статус у лексичній системі української мови та ступінь лексичної адаптації (загальноновживані слова чи екзотизми). Котрі з поданих слів зафіксовано у лексикографічних джерелах (тлумачний словник, словник іношомовних слів).

Абсент, антрекот, багет, бешамель, бордо, брі, еклер, кальвадос, камамбер, кіш, корнішон, креп, круасан, крющон, рататуй, рокфор, суфле, фрикасе, болоньезе, вермішель, горгонцола, грапа, кальцоне, кампарі, капрезе, макарони, моцарела, капучино, карпачо, лазанья, маскарпоне, панетоне, пармезан, паста, песто, піта, піца, полента, равіолі, різото, саямі, самбука, спагеті, тирамісу, тортеліні, фокача, гаспачо, орухо, паелья, пісто, пульпада, сангрія, тортилья, тако, тапас, чорісо, бурито, посоле, тапа, чилі, сальса, фахіта, начос, текіла, пульпа, біфштекс, ростбіф, стаут, портер, гамбургер, хот-дог, кока-кола, фрі, стейк, пахлава, бурек, чебурек, чурек, кебаб, люля-кебаб, фалафель, шашлик, кус-кус, суджук, шаурма, рахат-лукум, шербет, халва, козинаки, аджика, лаваш, сулугуні, ткемалі, харчо, хачапурі, чача, хінкалі, мукузані, ркацителі, сапераві, суші, сушими, умебоші, цукемоно, гохан, удон, соба, івасі, тофу, ната, васабі, норі, сашімі, дайкон, сісо, місосіро, сурімі, саке.

Завдання XII. У поданих текстах знайти приклади стилістичного використання запозичених лексем та визначити тип тропа (екзотизми, варваризми (етранжизми), нетранслітерати, макаронізми).

У сільській убогій церкві грають Requiem органи, хор голосить Miserere, люд зітхає De profundis. (Леся Українка). Над всім панує тільки ритмічний, стриманий шум, спокійний, певний у собі, як живчик вічності. Як крила тих вітряків, що чорніють над полем: байдужно і безупинно роблять в повітрі круг, немов говорять: так буде вічно... так буде вічно... in saecula saeculorum... in saecula saeculorum (М.Коцюбинський). Так протікали дні мого intermezzo серед безлюддя, тиші і чистоти. І благословен я був між золотим сонцем й зеленою землею. Благословен був спокій моєї душі (М.Коцюбинський). Скресались коні. Бій кипить довкола. Горить землі простріляний квадрат. Впав індіанець. Раптом... «Хау кола!» А це по-індіанськи: «Здрастуй, брат!» (Л. Костенко). Вниз котиться мій віз. Пов'яли квіти, Літа на душу накладають пута. Вже не мені в нові світи летіти! Війну з життям програв я, любі діти! Cosa perduta! (І.Франко). Дивний голос мя кудись кличе – тут-то, ген-то: «Встань, прокинься, пробудись! Vivere memento!» (І.Франко). Енеус ностер магнус панус І славний троянорум князь, Шмигляв по морю як циганус, Ад те, о рекс! прислав нунк нас. Рогамус, доміне Латине, Нехай наш капут не загине, Пермітте жить в землі своєї... (І.Котляревський). «Прошу пардону, мадам. Але в мене сьогодні аудієнція з консулом. А ля фуршет і шведський столик! Аріведерчі, ма шер!» (О. Чорногуз). Н а т а л к а. Гріх вам над бідною дівкою глумитися; чи я вам рівня? Ви пан, а я сирота; ви багатий, а я бідна; ви возний, а я простого роду; та й по всьому я вам не під пару. В о з н ы й. Ізложенні в отвітних річах твоїх резони суть – тее-то як його – для любові ничтожні. Узвленне частореченною любовію серце, по всім божеським і чоловічеським законам, не взираєть ні на породу, ні на літа, ні на состояніє. Оная любов все – тее-то як його – ровняєть. Рци одно слово: «Люблю вас, пане возний!» – і аз, вишеупом'янутий, виконаю присягу о вірном і вічном союзі з тобою (І.Котляревський). Х л о п е ц ь. А яке убрання на вас, Свириде Петровичу, – чудо! Певно, дороге! Г о л о х в о с т и й. Конешно, не копешне! Хвисонистої моди і загрянешного матеріалу, да і шив, можно сказать, первий магазин. От ви думаєть, што плаття – лиш би што, а плаття первое дело, потому што по платтю всякого стрічають. С т е п а н (до других). А по уму виряджають! Г о л о х в о с т и й (не звертаючи уваги). От, возьмем, примером, бруки: трубою стоять, как вилиті, чисто аглицький хвисон! А чаво-нибудь не додай, і вже хвизиномії не імеють! Або вот жильотка, – здайоться-кажеться, пустяк, а хитра штука: только немножко не потрап, і мода не та, уже й симпатії нету. Я вже не говору про пінжак, потому што пінжак – ето первая хворма: как только хворми нету, так і нікоторого шику! (М.Старицький). Чурек і сакля – все твоє, Воно не прошене, не дане, Ніхто й не возьме за своє, Не поведе тебе в кайданах (Т.Шевченко). Давно колись була ріка Діала. І цар персидський на імення Кір. І лотоси біліли, мов піали. І берег грав вогнями, як факір (Л.Костенко). Я не скажу ні слова тобі злого. Твій, може, теж загинув на війні. За що він бився, Магдо, проти кого?! Він не кричить «Хайль Гітлер!» на стіні? (Л.Костенко). Їх топчуть ситі коні, дзвенять чужі стремена, А букви проростають в легенди і пісні. «Цавет танем!» – як кажуть, прощаючись, вірмени. Твій біль беру на себе. Печаль твоя в мені (Л.Костенко). Та ось потіха. Мов упала з неба. Високий тенор почина пісню – веселу, бадьору, ясну, як ангельський спів: Юдже султаним Дерде дерманим – Шу тенде джаним Ху де мек істер-гу!... (М.Коцюбинський).

Завдання XIII. *Перекласти назви художніх текстів (циклів, збірок) українських письменників, пояснити мотиви та логіку використання нетранслітерованих конструкцій у художньо-поетичних заголовках.*

«De libertate», «Fabula», «Fabula de Tantalos», «O delicati blanda etc», «In natalem Jesu», «Est quaedam maerenti flere voluptas», «Quid est virtus?», «Epigramma», «Similitudines ex Virg(ilio) 2 Aeneid(a)e», «In natalem Basilii Tomarae», «In natalem Bilogrodensis episcopi», «De sacra caena, seu aeternitate», «De umbratica voluptate» (*Г. Сковорода*), «Boa constrictor», «De profundis», «Excelsior!», «Vivere memento!», «Cosa perduta!», «Semper idem!», «Semper tiro» (*І. Франко*), «Fata Morgana», «Intermezzo», «Пе коптьор», «Persona grata» (*М. Коцюбинський*), «Impromptu phantasie», «Valse melancolique» (*О. Кобилянська*), «Contra spem spero», «Fiat nox», «Slavus – Sclavus», «Do», «Re», «Mi», «Fa», «Sol (Rondeau)», «La (Nocturne)», «Si (Settina)», «Ave regina!», «To be or not to be?..», «Lied ohne Klang», «La voix d'une prisonniere russi», «Impromptu», «Lйgende des siйcles», «Interview», «Pontos Axeinos» (*Леся Українка*), «Te Deum» (*В. Самійленко*).

Завдання XIV. *У поданому тексті знайти інтерлексми (інтернаціоналізми); користуючись словниками, пояснити їх значення, етимологію та тип запозичення (адаптоване запозичення, калька, варваризм).*

«Для розгрому фашизму та визволення Франції він зробив більше за цілі дивізії», – так писали у вересні 1945 паризькі газети під час приїзду Александра Флемінга, винахідника пеніциліну. Пеніцилін – перший з відкритих антибіотиків подібного хімічного складу. Ядро молекули – 6-амінопеніциланова кислота (6-АПК) – гетероциклічна сполука, яка складається з чотиричленного β-лактамного та п'ятичленного тiazолідинового кілець. Похідні пеніциліну різняться тільки характером замісника R.

У 1896 році з грибків виділено перший антибіотик – «мікофенолову» кислоту (від грец. μύκης – гриб та фенол – відомий дезинфікуючий засіб). У цьому ж році нікому не відомий студент Ліонської військово-медичної академії Ернест Дюшен описав у своїй дипломній праці «життєву конкуренцію» мікроорганізмів та цвілевих грибів, особливо зелених, добре відомих французам за їх улюбленими сирами – рокфором та камамбером. Після серії дослідів Дюшен вирішив ввести невелику кількість бульйону, на якому ріс пеніцил, морським свинкам, зараженим черевним тифом. Результат перевершив усі очікування: тваринки залишилися живі. Російські лікарі В.А. Манасєїн (1841-1901) та А.Г.Полотебнов (1838-1908) у 80-тих роках XIX ст. використали для лікування дерматологічних хвороб, викликаних бактеріями, шкірку апельсинів, на якій росла пліснява, подібна до пеніцилу, й лікували гнійні рани прикладанням до них зеленої плісняви. До Першої світової війни хворих лікували сумішшю антибіотиків, які отримували з мікроорганізмів групи *Pseudomonas*. Але все ж таки лікування пліснявою вважалося «лабораторним курйозом».

В один з осінніх днів 1928 року в маленькій лабораторії при шпиталі Св. Марії у Лондоні мікробіолог Александер Флемінг (1881-1955) досліджував різні культури гноєтворних бактерій. Деякі з чашок Петрі вчений заселив бактеріями ще до літніх канікул, і зараз у них було чітко видно колонії бактерій. Проте де-не-де, до відчаю Флемінга, поселились й цвілеві гриби. В одній із чашок Петрі виросла «розкішна» колонія плісняви, при чому її оточила зона, вільна від бактерій. Стало очевидним, що цвілеві гриби перешкоджають розповсюдженню бактерій. Флемінг обережно відібрав пробу плісняви з цієї чашки й помістив її у нове поживне середовище, попередньо стерилізоване шляхом нагрівання. Так була отримана ще одна колонія цвілевих грибів. Потім дослідник «висадив» навколо різні види бактерій: стрептококи, стафілококи та збудники сибірської виразки й дифтерії. Всі вони не розмножувались у безпосередній близькості до гриба, що було надзвичайно цікавим відкриттям. Вчений встановив, що «його» гриб – це зелена

кистеподібна пліснява *Penicillium notatum*. Вчений і не підозрював, що зробив дуже важливе відкриття, він навіть не спробував отримати пеніцилін у чистому вигляді й використати його для боротьби з хвороботворними бактеріями, хоча б на організмах лабораторних тварин. Мікробіолог навіть у 1940 році говорив, що «пеніциліном не варто займатись». Але на цей час це вже не залежало від його волі. Друга світова обернулася катастрофою мільйонів поранених й покалічених, яких не могли врятувати звичайні ліки і навіть поширені тоді сульфаниламідні (З мережі Інтернет).

Рекомендована література

Основна

Горбач О. Генеза української мови та її становище серед інших слов'янських / О.Горбач // Історія української мови: У 3-х ч. – Мюнхен, 1993. – Ч. I-II. – С. 4-30.

Етимологія української мови: Навч. посібник / О. І. Потапенко [та ін.]; заг. ред. О. І. Потапенко. – К.: Міленіум, 2002. – 204 с.

Німчук В.В. Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови / В.В.Німчук // Мовознавство. – 1998. – № 1. – С. 3-15.

Онуфрієнко Г.С., Хваткова С.О. Проблема походження і періодизації української мови в концепціях і гіпотезах ХХ ст. / Г.С.Онуфрієнко, С.О.Хваткова // Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України: Зб. наук. праць VI Всеукр. наук.-практ. конф. – Запоріжжя: ОДА, ЗНТУ, 2005. – С. 274-277.

Півторак Г.П. Походження українців, росіян, булорусів та їхніх мов / Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної коліски» / Г.П.Півторак. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 152 с.

Скаб М.В. Українська етимологія: питання теорії та практики: Навч.-метод. посіб. / М.В. Скаб – Чернівці: Рута, 2011. – 160 с.

Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 60 - 100.

Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К.Мойсієнко, О.В.Бас-Кононенко, В.В.Берковець та ін.; за ред. А.К.Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Знання, 2013. – С. 85-95.

Царук О. Українська мова серед інших слов'янських мов: етнологічні та граматичні параметри / О.Царук – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 1998. – 324 с.

Шевельов Ю. Чому общерусский язык, а не віборуська мова? З проблем східнослов'янської глотогонії / Ю. Шевельов // Історія української мови: Хрестоматія. – К.: Либідь, 1996. – С.191-205.

Додаткова

Ажнюк Б.М. Слов'янські і неслов'янські запозичення в мові української діаспори / Б.М.Ажнюк // Мовознавство. – 1998. – № 2-3. – С. 145-160.

Акуленко В.В. Интернациональные элементы в лексике языков / В.В.Акуленко // Национальное и интернациональное в литературе, фольклоре и языке. – Кишинев: Штиинца, 1971. – С.251 – 264.

Архипенко Л.М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.): Автореф. дис. ...канд. філол. наук / Л.М.Архипенко – Х., 2005. – 20 с.

Барань С. Лексичні гунгаризми у творах українських письменників Закарпаття / С. Барань // Українська мова. – 2009. – № 2. – С. 56-70.

Белодед И.К. Интернациональные элементы в лексике и терминологии / И.К.Белодед. – Харьков: Вища школа, 1980. – 208 с.

Березовська Т.Л. Запозичення в системі української лексики та шляхи їх адаптації / Т. Л. Березовська // Матеріали наукових читань, приурочених до Дня рідної мови : зб. наук. праць студентів / редкол.: Ж. В. Колоїз (відп. ред.), Т. І. Вавринюк, Г. М. Віняр та ін. – Кривий Ріг, 2012. – С. 18-22.

Битківська Я.В. Тенденції засвоєння та розвиток семантики англізмів у сучасній українській мові: Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / ТНПУ ім. В.Гнатюка / Я.В.Битківська. – Тернопіль, 2008. – 20 с.

Будняк Д.В. Полонізми в современном украинском литературном языке: Автореф. дисс. ... докт. філолог. наук: 10.02.02 / Киевский гос. ун-т им. Т.Шевченка / Д.В.Будняк. – К., 1991. – 53 с.

Височина В.А., Семенова Н.А. Німецькі слова в українській мові / В.А.Височина, Н.А.Семенова // Дослідження з граматики і граматичної стилістики української мови: Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1986. – С. 79 – 85.

Вінценз А. До проблеми українсько-польських мовних контактів / А.Вінценз // Мовознавство – 1991. – № 5. – С. 37-41.

Власенко В.В. Проблема калькування в сучасному мовознавстві / В.В.Власенко // Стилїстика української мови: Зб.наук.праць. – К.,1990. – С.40-46.

- Городенська К.Г. Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови / К.Г.Городенська // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2009. – Вип. 8. – С. 3-9.
- Гринев С.В. Терминологические заимствования / С.В.Гринев // Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – М., 1982. – С.108-135.
- Гриценко С.П. Лексичний вплив як чинник динаміки структури мови-реципієнта (на матеріалі латинських запозичень українських пам'яток кінця XVI – XVII ст.): Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / С.П.Гриценко. – К., 1999. – 20 с.
- Гудима Н.В. Функціонування іншомовних назв осіб у лексичній системі української мови / Н.В.Гудима // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В.И.Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Т. 24 (63). – 2011. – Ч. 2. – С. 389-394.
- Дзедзелівський Й.О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі / Й.О.Дзедзелівський. – К. Наук. думка, 1969. – 212 с.
- Дзівіш М. Місце японізмів у системі української мови / М.Дзівіш // Філологічні науки. – 2012. – № 10. – С. 97-101.
- Дьолог О.С. Процесс адаптации новейших английских заимствований в современном украинском языкознании / О.С. Дьолог // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В.И.Вернадского. – Сер. «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т. 24 (63). – № 4. – Ч. 2. – С. 118-121.
- Жлуктенко Ю.О. Мовні контакти / Ю.О.Жлуктенко. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1966. – 135 с.
- Зюзькіна Г.М. Адаптація іншомовних структурних елементів в українській мові / Г.М.Зюзькіна // Дослідження з лексикології і граматики української мови: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Дніпропетровський нац. ун-т. – Дніпропетровськ: Пороги, 2007. – Вип. 6. – С. 51-59.
- Карпіловська Є.А. Вторинна номінація в сучасній українській мові: тенденції розвитку / Є.А.Карпіловська // Лінгвістичні студії. – 2010. – Вип. 20. – С. 28-32.
- Кислюк Л.П. Словотвірний потенціал запозичень у сучасній українській мові (на матеріалі англійських та німецьких запозичень): Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / НАН України, Інститут української мови / Л.П.Кислюк. – К., 2000. – 19 с.
- Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П. Динамічні процеси в сучасному лексиконі / Н.Ф.Клименко, Є.А.Карпіловська, Л.П.Кислюк. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.
- Козуб А.О., Котик С.В., Бабенко О.В. Англійські запозичення у складі української мови / А.О.Козуб, С.В.Котик, О.В.Бабенко // Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов. – Вип. 3. – К., 2013. – С. 146-149.
- Колган О. Грецизми в складі української лінгвістичної термінології / О.Колган // Донецький вісник НТШ. – 2004. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2004. – С. 531-534.
- Корнієнко С.І. Стилістична багатобарвність старослов'янських у різних жанрах художньої літератури / С.І.Корнієнко // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2010. – Вип. 23. – Ч. 2. – С. 556-565.
- Кочерган М.П. Німецькі лексичні запозичення в південно-західних говорах української мови / М.П.Кочерган // Мовознавство. – 1997. – № 1. – С. 19-24.
- Кьорян Г.В. Романізми в народних говорах Хустщини: Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / Г.В.Кьорян. – К., 2001. – 20 с.
- Лапінська О.М. Новітні англійські в українському художньому тексті / О.М.Лапінська // Дослідження з лексикології і граматики української мови: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Дніпропетровський нац. ун-т. – Дніпропетровськ: Пороги, 2007. – Вип. 6. – С. 74-81.
- Лисенко О.А. Освоєння німецькомовних запозичень в українській науково-технічній термінології: Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / О.А.Лисенко. – Харків, 1999. – 21 с.
- Ломовцева А. Новітні англійські в українській мові та проблеми лексичної варіантності / А.Ломовцева // Українська мова. – 2003. – № 1. – С. 96 - 102.
- Мазурик Д.В. Інноваційні процеси в лексичній сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.): Автореф. дис. ...канд. філол. наук / Д.В.Мазурик. – Л., 2002. – 21 с.
- Малахова Ю. Кодифікація японських запозичень у словниках / Ю.Малахова // Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка. Східні мови та література. – 2009. – № 14. – С. 25-28.
- Мартинов В.В. Славянско-германское лексическое взаимодействие древнейшей поры / В.В.Мартинов. – Минск: Изд-во АН БССР, 1963. – 250 с.
- Муромцева О.Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині 19- на поч. 20 ст. / О.Г.Муромцева – Харків: Вища школа, 1985. – С. 66 – 103.
- Навальна М. Варваризми в мові сучасної української періодики / М.Навальна // Психолінгвістика. Психологія. Мовознавство. Соціальні комунікації: [збірник наукових праць] / Держ. вищ. навч. закл. «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г.Сковороди». – Переяслав-Хмельницький, 2012. – Вип. 9. – С. 217-225.
- Нікітіна Ф.О. Засоби структуризації інтернаціональних терміноелементів в українській науковій термінології / Ф.О.Нікітіна // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С. 47-49.

- Німчук В.В.* Давньоруська спадщина в лексиці української мови / В.В. Німчук; відп. ред. С.П. Бевзенко; ред. Н.С. Редичук; Акад. наук України, Ін-т укр. мови. – К.: Наукова думка, 1992. – 412 с.
- Олійник А.Д.* Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології: Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / Київський нац. ун-т імені Т.Шевченка / А.Д.Олійник. – К., 2002. – 19 с.
- Орешкина М.В.* К вопросу классификации заимствованной лексики / М.В.Орешкина // Функциональная лингвистика. Материалы конференции. – Ч. 1. – Симферополь, 1994. – С. 73-75.
- Отюсько, О.Ю., Жукова Л.В.* Німецькомовні лексичні запозичення в сучасній українській мові / О.Ю. Отюсько, Л.В.Жукова // Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов. – Вип. 3. – К., 2013. – С. 181-185.
- Павлушенко О.* Загальні аспекти стилістичного функціонування екзотизмів у різностильових текстах / О. Павлушенко // Наукові записки. Серія: Філологія / Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського; Відп. ред. Н.Л. Іваницька. – Вінниця, 2002. – Вип. 4. – С. 24-26.
- Петрова О.Б., Попова Н.О.* Аспекти засвоєння англіцизмів у сучасній українській мові новітнього періоду / О.Б. Петрова, Н.О. Попова // Лінгвістичні дослідження: збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2013. – Вип. 35. – С. 44-48.
- Пономарів О.Д.* Лексика грецького походження в українській мові / О.Пономарів. – К.: Просвіта, 2005. – 127 с.
- Пономарів О.Д.* Специфічно українська лексика грецького походження / О.Д.Пономарів // Мовознавство. – 1973. – № 5. – С. 60-67.
- Попова Н.О.* Запозичення з англійської мови в лексико-семантичну систему української мови кінця ХХ на початку ХХІ століття: Автореф. дис. ...канд. філол. наук / Н.О.Попова – Х., 2002. – 17 с.
- Рудакова Т.М.* Функціонування соціально-економічної лексики англословного походження в українських засобах масової інформації кінця ХХ – початку ХХІ ст.: Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Луганський нац. ун-т імені Т.Шевченка / Т.М.Рудакова – Луганськ, 2009. – 19 с.
- Семиряк В.Д.* Старослов'янська лексика крізь призму пізнавальної функції мови / В.Д.Семиряк // Вісник Запорізького національного ун-ту. Філологічні науки: Зб. наукових статей. – 2006. – № 2. – С. 228-230.
- Семчинський С.В.* Семантична інтерференція мов / С.В.Семчинський. – К.: Вища школа, 1974. – 256 с.
- Семчинський С.* Калькування як засіб збагачення і засмічування мови / С.Семчинський // Укр. мова та література. – 1998. – № 45.
- Сімонок В.П.* Семантично-функціональний аналіз іншомовної лексики в сучасній українській мовній картині світу / В.П.Сімонок. – Харків: Основа, 2000. – 331 с.
- Скачкова В.В.* Деякі наслідки семантичного засвоєння німецьких лексичних запозичень / В.В.Скачкова // Збірник наукових праць лінгвіст. кафедр «Лінгвістичні дослідження» ХДПУ ім. Г.С.Сковороди. – Х: Слово, 1992. – С. 86 – 89.
- Скачкова В.В.* Лексика німецького походження в українській художній літературі на воєнну тематику / В.В.Скачкова // Мовознавство. – 1989. – № 6. – С. 55-58.
- Скачкова В.В.* Німецькі лексичні запозичення в сучасній українській мові у сфері рослинного і тваринного світу / В.В.Скачкова // Сборник научных статей «Филологические заметки» ХНПУ им. Г.С.Сковороды. – Х., 2009. – С. 66 – 68.
- Скуратівська Л.* Іншомовні запозичення як засіб творення наукових термінів / Л.Скуратівська // Гуманітарна освіта в технічному університеті: Проблеми та перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «АВІА-2000» / Редкол.: В.П. Андрущенко, О.Д. Гнідан, С.С. Кіраль, Є.В. Лузік (відп. ред.) та ін. – К.: Держкомстат, 2001. – С. 133-137.
- Смирнова Л.Д.* До проблеми запозичених та іншомовних слів / Л.Д.Смирнова // Вісник Чернівецького ун-ту. Наукові праці. Філологія. Мовознавство. – Т. 119. – Вип. 106. – С. 72-76.
- Тодор О.* Французькі запозичення / О. Тодор // Культура слова. – 2002. – Вип. 60. – С. 11 - 15.
- Федорець С.А.* Англійські запозичення в мові сучасної української реклами: Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / ХНПУ ім. Г.Сковороди / С.А.Федорець. – Харків, 2005. – 20 с.
- Чемеркін С.Г.* Англійські варваризми в мові комунікантів УАНЕТУ / С.Г.Чемеркін // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства / М-во освіти і науки України, Науково-дослідний інститут українознавства. – К.: Міленіум, 2006. – Т. 10: Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі: тематичний випуск. – С. 261-267.
- Юналеєва Р.А.* Про тюркізми – назви одягу у східно-слов'янських мовах / Р.А.Юналеєва // Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 50-57.

Словники

Борис Р., Корбут С. Кишеньковий словничок чужомовних слів із поясненням їхнього значення. – Львів: Дешева книжка, 1937. – 287 с.

- Голдованський Я. Словник англіцизмів: [Електронний ресурс]. – Луцьк. – <http://www.slovnuk.lutsk.ua/>
- Доманицький В.М. Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів. – К., 1906. – 128 с.
- Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / Відп. ред. О. С. Стрижак. – К.: Наукова думка, 1985. – 256 с.
- Етимологічний словник української мови: У 7-ми т.т. / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Головний редактор О. С. Мельничук. – Київ: Наукова думка, 1982-2012.
- Ірклієвський В. Етимологічний словник українських прізвищ. – Мюнхен: Б. в., 1987. – 904 с.
- Ліденко З. Український словник чужоземних слів і виразів, що заховують свій правопис і вимову. – Перемишль: нак. друкарні Кноллера і Сина, 1923. – 64 с.
- Макарушка О. Словар українських виразів, перейнятих з мов туркських (Причинок до професорської діяльності д-ра О. Огоновського) / Подав О. Макарушка // ЗНТШ. – 1895. – Т. 5. – С. 3-14.
- Матчак М. Найновіший словник чужих слів. – Львів, 1938. – 96 с.
- Новий словник іншомовних слів / Л.І. Шевченко, О.І. Ніка, О.І. Хом'як, А.А. Дем'янюк ; За ред. Л.І. Шевченко. – К.: Арій, 2007. – 1480 с.
- Огієнко І. (митр. Іларіон) Етимологічно-семантичний словник української мови: У 4 томах. / За ред. Ю. Мулика-Луцика. – Вінніпег: Волинь, 1979-1995. – 365 + 400 + 416 + 557 с.
- Самійленко В. Чужомовні слова в українській мові. – К.: Шлях, б. р. – 16 с.
- Скалозуб О. Словник чужих слів, виразів і приповідок, що вживаються в українській мові. – Коломия: Рекорд, 1933. – 480 с.
- Словар чужих слів: 12000 слів чужого походження в українській мові / Зібр. Кузеля З., Чайковський М.; Ред. Кузеля З., – Чернівці, 1910. – 368 с. (2-ге вид. К. – Ляйпціг, 1918).
- Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – Київ: Головна редакція УРЕ, 1974. – 775 с.
- Словник іншомовних слів / Під ред. І.В. Льохіна і проф. Ф.М. Петрова. – К.: Державне вид-во політичної літератури УРСР, 1951. – 764 с.
- Словник іншомовних слів / С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000.
- Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / За ред. С. Я. Єрмоленка. – Харків: Фоліо, 2006.
- Словник чужих слів. Порадник для читача газети. – Львів: Життя, 1933. – 16 с. (Обіймає літери А-Г.)
- Словник чужих слів, що вживаються в українській мові / Уклад. З. Пиптенко. – К.: Поступ, 1918. – 256 с.
- Словник чужомовних слів / За ред. О. Бадана-Яворенка (укладачі І. Бойків, О. Ізюмов, Г. Калишевський, М. Трохименко), Харків – Київ: УРЕ, 1932, 532 с.;
- 2-е перероблене вид., Нью-Йорк: В-во Михайла Борецького, 1955, 8+532;
- репринт 2-го вид. К.: Музей Івана Гончара; видавнича фірма «Родовід», 1996, 6+8+535 с.
- Словник чужомовних слів і термінів / П. Штепа. – Монреаль, Канада, 1977.
- Словник чужомовних слів / Ред. Артем Орел. – Нью-Йорк: Частина I (А-К), 1963; Частина II (Л-С), 1964; Частина III (Т-Я), 1966.
- Словник чужомовних слів, що увійшли в мову українську / П. Кіяниця, В. Лебединський, М. Могілянський [та ін.]. – К.: Час, 1924. – 214 с.
- Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.
- Сучасний словник-мінімум іншомовних слів: Близько 9000 слів / Уклад.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2008. – 798 с.
- Тлумачний словник іншомовних слів / Авт.-уклад. О.М.Сліпущко. – К.: Школа, 2006. – 288 с.
- Chekaluk, Peter W. A concise etymological dictionary of the Ukrainian language. 2 Vol. [manuscript]. – Sydney: Thesis, Macquarie University, 1988. – 2 v. (602 leaves)
- Rudnyč'kyj J. B. An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language. Part 1-16. – Winnipeg: Ukrainian free Academy of Sciences, 1962-1977.
- Rudnyč'kyj J. B. An Etymological Dictionary of the Ukrainian language. 2 Vols. – Winnipeg: Ukrainian free Academy of Sciences; Ottawa: Ukrainain Mohylo-Mazepian Academy of Sciences, 1972-1982. – 968 + 1128 p.

**АКТИВНИЙ І ПАСИВНИЙ ЛЕКСИЧНИЙ ФОНД,
ІСТОРИЧНА (ДІАХРОННА) ЛЕКСИКОЛОГІЯ І НЕОЛОГІЯ.
ТИПОЛОГІЯ АРХАЇЗМІВ ТА НЕОЛОГІЗМІВ**

1. АКТИВНА ТА ПАСИВНА ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

1.1. Ядро (активний словник) та периферія (пасивний словник) лексичного фонду та їх взаємодія.

1.2. Процеси архаїзації та неологізації як чинники мовної динаміки та розвитку.

2. ІСТОРИЧНА ЛЕКСИКОЛОГІЯ. РІЗНОВИДИ АРХАЇЗМІВ.

2.1. Причини та мотиви мовної архаїзації. Архаїзми на різних мовних рівнях:

- фонетичні;
- граматичні (морфологічні);
- словотвірні;
- лексичні;
- фразеологічні;
- синтаксичні;
- семантичні.

2.2. Типологія лексичних архаїзмів.

2.2.1. Матеріальні архаїзми (історизми). Тематичні групи історизмів.

2.2.2. Стилїстичні архаїзми (власне архаїзми) та їх типи:

- власне лексичні;
- лексико-фонетичні;
- лексико-словотвірні;
- лексико-морфологічні;
- лексико-семантичні.

3. НЕОЛОГІЯ. РІЗНОВИДИ НЕОЛОГІЗМІВ.

3.1. Функції неологізмів:

- об'єктивна номінація;
- вторинна номінація;
- стилїстична номінація;
- поетична номінація.

3.2. Форми та механізми неологізації:

- запозичення (транскрипція та транслітерація);
- калькування;
- лексико-семантичне словотворення;
- актуалізація застарілих лексем.

3.3. Загальномовні (узусні) неологізми та поняття мовної інновації. Механізми узусної неологізації:

- новотвори;
- неозапозичення;
- іншомовні вкраплення;
- неоморфеми та неоформанти;
- неосемантизми.

3.4. Індивідуально-авторські неологізми (оказіоналізми) та потенційні слова (потенціоналізми). Різновиди оказіоналізмів:

- фонетичні;
- граматичні (морфологічні);

- лексичні;
- графічно-семантичні;
- фразеологічні;
- синтаксичні;
- стилістичні.

4. ЛЕКСИКОГРАФІЧНЕ ОПРАЦЮВАННЯ ПАСИВНОГО ФОНДУ.

4.1. Історична (діахронна) лексикографія.

4.2. Неографія.

Практичні завдання

Завдання I. *Користуючись словниками, пояснити значення та етимологію архаїчних слів на позначення професійної чи соціальної належності осіб, локалізувати слова хронологічно, визначити тип архаїзації (матеріальна або стилістична).*

Архітипограф, аптекар, бабер, барвер, бардачник, бляхар, богомаз, болонник (оболонник), болоняр, бондар (боднар), бортник, бочарник, боярин, бражник, бриляр, броварник (бровар), бронник, будівничий, будник, бурграбій, бурмистр, бурштиняр, вакар, вексляр, вертоградар, весляр, винокур, винник, винороб, виборний, візник, війт, волосний, волочник, вугляр, вшетечниця, гайдук, гарбар, гвіздочник, гисар, гицель, годинникар, голкар, гонтар, гончар, городник (огородник), гравер, гребінщик (гребенник), гудець, гуменний, гутник, гураль (гораль, гуральник), дидакал (даскал), десяцький, дігтяр, дідич, дієписець, дзвонар, дзеркальник, домник, драгоман, драпіжник, драч, древоділ, древолазець, друкар, дяк, екзактор, екзарх, екзекутор, економ, жегляр, жовнір, жупник, замочник, зброяр, зодар, золотар, іконописець, інтролігатор, калачник (калашник), каменяр, канархистр, канонік, капелюшник, каштелян, келар, кельнер, керамельник, килимар, ключник (ключар), коваль, ковшечник, кожевник, кожум'яка, кожушник, колісник (колесник), колодій, колодязник (колодязник), коминар (коминяр), комірник (кладівник), комонник, коморний, конвисар, коновал, коногон, конюх, копач, котляр, кочегар, кошикар, кравець, крайчий, крамар, кричник, ктитор, кулевар, купець, кучер, кушнір, лавник, лазебник, лакей, лакерник (лакувальник), ливар (ливарник), лимар (римар), лихвар, лицедій, ліцитатор, лічець, лодійник, ложник (ложкар), лудильник, лучник, людвисар, маляр, маршалок, машталер, мебляр, мельник, мецenas, мечник, мисник, мідник, міняйло, мірошник, млинар, мнець, мних, могильник, мостник, мосяжник, муляр, наймит, обозний, огнищанин (огнищний), олійник, опонник, оптик, орендар, осавул, паламар (пономар), палітурник, папірник (паперник), партач, пахолок, пекар, печатар, пивоварник, пиворіз, підкоморій, плиточник, плінфар, пленипотент, побережник, портний, посадник, постригач, поясник, прачка, пристав, присяжний, проскурник, прядильник, райця, ратай, ратман, решетник, рибалка, ридель, різник, ріпник, рукавичник, рурмайстер, рушничник (рушникар), сажотрус, саночник, сап'ячник, селітряник (селітровар), сердюк, ситник, сидельник, скляр, скоморох, скорняк (скорник), скороход, скудельник, слюсар, сніцар, солевар, солодовник, солтис, соцький, спекулятор, списник, срібляр (сребренник), староста, стельмах, столяр, стражник, стригольник, сукнар, табачник, таможник, тартачник (тертичник), тать, тесля (тесляр), тинькар, типікароводець, типограф, титар, тлумач (толмач, толковин), токар, торгаш, трунар, тульник, угнар, усмошвець, фігляр, хмільник, хомутильник, цирульник, цегельник (цегляр), цехмістр, цукерник, цукровар, чабан, чинбар, чеканщик, челядник, червоношкірник, чоботар (чоботяр), чумак, шабельник, шамайник, шапкар (шаповал, шапочник), шафар (шапар), швачка, швець, шинкар, шкіряник, шмаровоз, шорник, штихар, штукатур, щитник, юхтинник.

Завдання II. Користуючись словником, пояснити значення слів староукраїнського (давньоруського) періоду.

Аksamит, багряниця, бармиця, билина, борона, борть, бортник, боярин, братина, бретяниця, булава, берладник, бродник, варяг, векша, вежа, верва, вертоград, весь, вивірка (вивіриця), вира, вира «дика», вира «поклепна», вирник, витязь, вишгород, віче, воєвода, вой, волок, волокуша, волхв, вотчина, гирия, головщина, голосник, горбуша, горнець, город, городище, городне (податок), городник, городниця, грамота, гривна, гридниця, гридь (гридень), гуслі, гусяр, дань, двір, деревня, десятина, дим, дитинець, дольник, домна, домниця, дружина, дружинник, дума, енколпіон, едаб, жаровня, живот, жорно, забрало (забороло), задруга, закуп, зернь, зодчий, зруб, іго, ідол, ізгой, істопка, істукан, кабала, кадь, капище, кий, кистень, клевець, кліть, кметь (кміть), князь, колт, кольчуга, коноб, копа (купщина), корзно, корчага, красний двір, кресало, кубок, куна, купець, ладдя, ланіти, лати, леміш, личениця, лячка, ложе, ложниця, лукно, лунниця, мед, медуша, мисюрка, мовниця, мостова, мотика, муж, муж нарочитий, намісник, наральник, ногата, оброк, обруч, оглоблі, огниво, одрина, оловина, оловир, опліччя, опона, орало, ослоп, острог, острога, очілля, паволока, палати, перст, панцир, підгороддя, плінфа, повоз, погост, полюддя, поприще, порошні (поршні), порти, поруб, поряд, посад, посадник, постолі, пробошні, протвінь, пря, прясло (пряслень), псалій, пуз, рало, ратник, рать, резана, ретязь, рило (рильце), рогатина, розсоха, рубя (рубище), ряд, рядович, скважня, складень, скобель, скоморох, скоро, скотниця, скудель, слобода, смерд, снем, соха, сошник, срациця (сорочиця), стеклянниця, струг, сулиця, тать, терем, тиун (тивун), тивун двірський, тивун конюший, тивун огнищаний, тивун ратайний, тигель, тисяцький, топір, торговище (торг), требуха, тула, убрус, уділ, узороччя, унот, умбон, урок, усерязь, усма, устав, халупник, холоп, хороми, цеж, чадь, чара, челядник, челядь, черев'я (черевіє), чернь, чертог, чесало, швайка, шишак, шолом, щит, ярлик, ярмо.

Завдання III. Пояснити значення матеріальних архаїзмів доби Козаччини та розподілити їх за гіперсемами: а) **предмети гардеробу**; б) **холодна зброя**; в) **вогнепальна зброя**; г) **знаки влади**; д) **військові чини**; е) **військові посади**; є) **споруди**; ж) **адміністративно-територіальні одиниці**; з) **предмети побуту**; и) **типи податків**; і) **засоби пересування**.

Армата, аркебуза, алебарда, байдак, берлин, бородинця, булдимка, бунчужний (бунчуковий товариш), бурка (вільчура), буздихан (буздичан), булава, булавничий, бунчук, бурдюг, відлога, віконне, гаківниця (гак, півгак, коза), гармаш, гетьман, гречкосій, джура, довбиш, драгоман, жупан, закавраш, запорожець, зимівник, значковий, каламар, кантаржій, канцелярист, каптан (піджупанник), каптур, кармазин, каюк, келеп, клевець, клейнод, кибалка, кирея, китайка, китиця, кіш, курінь, кобеняк, кобур, козак, кошовий, курінний, кунтуш, ладівниця, ланове, литаври, люлька, мужчир (мортира), мушкет, напівкунтуш, низовик (низовий козак), носогрійка, обозний, ожига (шмигівниця, органка), осавул, отаман, обух, орчак (кульбака), опанча, очкове, паланка, панцер, пицаль, писар, підвода, піддовбиш, підосавулій, підписарій, підшафарій, политаврник, пушкар, пірнач, пірначний, пістоль, поволощина, поголовщина, подвірне, подимне (подимщина, димне), подушне, поплужне, посошне, порохівниця, подлий одяг, ратище, реєстровець (реєстровий козак), ридван, рондик, ручниця, січ, січовик, онучі, очкур, сагайдак, самостріл, саета, свита, сіряк, товмач, тулумбаси, фальконет, флінт (флинта), фузея (фузія), харциз, холоші, холошні, хоругва, хорунжий, чайка, чекмень, черкеска, чекан, черес, чинш, шафарій, шестопер, шалева вбрання, шаровари, шлик, шос, якірці (рогульки, часник), яничарка, ятаган, юпка.

Завдання IV. Користуючись словником, пояснити значення давніх метричних назв.

– Дідусю! А до Володимира ще далеко? – І далеко, і недалеко, – тягне дідусь, і в його очах спалахують лукаві іскринки. – **Поприщ** буде двадцять і п'ять (А. Хижняк). Пройшовши кілька **гонів**, перебралась вона через глибоку балку і з милою простували рідким лісом (О. Стороженко). – А що, пак, річка тут глибока? – Найглибше під містком, **сажнів** у два води, – Сказав Гордій, – а далі хоч бреди (Л. Глібов). Зимом були великі сніги, так деінде закидало, що **аршинів** у три було (Г.Квітка-Основ'яненко). – Тобі вже одинадцять років, а ти від горшка – два **вершка**, – продовжував знущатися Маслюк (І. Багмут). – Ой чого ти почорніло, Зелене поле? – Почорніло я од крові За вольную волю. Круг містечка Берестечка На чотири **мили** Мене славні запорожці Своім трупом вкрили (Т. Шевченко). Згадалося, що батько мій колись, Як їздив до Юркевича у гості В село Криве, за двадцять кілометрів, Чи пак **верстов**, – спинявся «попасати» У Білках, у старого корчмаря (М. Рильський). Поруччя було невисоке, півтора **ліктя** понад вулицю (І. Франко). І **п'ядь** за **п'ядею** ми місця здобували: Хоч не одного там калічили ті скали, Ми далі йшли (І. Франко). Якщо уб'ють княжого мужа під час розбою, а вбивцю не шукають, то платити верву 80 **гривень** тій верві, в якій голова убитого лежить, а коли простолюдин, то 40 **гривень** (Руська правда). Можна класти на осла сакву за саквою, але останній **золотник** звалить його з ніг (Л. Первомайський). Коні... борсалися в тванюці по самі груди. Колеса ледве обертались, вивертаючи **пуди** в'язкого чорнозему (О. Гончар). Але в цьому році відділ народної освіти прислав у село завязаного учителя, який недарма отримував щомісяця тридцять **фунтів** жита, один **фунт** цукру та дві пачки сірників (М. Стельмах). Кількість цукру з одного **берківця** буряків збільшилась з 1830 р. до початку 90-х років у вісім з половиною раз (Підручник). От він ... на другий день забрався до Дрогобича, закупив кілька **кірців** жита (І. Франко). Мабуть, за такі танці ніхто тютюну не дасть і на **понюшку**, не то що на люльку (М. Кропивницький). На іменини ви одержите від мене в подарунок цілий **тузін** чарок (В. Собко). Латин по царському звичаю Енею дари одрядив: Лубенського шмат короваю, Корито Опішнянських слив, Горіхів Київських смажених, Полтавських пундиків пряжених І гусячих п'ять **кіп** яєць (І. Котляревський). Біскуп увесь час вимагає по **каменю** воску від кожного майстра (З. Тулуб). Роман доміркувався, що ті три **морги** землі, котрі недавно купив Семен, ... – непотрібні Семенові (М. Коцюбинський). Горпина нахилилася до риби, вибрала ще живу камбалу **ока** з два вагою і вкинула її в жінчин кошик (З. Тулуб). Він [шинкар] усе точив з барильця та подавав **половинчики**, **квартирки**, **півока**, **ока** (М. Коцюбинський). Випили по одній, по другій, по третій.. та вишнівки з **кварти** укутали (І. Котляревський). За кілька хвилин у світлиці з'явився слуга, несучи на срібляній таці великий гранчастий **штоф** квасу і масивний кришталевий бокал (С. Добровольський). А може й то правда, що кажуть: у церкві нічого не дають, а у Німіла, то мож бодай за **гарнець** жита порцію горівки дістати! (І. Франко).

Завдання V. Співвіднести визначення українських гардеробних та кулінарних понять другої половини XVIII ст. із лексемами-історизмами, зафіксованими у тексті «Енеїди» І.Котляревського. З'ясувати лексикографічний статус таких слів.

Головний убір заміжніх жінок у вигляді високої пов'язки на голові з двома довгими кінцями, які спадали на спину.

Головний убір заміжньої жінки у формі шапочки, інколи з подовжнім розрізом ззаду, який зашнуровують, стягуючи сховане під ним волосся.

Жіночий головний убір, переважно в середовищі панства і заможного козацтва, з круглим верхом з дорогоцінної тканини, інколи орнаментований перлами і дорогоцінним камінням, з гострим кінцем уверх над лобом.

Кудлата, з нестриженого смушку бараняча шапка, папах.

Пасмо волосся, виготовлене з пучка приготовленого для пряжі волокна конопель або льону, що вибивалося в молодиці з-під кибалки і звисало, як коса.

Верхній жіночий одяг з відкидними чи розрізними рукавами (вильотами) або без рукавів з вилогами на грудях, щільно стягнутий у талії гапником без пояса.

Верхній жіночий святковий одяг типу спідниці, зроблений із двох зшитих до половини шматків картатої шерстяної тканини.

Святкова жіноча картата плахта.

Широкий пояс з вшитими пружними пластинками, що туго охоплює нижню частину грудної клітки та живіт для додання фігурі необхідного виду (горда постава, струнка талія) та м'якої підтримки грудей.

Жіночий одяг у вигляді шматка тканини певного розміру, що використовується замість спідниці для обгортання стану поверх сорочки.

Верхній жіночий одяг у вигляді довгої корсетки, переважно з рукавами.

Верхній жіночий одяг, подібний до свитки, який носили заможні верстви.

Святкове парадне вбрання вищих станів, дворянок, аристократок з м'якої шовкової тканини.

Жіночий хатній одяг вільного крою.

Плахта з товстої і грубої вовняної тканини чорного кольору, яку носили старі жінки.

Верхній чоловічий одяг, звичайно з непокритої тканиною овечої шкіри, хутром до середини, довгий, з великим коміром.

Верхній чоловічий одяг з довгими лапами.

Верхній довгий з грубого сукна одяг з відлогою.

Штани з голландського сукна, які звичайно носили слуги українського панства, зокрема козачки; вузькі панталони.

Простонародний верхній одяг з домотканого сукна.

Простонародне взуття з цілого шматка шкіри без пришивної підошви, яке звичайно взували з онучами, прив'язуючи до ніг мотузками чи ремінцями (волоками).

Жіночі черевики, туфлі.

Чоботи, пошиті з кінської шкіри.

Чоботи зі спеціально обробленої, високого гатунку шкіри.

Шкіряні постолои.

Дорога шовкова тканина з глянцем.

Нашивки із золотої і срібної тасьми.

Шнур, яким стягують у поясі штани або шаровари для підтримання їх.

Мотузки чи ремінці, якими зав'язують постолои та обв'язують онучі на носі.

Слова для довідок: верзуни, волюки, галанці, дерга, дробушка, дульєти, запаска, капот, каптан (сукман, жупан, чумарка), кибалка, корєя (кирєя), кожух, кораблик, кунтуш, кучма, люстрин, мичка, офота, очіпок, очкур, патинки, плахта, постолои (личаки), сап'янці, свита (сіряк, сірм'яга), уси, шкапові чоботи, шнурівка, юпка.

Страва із замішаного на яйцях пшеничного тіста, розкачаного в тонкий корж, нарізаного вузькими смужками і звареного у воді з маслом або на молоці.

Страва із піджареної гречаної муки, розведеної солоним кип'ятком, з піджареною на коров'ячому маслі або на олії цибулею.

Страва із житнього та гречаного борошна і солоду, розмішаного гарячою водою та доведеного до стану бродіння, з додаванням сушених груш, слив чи якихось інших фруктів.

Страва з гречаного борошна і пшона.

Страва з вареного пшона, заправлена рідким гречаним або житнім тістом.

Страва з рідкого гречаного тіста на олії.

Страва із вареного тіста без начинки у вигляді квадратиків або кульок.
Коржики із пшеничного кислого тіста, перекладені піджареною на оливі цибулею.
Виготовлений для вареників і розкачаний на коржик шматочок тіста, зварений без начинки разом з варениками і разом з ними поданий на стіл.
Страва зі скрученого битка яловичого м'яса з начинкою.
Свиняча грудинка чи порібринка, підсмажена з цибулею на сковороді, а потім зварена в буряковому квасі разом з нарізаними буряками і заправлена борошном.
Відварені гусячі лапки, крила, печінка, нирки, пупки з додаванням цибулі та зернистих ячних круп.
Бабка з нутроців тварини чи птиці, приготовлених в макітрі особливим способом з відповідними для цього спеціями.
Невеликі вареники з м'ясним фаршем.
Відварений шлунок корови, теляти.
Відварений телячий язик.
Порізані на невеликі шматочки пшеничні коржі з перетертим маком, залиті розведеним медом.
Хлібний виріб з пшеничного, інколи житнього і гречаного борошна, з розплесканим по краях і загорнутим доверху тістом.
Хліб, накришений у посолену воду.
Коржі з сиру з мукою та яйцями.
Кутя з очищених зерен ячменю, зварена з потовченим і пересіяним на ситі конопляним сім'ям.
Кутя з ячменю, обсипана житнім солодом та залита солодким квасом.
Ритуальне блюдо, обов'язкове на поминках; кутя з пшениці, розведена ситою.
Густа юшка з крупи або пшона з олією, коров'ячим маслом або свинячим салом.
Вижимки чи збій з конопляного сім'я, який вживали як десерт або легку закуску.
Пряжені на маслі або олії млинці з пшеничного борошна.
Печиво з гречаного борошна на олії, що нагадує формою перевернутий стаканчик з вузьким денцем.
Відвар, заправлений картоплею, локшиною чи галушками.
Звичайна, невисокого гатунку горілка, недостатньо очищена.
Горілка, настояна на корені калгану.
Хлібне вино або наливка, варені з сухими плодами, медом і пряним корінням
Напій, приготований із залитих кип'ятком і настояних протягом певного часу житніх сухарів; хлібний квас.
Легкий хмільний напій, виготовлений з медової солодкої маси.
Наливка, настояна на анісі.
Наливка, настояна на інжирі (сикізї).
Наливка, настояна на кизилі (дерені).
Наливка, настояна на айві.
Відходи горілчаного виробництва, якими годують худобу; слабоалкогольний напій, що нагадує пиво.
Найгірший гатунок горілки.

Слова для довідок: айвовка, брага, варенуха, варяниця (варениця), галушки, ганусівка, деренівка, зрази, зубці, калганка, кваша, книш, коливо, куліш, лемішка, лизень, локшина, макуха, мандрики, мед, пальонка, потапці, потрух в ющі, пряжений пундик, путря, рябко, саламаха, сивуха, сикизка, сирівець, сластьони, стовпці, тетеря, ушки, хляки, чикилдиха, шарпанина (з отрібки баба), шпундрі з буряками, шулики, юшка.

Завдання VI. *Визначити лінгвістичний статус виділених у тексті архаїчних слів та форм (власне лексичні, лексико-фонетичні, лексико-семантичні, лексико-морфологічні, лексико-словотвірні, матеріальні архаїзми).*

Од молдаванина до фіна на всіх **язиках** все мовчить, бо **благоденствує!** (Т. Шевченко). Він був як **вой**, сп'янілий від одваги (П. Тичина). 4. Прислухається **княгиня** – тільки сміх, тільки труситься сміх, та шумить, шумить шумище із-під хат, із-під **стріх** (П. Тичина). 5. Залишаю я на **столі** Святослава, – мовила далі княгиня, – нехай робить суд, дає правду людям, говорить з **воєводами, боярами**, нехай вчиться (С. Скляренко). В Путивлі-граді вранці-рано Співає, плаче Ярославна, Як та зозуленька кує, Словами жалю додає (Т. Шевченко). З передсвіта до вечора, а з вечора до досвіта летить стріла **каленая**, бряжчить шабля о **шеломі**, тріщать **списи** гартовані в степу, в **незнаємому** полі, серед землі Половецької (Т. Шевченко). 7. На **панщині** пшеницю жала. Втомилася... (Т. Шевченко). Полечу, каже, **зигзицею**, Тією чайкою вдовицею, Та понад Доном полечу, Рукав бобровий омочу В ріці Каялі (Тарас Шевченко). Зелена байова **корсетка**, з червоними **мітками**, червона в букетах спідниця, на шії дорогі коралі, хрести, золоті **дукати** – усе гарно пристало до хорошої дівочької вроди (Панас Мирний). Святий, **огненний господине!** **Спалив єси** луги, степи, Спалив і **князя**, і **дружину**, Спали мене на самоті! (Т. Шевченко). Ганна тільки ахнула, потім, розвісивши біля **груби** одержу, взялась пришивати до **кожушка гаплики** (О. Ільченко). Вже буде **літ** п'ятсот тому: На край шотландський вільний Війною йшов король Едвард, Англійський **владар** сильний (Леся Українка). Верба сріблиться, наче борода Чи шевелюра на **главі** пророчій (М. Рильський). Широкий битий **гостинець** тягнувся, як розвятий **звій** полотна серед зеленого лісу (Н. Кобринська). Огорнутий багрянцем **опанчі**, Тримаючи **десницю** на **мечі**, Данило їхав (М. Бажан). Міцна й струнка.. ішла вона поруч чоловіка, і **сотник** скоса милувався з її рівної, як стовбур, шії і високих пружних **персів** (З. Тулуб). Уже тополі гордовиті, З **рамен** стрясаючи імлу, Радіють ранкові й теплу (М. Рильський). І він, **пійт** з принишклої Полтави, Замість печалі дарував нам сміх (Л. Дмитерко). А **пані**, мов бездушна, у куточку Стояла німо, й слова не **рекла** (І. Франко). Ввіходить у **путах** залізних Іван І ницо навколішки пада: – Ясніший королю, ти батько і пан, А ми твої **вірнії чада** (М. Старицький). Де **общее** добро в упадку, Забудь **отця**, забудь і **матку**, Лети **повинність ісправлять** (І. Котляревський). З **позорища** увечері У терми сховався Святий **кесар** з **лікторами** (Т. Шевченко).

Завдання VII. *Запропоновані слова розбийте на наступні підгрупи: А) нова лексика, репрезентована у словниках останнього десятиліття; Б) нова лексика, що не встигла потрапити у новітні словники; В) лексика, що в останнє десятиліття зазнала стилістичних, семантичних, конотативних змін чи змін у сфері сполучуваності (неосемантизми); Г) реанімовані лексеми, що повернулися з мовної периферії; Д) лексика, що виходить чи вийшла із активного уживання.*

Аватара, автомайдан, адаптер, академія, акаунт, бан, безхатченко, бестселер, білборд, біткойн, блог, блокбастер, бот, браузер, бренд, букмекер, бутик, відеомагнітофон, віджет, гастарбайтер, гвинтокрил, гімназія, гіпермаркет, глянець, гаджет, девайс, деескалація, демотиватор, джойстик, дилер, дискета, дискурс, діджей, домен, драйв, драйвер, шриффт, еквалайзер, екзит-пол, екшн, емо, еспресо, євромайдан, запілля, іміджмейкер, імпічмент, інсайдер, інтернет-мем, імплементація, йо-йо, кавер-версія, карбон, кастинг, кевлар, кітч, клон, книгозбірня, коледж, колектор, комільфо, консенсус, копірайтер, крамниця, кросовер, купе, ламер, лейбл, логін, летовище, літун, ліцей, мажор, мапа, мачо, мейнстрім, меседж, метросексуал, мінівен, мірило, модератор, можновладець, нік, ноу-хау, нуб, однострій, оракал, офтоп, офшор, папараці, пейджер, пейнтбол, підсоння, пірсинг, планшет, плацебо, плеєр, плотер, помаранчева революція, посадовець,

потяг, пранкер, приквел, принтер, провайдер, промоутер, рімейк, світлина, седан, сенсор, сервер, сиквел, сингл, сиротинець, скейтборд, скінхед, солярій, смартфон, спам, спіч, спойлер, спред, стартап, супермаркет, тамагочі, тізер, тітушка, тло, тоталізатор, транквілізатор, трансфер, трейдер, трейлер, тренд, тролінг, файл, фейк, фітнес, флагман, флаер, флейм, флешмоб, флуд, форум, фрік, фрілансер, хакер, хетчбек, хіпстер, хостинг, царина, часопис, чат, чітер, шанець, шпиталь.

Завдання VIII. У наведених реченнях виділіть *оказіоналізми*, визначте спосіб їх виникнення.

На сизих пагорбах рясно село горіє, і сірі вітряки окрилюють свій вік (М. Вінграновський). На схилах ночі, там, де гладь води, овеснені розплескувала зорі округлим місяцем (Г. Мирослава). В лимані місячним купає ноги ніч, а руки горнуть світла зорепасма, обтрушуються локони окрасні (Г. Мирослава). Зникають вогники у млі, і сльозять тихо мої вії (М. Семененко). Спочатку захопили чвертку неба, а потім половину, а вже далі весь небовид, і синій виднокіл, і небодаль, і зорі повечірні (А. Малишко). Гуде пчола і так літає, наче п'яна. Від запахучості й тепла (Д. Павличко). А дві донечки – вмиті суніці – повнощого крізь шибу цвіли (І. Драч). Він не повчав, не вітійствував, не розглагольствував, не цицеронив і не демосфенив (П. Загребельний). І здавалось – можна від напруження безнадійно тріснути, і здавалось – душоплямою зостанеться навіки цей кошмар (М. Семененко). Утнути вірш поет спроможний лиш маловисокохудожній (В. Солодкий). От ви знаєте, у кого з ваших колгоспників більше трудовипразників, трудобазарів, взагалі трудопрогулів, ніж трудовнів (Остап Вишня). Ти все така ж, а я віддаленів. За мною – кучугурами – розлуки – час самовтрат... (ще поповзом повзли за тінню довженою, виростали із самозмалення: німа рука пограбілих тополь у надвечір'ї) (В.Стус). Прозаїки, поети, патріоти! Давно опазурились солов'ї, Одзьобились на нашій Україні (В.Стус). Засій і жди небесного пиття, Щоб зерно в серце корінці пустило. Багатострільно заруниться било – І колос викинуть рясні звиття (В.Стус). Сховатися од долі - не судилось. Ударив грім – і зразу шкереберть пішло життя. І ось ти все, що снилось як смертеіснування й життесмерть (В.Стус). Слово моє, сило моя, славо, Сльозо моя, гніваню ти мій, Хто і що зріднило нас й послало?.. Воле моя світла, не темній! (М.Вінграновський). Із-під хмар-снігурів Сніговіється даль-хитавиця. Та ще приспана сила снігів, Та над серцем зоря-вечірниця (М.Вінграновський). Степового неба зорегляд Оповив і час мені, і простір, Із-за яру яблуневий сад Простягає молоденькі брості (В.Бровченко).

Завдання IX. Користуючись *мережевим Словником новотворів Юрка Зеленого* (<http://www.zelenyj.biz/dictionary/>), *співвіднести українські слова-неологізми із іншомовними загальноживаними лексемами. Вказати джерело, доцільність і ефективність нуристичної неологізації.*

Виряд, випитування, всемережжя, впровадник, виднограй, вивідка, верстак, гудій (гудець), гудило, голосиво, гортач, дізнання, додатно, долучник, допис, дурильня, жарівка, забійник, зазивка, затаємничити, зголошення, згорток, знимка, зняток, іменка, коштодавець, літунець, мітник, награння, новинар, новинарня, новинарська, обіжник, оголоска, оздобник, оздобня, окремок, осідок, особовий, первина (першина), піснєпис, пісенник, представа, привабник, пропозова, равлик, раптівка, рій, робітня, ровер, розважайлівка, світляр, славень, старшина, співопис, стискач, стінопис, твірня, часомір, швидкомір, швидкотік, шляхівниця, шляховказ.

Альбом, акредитація, архіватор, атачмент, афіша, бітрейт, браузер, велосипед, відділок (підрозділ), відеокліп, гімн, графіті, дизайнер, дискографія, електролампочка, журналіст, запаролювати, інтерв'ю, інтернет, інформагенція, карта, комп'ютер, лохотрон,

майстерня, маркер, мобільний телефон, музикант, музичний інструмент, навігатор, ньюзрум, офіс, офіцер, позитивно, пост, презентація, прем'єра, прес-реліз (бюлетень), продакшн-студія, продюсер, пропозиція, радіо, райдер, реклама, репортаж, сайт, сингл, скріншот, собака (@), спідометр, спонсор, таймер, трек (композиція), файловий архів, флаєр, флешмоб, фотограф, фотографія, хедлайнер, хіт, шоу.

Завдання X. *Хронологічно локалізувати появу поданих слів у лексичному фонді української мови. Встановити мотиви та джерело неологізації.*

Автомобіль, айфон, айпед, айпод, айтишник, акант, адронний колайдер, атмосферник, атомохід, байкер, бан, банер, банкомат, бензоколонка, бартер, бестселер, бакалавр, бакалаврат, бармен, блендер, блог, блогер, бонус, боулінг, буферизація, вай-фай, варіатор, ваучер, вертоліт, відеомагнітофон, відеокамера, відеокарта, вінчестер, водолаз, вуз, гейм, гель, генетично модифіковані організми, гібридна війна, гібридний двигун, гідропідсилювач, гігабайт, гіпермаркет, глазур, гламурний, графіті, гуглити, грант, громадське телебачення, девальвація, декодер, джип, джойстик, допінг, економайзер, екстремал, електролобзик, електронна пошта, євроасоціація, євробонд, євровалюта, євроінтеграція, євромайдан, євроремонт, іміджмейкер, інвестор, інжектор, інтернет, інтернет-банкінг, інфляція, кабельне телебачення, картридж, квадроцикл, кіднепінг, кілер, кілобайт, кінотеатр, клавіатура, космонавт, кравчучка, кредитка, ксерокс, купонокарбованець, лептоп, лізинг, літак, лохотрон, магістр, мажор, мегабайт, менеджер, мер, мережевий маркетинг, метрополітен, мікрофон, мікрочіп, міксер, мотель, мотокоса, нелегал, нетбук, ноутбук, олігарх, он-лайн, оперативна пам'ять, операційна система, опромінення, парламент, піар, піаритись, піксель, пін-код, піцерія, плазмона панель, премікс, приватизація, принтер, провайдер, продюсер, плеєр, президент, радар-детектор, радіація, радіонукліди, радіотелефон, ревальвація, рейдер, рекетир, реклама, ремікс, рентген, репост, ретвіт, рефрижератор, роумінг, роутер, сайт, світова війна, сервер, серфінг, скайп, сканер, скутер, смартфон, сомельє, спа-салон, стовбурові клітини, стрім, стрімер, телевизор, тепловізор, тролінг, сингл, сканер, скутер, спікер, стриптиз, супутник, сутенер, тест-драйв, тинейджер, топик, топікстартер, тюнер, фан-клуб, фаст-фуд, фірма, фітнес, фонограма, форс-мажор, хакер, холдинг, цифрове телебачення, чат, чіп-тюнінг, шопінг.

Завдання XI. *Подані слова згрупувати у синонімні ряди, об'єднані спільною гіперсемою; виокремити нейтральні (активні) лексеми та слова з відтінком архаїчності чи новизни.*

Авіалайнер, автобан, автомобіль, автострада, альманах, аеробус, аероплан, арія, аудиторія, бал, бойовик, вантажівка, ванькир, вестибюль, весь, відун, воїн, вояк, гвардієць, гостинець, град, гридь, дельтаплан, доктор, жовнір, журнал, зала, знахар, зошит, зшиток, кабінет, кімната, клас, книга, костоправ, купе, літак, люк, мансарда, масл-кар, мегаполіс, мелодія, містечко, німецький, отвір, очко, паркетник, пацієнт, передня, передпокій, пікап, пісня, плай, планер, позашляховик, поселення, посібник, приймальня, прихожа, путівець, рекрут, селище, симфонія, сингл, сіни, слабкий, стодола, соната, спецпризначенець, сувій, талмуд, трак, траса, трек, фоліант, хворий, хетчбек, хірург, хлів, хол, хот-род, хутір, цепелін, часопис, шосе, шоу-кар, шпихлір, щеня, щілина.

Завдання XII. *У поданих блоках речень серед виділених лексем виявити неосемантизми; пояснити мотиви утворення неосемантем.*

Реалізуючи ленінський лозунг «грабуї награвоване», **більшовики** в масовому порядку здійснювали поголовну конфіскацію (експропріацію) у власників приватної

власності, яку вони вважали набутою за рахунок експлуатації трудящих, тобто, пограбування трудящих (З підручника). Не встигла опозиція влаштувати у четвер зранку велелюдну блокаду у сесійній залі (хоча готовність була №1), а «**більшовики**» вже образилися. Набридло, мовляв, опозиційні «**вибрики**» терпіти (З мережі Інтернет). Найбільше цінується **фанера** з капів і напливів карельської берези, волоського горіха, береста. Нею оздоблюють найцінніші столярні вироби (З підручника). Пандемія імітації співу під звуки студійного запису давно уразила естрадних співаків країн колишнього СРСР. Вправно роззявляти рота «під **фанеру**» тепер вміють усі. Ще б так співати навчились! (З мережі Інтернет). Села, поля і схили – Простір очам відкритий. Мудро вони зуміли Все на **планшет** вмістити (М. Нагнибіда). Ховаю списане в **планшеті** серед карт (Ю. Яновський). Технічна конфігурація більшості сучасних **планшетів** досить різноманітна: зазвичай вони побудовані на основі платформи Intel Centrino, що забезпечує краще поєднання продуктивності і тривалості автономної роботи (З мережі Інтернет). Значний інтерес являє собою альбом, зроблений з дерев'яних **планшетів**, на яких методом випалювання відображено побут та історію народу за творами Т.Г.Шевченка та сучасних письменників (З підручника). У рамках міжнародної системи передбачається проводити консультації експертів, з тим, щоб прискорити процес стандартизації кодів і **форматів** для представлення бібліографічних елементів у формі, придатній для читання машиною (З журналу). Різні **формати** файлів можуть різнитися ступенем деталізації, один **формат** може бути «надбудовою» над іншим або використовувати елементи інших **форматів** (З мережі Інтернет). Зовнішній вигляд гуцульського житла є характерним прикладом **дерев'яної** архітектури, бо вся хата споруджена з дерева в різному його оформленні (З підручника). Голос у нього гучний, але якийсь **дерев'яний**. Так ніби людині зовсім байдуже, про що говорити, аби говорити (В. Козаченко). Франзоля не прогадала: поверх купи **дерев'яних** за номер я поклав їй ще двадцять баксів зверху, і вона так розум'янилася, хоч відразу клади до рота (В.Шкляр). **Бюджетним** кодексом України регулюються відносини, що виникають у процесі складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання та контролю за дотриманням **бюджетного** законодавства, і питання відповідальності за порушення **бюджетного** законодавства, а також визначаються правові засади утворення та погашення державного і місцевого боргу (Закон). Якщо ви збираєтеся використовувати машину для щоденних поїздок по місту, то краще придбати **бюджетний** автомобіль з невеликим об'ємом двигуна (З мережі Інтернет). На території лаври протягом сотень років було зведено понад 80 різних кам'яних **культових** і цивільних споруд (З журналу). **Культові** фільми нерідко є зразками технічної майстерності творців, часто засліплюють багатством зв'язків і асоціацій (З мережі Інтернет).

Завдання XIII. На прикладі словникових статей із реєстровими словами **ГРИВНЯ, ВЕРШОК, ДРУЖИНА, КАМІНЬ, ОКО, ПАДАТИ** у Словнику староукраїнської мови XIV-XV ст., Словнику української мови XVI – першої половини XVII ст., Словарі української мови Б.Грінченка та Словнику української мови відстежити процеси архаїзації та неологізації.

Рекомендована література

Основна

Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 211 - 262.

Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К.Мойсієнко, О.В.Бас-Кононенко, В.В.Берковець та ін.; за ред. А.К.Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Знання, 2013. – С. 125-146.

Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. – 856 с.

Додаткова

Барабанщикова О.Ю. Темп неологізації лексики як ознака суспільного поступу / О. Ю. Барабанщикова // Мова і культура: Серія «Філологія». – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2000. – Вип. 2. – Т. 2: Національні мови і культури в їх специфіці і взаємодії. Проблеми гуманізації навчання і культурологічний підхід до викладання мови і культури. – С. 17-21.

Безпечний І. Поетична лексика і фразеологія: багатозначність слова; синоніми; антоніми; архаїзми; неологізми; варваризми (запозичення); діалектизми; ідіоми / І. Безпечний // Безпечний І. Теорія літератури. – Торонто, 1984. – С.35-59.

Белянская З.Ф. О типах историзмов в современном русском языке / З.Ф.Белянская // Вопросы филологии ЛГУ. – Вип. 7. – С. 3-9.

Бережна О.В. Авторські неологізми як продукт оказіонального словотворення / О.В.Бережна // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Вип.2. – Ч.4. – К.: НПУ, 1999. – С.11-18.

Богданова М.М. Різноманітність лексичних форм та засобів в українській історичній прозі ХХ ст. / М.М.Богданова // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвузівський збірник наукових статей / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. акад. наук України, Бердянський держ. пед. ун-т, Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – Бердянськ, 2011. – Вип. 24, Ч. 4. – С. 73-78.

Брайло І. Лексичні оказіоналізми як об'єкт вивчення сучасної лінгвістики / І.Брайло // Наукові записки: серія: Філологічні науки (мовознавство). – Вип.30. – Кіровоград, 2000. – С.248-255.

Бухарева Н.Т. Архаические элементы в структуре современного русского языка / Н.Т.Бухарева // Язык как исторический источник. – Новосибирск, 1983. – С. 94-103.

Винокур Г.О. О языке исторического романа / Г.О.Винокур // О языке художественной литературы: Учеб. пособие для филол. спец. вузов / Сост. Т.Г. Винокур; Предисл. В. П. Григорьева. – М.: Высш. шк., 1991. – С. 407-429.

Віняр Г. Творення нової лексики в українській мові кінця ХХ століття / Г. Віняр // Південний архів: Збірник наукових праць / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон: ХДПУ, 2003. – Вип. 21. – С. 35-38

Вокальчук Г. До питання про історію дослідження оказіональних лексичних новотворів в українському мовознавстві / Г.Вокальчук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського: Зб. наук. праць. – Серія: Філологія. – Вип. 5. – Вінниця: Вид-во Вінниц. держ. пед. ун-ту, 2003. – С. 14-18.

Вороничев О.Е. О лингвостилистической типологии устаревших слов / О.Е. Вороничев // Русский язык в школе. – 2000. – № 3. – С.75-79.

Гайдученко Г. Прийоми уведення застарілої лексики в канву художніх творів / Г.Гайдученко // Південний архів. Філологічні науки. – № 1. – Херсон: Вид-во ХДПУ, 1998. – С. 31-37.

Городенська К.Г. Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови / К.Г.Городенська // Наук. часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П.Драгоманова. – Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць. / відп. ред. М.Я.Плющ. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – Вип. 5. – С. 3-7.

Донець Л.С. Особливості мови художніх творів про Київську Русь / Л.С.Донець // Культура слова. – К., 1987. – Вип. 32. – С. 34-38.

Дружб'як С.В. Термінологічні архаїзми та історизми як прояви мовної еволюції (на матеріалі німецької економічної термінології) / С.В.Дружб'як // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Логос, 2009. – Вип. 16. – С. 183-190

Дудик М. Пасивна лексика, її складові / М.Дудик // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського: Зб. наук. праць. – Серія: Філологія. – Вип. 5. – Вінниця: Вид-во Вінниц. держ. пед. ун-ту, 2003. – С. 25 - 29.

Жижома О.О. Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80-90-их років ХХ століття: Автореф. дис. ... канд. філол. наук / О.О.Жижома. – Донецьк, 2003. – 18 с.

Караванський С. Оказіоналізми, або слова-унікуми / С.Караванський // Українська мова та література. – 2001. – № 16. – С.11.

Караванський С. Про новотвори / С. Караванський // Українська мова та література. – 2001. – № 10. – С. 1.

Карпіловська Є. Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій / Є.Карпіловська // Українська мова. – 2007. – № 4. – С. 3-15.

Клименко Н.Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: Монографія / Н.Ф.Клименко, Є.А.Карпіловська, Л.П.Кислюк. – К.: Вид. дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.

Кожин А.Н. Возрождение устаревшей лексики / А.Н.Кожин // Русский язык в школе. – 1957. – № 3. – С. 26-32.

Колоїз Ж.В. Лексичні оказіоналізми як засіб створення актуалізованого контексту / Ж.В. Колоїз // Рідний край / Відп. секретар. Г.Білик. – Полтава, 2002. – № 1 (6). – С. 30-34

- Колоїз Ж.В.* Оказіональна деривація: теоретичний та функціональний аспекти: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук / Ж.В.Колоїз. – К., 2007. – 36 с.
- Колоїз Ж.В.* Основні підходи до визначення лінгвістичного статусу неологізму / Ж. В. Колоїз // Філологічні студії. Науковий вісник КДПУ: зб. наук. праць / за заг. ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2008. – Вип. 1. – С. 27-36.
- Колоїз Ж. В.* Українська okazіональна деривація: Монографія / Ж.В.Колоїз. – Київ: Акцент, 2007. – 310 с.
- Коломієць В.Т.* Словотвір неологізмів у слов'янських мовах / В.Т. Коломієць // Мовознавство. – 1973. – № 2. – С. 3 - 19.
- Косович О.* Оказіоналізми: форма мовної творчості дітей / О.Косович // Мандрівець: Журнал гуманітарних студій. – 2009. – № 6. – С. 68-72
- Котелова Н.З.* Первый опыт лексикографического описания русских неологизмов / Н.З.Котелова // Новые слова и словари новых слов: Сб. статей. – Л.: Наука, 1978. – С. 5-26.
- Кровицька О.* Історична лексика в курсі української мови як іноземної / О.Кровицька // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів, 2007. – Вип. 2. – С. 98-102.
- Крупеньова Т.І.* Стилiстичні конотації архаїзмів у художньому ідіолекті / Т.І.Крупеньова // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). – С. 128-133.
- Лебедева Н.* Неологизмы и их функционирование в различных сферах общения / Н.Лебедева, А.Шепель // Південний архів: Збірник наукових праць / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон: ХДПУ, 2003. – Вип. 20. – С. 148-150.
- Левченко Г.І.* Історизми й архаїзми як основні виражальні засоби історичної стилізації / Г. І. Левченко // Молодий науковець XXI століття: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців, 5 квітня 2012 року. – Кривий Ріг, 2012. – С. 290-292.
- Лесных Е.В.* К вопросу о классификации устаревшей лексики / Е.В.Лесных // Русский язык. Лингвистические наблюдения. – Липецк, 2000. – С. 107-120.
- Лесных Е.В.* О взаимодействии лингвистических и экстралингвистических факторов архаизации лексики / Е.В.Лесных // Русский язык. Лингвистические наблюдения. – Липецк, 2000. – С. 99-107.
- Лесных Е.В.* Отражение истории народа в слове / Е.В.Лесных // Материалы по славянской письменности и культуре. – Выпуск XIX. – Липецк, 2001. – С. 64-73.
- Мазурик Д.В.* Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.): Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Д.В.Мазурик. – Л., 2002. – 21 с.
- Мазурик Д.* Сучасні тенденції в оновленні лексики української літературної мови / Д. Мазурик // Вісник Львівського університету. Сер. Філологічна. – Львів, 2000. – Вип. 29. – С. 177-183.
- Михайловская Н.Г.* Устаревшие слова / Н.Г.Михайловская // Русская речь. – 1972. – № 6. – С. 50-55.
- Новые слова и словари новых слов: Сб. статей / Отв. ред. Н.З.Котелова. – Ленинград: Наука, 1982. – 184 с.*
- Островський Д.О.* Аксиологічний аспект історизмів як перекладознавча проблема (на матеріалі українських, російських та німецьких текстів малого формату): Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / Д.О.Островський. – К., 2008. – 19 с.
- Пашенько Н.Л.* Історизми та архаїзми у сучасних художніх текстах / Н.Л.Пашенько // Щорічні записки з українського мовознавства: Зб. наук. статей. – Вип. 4. – Одеса: Астропринт, 1996. – С. 41-45.
- Пащинська Л.М.* Напрями дослідження неофраземіки в сучасній лінгвістиці / Л.М. Пащинська // Українська мова: Науково-теоретичний журнал. – 2012. – № 2. – С. 87-96.
- Попов Р.Н.* Архаизмы в структуре современных фразеологических оборотов / Р.Н. Попов // Русский язык в школе. – 1995. – № 3. – С. 86-90.
- Прилепо О.* Неологизми в українській мові / О. Прилепо // Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі: аспекти професійної комунікації в сучасній освіті: Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конференції / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 96-103
- Савіна О.* Еволюція лінгвістичних поглядів на статус застарілої лексики / О.Савіна // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНУ, 2002. – Вип. 10. – С. 84 - 89.
- Самойленко І.* Індивідуально-авторські новотвори як засіб гумору та сатири / І. Самойленко // Східнослов'янська філологія: здобутки та перспективи: Зб. матеріалів Всеукр. студ. наук. конф. – Кривий Ріг, 2001. – С. 186-188.
- Стишов О.А.* Відфраземні деривати-неологізми в сучасній українській мові / О.А.Стишов // Мовознавство. – 1990. – С. 64 - 66.
- Стишов О.А.* Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): Автореф. дис. ... докт. філолог. наук / О.А.Стишов. – К., 2003. – 50 с.
- Стишов О.А.* Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ ст. / О.А.Стишов // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 7 – 2.

Стратулат Н.В. Семантична неологізація як спосіб збагачення словникового складу української мови / Н.В.Стратулат // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 69-77.

Струганець Л.В. Процес архаїзації лексичних одиниць у сучасній українській літературній мові / Л.В.Струганець; НПУ ім.М.П.Драгоманова // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Вип.2. – Ч.1. – К.: НПУ, 2000. – С.234-243.

Суржикова К.П. Словник архаїзмів – лексичне дзеркало часу / К.П.Суржикова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Дні науки 2005». – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Т.41: Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови. – С.40-41.

Титаренко О.Ю. Авторські гумористичні окаціоналізми / О.Ю.Титаренко // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Ч.4. – К.: НПУ, 1999. – С.248-254.

Тищенко О.М. Нові й актуалізовані слова та значення (словникові матеріали) у контексті сучасних неословників / О.М. Тищенко // Українська мова: Науково-теоретичний журнал. – 2011. – № 1. – С. 55-68.

Томашевский Б.В. Поэтическая лексика: 1. Отбор слов различной языковой среды (варваризмы, диалектизмы, архаизмы, неологизмы, прозаизмы); 2. Изменение значения слова (поэтическая семантика. Тропы) [Текст] / Б.В. Томашевский // Томашевский Б.В. Теория литературы. Поэтика. – М., 1999. – С.30-67.

Турчак О. Окаціоналізми як об'єкт лінгвістичного дослідження / О.Турчак // Українська мова. – 2004. – № 2. – С. 47 - 55.

Черторизька Т.К. Нові значення старих слів / Т.К.Черторизька // Рідне слово. – К.: Наук. думка, 1974. – № 9. – С. 25 - 28.

Шаповалова Г. Неологізми-новотвори в мові сучасного медіа-тексту / Г. Шаповалова // Науковий вісник Ужгородського університету / М-во освіти і науки України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород: Ліра, 2003. – С. 105-112.

Шкуратова С.Ю. Неологизм как объект лексикографического исследования / С.Ю. Шкуратова // Вестник Московского университета. Сер.19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2004. – № 2. – С. 115-125.

Словники

Брітікова К.В. Словник нових іменників-назв особи // Узуальне та окаціональне в інноваціях сучасної української мови: тенденції оновлення лексико-словотвірної категорії назв особи: Дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / К.В. Брітікова. – Донецьк, 2007. – С. 231-305.

Віняр Г.М., Шпачук Л.Р. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття / Г.М. Віняр, Л.Р.Шпачук. – Кривий Ріг, 2002. – 180 с. (додати в список словників)

Зацний Ю.А., Янков А.В. Словник неологізмів: англо-український / Ю.А.Зацний, А.В.Янков. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 360 с.

Зелений Ю. Словничок-новотвірничок (<http://www.zelenyj.biz/dictionary>)

Історичний словник українського язика / Під ред. Є. Тимченка; укл.: Є. Тимченко, Є. Волошин, К. Лазаревська, Г. Петренко. – К.-Х., 1930-32. – Т. 1. – 948 с.

Коротич К., Нелюба А., Трифонов Р. Лексико-словотвірні інновації (2007). Словник / К.Коротич, А.Нелюба, Р.Трифонов. – Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2009. – 172 с.

Лук'янюк В. Словник неологізмів. Терміни, що увійшли у широкий вжиток в останнє десятиліття (<http://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/mySIS.pl?showSISid=46609864-6427&action=showSIS>)

Мазурик Д. Нове в українській лексиці: Словник-довідник / Д.Мазурик. – Львів: Світ, 2002. – 130 с.

Нелюба А. М., Нелюба С. А. Лексико-словотвірні інновації (2004–2006): Словник / А.М.Нелюба, С.А.Нелюба. – Харків: Майдан, 2007. – 144 с.

Нелюба А.М. Лексико-словотвірні інновації (1983-2003). Словник / А.М.Нелюба. – Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2004. – 136 с.

Нелюба А.М. Лексико-словотвірні інновації (2008-2009): Словник / А.М.Нелюба. – Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2010. – 116 с.

Огієнко І. Українсько-російський словник початку ХVІІ-го віку: із історії культурних впливів України на Московію / І.Огієнко. – Вінніпег. – УВАН, 1951. – 40 с.

Словник староукраїнської мови ХІV—ХV ст.: У 2 томах / Інститут суспільних наук АН УРСР; Уклад. Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький та ін. – К.: Наукова думка, 1977—1978.

Словник української мови ХVІ – першої половини ХVІІ ст.: У 28 вип. / НАН України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; уклад. Д. Гринчишин, М. Чікало та ін. – Львів, 1994-2010. – Вип. 1-15.

Туровська Л., Василькова Л. Нові слова та значення: Словник / Л.Туровська, Л.Василькова. – К.: Довіра, 2008. – 270 с.

Чемеркін С. Матеріали до словника нових слів і значень (слова з прикладкою *Інтернет*) / С.Чемеркін // Лексикографічний бюлетень. – 2009. – Вип. 18. – С. 191-212.

**ЛЕКСИКА ОБМЕЖЕНОГО ВЖИВАННЯ.
ТЕРИТОРІАЛЬНА ТА СОЦІАЛЬНА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ.
ВИРОБНИЧО-ПРОФЕСІЙНА ЛЕКСИКА І ТЕРМІНОЛОГІЯ**

1. ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА СФЕРОЮ ВЖИВАННЯ.

1.1. Загальноживана лексика та її ознаки.

1.2. Лексика обмеженого вживання. Територіальні, соціальні та професійні чинники формування.

2. ТЕРИТОРІАЛЬНІ МОВНІ СУБКДИ. ДІАЛЕКТ ЯК СИСТЕМА МОВЛЕННЯ.

2.1. Соціолінгвістичні та структурні критерії виокремлення діалектів:

- функціональна (переважно усний характер, відсутність писемного стандарту) і територіальна обмеженість уживання;
- самоідентифікація мовців (політична та етнічна зорієнтованість);
- лінгвістична некодифікованість.

2.2. Чинники формування діалектних ареалів:

- ареально-географічний;
- регіонально-етнографічний;
- екстралінгвістичний.

2.3. Діалектизми на різних мовних рівнях:

- фонетичні;
- акцентні;
- словотворчі;
- морфологічні;
- лексичні;
- фразеологічні;
- синтаксичні.

2.4. Типологія лексичних діалектизмів:

- власне лексичні;
- етнографічні;
- лексико-семантичні.

2.5. Стилiстичні функції діалектизмів. Діалектна стилізація.

3. СОЦІАЛЬНА ДІАЛЕКТОЛОГІЯ (ЖАРГОНОЛОГІЯ).

3.1. Умови та причини формування жаргону.

3.2. Ознаки жаргону:

- лексична специфікованість;
- експресивність, емоційність, патетичність;
- етимологічна еkleктичність;
- гіпердинамічність розвитку;
- некодифікованість.

3.3. Функції жаргону:

- криптологічна;
- експресивна;
- ідентифікаційна.

3.4. Різновиди жаргону:

- жаргон;
- арго;

- професійний жаргон (професіоналізми);
- сленг (інтержаргон);
- тарабарська мова (тарабарщина).

3.5. Стилістичне використання жаргонних одиниць.

4. НАУКОВО-ТЕРМІНОЛОГІЧНА ТА ВИРОБНИЧО-ПРОФЕСІЙНА ЛЕКСИКА.

4.1. Ознаки терміна:

- системність;
- точність;
- наявність дефініції;
- тенденція до однозначності;
- емоційна нейтральність;
- інтернаціональний характер;
- відсутність синонімічної парадигми;
- стислість;
- здатність утворювати похідні.

4.2. Механізми термінологізації та детермінологізації.

4.3. Виробничо-професійна лексика та її ознаки.

4.3.1. Термін і професіоналізм.

4.3.2. Різновиди професіоналізмів:

- науково-технічні;
- професійно-виробничі;
- просторічно-жаргонні.

5. ДІАЛЕКТОГРАФІЯ, ЖАРГОНОГРАФІЯ ТА ТЕРМІНОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

Практичні завдання

Завдання I. У поданому тексті виявити фонетичні, акцентуаційні, словотворчі, морфологічні, лексичні, фразеологічні та синтаксичні діалектизми.

Раз прийшли вни, тоти турки й татари, на наш край і гет цалком повоювали усю нашу землю. А найбирший гурт їх осівси ади в Кутах. Позабирали собі людей, паншину тяжку веліли робити, на їхню віру присегати – лиш ніхто того не хтів. А мурза найстарший турецький узев собі за любаску гівку онну, такой нашу гуцулку. І так дуже її любив, що раз... А вна го не любила, лиш любила ватажка отого Білоголового. Він мав, тот Білоголовий, комору недалеко Кутів та й там пересиджував із своїми легінями. А гуцулка тота ек лиш куди мурза си відлучів – зара біжит до свого того любаса та й набуваєси з ним. Та й живут, та й живут так турки-татари на нашій землі, лиш того їм мало. Похотіли вни знишшіти усіх наших людей у Кутах, аби самим жити у місті. Змовилиси, аби на Великдень вирізати усіх гуцулів та й усіх міщан у Кутах. Наготовили ножів та й у Великодну п'єтницу зачели їх гострити. А тота гуцулка-служниця видит, що турки-татари остре ножі, та й шос вна там трохе здогадаласи, що то ніби не на добро. Питатси того свого мурзи: «На йку біду ви острите ножі?» А турецький мурза тот не хоче вогорити, лиш си виминат сим-тим: «Та то, видиш, таке усеке ни оннаке...»

Але жінка – біда-а! Ек зачела вна, тота гуцулка, коло того мурзака ходити, ек зачела го просити, то він уже не міг си противити й ізрик: «Дістали ми від свого хана приказ, аби на Великдень вирізати усіх крискен, ек вни мут с'єтити свої тоти паски. На цесе діло остримо ми свої ножі, на крискенцкі голови. Лиш ти не бійси – я тебе не заріжу. А другі турки можут тебе зарізати – ек ти це кому скажеш. Боже тебе спаси – нікому не кажи! Бо тебе турки вб'ють!» Вна, гуцулка тота, приобіцела, що нікому нич не скаже, але то

вна лиш так гулила свого мурзу того, аби єму голов здурити, а сама лиш чекала ночі. А як мурза і всі енчі поганці послули, вна таки ноги за плечі й побігнула до свого Білоголового. Прибігла ночов. Побудила хлопців, сказала, що знала. Подумав-погадавси Білоголовий та й каже: «Но, біжи ж ти, – кае, – назад та й потихоньки оповідж усім людем, аби всі люде зібралиси на зорах докупи в однім місці, а я там си єв'ю из своїми легінями, та й ми виріжемо турки–татари, а не вни нас». Служниця побігла, сказала у місті. Оден по одному довідалося ціле місто та й зібралиси усі. Бо то ж смерк... Ше було темно надворі – а ту вже з'євивси Білоголовий. Сп'ют собі турки-татари, а ту наші як не наскочут!.. Ой–га!.. Вже нема си ек оборонети – тра кікати! То котрий спостиг, той укік, але мало котрий. А мали тоді турки-татари из собов турецьку коруну, ніби їхнього короля, ци ек він у них там си називає. Дуже дорога вна йкас була, коруна тота. Та, видеv, ше й скарби усілекі мали тоті турки-татари. То йк зачели укікати, то забрали з собов і коруну тоту, і скарби. Та й шо ж, коли добре потис Білоголовий, і не було способу утечі из корунов і скарбами. Хапнули турки-татари свою коруну тоту та й ісховали разом із скарбами у потайну свою комору. А комора у них була отам, ек ідеси з Кутів до Косова над потічком. Там є таке місце, що й дотепер звесі «Татарка». Тепер там поросло та й гляба і знайти тоту комору. Шукали люде не оден раз тих скарбів, лиш так добре поганці залагодили вхід до тої комори, що гляба знайти. А Білоголовий з того дустав тогди велику славу: називали го витак «ватаг-воївода»!.. Підібрав він собі ще хлопців і пішов у Туреччину, воювати турки на Буковині. Та й був там довго Білоголовий. Не одному туркові зробив конаец. А витак, ек уже набрав доста грошей та й усе–кого добра, хтів прийти назад, у свою сторону, до Кутів–таки. Кегне. А турки перевідали, визнали, ади, та того, що він ме йти з великим грошем, то зібтали багато восьька й пішли у погонь. Подогонили Білоголового з єго легінями дес під однов кечіров, та й зачеласи бійка. Опришки з Білоголовим добре си боронили – лиш шо ж, ек турків було бирше, та й вни перемогли. Білоголового вбили та й ще й на кавалки розрубали – так го ненавиділи. Тай усіх опришків повбивали. Каут, що йкос си вимок із гірков бідов ци би оден, ци би два опришки звідтам, то вни лиш мали оповісти, єков смертеv загиб їх славний отаман (Г.Хоткевич).

Завдання II. *Користуючись спеціалізованими регіональними словниками, пояснити значення виділених слів-гуцулізмів та з'ясувати їх лінгвістичний статус (лексичні, етнографічні, семантичні).*

– Іва!.. Мо-ой! -- гукали на Івана од хати, але він того не слухав, збирав малини, пукав з листочків, робив **свистілку** або пищав у травинку, намагаючись вдати голоси птахів та всі ті згуки, що чув у лісі. Ледве помітний в лісовім зелі, збирав квітки і косичив ними свою **кресаню**, а утомившись, лягав десь під сіном, що сохло на **остривах**, і співали йому до сну та й будили його своїм дзвоном гірські потоки.

Коли Іванові минуло сім літ, він уже дивився на світ інакше. Він знав вже багато. Умів знаходити помічне зілля -- **одален**, **матриган** і **підойму**, розумів, про що **канькає** каня, з чого повстала зозуля, і коли оповідав про все те вдома, мати непевно позирала на нього: може, воно до нього говорить? Знав, що на світі панує нечиста сила, що **арідник** править усім; що в лісах повно **лісовиків**, які пасуть там свою **маржинку**: оленів, зайців і серн; що там блукає веселий **чугайстир**, який зараз просить стрічного в танець та роздирає **нявки**; що живе в лісі голос сокири. Вище, по безводних далеких **недеях**, **нявки** розводять свої безконечні танки, а по скелях ховається **щезник**. Міг би розказати і про русалок, що гарної днини виходять з води на берег, щоб співати пісень, вигадувать байки і молитви, про потопельників, які по заході сонця сушать бліде тіло своє на каменях в річці. Всякі злі духи заповнюють скелі, ліси, провалля, хати й загороди та чигають на християнина або на **маржину**, щоб зробити їм шкоду (М.Коцюбинський).

Справді **ватаг** був особливий, бо чарів, до **полонини** потрібних, існує безконечна кількість. Тут, далеко від людського житла, нечиста сила підстерігає чоловіка й худобу на

кожнім кроці. Зазивайся й не відверни того нападу відповідними чарами у відповідний момент – і готове нещастя. Тому з давніх-давен повелося, що ватаг він же і волхв. Він мусить дійсно усе знати, щоб можна було йому довірити кілька тисяч худоби. Зрештою навіть з чисто економічного погляду. За законом **полонин**, вівця чи корова може згинути, але **дат** з неї, що його мусить віддати ватаг восени, не пропадає, і як мав ти за кожний **міртук** молока дати **бербеницю бринзи** восени, так і маєш. Отже, ніяк не вигідно ватагові, щоб у нього пропадала худоба. Значить, треба знати чари. Але й без чарів – скільки ж то справді мусить знати ватаг. Насамперед знає полонину краще своєї долоні. Бо до долоні навряд чи коли заглядає, а на полонині щодня мусить визначити пастухам, де їм сьогодні пасти: кому у **чегір**, де ще є густо **турсуків**, кому у **згари** та **ломи**, тобто такі місця, де можуть пастися лише кози. Як забредуть у каміння та трупи дерев, то часом і кіз не видно, лиш голівки мелькають та чути, як тріщить сухе галуззя попід ногами. Ніхто там не піде, де коза. Бо відомо ж, що у кози нога «до **половици** Божа, а до **половици** дідьча». Корови мають пастися на полях, незарослих рівнинах, або **ріжнями** та **прелуками** у лісі. Зрештою рогату худобу пасуть і в **заломах**, де багато поломленого й поваленого бурєю лісу. На коні інша місцевість, на вівці інша, на свині інша, і все це ватаг мусить знати (Г.Хоткевич).

Шумний Черемош [...] здоровенною гадюкою закручувався зараз за дорогою по широкому **зарінку**, розливався насамперед широким бродом, а далі, проти самої коршми, стіснений скісно вбік здоровою кам'яною **кашицею**, звужував свою течію, бився сердито о стіни **кашиці**, бурлив, та клеkotів, та рвався бистро наперед, щоб кільканадцять кроків нижче закрутитися широким виром, розлитися широкою та глибокою **кубанею**, а ще нижче утворити гучний запінений **гоц**, де стіснена прибережними скалами і перегачена дерев'яним **язом** вода, сказано ревучи, кидалася запіненою лавою на якого півтора метра вниз. Юра не раз цілими годинами німо й непорушно вдивлявся в сей невеличкий, а такий різномітний **закрут** Черемошу (І.Франко).

Всі **кьичири** і **долини**, що то си **пишили** гордо одни перед другими привитати єсний схід сонця, украшені типер були то білими-білими ек **ботеї** білих овец на **полонині** **поленками** та **ріжнями**, то знов чорно-глибими борами-сиглами **смеречіни**, а де-ни-де й жовтевими отек уже з старости **буковинами**. Лиш стий та диш. Очі ни зажмуриш, в одно си диве, серце ни втихомириш, вискакує з грудий. Там кьичірка зверху біла-білісінька, а **май** трошкьки низше вже упишнена зеленими купками лісів. А тут таки перед тобов, під самими ногами, **пропастьдебря**, **извир**, глипни лиш на **задусть**, а тут **файна-файна улога**, рівна ек стив. На боці гадинов супетци невеличка річка з своїми малими поточінками. Понадь річку видко то луги, то скали то горбкьки, а все то писане ек писанка ота наша любя гуцулска усекіми **чичьками**. Дес-ни-дес видко по маленькій хатчині, шо отек з страху передь буйним вітром чорногирским си ховає в **зашепетинах**, – то знов по великий, моц забудованій хаті. На **царинках** видко сіна отек кукли собі гордо стоє. А на тим усим леліют сріблом шьїрим блишчучі леліткьї, отек ніби слези радости до єсного сонечка, шо вирвало їх з темноти ночі, а привело на світло днини (П.Шекерик-Доників).

Завдання III. Користуючись Словником бойківських говірок М.Онишкевича, пояснити значення виділених слів-бойкізмів та визначити їх мовний тип. З'ясувати, з якою стилістичною або практичною метою уводить діалектизми до своїх текстів Іван Франко.

Ви, певно, й самі здорові знаєте, що в **кождім** стані, аби робота яка прикра, то також є й свої приємності. Ну, де ж без того? Чоловік, звичайне, не німіна. Таке, **видите**, і у нас, вуглярів. Виглядимо поляну, де би класти **субітку**, вози полишаєм у селі, а самі в ліс. Ну, беремося по два до **віверту**. Позакурюємо люльки, та пили в руки. Ліс докола тебе шумить, **сонічко** на небі десь-не-десь **пронизуєся** крізь галуззя, пташенята цвірінькочуть, що аж серце **радуєся**, а ти собі спокійно люльку пак та пак, та й потягаєш пилою. Ну,

поріжемо вже ціле дерево, стягаємо **колоде** на полянку. Боже, кілька чоловік **намордуєся!** Не раз аж очі з голови **вілазять...** І, бачиться, невеличка колода, а як прийде стрімко горі горою, то аж дух у тобі запре. Зате ж коли вже наносимо купу **теньгу**, беремося укладати. **Усподу трошка** відломків на огнище, а відтак **колоде**, колоде – геть догори. Наверху накладемо **четиня**, аби вітер не провівав та аби полемінь не вибух, а ще по тім прикриваємо землею або чим іншим мокрим, аби, адить, ліпше утлілося **вугля** всподу. Ну, готова одна купа, підкладемо огонь; один **лишаєся** пильнувати ладу, а решта даліше. І поки перша утліє, ми підпалимо три-чотири. **Тото** вам видіти **тогди**, як то делікатно віглядат, як тут по лісі вінцем докола **верха** дим клубами зводиться! А вночі, то не раз гадаємо, що такий великий червоний перстень оперезав гору. Ну, а вже як міркуємо, що вгоріло добре, то зачинаємо гасити. Не раз із одної купи десять, дванадцять **фір вугля**. Міркуйте, що то за купи! Е, що вам хата! Ніщо! (Вугляр, 1876).

Ну, зав'язуй же тоту **линву борше!** А **моцно**, небоже, – бо як **ся урву** та впаду, то **безголов'є** твоє! Ну, чого ж ся смієш, – ти, тумане якийсь? Волів **би-сь поспотрити**, ци млинок у порядку, ци добре дує? А дротяна **ліхтарня** де? Хіба гадаєш, що в мене котячі очі, що й без ліхтарні буду **видіти** в такій глибині? (А й справді, – глибінь, що господи! **Волосє** їжитья, як погляну в спід! Бррру! А як темно! А який **сопух** відтам б'є! Пречиста матінко, поможи! **Коби** йно раз, – потім чоловік увикне!) Ну, тумане якийсь! Пощо корбу розкручуєш? Хіба не видиш, що я ще на березі стою. Дай же ми в **кибель** добре стати, – не квапся! Подай сюда **дзюбак!** А **риль** ось, – добре! Сокиру і долото тре буде в руки взяти! Ну, – тепер! А поволі розкручуй, – чуєш? поволі! А як задзвоню, то **аби-сь витягав** живо! (Хто знає, що з чоловіком може статися? Скоро що, зараз буду дзвонити! Чорт бери тоту линву! Яка пся пара тонка. А я хлопець не легкий: ану, як ся увірве до пів'ями? Ех, таже Іван тяжчий, а під ним не вривалася!) Ну, з Богом! Розкручуй! (На роботі)

Мене віддавна люди прозвали «**деревляним філософом**» за то, що все бувало, скоро лиш яка вільна хвиля, люблю майструвати дещо. Якусь мені бог дав легку руку до майстерства: що очима **ввиджу**, то руками зроблю. От у круп'яра в місті побачив я був корбові жорна, що ними крупі меле; придивився я їм добре, а відтак як став **пипнати** у себе дома, як став **буторити**, якось я **склемезив** і собі такі жорна, і підіть-но ви, як мелють славно! [...] Пішли ми, вилізли на **під**, а там усілякого **буториння** стілько, що мати божа! **Зачала** вона ритися в тім, повитягала якесь деревляне **обніжжя**, якесь **пудло** залізне з зубатим валком, якесь колесо з **корбою**, якісь криві **різакі**, та й усе того поклала на купу переді мною. [...] Забрав я того все на віз; **подріб'є** склав у **рептюх**, а **підставник** обложив соломною, накрив **веретою**, – стоїть того, **розчепірхане**, **акурат** так, як коли би чоловік лежав на возі та коліна догори задер. Зладився я, їду. «Слава тобі господи, – гадаю собі, – що до свого села аж на ніч приїду, **чей-таки** аж до хати заїду, аби ніхто мене не бачив». Іду я, їду, мінаю село за селом та все потерпаю, що от-от **лучиться** який знайомий та й запитає, що везу (Історія моєї січкарни, 1884)

Завдання IV. Користуючись Словником поліських говорів П.Лисенка, пояснити значення поданих зоологічних та ботанічних діалектизмів, визначити їх лінгвістичний тип (власне лексичні, семантичні, фонетичні, словотворчі).

Бабка (вітрачок, кавальок, магуш, пружик, скачок, скоцік), бабур (ментуль, полоник, ополоник), базя (базьочка, бирашка), бедрик (петрик, божа коровка), бугай (волик, жук-рак, рогач, щіпавка, щіпка), бовкун, бусел (бушель, гайстер, гарист, клекотень, глекотень), веребей (веребець, живкун, живун, живчик, жудюк, конопляник, конопельник, кудрай, куздусь, курдупиль, просяник просопівець), вершанка (клея, цибель), вівельга (вілуга, івольниця, ілова), гедзун (дрок, ободняк, сліпак), грегулець (коструб, пустольга), довбач (дятьол, якілка), дровичка (первачка), жайваран (кочубей, сівериця, чубарейко, чубарик, чубатка), живулька (каламутка, муцик), казанчик (миша полотняна), книга (рибак, рибалка), крачка (крижак, крижня), кукуличка (кукуля), кровкун (кромкач, крумкач),

курень (пилень, цюрень, питкипень, полукопок), ож (ожик, яжук), рапуха (репанка), скаля, стоножка (товстоножка).

Алешник (олешник, олішняк, ольшинник, ольшняк), баба (дідовник, москаль), багнюки (губи, губ'яки), батва (батвиння, свекла), бедз (алялас), бомбарик (драпоштан), варголія (аргінія), вежа (виха, омала), булябишка (гировка, лопушша, лотать, маковки, риковки), витуха (пихотка, садушка), вівсюг (овсик, овсюга), гороза (лепеха, очерет), джигавка (жалкушка, жгучка, жижка), дур (дурець, дурман), зелепух (зелепун), кампустеля (ромен, рузноколія, тарилки, удовки), картохи, кияхи (кййки, пшаничка), колосник (покатьол), кровавник, лопушник, лущик (видун), мармузка, медведика (медвежик, жавіки), насенешник, орещина (арашняк, олещина), осечка, приболотка, роман (ромнячок), серпоріз, татавище, хропусник (хрупуст), цибка, шичовиця.

Завдання V. Прочитайте тексти «русинською» та «поліською» («ятвязькою») мовами (особливості орфографії збережено), виявіть ознаки, властиві середньозакарпатському та західнополіському діалектам української мови.

Мый дідо Иван Чіка онь шість раз переплывав Атлантичний океан – трічі ся удавав на заробкы в Америку, и трічі ся, хвалабов, домьвертав. Сповна там прожив сїм годьв, и нипьлло бисідовав по англицькы. Казав, ош любив читати америцькі новинкы, бо много в них шилиякого интересантного ся писало. Я го раз зазвідав, ош ци тамкы ся писало дашто за того, як чоловіку дожити до сто рокьв. Дуже м діда любив, тахотіло ми ся, обы овьн, вже доста старинькый, жив кить ни навхтема, айбо – довго. «За сисе тамкы ся много писало, – каже дідо. – Май ми ся запамнятало писаня файного америцького писатиля Френка Крейна иппен за йсе. Я онь собі повыписовав дашто. Ануш лем послухай: Май перво позирай, ош што в рот кладеш – іш спокьйно. Дзьнай ся за кормову вартьсть поживы. Іш лем што сам потребуеш. Старай ся вбы страва была звычайна. Ни переїдай: почувствовав ись сытьсть – нараз переставай їсти. Добре жви. Пий лем чисту воду, бо у воді є много соли и минералных складникьв, котрі ти й приносять здоровля. Пий много, бо вода є діла чоловіка майбьльшим приятильом у природі. Держ ся чистотно. Купли ся так ги треба, часто ходи до парні. Нигда ни хоснуй алькоголю, ани з ниякыма домішками. Тот, тко пе, чинить великый збыток сам собі. Перебывай на свіжому воздуху тільки довго, кьлько сь годен. Свіжый воздух, сонцьова типлінь суть майліпшыма ліками природы. Спи при вдопертому вызорі як узимі, так уліті. У якьвись формі навхтема хоснуй гімнастику. Днишні обставины у вшыткому світі ни зволявуть чиянникови быти з урожіня добре развитым. Свої мышкы-мускулы мусиме самі розвивати. Сокоти ся затвержіня-скостенія, котрое є майстрашным урагом люцького организма. Сокоти ся нервового розгорячіня – навхтема будь студенокровным. Нигда ся ничим ни засмучуй, бо засмучіня майбьльше укуршує люцькый живьт. Нигда ся ни серди, ба й товды, кой є причинок діла сього. Што тобі з того за хосен ? Забудь ушыткы обіды. Нигда ся ни скаргуй за минувинов, ани ни думай за чорну будучину. Най у тя мысли будуть супокьйні. Кьлько сь годен, тільки ся смій и весели. Ужени ся, будь няньом. На старьсть сисе буде солодити твої годы. Ни чини никому біды, шилиякого збытка, у совісти свойьв твердо знай, ош нич пьллого никому ни робиш. Лем товды будеш супокьйный, и живьт твьй буде солодкый (І.Петровцій «Бумбурішкы», 2014).

Коб тобі повылазыло. – Приводю аныгдота, вэльмы давнышного по сюжетовы, бо говирка јдэ про колоду з мэдом на дэрывовы. Прыходьть цыган до пчоляре по мэда. Тој дае ёму страмыну и пропонуе самому залізты на дэрыво и взеты там мэда. Колы цыган заліз на дэрыво и почев там јісты мэд, пчолер прыбрав страмыну. Цыгана починаять джыгаты пчолы. Цыган хочэ злізты, алы забув слово «страмына». Показуе на јіјі рукою и просьты: «Подај тое». Пчолер робьты выгляда, шо нырозуміе и пропонуе ризны прыдміты: дымаре, сітку, гнылякы. Цыган з кажным словом распалейіця, ёму нывтэрпно

од пчил. Врѣшты спомынае и рывэ: «Подај страмылазыло, коб тубі повылазыло!» *Коб тобы зацытыло.* – Крычэть пры раптивному крыковы, шумовы навывь од ныжывыго прыдміта, шо збоку могло вприматыса вэльмы смішным, до прыклада – од гудка тягныка, сыгнала машыны. Выдомымы булы такы кленычы: *кобы тыбэ пранцы взялы, коб тыбэ пырун взев, быј и духу слухај, ек дам, аж рихо пудэ.* На того, хто нішчыв вельмы одэжу казалы – *нывдэржыця на тобы ныц, ек кувбаса на шыјі у собаки.* Казалы шэ так: *розумниј, алы дурным пудшытиј.* Була така прыговоркы: *бачыв, ек дід бабу кульбачыв. Тэмра, хоть в лоб смалы.* (Означело повну мраку). Було такэ выслывје – *знык, ек камфара.* *Коб сало завязалосо* – зычынне людыны, яка прылігла посліј гобіда. *Плысьті кошылі* – расповыдаты гысторијі, ныбылышы. *Лѣхы пудчыстыты* – означело ны но чыстыты комына, алы, особлыво колы мова јшла про жоночын. *Москву побачыв* – вынык надкуса залепухы (вэльмы кыслого еблыка). *Таку ніч зроблю, шо аж говорыты будэ* (Саморыклама пычныка) (газета «Збудінне», 1992).

Завдання VI. *Користуючысь словниками, пояснити значення діалектизмів та співвіднести їх із конкретним діалектним ареалом (бойківський, лемківський, гуцульський, наддністрянський, покутсько-буковинський, середньо-, центрально- і західнополіський, закарпатський).*

Алдомаш, анцуг, афини, баканчі, балта, бануш, бачіко, бітанга, біциклі, боканчі, буркут, бутланя, веприна, дараб, джагер, джерга, дзигарики, дзяма, дідик, доромби, дриган, киндириця, клейбас, клепац, кливець, ковтики, корчага, кофер, крумплі, кукуц, лабош, лавор, літра, лугош, надрапи, никати, ногавиці, оболоч, ощипок, пішник, палинка, папучі, парадичка, патика, патикарош, пацюрки, пачмаги, пекач, пелевня, пікниця, погар, подобенка, подрянка, покрівець, планкач, пантлик, пструг, райбати, ранташ, тайстра, танір, токан, умбрела, фантлик, финджа, фіглі, фігляр, фриштиг, фусиклі, цімбор, цімборашка, цюня, шваблики, штримфлі, шустер, шалата, шпінь.

Бамбетиль, бараболя, батяр, блят, бомок, борше, брондзолетка, варга, верета, гиндик, гладушиц, граца, рондель, гвер, дека, джиган, дзигар, збиточник, капа, когут, когутик, креденс, лахи, магільниця, марок, мацько, мізерія, морелі, найдух, огир, омаста, омело, пагності, паланиці, підпеньки, поляруш, ромбарбар, рискаль, стрих, студня, трачовиння, трумно, форналь, хосен, швагро, шкраби, шопа, шубер, шувар.

Баклажеря, балабушки, барабулянник, бербениця, берка, бодня, бойня, боканчі, бомблик, бомбони, боцик, боштан, бриндушки, буждигарня, бумбурудз, бурачанка, бурдей, буркач, вака, вакар, вакарювати, ватрачка, веселик, веселиця, вивіриця, гандабурка, зарінок, згарда, згребло, згремплі, капейстра, кацавейка, кашиця, клямбра, колешня, колиба, леліка, мацьок, мачула, маштарка, нендза, опайц, піндюор, піпінюк, спіжарня, тирло, товкач, тлумак, топанки, фаріон, фаска, фастрига, флякавка, фойда, форналь, фоса, чуркач.

Бурдюг, веселуха, вилочник, габелок, гаражня, гладишка, годованик, гробовище, гушак, драч, дриглі, завушниця, кайстра, ковінька, косилко, крупник, кузька, кукобниця, лаштай, левшун, лепетень, лизунець, лучник, маладуха, мамдзя, мармулок, матузянка, мерлюк, пастовник, паханщик, печкур, покидачка, пуга, пчельник, пшонка, п'ятистінка, рагульки, саква, скопіч, ступак, сябер, сяберка, твань, ткаха, топтушка, утирач, ханька, хвижа, чардак, челядка.

Адзимка, баброш, бача, бенкарт, бватнар, бобрунка, босорканя, бунда, бунлз, варцаби, верхнина, гача, гудак, гуня, гунянка, гавабунда, деревлянки, дзяд, дзюндзя, жімяки, житнянка, збуй, качмар, кермеш, кльоц, ковт, коприва, кошеля, куча, лем, млинец, муштарда, няньо, оберговзи, пантрувати, папучі, пищавка, пістунка, приспанка, райбачка, студенина, сусік, графіка, уферма, файчак, фузія.

Бануш, барда, бартка, белей, бескид, ботей, бриндза, бундз, ватаг, ватерник, ватра, ватрак, верх, верховина, ворина, герба, глота, гляба, гамбарня, герлига, гердан, гражда,

дараба, дарабка, дармовис, денцівка, дедик, джерга, дримба, дуда, кавка, кичера, колиба, кукуц, мелай, обора, полонина, постолі, рондель, ровта, рубач, саламаха, сардак, тайстра, трембіта, флюяра, царина, черес.

Асентерунок, брость, вивірка, виверт, відземок, галай, галамага, гальба, гамбарас, гарасівка, гарбата, глянц, грань, дзюбан, дзигарок, женюх, здекуція, зільник, зомпля, иловачка, калатач, керма, кобіта, мачка, неліпа, нич, оборіг, підря, погар, потебня, ровер, стрико, стричанка, стрих, струг.

Бабичник, бабойка, батейко, берва, билиця, болботуха, бурмотуха, ведмедина, гадун, гайдар, галайко, гладишка, гливаш, диминиця, зябля, кацавейка, кацапей, квака, квасець, колодай, курдупля, лежньовка, ошипка, паволока, палапундик, пліцак, прасилко, рабрина, рабутуха, радюга, саган, хамула, шкамароха, шкарабачка, юц.

Завдання VII. *Укладіть міні-словник лексичних діалектизмів (30-50 слів) з місця вашого проживання та визначте діалектну належність вашого ареалу.*

Завдання VIII. *Порівняти семантичну структуру лексеми БАБА у максимальній кількості діалектних словників та у нормативному словнику української мови; виділити базові (універсальні) та периферійні семами.*

Завдання IX. *Пояснити значення автомобільних жаргонізмів. З'ясувати механізми та мотиви жаргонної номінації.*

Гаєць (даєць, даїшник, гей), автомат, механіка, баранка, торпедо, запаска (доїздівка, таблетка, балон, банан), банка, граната, весла (м'ясорубка), смердючка, грілка, гриль, губа, гідрач, горшок, голова, кочерга (мішалка, мотика, палка), коліно, сигналка (чвякалка), кенгурятник, кондей (кондер, кондишин), ходовка, кліма, коцка, титани, мітла (хвіст), обвіс, гума (тапки, катки), каструлі (штамповки), карлсон, мафон (патефон, шарманка), пищалки, прибамбас, фарш, ручник (якір), нульовик, салонник, корзина, тапка, ковш, акваріум, корч (відро, таз), джекічан, колгоспник, колхозинг, фен, підшаманити, підмарафетити, перевзутися, шліфувати, катафалк, сарай, хетч, мікроб, тачила (тачка, возик), табуретка, паркетник, трактор, копійка, вісімка, дев'ятка (дев'ятос, дев'ятина, зубило), шоха (шиха, шістка), мерс, бежа (бумер), бусик, пижик, аванес (віник), авоська, акордеон (баян), араомобіль, баржа, бобик, вітя, гелік (кубік, холодильник), горбатий, дивосенс, жигуль (жига, класика), жужик (запор), кабан, комар, баран, корова, космич (москаль), крузак (крузер, кукурузер), лайнос, лача, лупастик (окулярник), лохус (уксус), міцубан, сивка, суба, фінік.

Завдання X. *Пояснити значення поданих жаргонних лексем; об'єднати їх у тематичні групи (комп'ютерний, геймерський, музичний, військовий, студентський, алкогольний).*

Адмін, айпішник, айренбі, ак, алкаш (алканавт, алік, синяк, кірус, ханурик), ап, апгрейд, апнути, аська (ася), баг, бан, банити, баня, батя, баян, бетер, бежа, бодяга, бодун, бот, броник, бурса, бухати, бухло, вафля, весло, висіти, вінда, відуха, вікі, вінт, вогнелис, вухо, геймер, гектар, гіг, гітараст, глюк, губа, гугнити, гуголь, девайс, гембель, дрова, дух, задрот, залізо, калаш, каспер, кеш, клава, комп, контра, копіпаст, курсак, лаба, лабати, лабух, лаг, ламер, лисичка, лол, метр, мерзавчик, мікс, міксувати, мінусівка, мод, нуб, поліроль, полкан, попса, прапор, прога, прошити, равлик, ракета, розлочити, салабон, салага, сідюк, сіся, собачка, сопля, софт, спам, спамер, старлей, студік, тирнет, торпеда, тролити, троль, універ, фанера, флуд, флудер, холівар, чекушка, чіт, чітер, чорнило (сухарик), шліфанути, чайник, шмурдяк, юзер, юніт, ящик.

Завдання XI. У поданих текстах виявити жаргонізми, з'ясувати їх стилістичні функції.

Ми повертались додому вже поночі, брели крізь цупку гарячу пшеницю, думаючи про авіацію. Всі ми хотіли стати пілотами. Більшість із нас стали лузерами (С.Жадан). Чорт, подумав я, цікаво, що в нього зараз у голові діється, що там у нього за мутки? Він же напевне щось приховує, сидить тут і щось мутить (С.Жадан). В будинках жили переважно робітники з невеличких навколишніх заводів – великих підприємств у місті не було, залізничники, різна інтелігентська шлоїбень – вчителі, конторники, також військовослужбовці (мій тато, наприклад), ну і комсомольські кадри, перспективна молодь, так би мовити (С.Жадан). Ми, вже дорослі чуваки, були за Кочу. Проте нас ніхто не слухав. Дали йому рік. Відсидів він десь на Донбасі й зійшовся на зоні з якимись мормонами. Ті передавали Кочі свою літературу, а також – на його прохання – одеколон та папіроси. За рік він відкинувся і повернувся додому героєм (С.Жадан). Кароче, зав'язуй жмотитись, кінчай шмонатися, перетирати, скільки бонусів зашамотав. Ні хера не зашамотав. Зеро пунктів, як на файлообміннику. Віддай що-небудь. Найкраще – все. Не встидайся своєї зашмарканої душі. То фігня, що вона убога (Ю.Іздрик). З намету вилазить бухий в дупель хіпусьо. Він по-собачому кудлатий і весь вкритий червоними смужками від коматозного лежання в траві. Хайр чувака схожий на гніздо птеродактиля. Його руки по лікоть обвішані феньками, а на шиї теліпається сталевий паціфік. Його джинси м'яті, пописані ручкою і мокрі на дупі й нижче. Це значить – спав на мокрій землі (Л.Дереш). Десь роки два тому на Шипіт приперлися якісь непевні типи – не зовсім гопніки, не цілком репери, не до кінця кислотники. З ними був дебелий собацюра породи мастіно наполітано. Пес бігав, гавкав, лякав дітей, слинився і поводився непристойно щодо ніг окремо взятих товаришів. Кислотники з того перлися. їх улюбленим жартом було йти в село під «феном» і питати: «Бабуля, а где здесь мака можна намацать?» (Л.Дереш). Коротше, мало хто запрошував мене на «медляк». Медпяк – це така штука, коли всі тьолки (чи «хорі» з наголосом на останній склад – так називали тьолок ярем-чанські мачо-мени, не здогадуючись про американське походження терміну whore) вже не скачуть, хто як може, а сідають на лавочки. Трохи осторонь від пацанів, ясна річ. Недоступні й бажані. Дивляться на пацанів спідлоба. На недоступних і бажаних. Тоді пацани, ліниво, не кваплячись, встають і підходять за тьолкою, котру собі хто угледів (І.Карпа).

Завдання XII. Серед поданих значень багатозначних слів знайти жаргонні семми, визначити сферу їх уживання та мотивацію утворення.

ВЕСЛЮ 1. Дерев'яна довга жердина з лопастю на кінці, за допомогою якої переміщують човен чи інше гребне судно; 2. Гвинтівка з оптичним прицілом; 3. Автомат Калашникова (АК-74) з нерозкладним прикладом; 4. Електрогітара; 5. Ложка.

ГУБА 1. Кожна з двох шкірно-м'язових рухомих складок, що утворюють краї рота у людей і тварин; 2. Кінці кліщів чи лещат, що служать для захоплення, стискування або фіксації предметів; 3. Поширена назва заток, які глибоко вдаються в сушу, на Півночі; 4. Архаїчна назва адміністративно-територіальної округи, що пізніше відповідала повітові; 5. Гриб-трутовик; 6. Узагальнена назва будь-якого їстівного гриба, окрім білого; 7. Гауптвахта, місце в армії, де примусово утримують військовиків-порушників військової дисципліни; 8. Елемент аеродинамічного обвісу автомобіля, що розташовується у нижній частині бампера.

МИЛЬНИЦЯ 1. Коробочка для мила; 2. Багаторічна трав'яниста рослина родини гвоздикових, яку використовують у фармацевтичному та текстильному виробництві, що містить сапонін – речовину, розчин якої дає піну; 3. Дешевий непрофесійний плівковий або цифровий фотоапарат; 4. Автомобіль «Запорожець» ЗАЗ-968; 5. Ігрова приставка Sony PlayStation 3.

ПАЛКА 1. Відділена від дерева й очищена від пагонів частина тонкого стовбура або товстої гілки; 2. Важкий дрючок з потовщенням на кінці, який використовували як зброю; 3. Частина вбрання вищого духовництва у вигляді парчевого квадрата; 4. Механічна коробка передач у автомобілях; 5. Вудка; 6. Гітара; 7. Електронна платіжна система PayPal; 8. Статевий акт у чоловіків; 9. Розкрите правопорушення у міліціонерів.

ТРУБА 1. Довгий порожнистий предмет або пристрій, звичайно кільцевого перерізу, призначений для переміщення рідини, пари чи газу; 2. Духовий мідний музичний інструмент високого регістру з зігнутим у кільце циліндричним або конічним корпусом і розтрубом на кінці; взагалі духовий інструмент різного призначення; 3. Канал в організмі людини або тварини для сполучення між органами; 4. Мобільний телефон; 5. Протитанкові гранатомети одноразової дії чи порожні корпуси від них, що залишились після пострілу; 6. Безвихідне скрутне становище; 7. Товста вена; 8. Популярний інтернет-сервер YouTube; 9. Підземний пішохідний перехід.

Завдання XIII. Користуючись Словником таємної мови лірників, з'ясувати значення арготизмів.

Авлида, авлидник, андрус, арнак, артиха, баглайка, баклун, барват, бахтій, бенник, бікута, ботинь, ботняк, букшій, бушно, вислюга, віхро, волот, ворначка, вошут, гавриш, галімо, гарбат, глада, гоміляс, горгуль, гудлай, гудзик, делька, дуліби, дуляс, жуклійник, юньчик, калуга, киндик, кито, козум, кремез, кубанок, кулига, кучерба, лизинь, лопуха, маймура, матлан, мугир, нахирник, обрут, оксим, псалка, пундій, сиза, скил, снопоко, степир, степлига, трепез, тирлик, хвейло, хирло, шандра, шкред.

Завдання XIV. Пояснити значення слів, виділених у текстах. Визначити їх лінгвістичний статус (арготизація, мовна тарабарщина) та сферу поширення.

Розказував, як він попав раз на вечорниці... А там самі **терпелюки** та **каравони**. **Покургав** я їм, що знав, іду вже з хати, коли якась **скелиха** й обзивається: «Чи не дати вам, діду, мукиці?» Оце, думаю, **клево!** Годі **сухмаї кусмарити**, хоч **ставреників накурляю** (Г. Хоткевич). Е, що то ви, молоді **яндруси** говорите!.. По місту тротуарами ходять та **ходаки** з **долин висмикують** – велика штука! А зловлять **хатраки**, то також що? Заведуть на **дідівню**, **кобзнуть** там чи й не **кобзнуть**, та й по всій історії. Вам би от... Та де вам! Вам як лиш розказати про таке, то вже поза плечима мурашки забігають (І.Франко). Розпустили нас на масницю, а ми й завели **вараниці** і давай різати в **мар'яша**, в **дружбарта**, а хто й просто в **візка**. Не все ж, знаєте, і в неба грати (А.Свидницький). **Борщів** як три не **поденькуєш**, На **моторошні засердчить**; І зараз тяглом **закишкуєш**, І в **буркоті закендюшить**. Коли ж що **напхом з'язикаєш** І в **тереб** добре **зживотаєш**, То на веселі **занутрить**; Об лихо **вдаром заземлюєш**, І весь забуд свій **зголодуєш**, І біг до гора **зачортить** (І.Котляревський).

Завдання XV. У поданому тексті знайти виробничо-професійну лексику та охарактеризувати її мовну специфіку; підібрати (якщо це можливо) літературномовні або термінологічні відповідники до діалектних виробничо-професійних лексем.

Традиційні покрівельні техніки на Гуцульщині

Зазвичай конструкція даху будівлі залежала від її функціонального призначення. Двосхила конструкція більше застосовувалась у господарських і виробничих будівлях. Житлові споруди перекривалися чотирихилим дахом, який на причілках мав невеликі шальовані дошкою заломі – «фаціяти». Дахи будівель покривали колотою смерековою дошкою – «драницею». Від розмірів, конфігурації та ряду покрівельних технологічних

прийомів залежала техніка покриття. Найпоширеніші техніки покриття на Гуцульщині – «посіжняк», «в щир», «в румунку» та «гонт». Техніками «посіжняк» та «в щир» зазвичай покривали двосхилі дахи, притаманні виробничим та господарським спорудам. Житлові будівлі мали чотирисхилу конструкцію і покривалися як попередніми техніками, так і складнішими – «в румунку» та «гонтом».

Відбір деревини і її заготівля були важливим етапом у технологічному процесі виготовлення колодої дошки – «дранки» – основного матеріалу, що застосовувався для покривання дахів. Не кожна смерека була придана для коління, отже майстрові доводилося уважно вибирати серед багатьох дерев саме ті, які піддавалися колінню, – так звані «колючі» смереки. Для цього слід було проводити проби, зарубки на стовбурах дерев. Круглий стовбур смереки розпилювали на окремі частини («ковбки») довжиною, передбаченою для відповідної техніки покривання даху (1-2-2,5 м). Заготувавши таким чином потрібної довжини «ковбки», можна було приступати до наступного етапу – коління їх на поліна («гітини»), з яких кололи драницю. Колоди й «гітини» обов'язково знакувалися, аби не переплутати вершак з гузирем. Заготовлені колоди розколювали сокирою з вершака. Спочатку розколювали «ковбок» навпіл. Тоді, залежно від діаметра, кололи його на чотири, шість або вісім частин. З наколотих частин видаляють серцевину («осердя») й обкоровують. Колють дошку, зазвичай, «дируном» за допомогою дерев'яного молотка-«довбиньки», встановивши гітину вертикально. Нерідко при розколюванні гітину закріплюють у «вісний столець».

Дахи на Гуцульщині зазвичай зводилися двосхилими або чотирисхилими з невеликими трикутної конфігурації заломами. Дах утворювався дерев'яними кроквами («кізлами»), нижні частини яких лягали на верхні вінці зрубу – «платву», а верхні кріпилися попарно, і через них по всій довжині «конька» проходила балка – «буркниця», «гарівниця». На «кізлі» настеляли лати. «Крок» – відстань між латами – визначався довжиною покрівельної дошки (За М.Матійчуком).

Завдання XVI. *Користуючись словником медичних термінів, пояснити значення виділених у тексті слів, визначити їхній лінгвістичний статус.*

Ацетилсаліцилова кислота належить до групи **нестероїдних** протизапальних лікарських засобів з **аналгетичними**, жарознижувальними і протизапальними властивостями. Механізм її дії полягає у незворотній **інактивації ферментів циклооксигенази**, що відіграють важливу роль при **синтезі простагландинів**. При **пероральному** прийомі в дозах від 0,3 до 1 гр. препарат застосовують для полегшення болю і станів, які супроводжуються гарячкою легкого ступеня, таких як застуда та грип, для зниження температури і послаблення болю в суглобах і м'язах. Ацетилсаліцилова кислота також застосовується при гострих і хронічних запальних захворюваннях, таких як **ревматоїдний артрит, остеоартрит, анкілозивний спондиліт**. При таких захворюваннях застосовують, як правило, високі дози препарату (від 4 до 8 гр. на добу). Ацетилсаліцилова кислота пригнічує **агрегацію тромбоцитів** шляхом блокування синтезу **тромбоксану А₂** і застосовується при багатьох судинних захворюваннях в дозах 75 мг - 300 мг на добу. Після внутрішнього прийому швидко і повністю всмоктується зі шлунково-кишкового тракту. Під час та після **абсорбції** перетворюється на основний **активний метаболіт** – саліцилову кислоту. Максимальна концентрація в **плазмі** крові досягається через 10 - 20 хв, **саліцилатів** – через 20 - 120 хв відповідно. Ацетилсаліцилова і саліцилова кислоти повністю зв'язуються з білками плазми крові й швидко розподіляються в організмі. Саліцилова кислота проникає через **плаценту**, а також потрапляє в грудне молоко, зазнає **метаболізму** в печінці. **Метаболітами** саліцилової кислоти є **саліцилсечова кислота, саліцилфенол глюкуроїд, саліцилацил глюкуроїд, гентизинова кислота і гентизинсечова кислота**. **Кінетика** виведення саліцилової кислоти залежить від дози, оскільки метаболізм обмежений активністю

ферментів печінки. Період напіввиведення залежить від дози і зростає від 2-3 год (при застосуванні низьких доз) і аж до 15 год (при застосуванні високих доз). Саліцилова кислота та її метаболіти виводяться з організму переважно нирками. (АСПРИН®, Інструкція із застосування препарату).

Завдання XVII. Користуючись Російсько-українським медичним словником з іншомовними назвами С.Нечая, підібрати українські відповідники до загальнонавчаних медичних термінів. Порівняти реєстрові гасла Словника із іншими лексикографічними працями медичної специфікації. Зробити висновки про доцільність та корисність української термінологізації.

Азот, акушер-гінеколог, алотрансплантат, амбулаторія, аміак, амнезія, аморфність, ампула, ампутант, анальгетики, анестезіологія, анус, аорта, аптека, аптекар, аритмія, асфікція, бактерія, бактерициди, бактеріологія, біологія, біопрепарат, біопсія, біосинтез, біцепс, ботулізм, бюлетень, вакцина, варикоз, вегетаріанство, вена, венеролог, вібратор, вібріон, вірус, вітамін, галюциноген, гастроентеролог, гемоглобін, ген, геном, гінекологія, гінеколог, гігієна, гідроцефал, гімнастика, глюкоза, госпіталізація, грибок, грудна (молочна) залоза, грип, дезінсекція, дерматолог, дифтерія, діабет цукровий, діабетик, діаграма, діагноз, діагност, дієтолог, диск, ексгумація, електрокардіограма, емульсія, ендокринологія, жир, зонд, імпотенція, імунологія, інфаркт міокарда, інфекціоніст, карантин, лейкоз, мікроб, онкологія, операційна, простата, пульс, рентген, рецептура, спирт метиловий, спирт етиловий, стоматолог, травматолог, уролог, цинга, шприц.

Українські еквіваленти:

Безвиглядність, білокривцеопух, бовтанка (бовтачка), б'ючостовбур, ввижальнопричинець, викреслюнок, вінець, виносолод (виноцукор), внутрішньозалозництво, водоголовець, впорсник (порскавка, штрикавка), гнилець, гоп'як (живець, живчик, бійник), гузиця, двигтяр (дрижар, тремтяр), двоголовець (двоголовень), деревовинець, дрібень (дрібець), дрібноживець, душець (душень), живництво (живознавство), живовзяття, живоприготовень, животворення, жиляковість (жиляків'я), життедай (життедаєць, житівник), жінківництво (жіночництво, жіночівництво), жінківник (жіночник, жіночівник, жінкознавець), задушення, запайка, заразнівець (заразливець), заразострим, зарядосерцеапис, звивень (звивчик, дрижчик, півшрубень, півпалічка), знекровозмертвиння серцем'язу, знечулівництво, зубар (зубівник, ротознавець), іншопересадок (іншопересадець), ковбасоотруя, комаховигуб, комора (сховище), кровокулець (кровочервень, червонокровобарвень), круглець (круглень), ліківник, молочівка, нелад (нерівномір'я), непам'ять (непам'яття), обіжник (повідомник), обкладниця, опірництво, орудня (втручальня, викональня), палічка (тоїжка, дріб'янка, заживка), палічківство (палічківництво), палічковбивники, передсечник (припрутня), пліснявка (цвіль), пололожінківник, приписництво, прихідня, променеобраз (променезнімок, променевідбиток), протибільники (знебільники), пухлинництво (опухівництво, опухознавство), розпізнава, розпізнавець, рослиноїдство (рослиноїддя, м'ясоутриманство), руханка, сечовиснажець, сечівничник (сечознавець), синьожила (доводник), смородець, солодиця (цукриця), спадкосуккуп, статевослабність, статевохворібник, стрижень (мац, мацок), творець, товщ, труповикоп, улікарнення (ушпиталення), утинівець (відрізівець), ушкодівник (ушкодознавець), харчівник (харчознавець), хворобозапобіжництво (хворобозапобігознавство), хрипень (хрипка), шкірник (шкіряник, шкірівник), шлункокишківник, щела (щепина).

Рекомендована література

Основна

- Бевзенко С. П.* Українська діалектологія / С.П.Бевзенко. – К.: Вища школа, 1980. – 244 с
- Говори української мови: Збірник текстів / Укл. С.Ф.Довгопол, А.М.Залеський, Н.П.Прилипка. – К.: Наукова думка, 1977. – 590 с.*
- Дзензелівський Й.О.* Конспект лекцій з курсу української діалектології / Й.О.Дзензелівський. – Ужгород, 1966. – 99 с.
- Жилко Ф.Т.* Нариси з діалектології української мови / Ф.Т.Жилко. – Рад. школа. К.: 1966. – 307.
- Карпова В.Л.* Термін і художнє слово: термінологічна лексика в мові сучасної української поезії / В.Л. Карпова. – Київ : Наукова думка, 1967. – 129 с.
- Матвіяс І.Г.* Українська мова і її говори / І.Г.Матвіяс. – К.: Наукова думка, 1990. – 164 с.
- Ставицька Л.* Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови / Л.Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 464 с.
- Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 211 - 262.*
- Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К.Мойсієнко, О.В.Бас-Кононенко, В.В.Берковець та ін.; за ред. А.К.Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Знання, 2013. – С. 125-146.*
- Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. – 856 с.*
- Українське термінознавство : підручник для студ. гум. спеціальностей вузів / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів : Світ, 1994. – 216 с.*

Додаткова

- Аркушин Г.* Діалектизми у складі молодіжного жаргону / Г. Аркушин // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород: Говерла, 2011. – Вип. 24: Присвячується 90-річчю від дня народження Й.О. Дзензелівського. – С. 51-52.
- Бабарика О.І., Мусійчук С.М.* Особливості молодіжного жаргону / О.І.Бабарика, С.М.Мусійчук // Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов. – Вип. 3. – К., 2013. – С. 74-77
- Бабич У.Д., Конончук І.В.* Молодіжний сленг як мовне явище / У.Д.Бабич, С.М.Мусійчук // Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов. – Вип. 3. – К., 2013. – С. 77-79.
- Бичко З.* Вага діалектизмів в українській літературній мові / З. Бичко // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Мовознавство / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Тернопіль, 2004. – 1 (11). – С. 18-22.
- Грабовий П.М.* Український молодіжний сленг в системі функціонування мови / П.М.Грабовий // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: Зб. наук. праць. – Ч. 1. – Вип. 3. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – С. 130-132.
- Гриценко П.Ю.* Текст як простір вияву діалектних явищ [Текст] / П.Ю.Гриценко // Збірник лінгвістичних праць: До 60-річчя проф. О.А.Колесникова. – Ізмаїл, 2000. – С.9-15.
- Гуйванюк Н.* Діалектний текст як лінгво-когнітивна одиниця / Н.Гуйванюк, Н.Руснак // Українська мова: Науково-теоретичний журнал. – 2003. – № 2. – С. 102-109.
- Демченко В.* Арго як органічний елемент повсякденної української мови / В.Демченко // Дивослово: українська мова й література в навчальних закладах. – 2010. – № 5. – С. 34-37.
- Друм Т.* Сленг: погляд зсередини /Т. Друм // Дивослово. – 1998. – № 12. – С.59-60.
- Євтушок О.* Актуальні питання сучасної діалектної лексикології / О.Євтушок // Дивослово. – 1996. – № 9. – С.17-20.
- Євтушок О.Л.* До опрацювання діалектної лексики в школі О.Л.Євтушок // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 3. – С. 43-47.
- Євтушок О.* Сучасні тенденції розвитку діалектної лексики / О.Євтушок // Дивослово: укр. мова й літ. в навч. закладах: науково-метод. журн. Мін-ва освіти і науки України. – 2011. – № 7. – С. 38-40.
- Жовтобрюх М.А.* Проблеми взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів / М.А.Жовтобрюх // Мовознавство. – 1973. – № 1. – С. 3-15.
- Козачук Г.О.* Діалектизми в сучасній прозі / Г.О.Козачук // Рідне слово. – К.: Наук. думка, 1971. – С. 30-32.
- Косяк Н.* Стилiстично маркована лексика: арго, жаргон, сленг, суржик, варваризми, екзотизми, пуризм. Їх місце та роль у мовленні / Н. Косяк // Українська мова та література: Всеукраїнська газета для вчителів. – 2011. – № 41/42. – С. 10-15
- Мартос С.* Сленг як складова молодіжної субкультури / С. Мартос // Південний архів: Збірник наукових праць / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон: ХДПУ, 2003. – Вип. 21. – С. 111-114.

- Матвіяс І.Г.* Відображення особливостей говорів у мові української художньої літератури / І.Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2008. – № 6. – С. 3-12.
- Матвіяс І.Г.* Групування говорів української мови / І.Г.Матвіяс // Структура українських говорів. – К.: Наукова думка. – 1982. – С. 3-68.
- Матвіяс І.Г.* Діалектна лексика в академічному «Словнику української мови» / І. Матвіяс // Українська мова: Науково-теоретичний журнал. – 2005. – № 4. – С. 63-69 .
- Матвіяс І.Г.* Діалектна основа лексики і фразеології в українській літературній мові / І.Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 23-27.
- Матвіяс І.Г.* Засади української діалектології / І.Г.Матвіяс // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С.3-9.
- Нагребельна Л.* Літературна мова і місцевий діалект / Л.Нагребельна // Дивослово. – 1996. – № 9. – С.57-58.
- Пиркало С.* Сленг: ненормативно, але нормально / С.Пиркало // Урок української. – 2000. – № 4. – С.26-28.
- Русанівський В.М.* Соціолінгвістика і діалектологія / В.М.Русанівський // Мовознавство. – 2006. – № 1. – С. 3-7.
- Сабадош І.* Закарпатські діалектизми як матеріал для відтворення мовної старовини / І. Сабадош // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород: Говерла, 2012. – Вип. 17. – С. 51-62
- Симоненко Л.О.* Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку / Л.О.Симоненко // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2001. – Вип. 4. – С. 3-8.
- Сіріньок Т.* Молодіжний сленг як складова загальномовної культури нації / К. Сіріньок // Українська мова і література в школі: Науково-методичний журнал. – 2005. – № 5. – С. 69-70.
- Сорока В.* Сленг у творах Оксани Забужко і Юрія Андруховича / В.Сорока // Українська мова і література. – 1999. – № 4. – С. 5-6.
- Ставицька Л.* Про взаємодію жаргону і сленгу / Л.Ставицька // Українська мова та література. – 2000. – № 15. – С.7-8.
- Степаненко Н.В.* Арго як елемент повсякденної української мови / Н.В. Степаненко // Все для вчителя: Інформаційно-практичний бюлетень. – 2011. – № 31/33. – С. 95-97.
- Струганець Л.В.* Термінологізація лексичних одиниць сучасної української літературної мови / Л.В.Струганець; НПУ ім.М.П.Драгоманова // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Т. 26. – К.: НПУ, 2001. – С.255-268.
- Ткач Л.М.* Лінгвістичний феномен молодіжної культури / Л.М.Ткач // Дослідження з лексикології та граматики української мови. – Вип. 10. – 2011. – С. 267-274.
- Труб В.М.* Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності / В.М. Труб // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С.46-58.
- Хом'як І.* Взаємодія літературної мови і діалектів / І.Хом'як // Мовознавство. – 2000. – № 10. – С. 12-13.
- Шевченко Л.Л.* Мотиваційні основи та базові моделі семантичного процесу термінологізації: (на матеріалі словника української мови в 20-ти томах) / Л. Л. Шевченко, Л. М. Томіленко // Мовознавство. – 2010. – № 1. – С. 76-85.
- Шовгун Н.О.* Формування українського сленгу в мовленнєвій діяльності малих соціальних груп: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Інститут філології / Н.О.Шовгун. – К., 2000. – 17 с.
- Шур І.І.* Українськомовний комп'ютерний сленг: формування і функціонування: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Інститут філології / І.І.Шур. – К., 2006. – 20 с.
- Яковченко В.Г.* Сучасна жаргонна лексика на сторінках періодичних видань / В.Г. Яковченко // Науковий часопис Національного Педагогічного Університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2006. – Вип. 2. – С. 310-316.

Словники

- Авдеева М.Т.* Словарь украинских говоров Воронежской области: В 2-х т. / М.Г.Авдеева. – Воронеж: Изд.-полиграф. центр Воронеж. гос. Ун-та, 2008. – Т. 1: А – М. – 228 с.
- Алмашій М.* Русинсько-українсько-російський словник: біля 7 000 слів / М.Алмашій. – Ужгород, 2001. – 153 с.
- Андрющенко В.И., Иванова Р.Я., Иванова Т.Г.* Словарь фразеологизмов говоров Кубани / В.И.Андрющенко, Р.Я.Иванова, Т.Г.Иванова. – Армавир: Изд-во АГПИ, 1994. – 173 с.
- Аркушин Г. Л.* Мисливська лексика західноподільського говору. Матеріали до «Лексичного атласу української мови» / Г.Л.Аркушин // Дослідження з української діалектології. – К., 1991.

- Аркушин Г. Словник евфемізмів, уживаних в говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся та західної частини Волині / Г. Аркушин. – Луцьк-Люблін: Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2005. – 198 с.
- Аркушин Г. Словник луцьких жаргонізмів і сленгізмів / Г. Аркушин. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 272 с.
- Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: У 2-х томах / Г. Аркушин. – Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000.
- Асаула М. Словник дитячого мовлення Центральної Слобожанщини (Харківщина) / М. Асаула. – Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. – 212 с.
- Бабічева О.Л. Інверсійний словник мікротопонімів Чернігівсько-Сумського Полісся / О.Л. Бабічева. – К.: Ін-т укр. мови НАН України, 2005. – 102 с.
- Бандрівський Д.Г. Матеріали до діалектного словника Бориславського і суміжних районів Львівської області / Д.Г. Бандрівський // Дослідження і матеріали з української мови. – Т. IV. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – С. 3-14.
- Берлізов А.А. Лексика рибальства українських говорів Нижнього Подністрів'я / А.А. Берлізов // Наук. зап. Чернігівського держ. пед. ін-ту. – Т. IV. – Вип. 4. – 1959. – 82 с.
- Бичко З.М. Наддністрянські говірки. Короткий словник / З.М. Бичко. – Тернопіль, 2005. – 80 с.
- Бичко З.М. Словник діалектної лексики села Грабовець Стрийського р-ну Львівської обл.: Матеріали до вивчення курсу «Українська діалектологія» / З.М. Бичко. – Львів: ЛДУ, 1992. – 27 с.
- Бігуняк А., Гойсак О. Лемківський словничок: Близько 2200 слів і виразів / А. Бігуняк, О. Гойсак. – Тернопіль: ТОВ ІВП Лтд, 1997. – 48 с.
- Борисова О.Г. Кубанские говоры: материалы к словарю / О.Г. Борисова. – Краснодар: КубГУ, 2005. – 254 с.
- Брилінський Д. Словник подільських говірок / Д. Брилінський. – Хмельницький: Хмельницький редакційно-видавничий відділ, 1991. – 120 с.
- Вархол Н., Івченко А. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини / Н. Вархол, А. Івченко. – Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво, 1990. – 160 с.
- Ващенко В.С., Поповський А. М. Українізми в російських народних говорах: словник-показчик / В.С. Ващенко, А.М. Поповський. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1994. – 97 с.
- Герман К.Ф., Лук'янюк К.М. (ред.), Прокопенко В.А. Матеріали до словника буковинських говірок. Вип. 1-6. – Чернівці, 1971-79 (Вип. 1. – 1971. – 98 с.; Вип. 2. – 1971. – 60 с.; Вип. 3. – 1972. – 87 с.; Вип. 4. – 1978. – 90 с.; Вип. 5. – 1978. – 99 с.; Вип. 6. – 1979. – 108 с.
- Горбач О. Словник говірки села Негостина (Румунія) / О. Горбач // Діалектологічні студії 3: Зб. пам'яті Ярослави Закревської. – Львів, 2003.
- Горбач О. Словник північно-підляської говірки села Добровода близько Гайнівки (Польща) / О. Горбач // Діалектологічні студії 3: Зб. пам'яті Ярослави Закревської. – Львів, 2003.
- Горощак Я. Перший лемківсько-польській словник / Pierwszy słownik iemkowsko-polski / Я. Горощак. – Легніца, 1993. – 257 с.
- Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок / Г. Гримашевич. – Житомир: Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2002. – 184 с.
- Грицак М. Скарби гуцульського говору: Росішка (вівчарство в текстах) / М. Грицак. – Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 320 с.
- Гуцульські говірки: Короткий словник / НАН України. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича; Уклад. Г. Гузар, Я. Закревська та ін. – Львів, 1997. – 230 с.
- Дзензелівський Й. Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття. На допомогу вчителям Закарпатської області / Й. Дзензелівський. – Ужгород, 1958. – 48 с.
- Дорошенко С.І. Матеріали до словника діалектної лексики Сумщини // Діалектологічний бюлетень / С.І. Дорошенко. – К., 1962. – Вип. 9. – С. 101-122.
- Друль І.С. Словник говірки села Грабовець Стрийського району Львівської області (на правах рукопису) / І.С. Друль. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. – 200 с.
- Дуда І. Лемківський словник: 26 000 слів / Дуда І. – Тернопіль: Астон, 2011. – 357 с.
- Карпенко В., Волкова О., Карпенко О., Капустіна Т. Словник діалектизмів, запозичень та застарілих слів в українській мові / В. Карпенко, О. Волкова, О. Карпенко, Т. Капустіна. – К.: Видавець Карпенко В.М., 2012. – 284 с.
- Керча І. Русинсько-російський словник: понад 58 000 слів: У 2-х т. / І. Керча. – Ужгород: ПоліПринт, 2007. – 608 с.
- Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок / М.М. Корзонюк // Українська діалектна лексика. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 62-267.
- Куриленко В. М. Лексика тваринництва поліських говорів / В.М. Куриленко. – Суми: Мрія, 1991. – 87 с.

- Лексика* Полесья: Матеріали для полесского діалектного словаря / АН ССРСР. Інститут славянознавства; Отв. ред. Н. И. Толстой. – Москва, 1968. – 476 с.
- Лесюк М.* Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району) / М.Лесюк. – Івано-Франківськ, 2008. – 328 с.
- Лисенко П. С.* Словник діалектної лексики середнього і східного Полісся / П.С.Лисенко. – К.: АН УРСР, 1961. – 72 с.
- Магрицька І.* Словник весільної лексики українських східнословобожанських говірок (Луганська область) / І.Магрицька. – Луганськ: Знання, 2003. – 172 с.
- Мельничук О.С.* Словник специфічної лексики говірки села Писарівка / О.С.Мельничук // Лексикографічний бюлетень. – К., 1952. – Вип. 2. – С. 67-98.
- Москаленко А. А.* Словник діалектизмів українських говірок Одеської області / А.А.Москаленко. – Одеса: Одеський державний педагогічний інститут імені К.Д.Ушинського, 1958. – 78 с.
- Нагін Я.Д.* Словник діалектної лексики говорів Нижньої Наддніпряни / Я.Д.Нагін // XII Республіканська діалектологічна нарада: Тези доповідей. – К.: Наукова думка, 1965. – С. 176-178.
- Назарук В.М., Федорчук Г.С., Хом'як І.М., Чуб'юк Г.О.* Міні-словник сленгових виразів Рівненщини / В.М.Назарук, Г.С.Федорчук, І.М.Хом'як, Г.О.Чуб'юк. – Острог, 2011. – 16 с.
- Назарук Ю., Ерде Г., Борковський А.* Гвара. Автентична Львівська Абетка / Ю.Назарук, Г.Ерде, А.Борковський. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2011. – 76 с.
- Негрич М.* Скарби гуцульського говору: Березови / М.Негрич. – Львів: Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 224 с.
- Николаев С.Л., Толстая С.М.* Словарь карпатоукраинского торуньского говора: с грамматическим очерком и образцами текстов / С.Л. Николаев, С.М.Толстая. – М., 2001. – 231 с.
- Никончук М. В.* Сільськогосподарська лексика правобережного Полісся / М.В.Никончук. – К., 1985. – 312 с.
- Никончук М., Никончук О., Мойсієнко В.* Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії / М.Никончук, О.Никончук, В.Мойсієнко. – Житомир: Полісся, 2001. – 148 с.
- Огієнко І.* Словник слів у літературній мові не вживаних / І.Огієнко. – Нью-Йорк: НДУТ, 1973. – 156 с.
- Омельченко З.Л., Клименко Н.Б.* Матеріали до словника східностепових українських говірок / З.Л.Омельченко, Н.Б.Клименко. – Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2006. – 114 с.
- Осташ Н.* Словник діалектної лексики переселенців із Холмщини / Н.Осташ // Діалектологічні студії 4: Школи, статті, проблеми. – Львів, 2004.
- Панцьо С.* Матеріали до словника лемківських говірок: (Дієслівна лексика) / С.Панцьо. – Ч. 1. – Тернопіль: Терноп. пед. ін-т, 1997. – 55 с.
- Пиртей П. С.* Короткий словник лемківських говірок / П.С.Пиртей. – Івано-Франківськ: Сіверсія МВ, 2004. – 364 с.
- Пиртей П.* Словник лемківської говірки: Матеріали до словника / П.Пиртей. – Legnica – Wrocław, 2001. – 460 с.
- Піпаш Ю.О., Галас Б.К.* Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області) / Ю.О.Піпаш, Б.К.Галас. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2005. – 266 с.
- Поп Д.І.* Русинський синонімічний словник з українськими відповідниками / Д.І. Поп, Д.Д.Поп. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2001. – 48 с.
- Поповченко О. І.* Словник жаргону злочинців / О.І.Поповченко. – К.: Оберіг, 1996. – 136 с.
- Прокопенко В.А.* Областной словарь буковинских говоров // Карпатская диалектология и ономастика / В.А. Прокопенко. – М., 1972. – С. 416-438.
- Русинсько-український словник* (<http://lang.slovopedia.org.ua/10/53392-0.html>)
- Сабадош І.* Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району / І.Сабадош. – Ужгород: Поліграфцентр Ліра, 2008. – 480 с.
- Сагаровський А. А.* Діалектний словник Центральної Слобожанщини (Харківщини): У 3-х т. / А.А.Сагаровський. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006-09.
- Сагаровський А. А.* Матеріали до Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини) / А.А.Сагаровський. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – 305 с.
- Сагаровський А. А.* Українська діалектологія: Фрагмент Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини): навч.-метод. матеріали для студ. філол. ф-ту / А.А.Сагаровський. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2005. – 56 с.
- Сизько А.Т.* Словник діалектної лексики говірки села Кишеньок. (Кобеляцького району. Полтавської області) / А.Т.Сизько. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1981. – 44 с.
- Сизько А.Т.* Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини / А.Т.Сизько. – Дніпропетровськ: ДГУ, 1990. – 99 с.
- Сікорська З.С., Шевцова В.О., Шутова Л.І.* Словник діалектної лексики Луганщини / За ред. З.С.Сікорської. – К.: Шлях, 2002. – 224 с.

- Словник бойківських говірок: у 2 ч. / Ред. кол.: Г.Гнатюк, П.Гриценко, І.Матвіяс, З.Франко; уклад. М. Й. Онишкевич. – К.: Наукова думка, 1984. Частина 1: А-Н. – 495 с.; Частина 2: О-Я – 517 с.*
- Словник буковинських говірок / За ред. Н.Гуйванюк. – Чернівці: Рута, 2005. – 688 с.*
- Словник закарпатської (русинської) мови ([http://www.transatlas.com.ua/index .php?what=dictionary](http://www.transatlas.com.ua/index.php?what=dictionary))*
- Словник поліських говорів / Уклад. П. С. Лисенко. – К.: Наукова думка, 1974. – 260 с.*
- Словник полтавських говорів: Довідникове видання / Уклад. В. С. Ващенко. – Харків: Вид-во ХДУ ім. О. М. Горького, 1960. – 107 с.*
- Словник русинської мови (<http://slovo.uz.ua/index.php?letter=b>)*
- Словник сучасного українського сленгу / Упор.: Кондратюк Т. – Харків: Фоліо, 2006. – 350 с.*
- Словник таємної мови українських лірників та шаповалів (близько 1000 слів) (<http://litopys.org.ua/rizne/lirn.htm>)*
- Словник українських говорів Одещини / Гол. редактор О.І.Бондар. – Одеса, 2011. – 223 с.*
- Словник українських східнословобожанських говірок / К. Глуховцева, В. Леснова, І. Ніколаєнко, Т.Терновська, В.Ужченко. – Луганськ: Луганський державний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка, 2002. – 233 с.*
- Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови / Л.Ставицька. – К.: Критика, 2003. – 336 с.*
- Ступінська Г. Фразеологічний словник лемківських говірок / Г.Ступінська. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 472 с.*
- Ткаченко П. Кубанский говор. Опыт авторского словаря / П.Ткаченко. – Москва: Граница, 1998 (2-ге видання: Краснодар: Традиция, 2008. – 288 с.; 3-тє видання: Краснодар: Традиция, 2011. – 397 с.).*
- Турчин Є.Д. Словник села Тилич на Лемківщині / Відп. ред. Г.В. Воронич. – Львів: Українська академія друкарства, 2011. – 384 с.*
- Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу / В.Д.Ужченко, Д.В.Ужченко. – Луганськ: Альма матер, 2000. – 263 с.*
- Ужченко В.Д. Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу / В.Д.Ужченко. – Луганськ: [б.в.], 1997. – 142 с.*
- Хібеба Н. Весільна лексика бойківського говору: Матеріали до словника / Н.Хібеба // Діалектологічні студії 5: Фонетика, морфологія, словотвір. – Львів, 2005.*
- Хобзей Н., Ястремська Т., Сімович О., Дидик-Меуш Г. Гуцульські світи. Лексикон. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2013. – 668 с. (Серія «Діалектологічна скриня»).*
- Хобзей Н., Сімович К., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Лексикон львівський: поважно і на жарт – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2009 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 672 с. (перевидання 2012 р.)*
- Цацура О. Лаба. Тлумачний словник музичного та мистецького сленгу / О.Цацура. – К., 2009. – 350 с.*
- Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпряниці: В 4 т. / В.А.Чабаненко. – Запоріжжя: Запоріж. держ. ун-т, 1992.*
- Чабаненко В. А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпряниці / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: [б.в.], 2001. – 200 с. – (Пам'ятки мовної культури Нижньої Наддніпряниці ; вип. 4)*
- Чорі Ю. Словар русинського язика: У 5-ти т. / Ю.Чорі. – Т. 1 (А – Д, Ужгород, 2001-02); Т. 2 (Е – Й, Ужгород, 2003-04); Т. 3 (К – Н, Ужгород, 2004-05).*
- Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Г.Шило. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 288 с.*
- Janow J. Słownik huculski / J.Janow. – Krakow: Wyd. Naukowe DWN, 2001. – 290 s.*

ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЕКСИЧНОГО ФОНДУ. СТИЛІСТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЛЕКСЕМ

1. ОЗНАКИ СТИЛІСТИЧНОЇ МАРКОВАНOSTІ ЛЕКСЕМ.

1.1. За формою мовленнєвої діяльності:

- лексика усного мовлення;
- лексика писемного мовлення (книжні лексеми);
- мовленнєво необмежена лексика.

1.2. За умовами мовленнєвої діяльності:

- офіційна;
- урочиста;
- неофіційна;
- фамільярна;
- функціонально нейтральна.

1.3. За емоційно-оцінним спрямуванням:

- емоційно маркована;
- емоційно нейтральна.

1.4. За жанровими ознаками:

- поетична;
- публіцистична;
- наукова;
- канцелярська;
- жанрово необмежена.

1.5. За ступенем нормативності:

- літературна;
- просторічна;
- ненормативна (нецензурна, обценна, пейоративна).

1.6. За ступенем соціальної, корпоративної та професійної герметизації:

- загальноновживана;
- жаргонна;
- арготична;
- жаргонно-професійна.

1.7. За ступенем територіального поширення:

- загальнонародна;
- діалектна;
- локальна (локалізми, провінціалізми).

1.8. За ступенем архаїчності:

- сучасна;
- архаїчна (матеріальні та стилістичні архаїзми).

2. МІЖСТИЛЬОВА (НЕЙТРАЛЬНА) ЛЕКСИКА.

2.1. Ознаки нейтральних лексем.

2.2. Тематичні групи міжстильової лексики.

3. СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНА ЛЕКСИКА.

3.1. Лексика розмовних жанрів (розмовно-побутовий стиль).

3.1.1. Ознаки розмовного стилю:

- спонтанність;
- невимушеність;

- імпровізація;
 - емоційність;
 - використання позамовних засобів.
- 3.1.2. Типологія розмовних лексем:
- літературно-розмовні;
 - розмовно-побутові;
 - розмовно-просторічні;
 - розмовно-термінологічні;
 - розмовно-професійні;
 - розмовно-вulgарні;
 - розмовно-нецензурні.
- 3.1.3. Явище мовної інтерференції. Креолізація мовних систем. Суржикізація мовлення.
- 3.2. Лексика книжних стилів.
- 3.2.1. Офіційно-ділова лексика та її ознаки:
- стильова замкненість;
 - об'єктивність;
 - стандартизованість;
 - уніфікованість;
 - конкретність;
 - точність;
 - однозначність;
 - лаконічність;
 - тематична стійкість.
- 3.2.2. Газетно-публіцистична лексика та її ознаки:
- ідеологічність;
 - логічність;
 - інформативність;
 - точність;
 - дієвість.
- 3.2.3. Наукова лексика та її ознаки:
- чіткість;
 - предметність;
 - логічність;
 - об'єктивність;
 - точність;
 - доказовість;
 - однозначність.
- 3.2.4. Лексика художнього стилю та її ознаки:
- емоційність;
 - експресивність;
 - метафоричність;
 - багатство синонімічних рядів.
- 4. ТЕХНІКА ТА МЕХАНІЗМИ СТИЛІЗАЦІЇ.**
- 4.1. Історична стилізація.
- 4.2. Фольклорна стилізація.
- 4.3. Розмовна стилізація.
- 4.4. Соціальна стилізація.
- 4.5. Жанрова стилізація.

Практичні завдання

Завдання I. У наведеному тексті знайти міжстильові, книжні та розмовні лексеми. Відповідь обґрунтувати.

Я завжди був нормальною людиною. Радше меланхоліком, ніж флегматиком. Раціо в мені явно переважало, поки не зустрів свою майбутню дружину. Тоді на деякий час взяло гору емоцію, а тепер вже не знаю. Зрештою, дружина в мене розумна й красива, упадальників біля неї не бракувало, і якби зі мною щось не так, то вона вибрала б не мене.

Спадковість у мене теж добра, психів у роду не було. Вчився в університеті, ходив на байдарках, навіть маю спортивний розряд. Кінчав аспірантуру, захистив дисертацію. Хобі у мене музика, література, у дитинстві збирав марки. Словом, все адекватно, а оце раптом, на зламі століть, відчув дискомфорт, кривля поїхала, звернувся до психіатра, але відхилень психіки він не знайшов. Втім, це така тонка матерія, досконалої апаратури на це нема. Сон у мене нормальний, руки не сіпаються, тільки відчуваю якийсь неспокій, ніби якісь фантомні болі душі.

Почалося це з того, що я раптом захотів на Канари. Не тому, що курорт, океан, екзотика. А тому, що вичитав у одному журналі, що там десь високо в горах, у вічнозелених нетрях є плем'я, яке не говорить між собою, а пересвистується. І я подумав - от якби й у нас не говорили, а пересвистувались. Бо стільки вже наговорено, до цілковитої втрати смислу. Та ще й якоюсь мовою недолюдською, сурогатом української і російської, мішанкою, плебейським сленгом, спадком рабського духу і недолугих понять, від чого на обличчі суспільства лежить знак дебілізму, – а при чому ж тут я?

Якби такою мовою спілкувалися люмпени чи бомжі, а то ж по всій вертикалі, починаючи з президента. А він же гарант Конституції, то що ж він мені гарантує? Краще б уже пересвистувались у тому його кабінеті, то не було б і «касетного скандалу», а був би художній свист.

Я розумію, це втома. Сприймати все треба спокійніше. Фах у мене сучасний, абстрагований від ідіотської дійсності, я можу говорити виключно мовою комп'ютерних програм. Правда, мріяв піти в науку, але інститут змізернів, кадри розлетілись по світу, я залишився з принципу, все ж таки це моя країна, я тут виріс, я тут живу, я не хочу в Силіконову долину, я не хочу в найкращі комп'ютерні центри Європи, я хочу жити і працювати тут. І не абияк жити, а жити добре, достойно. Абияк жили мої батьки, і батьки моїх батьків, і всі гарні порядні люди у цій частині світу завжди мусили жити абияк, задурені черговою владою, черговим режимом. Набридло. Абияк жити я більше не хочу (Л. Костенко).

Завдання II. Розподіліть подані слова на дві групи: стилістично нейтральні (міжстильові) і стилістично забарвлені.

Земля, молодесенький, плестися (йти), вайлуватий, сапер, клен, жити, намисто, борщ, гей, Маруся, читалка, професіонал, сюжет, бідолаха, акціонерний, генеральний писар, анонс, Ігор, лицар, фраєр, білий, над, маржина (худоба), дрючок, зиркнути, вдосвіта, депутат, Веселеє (село), щоб, Макариха, вісім, снігоцвіт.

Завдання III. Знайдіть розмовно-побутову лексику, випишіть її, розподіливши на семантичні групи. Визначте її роль у тексті.

Через бокові двері банку вийшов охоронець, влаштувавши собі ранковий перекур. Коли тобі телефонують о п'ятій ранку, нічого доброго з цього не вийде. Стримуючи роздратування, підняв слухавку. Так усе й почалось.

– Дружище, – я відразу впізнав Кочу. Він мав прокурений голос, так ніби замість легень йому вмонтовано було старі пропалені динаміки. – Гера, друг, не спиш? – Динаміки хрипіли й випльовували приголосні. П'ята ранку, четвер.

– Алло, Гера.

– Алло, – сказав я.

– Друг, – додав низьких частот Коча, – Гера.

– Коча, п'ята ранку, що ти хочеш?

– Гер, послухай, – Коча перейшов на довірливий свист, – я не став би тебе будити.

Тут така шняга. Я ніч не спав, поняв? Учора брат твій телефонував.

– Ну?

– Коротше, він поїхав, Германе, – тривожно зависло по той бік Кочине дихання.

– Далеко? – складно було звикнути до цих його голосових перепадів.

– Далеко, Германе, – увімкнувся Коча. Коли він починав нове речення, голос його фонив. – Чи то в Берлін, чи то в Амстердам, я так і не зрозумів.

– Може, через Берлін в Амстердам?

– Може, й так, Гер, може, й так, – захрипів Коча.

– А коли повернеться? – я встиг розслабитись. Подумав, що це просто робочий момент, що він просто повідомляє сімейні новини.

– По ходу, Гера, ніколи, – слухавка знову зафонила.

– Коли?

– Ніколи, Гер, ніколи. Він назавжди поїхав. Учора дзвонив, просив тобі сказати.

– Як назавжди? – не зрозумів я. – У вас там усе нормально?

– Да, нормально, друг, – Коча зірвався на високі ноти, – все нормально. От тільки брат твій кинув тут усе на мене, ти поняв?! А я, Гер, уже старий, сам я не потягну.

– Як кинув? – я не міг зрозуміти. – Що він сказав?

– Сказав, що в Амстердамі, просив зателефонувати тобі. Сказав, що не повернеться.

– А заправка?

– А заправка, Гер, по ходу на мені. Тільки я, – Коча знову додав до свого хрипіння довірливості, – не потягну. Проблеми у мене зі сном. Бачиш, п'ята ранку, а я не сплю.

– А давно він поїхав? – перебив я.

– Да вже тиждень, – повідомив Коча. – Я думав, ти знаєш. А тут така от шняга виходить.

– А що, він мені нічого не сказав?

– Я не знаю, Гер, не знаю, дружище. Він нікому нічого не сказав, просто взяв і увалив. Може, хотів, щоби ніхто не знав.

– Про що не знав?

– Про те, що він увалиює, – пояснив Коча.

– А кому яке діло до нього?

– Ну, не знаю, Гер, – закрутив голосом Коча, – не знаю.

– Коча, що там у вас сталось?

– Гер, ти ж мене знаєш, – зашипів Коча, – я в його бізнес не ліз. Він мені не пояснював. Просто взяв і увалив. А я, дружище, сам не потягну. Ти би приїхав сюди, на місці розібрався, а?

– В чому розібрався?

– Ну, я не знаю, може, він тобі щось говорив.

– Коча, я не бачив його півроку.

– Ну, я не знаю, – зовсім розгубився Коча. – Гер, дружище, ти приїдь, бо я сам ну ніяк, ти правильно мене зрозумій.

– Коча, що ти крутиш? – запитав я нарешті. – Скажи нормально, що там у вас сталось.

– Да все нормально, Гер, – Коча закашлявся, – все нормально. Коротше, я тобі сказав, а ти вже дивись. А я пішов, у мене клієнти. Давай, друже, давай. – Коча кинув слухавку (С.Жадан).

Завдання IV. У поданому тексті виявити лексичні засоби, властиві науковому стилю мовлення, та визначити їх лінгвістичний статус.

Грамаітичний зміст реалізується у структурі української мови переважно формальними показниками, що мотивується її флективністю. Співвідносячись на основі певної ознаки, форми утворюють елементарне протиставлення, кваліфікація якого визначається засобами відображення позамовного змісту. Реалізація узагальненої семантики афіксами свідчить про морфологічний статус форми (вираження семантики регулярними конструкціями повнозначних слів засвідчує синтаксичний статус форми). Протиставлені ряди МФ з однорідним значенням формують загальне значення категорії і становлять її структуру. Особливості МК зумовлюються кількістю рядів МФ, співвідношенням із позамовним світом, участю у вираженні частинимовного значення, послідовністю вираження загальної семантики. Останнє визначає приналежність категорії до одного рівня мови або її міжрівневий статус (категорія істот/неістот). МФ є носіями видового значення щодо загальнокатегоріальної родової величини, тобто однорідні значення видових компонентів виступають за рангом найнижчою величиною у системі МК. Семантичні ознаки, на яких ґрунтується певна категорія, переважно утворюють ієрархії (МК відмінка) і зумовлюють різний їх вияв, унаслідок чого вирізняються маркований (ознаковий) і немаркований (безознаковий) компонент МК. У першому концентрується категоріальна семантика (док. в., ж. р., множина), немаркований компонент (недок. в., ч. р., однина) категорії співвіднесений з усім обсягом категоріальної семантики і в силу цього йому властивий ширший функціональний діапазон.

Поняття МК засвідчує регулярність і послідовність реалізації семантики на рівні слова й охоплює найбільш формалізовані структури, співвідносячись із морфологічним ярусом мови. Частково входять до нього величини, що характеризуються морфологізованістю/неморфологізованістю категоріальної семантики, для яких властивою є реалізація семантики на різних рівнях мови (морфологічному, синтаксичному, лексичному) (А.Загнітко).

Завдання V. У поданому тексті виявити лексичні засоби та мовні тропи, властиві художньому стилю мовлення, і визначити їх лінгвістичний статус.

Твої листи завжди пахнуть зів'ялими трояндами, ти, мій бідний, зів'ялий квіте! Легкі, тонкі пахощі, мов спогад про якусь любов, минулу мрію. І ніщо так не вражає тепер мого серця, як сії пахощі, тонко, легко, але невідмінно, невідборонно нагадують вони мені про те, що моє серце віщує і чому я вірити не хочу, не можу.

Мій друже, любий мій друже, створений для мене, як можна, щоб я жила сама, тепер, коли я знаю інше життя? О, я знала ще інше життя, повне якогось різкого, пройнятого жалем і тугою щастя, що палило мене, і мучило, і заставляло заламувати руки і битись, битись об землю в дикому бажанні загинути, зникнути з цього світу, де щастя і горе так божевільно сплелись... А потім і щастя, і горе обірвались так раптом, як дитяче ридання, і я побачила тебе.

Я бачила тебе і раніше, але не так прозоро, а тепер я пішла до тебе всею душею, як сплакана дитина іде в обійми того, хто її жалує. Се нічого, що ти не обіймав мене ніколи, се нічого, що між нами не було і спогаду про поцілунки, о, я піду до тебе з найщільніших обіймів, від найсолодших поцілунків! Тільки з тобою я не сама, тільки з тобою я не на чужині. Тільки ти вмєш рятувати мене від самої себе. Все, що мене томить, все, що мене мучить, я знаю, ти здіймєш своєю тонкою, тремтячою рукою, вона тремтить, як струна, –

все, що тьмарить мені душу, ти проженеш променем твоїх блискучих очей, – ох, у тривких до життя людей таких очей не буває! Се очі з іншої країни... (Леся Українка).

Завдання VI. У поданому тексті виявити лексичні засоби, властиві публіцистичному стилю мовлення, та визначити їх лінгвістичний статус.

В одного молодого українського поета є вірш з такими болючими словами:

«Не маю зла до жодного народу,
До жодного народу в світі зла не маю.
Чого ж тоді все важчає мені
На світі жить у множині духовній?»
Це біль багатьох українців.

Український народ ніколи не був агресивним і нетерпимим до інших, ніколи в своїй історії не поневолював інших народів. Переважній більшості української інтелігенції внаслідок її демократизму завжди був чужий вузький націоналізм і зовсім не властивий шовінізм. Тим більше чужі вони переважній більшості українців тепер, після стількох гірких уроків історії, тепер, коли світоглядом українця неподільно став соціалістичний світогляд, спільний із світоглядом десятків народів великої соціалістичної співдружності.

І тим прикрише і тяжче українцеві (якщо він хоч трохи почуває себе українцем) бачити сьогодні, що з його соціалістичною нацією діється щось незрозуміле і не виправдано неподобне. Не всі українці однаково помічають і усвідомлюють те, що відбувається (бо й самі ці процеси своєю суттю такі, що не лежать на поверхні і не виступають у власній одежі), але майже всі відчують, що діється «щось» недобре...

Марксизм-ленінізм визначає націю як історично сформовану спільноту, що характеризується єдністю території, економічного життя, історичної долі та психічного складу, який виявляється в культурі.

По всіх цих розрізах українська нація переживає тепер не «розквіт», як це офіційно прокламується, а кризу, і цього не можна не визнати при хоч трохи чесному погляді на реальну дійсність.

Єдність і суверенність території потроху і чим далі більше втрачається через масове переселення («оргнабори» і т. п.) української людності на Сибір, Північ та ін., де вона нараховується мільйонами, але швидко денационалізується; через масове і не завжди економічно виправдане й економічними мотивами зумовлене організоване переселення в Україну росіян (як це, наприклад, зроблено в часи Сталіна, зокрема щодо міст Західної України); через формальність адміністративного поділу й сумнівність суверенітету уряду Української РСР на території України. З цієї причини та з причин надмірної централізації – цілковитого підпорядкування всесоюзним установам у Москві – важко говорити й про цілісність, суверенність економічного життя української нації. Спільність історичної долі також утрачається через те, що українська нація дедалі більше розсівається по Союзу, і через те, що дедалі більше втрачається знання і відчуття історичної національної традиції, історичного минулого внаслідок цілковитої відсутності національного виховання в школі і суспільстві взагалі. Українська національна культура утримується на досить провінційному становищі і практично трактується як «другосортна». Її минулі великі здобутки мало ширяться в суспільстві. Українська мова відтіснена на другий план і в містах України, по суті, не побутує. Нарешті, протягом останніх десятиліть українська нація, по суті, позбавлена нормального природного приросту, який властивий сучасним націям (І.Дзюба).

Завдання VII. У поданому тексті виявити лексичні засоби і стилістичні фігури, властиві конфесійному стилю мовлення, та визначити їх лінгвістичний статус.

Благословен Господь Бог Ізраїлів, Бог християнський! Він навідав людей своїх і сотворив їм вибавлення. Він не дав до кінця творінню своєму ідолським мороком одержимому бути і в бісівському слугуванні гинути, а направив спершу плем'я Авраамове скрижалями і законом, а потім Сином своїм усі народи спас, Євангелієм і хрещенням увівши їх в оновлене буття, у життя вічне. Хвалімо ж Його і прославляймо, хвалимого ангелами безперестанно! І поклонімося тому, кому кланяються херувими і серафими, за те, що зглянувся він на людей своїх, і не через посла чи вісника, а сам спас, не привидом прийшовши на землю, а істинно, постраждавши за нас плоттю аж до могили і з собою воскресивши нас.

До людей, що жили на землі, в плоть одягнувшись, прийшов той, а до сущих у пеклі розп'яттям і в труні лежанням зійшов, аби і ті і ті, і живі й мертві, пізнали одвідини Його і Божий прихід і зрозуміли, що і для живих, і для мертвих міцний і сильний Бог є.

Хто ж бо може зрівнятися величчю з Богом нашим? Він єдиний, творячи чудеса, готуючи істину і благодать, установив закон, аби в ньому обвиклося людське ество, од багатобожжя ідолського одхиляючись до віри в єдиного Бога; аби, як брудна посудина, людство обмилось водою, законом і обрізанням, прийняло в себе молоко благодаті й хрещення.

Закон бо предтечею був і слугою благодаті й істині. Істина ж і благодать слугами суть майбутньому віку, життю нетлінному. Як закон привів узаконених до благодатного хрещення, так хрещення впускає синів своїх у вічне життя. Мойсей бо і пророки про Христове пришествя повідали, а Христос і апостоли його – про воскресіння і про майбутній вік (Митрополит Іларіон).

Завдання VIII. У поданому тексті виявити лексичні засоби і стилістичні фігури, властиві епістолярному стилю мовлення, та визначити їх лінгвістичний статус.

Сподіваюся, що пані на мене не гніваються, хоч би і було за що; сподіваюся разом і тепер, що пані дарують моє нинішнє письмо. Був би я уже давніше зачав наприкрятися пані, але щасливії для пані, а нещасливії для мене обстоєтельства вдержали мене не тільки від писання, але мало що і не від дихання. Не хочу я через те казати, щоби-м був слабий і щоби ми дух заперало, але, попросту сказавши, – час в восьмій класі Дрогобицької гімназії днесь так дорогий, як бедуїну вода серед широкої пустині Сахари. А хоч би ся уже того часу дещо деколи і найшло, то прецінь думки о минувших хороших днях виганяють ми із голови всяку думку о деякій інній роботі.

А зрештою, о чім же до пані писати? Най пані не думають, що я через теє хочу сказати, що не маю о чім, – але, противно, – предмет завеликий і сам не знаю, відки зачати, о чім говорити і на чім закінчити. Міг би-м пані говорити дещо про себе і свої пригоди вакаційні, про своє життя і про поетику, але не знаю, чи паню теє буде інтересувати. Міг би-м говорити про Дрогобич і про новинки тутешнії, але не маю, правду сказавши, дару оповідання. Міг би-м також говорити, та й то немало, про Ярослава, про тутешнії школи і про Керкіарта, котрий до нас має тепер прийти на місце о. Баревича з Самбора, але обширніше напишу о тім до татка. Міг би-м дещо говорити про лектуру і літературу, але і теє не єсть ціллю мого нинішнього письма. Мушу, протее, нині – *ex toto nihil* – і ждати, аж пані самі о дещо запитають, – а сам днесь наміряю весь дальший лист заповнити самими питаннями. А не увірять пані, скільки ми ся їх в тій хвилі насуває, – сам не знаю, котре брати наперед, – боюся навіть, щоби-м деяке із пам'яті не потеряв. От найліпше, если зачну від найпростішого (І.Франко).

Завдання IX. У поданому тексті виявити слова, що сприяють стилістичній зниженості викладу, та визначити їх лінгвістичний статус (просторічні слова, вульгаризми, варваризми, суржикізми, жаргонізми).

Сюрреалістичні нутроші котельної, в якій, однак, затишно приваблюють погляд хазяйські полиці з кансервами, соліннями, маринадами, крупами, милом, макаронами та іншими необхідними при фінансовій кризі і громадянській війні речами. У кутку таємниче виблискує імпортна (і, вочевидь, поцуплена) сантехніка з нержавейки, схожа на лицарський обладунок. В центрі, біля манометрів і кранів невідомого призначення, розташований убогий стіл з кришкою з блакитної пластмаси і дістрофічними залізними ніжками. Далі за столом – подерті двері, на яких де по де нашкрябані сакральні заклинання і містичні побажання, здебільше непристойного характеру, а також назви футбольних команд, рок-груп і інші невідомі слова іншомовного походження. Краще за все нам видно слово «Nirvana», яке по діагоналі перетинає двері, літерою «а» упираючись в коротке, але сильне як постріл слово «fuck». За столом сидять: хазяїн котельної Веніамін, якого друзі звать лагідно Веніком, і його друзі Шурон, Йонатан, Вареник і Туз, і апетитно киряють самогонку, в той час коли в темному кутку приємної форми пикатий телевізор «Sony» показує смішне і водночас з тим трагічне кіно. Це не Кустуріца, і не Грінуйей. Це засідання Верховної Ради.

Депутат. (у телевізори). Поки ми з вами отут теревеним, пенсіонери не получають пенсію, солдати патрони, газовики газ, нафтовики нафту, а в Дніпрі перевелась риба, а в коморах миші, бо нема що гризти, так що без Росії нам, товарищі і панове, повний гаплик, що не ясно? (Зал засідань погрожливо гуде).

Венік. Ну, оце я, хлопці, прихожу в котельну, як всігда, дістаю півлітра, закуску, помидорчики, сало, я люблю, щоб у мене все по-людськи було, ви ж знаєте, у мене тут ядерку можна пересидіть, наливаю собі стаканюру, і щось, знаєте, мені мішає, ну погано, тай годі. Я сюда-туда, ну наче хтось тут є і за спиною дивиться. Я тікі так різко повертаюсь всією рамою назад, йо-майо, не повірите! Отака жаба сидить і на мене дивиться. Главное, шо інтересно, як вона туда попала? Двері ж зачинені. Хлопці, я сразу пойняв – це щось не те... А потім мене як вдарило! Це Светка! Я її так взяв на лопату і думав у піч кинути, а потім думаю: «Ні-і!» Йонатан, ну сам подумай, нашо воно мені? Так двері відчинив і у двір кинув на хрін. Так Светку на слідуючий день паралізувало!.. (Вареник при цих словах боягузливо хреститься).

Йонатан. Цариця небесна, спасі і сохрани!

Шурон. Ми якось ідемо з Бліном, коли оце біля гастроному, шо оце на углу... Ну оце там, де Героїв космоса і Героїв труда... Взяли портвейну, ідем собі. Блін каже: «Дивись назад, тільки потихеньку...» Я дивлюсь – отакенний кіт чорний за нами іде! Ми, значить, по Ворошилова і на Зою Космодем'янську. Він за нами. Ми у двір, звідти бульваром і через Котовського на Павліка...

Вареник. Якого Павліка?

Шурон. Морозова! Іде, падлюка! Я так біля стіни стою, аж спина мокра стала, а Блін і каже:»Шурон, спакійно! Це він не по тебе, це він по мене прийшов». Так стоїмо, а він тоже стоїть і на нас дивиться, а чорний, як ніч, страшний! А здоровий, як веніків собака! Коли це Шаленчиха іде, і сразу до мене:»Шурон, а який же ти зробився здоровий та красивий!» Ну-ну, думаю, ще тільки цього мені не хватало! Так дулю скрутив і в кармані держу, думаю, давай, базікай! (Л. Подерв'янський).

Завдання X. У поданому тексті знайти книжні лексеми, визначити їх стилістичну роль.

А ще можна б сказати – виступаючи з доповіддю в якому-небудь американському університеті, або на конференції «тріпл-ей-дабл-ес», або в Кеннан Інстїт'ют у Вашингтоні,

або де тебе ще там і далі носитиме лихим вітром, сто, максимум двісті баксів гонорару плюс сплачена дорога – і дякуй гречненько, ти не Євтушенко й не Татьяна Толстая, щоб діставати по тисячі за виступ, та хто ти ваще така, сліш, ти, забацана Ukrainian, дитя відрадненської комунальної «хрущовки», з якої цілий вік марно силкуєшся вирватись, Попелюшка, що летить через океан понарікати за вечерею у Шеффільда з парочкою Нобелівських лауреатів (промінячись навсібіч, чотирма мовами нараз за одним столиком сиплючи) на ідейну вичерпаність сучасної цивілізації, по чім вертається в свою київську кухню площею 6 кв. м. сваритися з мамою й принижено тлумачити рідним редакторам, що «де я, там і буде вітчизна» – то зовсім не значить «ubi bene, ibi patria», – бодай тому, що через цю саму довбану patria тобі ні у Шеффільда, ні у Тіффані, ні на Гавайях, ні на Флориді, ніде й ніколи не є bene, бо вітчизна – то не просто земля народження, правдива вітчизна є земля, котра потрапить тебе вбивати – навіть на відстані, подібно як мати повільно й невідворотно вбиває дорослу дитину, утримуючи її при собі, сковуючи їй кожен порух і помисл власною обволікаючою присутністю, – а, що там розводиться довго, тема мого сьогоднішнього виступу, леді й джентльмени, – як і зазначено в програмі, «Польові дослідження з українського сексу», і, перш ніж перейти до неї, хочу подякувати всім вам, присутнім і відсутнім, за нічим не виправдану увагу до моєї країни й моєї скромної особи, – от чим як чим, а увагою ми досі розбещені не були: по-простому сказавши – здихали, на фіг ніким не завважені (я тут ще в досить упривілейованому становищі, бо якби зважилась, плюнула й висипала в рота разом усю решту таблеток із жовтогарячого слоїчка, то тіло виявили б досить хутко, десь, либонь, день на третій: Кріс, факультетська секретарка, зателефонує, тільки-но я не з'явлюся на лекцію, отже, гріх нарікати, ниточка-павутиночка, хай і тонюня – провисла, щоб, за неї шарпнувши, дати світові знати про свій черговий, цим разом останній, від'їзд, у мене все-таки є, – і якби з тим чоловіком щось сталося там у пуцці – хоч я й не думаю, аби з ним щось сталося, він ніколи не вчинить цього сам, забагато має в собі злості для такого діла, – то Марк і Розі щодня ж навідуються до нього), – так ось, леді й джентльмени, прошу не поспішати кваліфікувати розглянутий випадок закоханості як патологічний, бо доповідач іще не сказав головного – головне ж, леді й джентльмени, полягає в тому, що в житті піддослідної то був перший український мужчина. Направду – перший (О.Забужко).

Завдання XI. У поданому тексті виявити зразки мовних штампів та канцеляризмів, властивих офіційно-діловому стилю мовлення, та вказати на критерії їх лінгвістичного виокремлення (універсальні (абстрактні) слова, парні слова (слова-спутники), слова із затертою образністю тощо).

Стаття 20. Мова освіти Закону України «Про засади державної мовної політики»

1. Вільний вибір мови навчання є невід'ємним правом громадян України, яке реалізується в рамках цього Закону, за умови обов'язкового вивчення державної мови в обсязі, достатньому для інтеграції в українське суспільство.

2. Громадянам України гарантується право отримання освіти державною мовою і регіональними мовами або мовами меншин. Це право забезпечується через мережу дошкільних дитячих установ, загальних середніх, позашкільних, професійно-технічних і вищих державних і комунальних навчальних закладів з українською або іншими мовами навчання, яка створюється відповідно до потреб громадян згідно із законодавством України про освіту.

3. Потреба громадян у мові навчання визначається в обов'язковому порядку за заявами про мову навчання, які подаються учнями (для неповнолітніх - батьками або особами, які їх замінюють), студентами при вступі до державних і комунальних навчальних закладів, а також, у разі потреби, у будь-який час протягом навчання.

4. Державні і комунальні навчальні заклади у встановленому порядку створюють окремі класи, групи, в яких навчання ведеться іншою мовою, ніж у навчальному закладі в

цілому, за наявності достатньої кількості відповідних заяв про мову навчання від учнів (для неповнолітніх – від батьків або осіб, які їх замінюють), студентів згідно із законодавством України про освіту.

5. З метою підтримання нечисленних мовних груп у встановленому законом порядку встановлюються нормативи формування малокомплектних навчальних закладів, класів, груп і забезпечуються умови для їх функціонування.

6. Мова навчання у приватних навчальних закладах усіх освітніх рівнів визначається засновниками (власниками) цих закладів.

7. В усіх загальних середніх навчальних закладах забезпечується вивчення державної мови і однієї з регіональних мов або мов меншин. Обсяг вивчення регіональних мов або мов меншин визначається місцевими радами відповідно до законодавства про освіту з урахуванням поширеності цих мов на відповідній території.

8. У державних і комунальних загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням регіональними мовами вивчення предметів ведеться регіональними мовами (за винятком української мови і літератури, вивчення яких ведеться українською мовою).

9. Тести для зовнішнього оцінювання якості освіти укладаються державною мовою. За бажанням особи тести надаються у перекладі на регіональну мову або мову меншин (за винятком тесту з української мови і літератури).

10. Співбесіда або інші форми контролю, якщо такі передбачені при вступі у навчальний заклад, проводяться державною мовою або мовою, якою здійснюється навчання у цьому закладі, за бажанням абітурієнта.

11. Держава забезпечує підготовку педагогічних кадрів для навчальних закладів з навчанням регіональними мовами або мовами меншин, здійснює методичне забезпечення такої підготовки.

12. Навчальні заклади можуть створювати класи, групи з навчанням іноземними мовами.

Завдання XII. *У поданих текстах знайти емоційно-експресивну лексику. Пояснити, як досягається в ній експресивність.*

1. Вона [баба] була малесенька й така прудка, і очі мала такі видючі й гострі, що сховатись од неї не могло ніщо світі. Їй можна було по три дні не давати їсти. Але без прокльонів вона не могла прожити й дня. Вони були її духовною їжею. Вони лились з її вуст невинним потоком, як вірші з натхненного поета, з найменшого приводу. У неї тоді блищали очі й червоніли щоки. Це була творчість її палкої, темної, престарілої душі.

– Мати Божа, царице небесна, – гукала баба в саме небо, – голубонько моя, святая великомученице, побий його, невігласа, святим твоїм омофором! Як повисмикував він з сирої землі оту морковочку, повисмикуй йому, царице милосердна, і повикручуй йому ручечки й ніжечки, поламай йому, свята владичице, пальчики й суставчики. Царице небесна, заступнице моя милостива, заступись за мене, за мої молитви, щоб ріс він не вгору, а вниз, і щоб не почув він ні зозулі святої, ні божого грому. Миколаю-угоднику, скорий помочнику, святий Юрію, святий Григорію на білому коні, на білому сідлі, покарайте його своєю десницею, щоб не їв він тієї морковочки, та бодай його пранці та болячки з'їли, та бодай його шашіль поточила...

Баба хрестилася в небо з такою пристрасстю, аж торохтіла вся од хрестів (О.Довженко).

2. Та що ж то за дівка була! Висока, прямесенька, як стрілочка, чорнявенька, очиці як тернові ягідки, бровоньки як на шнурочку, личком червона, як панська рожа, що у саду цвіте, носочок так собі пряменький з горбочком, а губоньки як цвіточки розцвітають, і меж ними зубоньки неначе жарнівки, як одна, на ниточці нанизані. Коли було заговорить, то усе так звичайно, розумно, так неначе сопілочка заграє стиха, що тільки б її й слухав; а

як усміхнеться та очицями поведе, а сама зачервоніється, так от неначе шовковою хусточкою обітреть смажні уста. Коси у неї як смоль чорнії та довгі-довгі, аж за коліно; у празник або хоч і в неділку так гарно їх повбира, дрібушки за дрібушку та все сама собі запліта; та як покладе їх на голову, поверх скиндячок вінком, та завітча квітками, кінці у ленти аж геть пороспуска; усі груди так і обнизані добрим намистом з червонцями, так що разків двадцять буде, коли й не більш, а на шиї... та й шия білесенька-білесенька, от як би з крейди чепурненько вистругана; поверх такої-то шиї на чорній бархатці, широкій, так що пальця, мабуть, у два, золотий єднус і у кільці зверху камінець, червоненький так і сяє! Та як вирядиться у баєву червону юпку, застебнеться під саму душу, щоб нічогісінько не видно було, що незвичайно... вже ж пак не так, як городянські дівчата, що у панів понавчались: цур їм! Зогрішиш тільки, дивлячись на таких! (Г. Квітка-Основ'яненко).

3. Але мій Іванчик давно вже богу душу віддав. Дай му там, господи, душеньці спокій! Пішов він страшною дорогою з того світа, лишив мені тяжкий жаль, лишив старого без помічника, самого, як билинку серед поля! Ей, синочку мій, синочку, тото ж тобі, відай, така доленька судилася! Та й чи не воліло ж мене, старого, таке прислів'є спіткати? От була би стара з дітьми поплакала, та й годі! Були би бодай не бідували. А так що? Літа вже чоловіка змагають! Мені вже далі за піч лежати та старі кості парити, не волочитися по зарібках! Ох, боже єдиний, боже!.. Постояв я над своїм Іванчиком, та ніколи було стояти. Утер сльози, завив свого синочка у верету та й поніс у село, мов дитину. Другого дня поховали. Ей, паничику, паничику, ви ще не знаєте, що значить, як вітця серце болить за своєю дитиною. А тут голод, робота чекає, аби чоловік не загинув! Ніколи було довго сумувати та бідкати, ніколи завертати до старої матері та потішати її у превеликім жалю. Третього дня ми набрали вугля у вози та й поїхали. Чужі люди переказали матері, що: «Ось-ді ти, ненько, у тугу не вбивайся, а свого сина вже не надійся! Не приїде твій син тебе на старості літ приголубити, не висипле запрацьовані гроші на стіл та не скаже: «Нате, мамо!» Поїхав твій син у далеку дорогу, в чужу сторону, де ніхто не потребує заробляти. Там тебе, мамо, твій синочок очікує». А бідній Фенниці переказали, що: «Ось-ді ти, дівонько, не надійся свого нареченого! Перемовила його до себе друга, розлучниця, сира могила!» (І.Франко).

Рекомендована література

Основна

Дудик П. С. Стилїстика української мови: Навчальний посібник / П.С.Дудик. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 368 с.

Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови / О.Д.Пономарів. – Київ: Либідь, 1993. – 248 с.

Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 211 - 262.

Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.

Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К.Мойсієнко, О.В.Бас-Кононенко, В.В.Берковець та ін.; за ред. А.К.Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Знання, 2013. – С. 125-146.

Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. – 856 с.

Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови / І.Г.Чередниченко. – К.: Рад. школа, 1962. – 494 с.

Додаткова

Арешенков Ю.О. Класифікація функціональних стилів і вивчення стилістики у вищій та середній школі / Ю. О. Арешенков // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 1. – С. 43-45.

Баранник Д.Х. До питання про інформаційний стиль мови / Д.Х.Баранник // Мовознавство. – 1967. – № 6. – С. 3-8.

Баранник Д.Х. Мова права як окремий функціональний стиль / Д.Х.Баранник // Мовознавство. – 2003. – № 6. – С.18-25.

- Баранник Д.Х.* Народнорозмовний складник лексичної та фразеологічної систем національної мови: (на захист розмовного стилю) / Д. Х. Баранник // *Мовознавство*. – 2008. – № 4/5. – С. 18-31.
- Бесага Р.В.* Нестандартизовані елементи в українській літературній мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова» / Р. В. Бесага. – Ужгород, 1997. – 23 с.
- Бибик С.П.* Диференційні ознаки розмовно-побутового стилю літературної мови / С.П. Бибик // *Українська мова: Науково-теоретичний журнал*. – 2011. – № 4. – С. 22-31.
- Бойко Н.І.* Експресивна лексика та її лексикографічна інтерпретація / Н.І.Бойко // *Дивослово*. – 2000. – № 7. – С.19-23.
- Бойко Н.І.* Експресивна лексика як засіб увиразнення художніх контекстів та вияв ідіостилу письменника / Н.І. Бойко // *Література та культура Полісся*. - Ніжин, 2005. – Вип. 30: Культура Полісся та України в історичному, філологічно-мистецькому контексті. – С. 7-12.
- Бойко Н.І.* Емотивний компонент у семантиці експресивного слова / Н.І.Бойко // *Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць*. – К., 2001. – С.211-217.
- Бойко Н.І.* Лексико-семантичні показники експресивності слова / Н.І.Бойко // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. – Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – Вип. 5: До 175-річчя НПУ ім. М.П.Драгоманова. – С. 20-22.
- Бойко Н.І.* Образність як компонент семантики експресивного слова / Н.І. Бойко // *Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя / М-во освіти і науки України, Ніжинський держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя*. – Ніжин: НДПУ, 2001. – С. 38-45
- Бойко Н.І.* Проблема експресивної маркованості лексичних одиниць у працях українських мовознавців / Н.І. Бойко // *Література та культура Полісся / Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя*. – Ніжин, 2008. – Вип. 43: До 80-річчя від дня народження академіка Ф.С. Арвата. – С. 115-121.
- Бойко Н.І.* Типи лексичної експресивності в українській літературній мові // *Мовознавство*. – 2002. – №2-3. – С.10-22.
- Бойко О.О., Козуб Л.С.* Особливості вживання експресивної лексики у друкованих засобах масової інформації / О.О.Бойко, Л.С.Козуб // *Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов*. – Вип. 3. – К., 2013. – С. 87-89.
- Ващенко В.С.* Українська лексикологія / В.С Ващенко. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 1979. – С. 56-125.
- Веремійчук І.* Побутова лексика / І. Веремійчук // *Дивослово*. – 1994. – № 10-11. – С. 7-17.
- Григораш А.М.* Публіцистичний стиль у системі функціональних стилів сучасної української мови: особливості стандарту та експресії / А.М. Григораш // *Наука і сучасність*. Серія: Педагогіка. Філологія: Збірник наукових праць. – К.: НПУ, 2006. – Т. 55. – С. 161-170.
- Дзюбишина-Мельник Н.Я.* Суржик і суржикізм: стилістичні ресурси / Н.Я.Дзюбишина-Мельник // *Наукові записки НаУКМА*. – Серія Філол. науки. – 2010. – Т. 111. – С. 16-20.
- Дудик М.П.* Про мовностилістичні аспекти публіцистики / М.П. Дудик // *Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб.наук.праць*. – К.,2001. – С.191-198.
- Єрмоленко С.Я.* Літературна мова - культивована форма національної мови / С.Я.Єрмоленко // *Сьогодення українського мовного середовища: [збірник наукових праць] / упоряд. Л. З. Мороз; ред. С.Я. Єрмоленко [та ін.]*. – К., 2008. – С. 54-67
- Калашник В.* Значення і смисл поетичного слова в лінгвістичному вимірі / В.Калашник // *Людина та образ у світі мови: Вибрані статті / В.С. Калашник*. – Харків, 2011. – С. 267-274.
- Коваль Т.П.* Експресиви як безпосередній засіб репрезентації експресивної функції мови / Т.П. Коваль // *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвузівський збірник наукових статей / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. акад. наук України, Бердянський держ. пед. ун-т, Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – Бердянськ, 2011. – Вип. 24. – Ч. 2. – С. 468-476
- Лесюк М.П.* Розмовно-маргінальна лексика української мови та її лексикографічне опрацювання / М.П. Лесюк // *Мовознавство*. – 2007. – № 6. – С. 12-19.
- Лисяк В.В.* Стилї, типи і жанри мовлення / В.В.Лисяк // *Вивчаємо українську мову та літературу*. – 2006. - №2 (78).
- Майданович Т.* До проблеми формування духовного стилю української мови / Т.Майданович // *Українська мова та література*. – 2000. – № 42. – С.11.
- Масенко Л.* До проблеми вульгаризації мови / Л. Масенко // *Дивослово*. – 2003. – № 6. – С. 20-21.
- Масенко Л.* Суржик у сучасній художній літературі / Л. Масенко // *Дивослово: укр. мова й літ. в навч. закладах: науково-метод. журн. Мін-ва освіти і науки України*. – 2011. – № 4. – С. 25-30.
- Мацько О.М.* Дипломатичний підстиль української мови / О.М. Мацько // *Наука і сучасність: Зб.наук.пр.* – Ч.1. – К.: НПУ, 1998. – С.194-199.
- Мачай Т.О.* Лінгвістичні фактори структурно-семантичної організації науково-технічного тексту / Т.О. Мачай // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. – Серія

9: Сучасні тенденції розвитку мов / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2007. – Вип. 2: До 175-річчя НПУ імені М.П. Драгоманова. – С. 93-99.

Мирончук О. Виокремлення підстилів та жанрів у конфесійному стилі української мови / О. Мирончук // *Культура слова* / Нац. акад. наук України, Ін-т укр. мови. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2010. – Вип. 72. – С. 151-157.

Мова і час: Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови. – К.: Наук. думка, 1977. – 240 с.

Муромцева О.Г. Стилістична диференціація лексики української літературної мови / О.Г.Муромцева // *Українська мова і література в школі.* – 1978. – № 12. – С. 32-39.

Павлова І. Лексика конфесійного стилю / І.Павлова // *Дивослово.* – 2002. – №3. – С.18-23.

Панченко А.О. Формування проповідницького підстилю нової української літературної мови: (на матеріалі слобожанських проповідей середини XIX століття) / А.О.Панченко // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* – № 766. – Серія : Філологія / М-во освіти і науки України, Харківський нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Харків, 2007. – Вип. 51. – С. 239-243.

Пономарьов Ю. Оцінісність як один з стилеутворюючих факторів газетно-публіцистичної мови / Ю. Пономарьов // *Південний архів: Збірник наукових праць / Херсонський держ. пед. ун-т.* – Херсон: ХДПУ, 2003. – Вип. 20. – С. 185-188

Равлюк С.І. Художньо-публіцистичний підстиль та його ознаки / С.І. Равлюк // *Наука і сучасність: 36.наук.пр.* – Т. 26. – К.: НПУ, 2001. – С.249-255.

Решетюк Т.М. До проблеми емоційного забарвлення лексем / Т.П.Решетюк // *Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес: Матеріали Міжнар. наук. конференції, 24-25 листопада 2004 р. / М-во освіти і науки України, Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича.* – Чернівці: Рута, 2004. – С. 250-252.

Селігей П.О. Науковець і його мова / П.О. Селігей // *Українська мова: науково-теорет. журн.* – 2012. – № 4. – С. 18-28.

Селігей П.О. Науковий стиль української мови: ресурси оновлення / П.О. Селігей // *Мовознавство.* – 2006. – № 2/3. – С. 174-186.

Сінкевич Н.М. Стилістично забарвлена лексика в українській лексикології / Н.М. Сінкевич // *Дослідження з лексикології і граматики / за ред. А. М. Поповського.* – Дніпропетровськ, 2009. – Вип. 8. – С. 188-194.

Струганець Л.В. Стилістична транспозиція лексичних одиниць сучасної української літературної мови / Л.В. Струганець // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.* – Серія 8: Філологічні науки (мовознавство і літературознавство) / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 2: До 175-річчя НПУ ім. М.П. Драгоманова. – С. 56-61.

Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстандартизація, та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.) / О.О.Тараненко // *Мовознавство.* – 2002. – № 4-5. – С.33-39.

Тараненко О.О. Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму / О.О.Тараненко // *Мовознавство.* – 2005. – №3-4. – С.85-105.

Ткаченко Т. Стилістичні норми використання елементів розмовного мовлення в художньому стилі / Т. Ткаченко // *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В.Гнатюка.* Серія: Мовознавство / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2004. – 1 (11). – С. 100-104

Товстенко В.Р. Просторіччя в українській мові як структурно-функціональне явище / В.Р. Товстенко. – К.: Ін-т укр. мови НАН України, 2003. – 278 с.

Товстенко В.Р. Розмовна і просторічна лексика в українській лексикографії та стилістиці / В.Р. Товстенко // *Мова і культура: П'ята міжнародна наукова конференція / Ін-т міжнар. відносин Київського ун-ту ім. Т. Шевченка, Ін-т укр. мови НАН України, Фонд гум. розвитку «Collegium».* – К., 1998. – Т. 3: *Національні мови і культури в їх специфікації та взаємодії.* – С. 117-120.

Чемеркін С. Публіцистичний стиль української мови в Інтернеті: диференційні ознаки / С. Чемеркін // *Українознавство: Науковий громадсько-політичний, культурно-мистецький, релігійно-філософський, педагогічний журнал.* – 2008. – № 4. – С. 220-224.

Чорненський Я. Стилі сучасної української мови / Я. Чорненський, Г. Матвій // *Українська мова та література: Всеукраїнська газета для вчителів.* – 2009. – № 40. – С. 15-21.

Шаркань В. Формування наукового стилю нової української літературної мови в підросійській Україні / В. Шаркань // *Українська мова: науково-теорет. журн.* – 2013. – № 2. – С. 100-118.

Словники

Бибик С. П., Єрмоленко С. Я., Пустовіт Л. О. Словник епітетів української мови / С.П.Бибик, С.Я.Єрмоленко, Л.О.Пустовіт / НАН України. Інститут Української мови. – К.: Довіра, 1998. – 431 с.

Головащук С.І., Словник-довідник з українського літературного слововживання / С.І.Головащук. – К.: Наукова думка, 2010. – 432 с.

- Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З.* Словник-довідник з культури української мови / Д.Гринчишин, А.Капелюшний, О.Сербенська, З.Терлак. – Львів: Фенікс, 1996. – 368 с.
- Єрмоленко С. Я., Єрмоленко В.І., Бибик С.П.* Новий словник епітетів української мови / С.Я.Єрмоленко, В.І.Єрмоленко, С.П.Бибик. – К.: Грамота, 2012. – 488 с.
- Караванський С.* Словник рим української мови / С.Караванський. – Львів: БАК, 2004 – 1047 с.
- Коломієць М. П., Регушевський Є. С.* Короткий словник перифраз / За ред. М. М. Пилинського / М.П.Коломієць, Є.С.Регушевський. – К.: Радянська школа, 1986. – 151 с.
- Огієнко І.* Український стилістичний словник / Огієнко І. – Вінніпег, 1978. – 496 с.
- Огієнко І.* Український стилістичний словник / Огієнко І. – Львів: Друк. НТШ, 1924. – 496 с.
- Сербенська О., Білоус М.* Екологія українського слова: Практичний словник-довідник / О.Сербенська, М.Білоус. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 68 с.
- Словник українських рим / АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; уклад. А. А. Бурячок. І. І. Гурін.* – К.: Наукова думка, 1979.
- Ставицька Л.* Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми / Л.Ставицька. – К.: Критика, 2008.
- Тихий О.* Словник мовних покручів / О.Тихий. – Донецьк: Товариство ім. Олекси Тихого, 2009. – 108 с.

ОНОМАСТИКА. ТИПОЛОГІЯ ОНІМІВ

1. ПРОПРІАЛЬНА ТА АПЕЛЯТИВНА ЛЕКСИКА. КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ. ОНІМНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

1.1. Проблема семантики та етимології онімів.

1.2. Напрями ономастичних досліджень:

- типологічна ономастика;
- когнітивна ономастика;
- історична ономастика;
- літературно-художня (поетична) ономастика.

2. ТИПОЛОГІЯ ВЛАСНИХ НАЗВ.

2.1. Топоніміка (назви географічних об'єктів):

- гідроніми (назви водних об'єктів):
 - пелагоніми (назви морів);
 - лімноніми (назви озер);
 - потамоніми (назви річок);
 - гелоніми (назви боліт);
- ороніми (назви гірських масивів та височин);
- хороніми (назви територій та частин світу);
- ойконіми (назви населених пунктів):
 - астіоніми (назви міст);
 - урбаноніми (назви міських вулиць, площ та майданів);
 - годоніми (назви вулиць);
 - агороніми (назви площ та майданів);
- макротопоніми (назви великих незаселених об'єктів);
- мікротопоніми (назви об'єктів локального значення);
- дрімоніми (назви лісів);
- дромоніми (назви шляхів сполучення);
- геоніми (назви доріг, проїздів).

2.2. Антропоніміка (власні назви людей):

- офіційна система іменування:
 - особове ім'я;
 - ім'я по батькові;
 - прізвище;
- неофіційна система іменування (прізвиська):
 - індивідуально-характеристичні прізвиська;
 - андроніми / маритоніми (іменування жінки за іменем чи прізвищем її чоловіка);
 - патроніми (власна назва сина чи дочки, утворена від батькового найменування);
 - матронім / метронім (власна назва сина чи дочки за найменуванням матері);
- мистецько-образна та публічна антропонімія:
 - псевдоніми (фіктивні імена людей, що їх використовують замість офіційних (даних при народженні) у тій чи іншій публічній діяльності);
 - автоніми (справжні імена авторів, що ховаються за псевдонімами);

- алоніми (ім'я іншої реальної особи, яке використовує автор замість власного імені при зазначенні авторства твору)⁴
 - астроніми (різновид псевдоніма, позначення імені автора друкарськими знаками (зірочками) – ***);
 - геоніми (різновид псевдоніма, створений на основі географічної назви);
 - гетероніми (ім'я, яке використовує автор для частини своїх творів, на відміну від інших, що підписані власним ім'ям або іншим гетеронімом);
 - криптоніми (приховане ім'я, що не дає можливості ідентифікувати автора тексту);
 - нік-нейми (мережеві імена користувачів);
 - літературно-художні антропоніми:
 - нейтрально-номінативні;
 - дейктичні;
 - характеристичні;
 - ідеологічні.
- 2.3. Етніміка (назви народів та етносів):
- екзоніми (етнонім, який місцеве населення чи етнос не використовує як самоназву, але яким послуговуються зовнішні спільноти на позначення цього етносу);
 - ендоніми (назва географічного об'єкта мовою, якою спілкуються на території, де розташований цей об'єкт).
- 2.4. Космоніміка (назви зон космічного простору).
- 2.5. Астроніміка (назви космічних об'єктів та окремих небесних світил).
- 2.6. Зооніміка (власні назви та клички тварин).
- 2.7. Фітоніміка (індивідуальні назви окремих рослин).
- 2.8. Хрематоніміка (власні імена предметів матеріальної та духовної культури).
- 2.9. Хрононіміка (назви часових проміжків та періодів історії).
- 2.10. Теоніміка (власні назви богів та божеств).
- 2.11. Міфоніміка (власні назви казкових та міфічних істот).
- 2.12. Карабоніміка / наутоніміка / кароніміка (власні назви суден та кораблів).
- 2.13. Ергоніміка (власні назви ділових об'єднань людей чи корпорацій):
- ергоніми (назви установ, товариств, організацій);
 - емпороніми (назви магазинів);
 - фірмоніми (назви фірм та підприємств).
- 2.14. Прагматоніміка (найменування товарів).

Практичні завдання

Завдання І. Користуючись «Етимологічним словником літописних назв Південної Русі» (1985), з'ясуйте походження архаїчних міських назв (ойконімів) України; порівняйте сучасну і давню мовну форму топонімів, проаналізуйте структурно-фонетичні зміни у словах, якщо такі мають місце.

Бібрка (1211), Богуслав (1195), Буськ (1097), Бахмач (1147), Броди (1084), Белз (1030), Володимир-Волинський (988), Вишгород (946), Галич (1144), Глухів (1152), Городок (1213), Дорогобуж (1084), Дубно (1100), Дубровиця (1183), Жидачів (1164), Ізяслав (1240), Кам'янець-Подільський (1210), Канів (1144), Коломия (1240), Корець (1151), Коростень (945), Корсунь-Шевченківський (1172), Кременець (1226), Київ, Лубни (1096), Луцьк (1085), Львів (1259), Любомль (1287), Любеч (907), Меджибіж (1146), Новгород-Сіверський (1096), Овруч (976), Острог (1100), Пересопниця (1149), Переяслав-Хмельницький (907), Пирятин (1154), Плісесько (1188), Полтава (1174), Путивль (1146),

Ромни (1096), Сосниця (1234), Терехівля (1097), Тисмениця (1144), Турійськ (1097), Тлумач (1213), Устилуг (1150), Чернігів (907), Чорнобиль (1193), Чорторійськ (1100), Шумськ (1149).

Завдання II. *Користуючись словниками топонімів, з'ясуйте походження назв населених пунктів Львівської області.*

Белз (1030), Бібрка (1211), Бориня (1552), Борислав (1387), Броди (1096), Брюховичі (1440), Буськ (1097), Великий Любін (1241), Великі Мости (1472), Верхнє Синьовидне (1561), Винники (1352), Гірник (1954), Глиняни (1379), Гніздичів (1646), Городок (1213), Дашава (1448), Добромиль (1374), Добротвір (1951), Дрогобич (1238), Дубляни (1468), Жвирка (1884), Жидачів (1164), Жовква (1597), Журавне (1435), Звенигород (1086), Золочів (1442), Кам'янка-Бузька (1406), Комарно (1471), Краковець (1320), Красне (1476), Куликів (1399), Лопатин (1366), Львів (1256), Магерів (1591), Меденичі (1395), Миколаїв (1570), Моршин (1482), Мостиська (1392), Немирів (1580), Нижанковичі (1408), Новий Калинів (1951), Новий Розділ (1953), Новий Яричів (1370), Новояворівськ (1965), Олесько (1327), Перемишляни (1473), Пустомити (1441), Рава-Руська (1455), Радехів (1493), Рудки (1472), Рудне (1395), Самбір (1241), Сколе (1397), Славське (1483), Сокаль (1377), Соснівка (1955), Стара Сіль (1255), Старий Розділ (1569), Старий Самбір (1199), Стебник (1433), Стрий (1385), Судова Вишня (1230), Трускавець (1462), Турка (1431), Угнів (1360), Хирів (1374), Ходорів (1394), Червоноград (1692), Шкло (1456), Щирець (1113), Яворів (1408).

Завдання III. *Пояснити етимологію назв українських етнокультурних та історичних регіонів та локалізувати їх географічно.*

Берестейщина, Бессарабія, Бойківщина, Брацлавщина, Буджак, Буковина, Великий Луг, Волинь, Волощина, Галичина, Гуцульщина, Дике Поле, Донщина (Донеччина), Жовтий Клин, Закарпаття, Закерзоння, Запорожжя, Західне Полісся, Зелений Клин, Київщина, Крим, Кубань (Малиновий Клин), Курщина, Лемківщина, Лівобережна Україна, Мармарощина, Надбужжя, Наддніпрянщина, Наддністрянщина, Надпоріжжя, Надпруття, Надросся, Надсяння, Надчорномор'я, Новоросія, Опілля, Підляшшя, Поворскля, Погориння, Подесіння, Поділля, Подунав'я, Покуття, Полісся, Полтавщина, Пониззя, Посем'я, Посулля, Правобережна Україна, Приазов'я, Прибужжя, Прикарпаття, Приорілля, Присамар'я, Пряшівщина, Розточчя, Семигороддя (Трансільванія), Сіверщина, Сірий Клин, Сокальщина, Слобожанщина, Стародубщина, Таврія, Холмщина, Червона Русь, Чернігівщина.

Завдання IV. *Користуючись довідковими виданнями, з'ясуйте етимологію сучасних та архаїчних урбанонімів міста Львова та локалізуйте їх топографічно.*

Білогорща, Богданівка, Боднарівка, Високий Замок (Замкова гора, Княжа гора, Будильниця, Бідель, Піскова гора, гора Франца-Йозефа), Вулька, Гицлева гора (гора Страт, гора Справедливості), Голоско, гора Лева (Кальварія, Стефанова гора), гора Святого Яцка, гора Шуманівка, гора Скелька, гора Хом (Хомець), гори Вроновських (Шембека), Замарстинів, Збоїща (Збоїська), Змієва гора (Вовча гора), Знесінські горби (Кам'яні гори), Знесіння, Індія, Кайзервальд (Алембеківська пасіка, Лоншанівка), Каліча гора, Кам'янка (Баторівка), Кастелівка, Клепарів, Козельники, копець Люблінської унії, Кортумова гора, Кривчиці, Кульпарків, Левандівка, Лиса гора, Лисиничі, Личаків, Майорівка (Масрівка), Медова печера (Медунка), Новий Львів (Красучин, Кратерівка), Новий світ (Байки, На Байках), Пасіки, Пелчинська гора (Познанська гора), Персенківка (Коснерівка), Пирогівка, Підзамче (Гаврилівка, Габриєлівка), Погулянка, Професорська

колонія, Ринок, Рясне, Святоюрська гора, Сигнівка, Сихів, Скнилівка, Снопків (Гібувка), Старе місто, Старий Ринок, Цетнерівка, Цитадель (Турецькі шанці), Чотові скелі, Шевченківський гай, Ялівець (Машів).

Завдання V. Прив'язати запропоновані архаїчні ойконіми до сучасних назв населених пунктів України, пояснити, якщо це можливо, їхню етимологію та причини переходу до пасивного уживання.

Ак-Мечеть, Алі-Агак, Бахмут, Бірзула, Вашина, Вишня, Волове, Володимир, Ворошиловград, Ворошиловськ, Вручій, Гезлев (Козлов), Генічі (Єнічі), Готвальд, Гродівський Рудник, Димошин, Єзупіль, Єлисаветград, Жаб'є, Жданов, Житомиль, Звягель, Івана-Франка, Іскоростень, Кам'янка-на-Дніпрі, Кам'янка-Струмилова, Кам'янське, Карло-Лібкнехтівськ, Катеринодон, Катеринослав, Катик, Кафа, Кірове, Комунарськ, Корсунь, Корчев, Костянтиноград, Криндачівка, Кристопіль, Курман-Кемельчі, Кутур-Огли, Лиман, Лтава, Мала Знам'янка, Маріамполь, Микгород, Микитин Ріг, Мито, Мункач, Нестервар, Нестерів, Новий Донбас, Новий Кодак, Ново-Ногайськ, Новоросійськ, Ногайськ, Олександрівка, Олексіївка, Олешки, Осипенко, Павловськ, Перекоп, Переяслав, Погонич, Постишеве, Проскурів, Севлюш, Січеслав, Сновськ, Сольва, Сталіно, Станіслав (Станіславів), Старе Місто, Сурож, Таранівка, Тор, Удечів (Зудачів), Угочей, Унгвар, Хацапетівка, Хаджибей, Хаджі-Дере, Ходоростав, Холоїв, Хутір Михайлівський, Червоноармійськ, Щербинівка, Юзівка, Юр'єв (Гюргев), Янів.

Завдання VI. Серед запропонованих версій походження українських географічних назв виокремити науково вмотивовані та т. зв. народні етимологеми (псевдоетимології). Відповідь обґрунтувати.

ВОЛИНЬ тер.

1. Похідне від слов'янського апелятива «воль»; дослівно – «Волова країна».
2. Похідне від гідроніма Велія (Вілія) – лівої притоки Горині.
3. Похідне від литовського «uola» – «скеля».
4. Субстантивованій посесив на *-j(ь) від слов'янського антропоніма Велин (Велинь).
5. Семантичне утворення від ойконіма Велинь (Волинь) – племінного центру дулібів (волинян).
6. Похідне від слов'янського кореня «вол» (наприклад, у складі слів «воло», «волдир»); дослівно – «Горбкувата країна».
7. Похідне від праслов'янського кореня «вол/вел/въл» – «мокрый, вологий»; дослівно – «заболочений край».

ВОРСКЛА р.

1. Результат лексико-синтаксичного зрощення російського слова «вор» – «зłodій» та «скло». За легендою, напередодні Полтавської битви у річці втопилася лінза від підзорної труби Петра I.
2. Результат лексико-синтаксичного зрощення праслов'янського слова «вор» – «огорожа, дерев'яне укріплення» та етноніма «сколоти». Дослівно – «прикордонне укріплення сколотів».
3. Результат лексико-синтаксичного зрощення прийменникової форми «в розколли», що вказує на особливості гідроландшафту – «ріка, що протікає в ущелині».
4. Похідне від слов'янської основи ворчати/воркати.
5. Фонетично трансформоване зрощення скіфо-сарматських (іранських) субстратних елементів «орс» – «білий» та «кула» – «річка». Дослівно – «біла ріка».
6. Фонетично трансформоване зрощення іранського (сарматського) етноніма «аорс» та слова тюркського походження кол/кул – ріка. Дослівно – «ріка аорсів».

ГАЛИЧ м.

1. Субстантивований посесив на *-j(ь) від слов'янського антропоніма Галиця.
2. Субстантивований посесив на *-j(ь) від апелятива «галиця» (галка), про що свідчить геральдика міста, основним компонентом якої є зображення галки.
3. Похідне від слов'янської основи «гала» – «гора», що характеризує особливості міського ландшафту.
4. Похідне від литовського «galas» – «кінець, вершина».
5. Похідне від готського «hallus» – «скелі».
6. Похідне від слов'янського «голь» – «голий».
7. Похідне від кельтського «hal» – «сіль».
8. Похідне від слов'янського «галява» – «прогалина у лісі» чи польського «hala» – «голе місто».
9. Похідне від етнонімів «гали», «галати».

ХАРКІВ м.

1. Субстантивований посесив від антропоніма Харко (демінутив від Харитон) – засновника поселення Харків хутір (II пол. XVI ст.).
2. Фонетично трансформований субстантивований посесив від імені козака Івана Каркача (Харкача) – одного з перших осадчих майбутнього міста (I пол. XVII ст.).
3. Фонетично трансформований субстантивований посесив від гунського імені Харьха – сестри Атілли (I пол. V ст.).
4. Семантичне утворення від гідроніма Харків, що в свою чергу походить від тюркського «хар-кобе» – «мілка річка».
5. Фонетично трансформована назва половецького міста Шарукань (Харукань), що походить від імені половецького хана Шарукана (Шару-хана); дослівно – «місто Шарукана» (X-XI ст.).
6. Від назви половецького поселення Шарукань, утвореного семантичним способом від слів «шару» – «пастух» та «кань» – «стоянка». Дослівно – «стоянка пастухів».

Завдання VII. Користуючись спеціалізованими науковими виданнями, з'ясуйте етимологію праслов'янських гідронімів басейну Західного Бугу та реконструйте давні апелятиви, від яких вони були утворені.

Белзець, Бистряк, Болотня, Буг, Гапа, Думна, Луга, Молдова, Неретва, Полтва, Рата, Рокитна, Рудна, Рудка, Свинорийка, Свиня, Скварява, Солокія, Солотвина, Стрипа, Топкий.

Завдання VIII. Укладіть міні-словники мікротопонімів та ергонімів вашого населеного пункту, поясніть етимологію цих назв.

Завдання IX. Прив'язати запропоновані псевдоніми до реальних прізвищ українських письменників; якщо це можливо, пояснити мотивацію вибору творчого псевдоніма.

Амвросій Могила, Василь Барка, Василь Семенів, Василь Чайченко, Граб, Григорій Квітка-Основ'яненко, Григорій Косинка, Далібор, Дармограй, Джеджалик, Дідусь Кенір, Єремія Галка, Журба, Іван Багрянний, Іван Білик, Іван Карпенко-Карий, Іван Нечуй-Левицький, Леся Українка, Лія Шева, Люко Дашвар, Малий Мирон, Марко Вовчок, Микола Садовський, Микола Трублаїні, Микола Хвильовий, Ніна Ворон, Один із русичів м. Львова, Олег Ольжич, Олександр Олесь, Олена Вербна, Остап Вишня, П. Грунський, П. Чечвянський, Панас Мирний, Панас Саксаганський, Полтавець, Руслан, Самовидець, Сивенький, Степан Васильченко, Теофіл Ортолог, Українець, Юрій Клен.

Завдання X. Користуючись «Словником сучасних українських прізвищ» Ю.Редька, поясніть етимологію прізвищ студентів вашої групи та походження власного прізвища. У разі відсутності прізвищ у реєстрі Словника, запропонуйте власне етимологічне пояснення.

Завдання XI. Здійсніть генеалогічне дослідження історії свого роду та поясніть етимологію прізвищ, що побутують у різних його відгалуженнях.

Завдання XII. Користуючись «Словником власних імен людей», поясніть етимологію імен студентів вашої групи та походження власного імені. Згрупуйте імена у групи за походженням (власне слов'янські, українські, романські (латинські), старогрецькі, гебрайські, скандинавські, західноєвропейські, екзотичні та ін.).

Рекомендована література

Основна

Бучко Г., Бучко Д. Історична та сучасна українська ономастика: Вибрані праці / Г.Бучко, Д. Бучко. – Чернівці: Букрек, 2013. – 456 с.

Карпенко О.Ю. Когнітивна ономастика: Навч. посіб. / О.Ю. Карпенко. – Одеса: Фенікс, 2010. – 156 с.

Масенко Л.Т. Українські імена і прізвища / Л.Т.Масенко – К.: Знання, 1990. – 48 с.

Скляренко О.М., Скляренко О.М. Типологічна ономастика: У 5 т. / О.М.Скляренко, О.М.Скляренко. – Кн. 1.: Лексико-семантичні особливості онімного простору. – Одеса: Астропринт, 2012. – 413 с.

Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К.Мойсієнко, О.В.Бас-Кононенко, В.В.Берковець та ін.; за ред. А.К.Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Знання, 2013. – С. 158-185.

Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови / М.М.Торчинський. – Хмельницький: Авіст, 2008. – 548 с.

Торчинський М.М. Структура онімного простору української мови. Ч. 2: Функціонування власних назв / М.М.Торчинський. – [Б. м.]: [б.в.], 2009. – 374 с.

Торчинський М.М. Українська ономастика: навч. посіб. / М.М. Торчинський. – К.: Міленіум, 2010. – 238 с.

Худащ М. Л. З історії української антропонімії / М.Л.Худащ. – К.: Наукова думка, 1977. – 236 с.

Додаткова

Белей Л.О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX-XX ст. / Л.О.Белей. – Ужгород [б.в.], 1995. – 120 с.

Белей Л.О. Українська літературно-художня антропонімія кінця XVIII-XX ст.: Автореф. дис. ... доктора філол. наук / Л.О.Белей. – Ужгород, 1997. – 48 с.

Белей Л.О. Нова українська літературно-художня антропонімія: Проблеми теорії та історії / Л.О.Белей. – Ужгород: Інватор, 2002. – 175 с.

Белей О.О. Сучасна українська ергонімія: Власні назви підприємств Закарпаття. – Ужгород [б.в.], 1999. – 111 с.

Бучко Д.Г. Походження назв населених пунктів Покуття / Д.Г.Бучко. – Львів: Світ, 1990. – 143 с.

Верещагіна Н. Дискурс власного імені в контексті культури / Н.Верещагіна // Історико-літературний журнал. – Одеса: Астропринт, 2004. – № 10. – С. 178-183.

Вербич С. Українська ономастика: перспективи розвитку / С. Вербич // Українська мова. – 2010. – № 3. – С. 73-81.

Горпинич В.О. Нариси з пропріальної та апелятивної словотвірної дериватології / В.О. Горпинич. – Дніпропетровськ: Нова ідеологія, 2012. – 210 с.

Гудманян А. Чужомовна пропріальна лексика у фонографічній системі української мови: У 3 кн. / А.Гудманян. – Кн. 1. Теоретичні аспекти. – Ужгород [б.в.], 1999. – 482 с.; Кн. 2. Орфографічні правила передачі. – Ужгород: Ліра, 1999. – 558 с.; Кн. 3. Словники української передачі англійських і німецьких власних назв – Ужгород [б.в.], 1999. – 503 с.

Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців 14-17 ст. / М.О.Демчук. – К.: Наукова думка, 1988. – 170 с.

Желізняк І.М. Про деякі лінгвістичні ознаки власних назв / І. М. Желізняк // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 13-18.

Калінкін В.М. Онімний простір та поетонімосфера: загальне і специфічне в обсязі й змісті / В.М.Калінкін // Наукові записки Тернопільського держ.ун-ту. Серія: Мовознавство. – Ч. 1 (9). Ономастика. – Тернопіль: ТДПУ, 2003. – С. 24-27.

- Калінкін В.М.* Теоретичні основи поетичної ономастики: Автореф. дис. ... доктора філол. наук / В.М.Калінкін. – К., 2000. – 35 с.
- Капелюшний В.* Замасковані імена: псевдоніми і криптоніми та проблема атрибуції авторства в історіографії українських національно-визвольних змагань 1917-21 рр. / В.Капелюшний. – К.: Нора-Прінт, 2001. – 103 с.
- Карпенко О.Ю.* Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв: Автореф. дис. ... доктора філол. наук : 10.02.15 / О.Ю.Карпенко. – Одеса, 2006. – 33 с.
- Карпенко О.Ю.* Концептуалізація власних назв у художньому творі / О.Ю.Карпенко // Записки з ономастики. – Одеса: Астропринт, 2002. – Вип. 6. – С. 80-88.
- Карпенко О.Ю.* Особові імена як концепти та форми їх профілювання / О.Ю.Карпенко // Наукові записки Тернопільського держ.ун-ту. Серія: Мовознавство, ч. 1 (9). Ономастика. – Тернопіль: ТДПУ, 2003. – С.27-34.
- Карпенко О.Ю.* Про літературну ономастику та її функціональне навантаження О.Ю.Карпенко // Записки з ономастики. – Одеса: Астропринт, 2000. – Вип. 4. – С. 68-74.
- Карпенко Ю.О.* Теоретичні засади розмежування власних і загальних назв / Ю.О.Карпенко // Мовознавство. – 1975. – № 4. – С. 46-50.
- Карпенко Ю.О.* Топонімічна система і системність топонімії / Ю.О.Карпенко // Повідомлення Української ономастичної комісії. – К.: Наук. думка, 1967. – Вип. 2. – С. 3-12.
- Керста Р.Й.* Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування / Р.Й.Керста. – К.: Наукова думка, 1984. – 152 с.
- Красовський І.* Прізвища галицьких лемків у XVIII ст. / І.Красовський. – Львів: Край, 1993. – 196 с.
- Критенко А.П.* До теорії власних назв / А.П.Критенко // Ономастика. – К., 1966. – С. 16-28.
- Купчинський О.А.* Найдавніші слов'янські топоніми України як джерело історико-географічних досліджень: Географічні назви на –ичі / О.А.Купчинський. – К.: Наук. думка, 1981. – 251 с.
- Кутуза Н.В.* Структурно-семантичні моделі ергонімів (на матеріалі ергонімікону м. Одеси). Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Н.В.Кутуза – Одеса, 2003. – 18 с.
- Лукаш Г.П.* Актуальні питання української конотоніміки / Г. П. Лукаш. – Донецьк: Промінь, 2011. – 448 с.
- Медвідь-Пахомова С.М.* Еволюція антропонімічних формул у слов'янських мовах / С.М.Медвідь-Пахомова. – Ужгород: Ліра, 1999. – 247 с.
- Німчук В.В.* Українська ономастична термінологія / В.В.Німчук // Повідомлення Української ономастичної комісії. – К.: Наук. думка, 1966. – Вип. 1. – С. 24-43.
- Німчук В.* Про українську псевдонімію та криптонімію / В.Німчук // Українська мова. – 2002. – № 2. – С. 30-58.
- Отін Є.С.* Гідроніми Східної України / Є.С.Отін. – К.-Донецьк: Вища школа, 1977. – 156 с.
- Отін Є.С.* Різні типи паронімічного вирівнювання слів в апелятивній та ономастичній лексичі / Є.С.Отін // Е.С.Отін. Избранные работы. – Донецьк: Донеччина, 1997. – С. 133-149.
- Падалка Р.М.* Динаміка прізвищ Донецької Слов'янщини: монографія та словник / Р.М.Падалка; за ред. д-ра філол. наук, проф. В.О. Горпинича. – К.-Донецьк: Вид-во АН вищої освіти України, 2010. – 276 с.
- Пахомова С.М.* Ім'я по батькові в історичному аспекті / С.М.Пахомова // Студії з ономастики та етимології. – К.: Довіра, 2009. – С.139 – 145.
- Редько Ю.К.* Сучасні українські прізвища / Ю.К.Редько. – К.: Наук. думка, 1966. – 214 с.
- Сеник Г.В.* Особливості мовлення як джерело створення прізвиськ / Г.В.Сеник // Записки з ономастики. – Одеса: Астропринт, 2000. – Вип. 4. – С. 30-36.
- Стишов О.* Семантична модифікація власних назв / О.Стишов // Українська мова. – 2005. – № 2. – С. 88-97.
- Стрижак О.С.* Етнонімія Геродотової Скіфії / О.С.Стрижак. – К.: Наук.думка, 1988. – 221 с.
- Торчинський М.М.* Ономастичні студії в Україні (дисертаційні дослідження, захищені у другій половині XX - на початку XXI століть) / М.М. Торчинський. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – 123 с.
- Торчинський М.М.* Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01 / М.М. Торчинський. – К., 2010. – 35 с.
- Трубачев О.Н.* Названия рек Правобережной Украины / О.Н.Трубачёв. – М.: Наука, 1968. – 289 с.
- Українська ономастика: бібліографічний покажчик / уклад.: С. О. Вербич та ін.; відп. ред. С. О. Вербич].* – К.: [б. в.], 2013. – 364 с.
- Фаріон І.Д.* Когнітивно-креативний аспект антропонімічної лексики / І.Д.Фаріон // В просторі філології. – Донецьк: Юго-Восток, 2002. – С. 188-198.
- Фаріон І.* Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття: 3 етимологічним словником / І.Фаріон. – Львів: Літопис, 2001. – 370 с.
- Хрустик Н.М.* Прізвиська як вид усної народної творчості / Н.М.Хрустик // Мова та стиль українського фольклору. – К.: ІЗМН, 1996. – С. 80-84.
- Худащ М.Л.* Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів: Утворення від відапелятивних антропонімів / М.Л.Худащ. – Львів: Афіша, 2004. – 536 с.

Худаш М.Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів: Утворення від слов'янських автохтонних відкомпонентних скорочених особових власних імен / М.Л.Худаш. – К.: Наук.думка, 1995. – 362 с.

Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття: Вступ та імена / П.П.Чучка. – Ужгород: УЖДУ, 1970. – 103 с.

Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття / П.П.Чучка. – Ужгород, 2008. – 672 с.

Чучка П.П. Взаємозв'язки антропонімів та зоонімів Закарпаття з гідронімією Карпат / П.П.Чучка // Питання гідроніміки. – К.: Наук.думка, 1971. – С. 81-86.

Чучка П.П. Українські псевдоніми: статус, структура і функції / П.П.Чучка // Наукові записки Кіровоградського держ.пед.ун-ту. – Кіровоград, 2001. – Вип. 37. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – С. 81-82.

Шестакова С.О. Лексико-семантичні інновації у системі сучасної української номінації (на матеріалі ергонімів і прагмонімів). Афтореф. дис. ... канд.філол.наук / С.О.Шестакова. – Харків, 2002. – 15с.

Шульгач В.П. Праслов'янський гідронімний фонд: Фрагмент реконструкції / В.П.Шульгач. – К.: Укр.книга, 1998. – 367 с.

Щербакова Н.В. Псевдоніми сучасних українських митців в аспекті етнокультури / Н.В.Щербакова // Науковий збірник ХНПУ імені Г.С. Сковороди «Лінгвістичні дослідження»: [зб. наук. праць / за заг. ред. проф. Л.А. Лисиченко]. – Вип. 32. – Харків, 2011. – С. 42-47.

Щербакова Н.В. Псевдонім як одиниця вивчення корпусу українських онімів / Н.В.Щербакова // Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць. – Харків: ХНПУ, 2010. – Вип. 30. – С.61-65.

Щербакова Н.В. Реалізація поняття „політкоректність» засобами псевдонімної ономастики / Н.В.Щербакова // Мова. Культура. Взаєморозуміння: Зб. наук. праць. – Дрогобич: Коло, 2012. – Вип. II. – С. 107 – 114.

Словники

Англо-український словник власних назв та імен: близько 3000 слів і словосполучень / уклад. Т. Олійник. – Тернопіль: Підручники & посібники, 2000. – 206 с.

Аркушин Г.Л. Словник варіантів власних імен північно-західної України : А-Я. – Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2009. – 370 с.

Бабич Н.Д., Колесник Н.С., Лук'янюк К.М., Скаб М.В., Редьква Я.П. Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівецьчини). – Чернівці: Букрек, 2002. – 424 с.

Белей Л. Ім'я для дитини в українській родині: Словник-довідник /Ред. С.Рошко. – Ужгород: Просвіта, 1993. – 116 с.

Буркат В. Оригінальні козацькі прізвища / В. П. Буркат. – К.: [б.в.], 2005. – 208 с.

Бурячок А. Правописний словник імен і найпоширеніших прізвищ / А. А. Бурячок – К. : Манускрипт, 1996. – 106 с.

Власні імена людей: Словник-довідник / Уклад. Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К.: Наукова думка, 1986. – 310 с.

Горпинич В.О. Прізвища степової України: Словник: Близько 75 000 слів. – Дніпропетровськ: ДДУ, 2000. – 405 с.

Горпинич В.О., Корнієнко І.А. Прізвища Дніпровського Припоріжжя: словник: Близько 20 000 прізвищ / В. О. Горпинич, І. А. Корнієнко. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 272 с.

Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI—XX ст.) – К.: Наукова думка, 1969. – 559 с.

Еппель В. Нові матеріали до словника українських псевдонімів / Київський національний університет будівництва і архітектури. – Київ, 1999.

Комаров Б. Матеріали до словника псевдонімів та криптонімів українських авторів. Головним чином за рукописними матеріалами М.Комарова. – Одеса, 1928.

Левчук Т. Довідник німецькомовних власних імен (Близько 5 тисяч слів) / Т. Лещук. – Львів: Українська Асоціація творчої інтелігенції «Світ культури» : Товариство української мови ім. Тараса Шевченка «Просвіта», 1993. – 159 с.

Новикова Ю.М. Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини / Ю.М. Новикова ; заг. керівництво та наук. ред. Т. Ю. Ковалевська – Донецьк : Вебер (Донецька філія), 2007. – 996 с.

Регушевський Є.С., Регушевська А.І., Усейнов С.М. Кримськотатарські чоловічі імена та по батькові. Кримськотатарсько-український правописний словник. – Сімферополь: Доля, 2007. – 136 с.

Редько Ю. Довідник українських прізвищ / За ред. І.Варченка. – К.: Радянська школа, 1969.

Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: У 2-х тт. – Львів, 2007.

Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська / Авт.-упоряд. Т. С. Пристайко; заг. ред. Т. С. Пристайко. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – 500 с.

Російсько-український словник: Прізвища, Імена, Імена по батькові; Облaсті; Райони; Міста; Селища міського типу; Села / Упоряд. З. Г. Рикова, Н. В. Щеголівська. – Харків: РПВ «Оригінал», 1997. – 304 с.

- Словник власних імен людей: Українсько-російський і російсько-український.* – Запоріжжя: Видавель, 1996. – 144 с.
- Словник прізвиськ північно-західної України: У 3-х т. / Упорядник Г. Л. Аркушин.- Луцьк: РВВ «Вежа» Волин, нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009 – 412, 456, 364 с.*
- Софінська І.* Ілюстрований словник імен. – Львів: Каменяр, 2008. – 240 с.
- Трійняк І. І.* Словник українських імен. – К.: Довіра, 2005.
- Гулуб О.* Словник псевдонімів українських письменників: Матеріали. – Київ, 1928.
- Українсько-російський і російсько-український словник власних імен людей / Укл. Н. П. Дзятківська, С. П. Левченко, Л. Г. Скрипник ; за ред. чл.-кор. АН УРСР І. М. Кириченка. – К. : Вид-во Акад. наук УРСР, 1954. –56 с.*
- Фаріон І.* Етимологічний словник прізвищевих назв // Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини кін. XIII – поч. XIX ст. (з етимологічним словником). – Львів: Літопис, 2001. – С. 133-323.
- Чабаненко В.* Прізвиська Нижньої Наддніпряниці: (Словник): У 2-х кн. / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: Запорізький національний ун-т. Кафедра загального і слов'янського мовознавства, 2005. – 262; 493 с.
- Чучка П. П.* Прізвиська закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. – Львів: Світ, 2005. – 705 с.
- Чучка П. П.* Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. – Ужгород: Ліра, 2011. – 428 с.
- Шульська Н.* Словник прізвиськ жителів межиріччя Стиру та Горині. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. – 164 с.
- Бабічева О.Л.* Інверсійний словник мікротопонімів Чернігівсько-Сумського Полісся. – К.: [б.в.], 2005. – 102 с.
- Бучко Д.* Інверсійний словник ойконімів України. – Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2001. – 328 s.
- Горпинич В. О.* Словник відтопонімичних прикметників і назв жителів України: У 2 т. – Кіровоград, 1994. – Т. 1. – 160 с. (15000 слів)
- Горпинич В.О.* Словник відтопонімичних прикметників і назв жителів України (ойконіми, ад'єкtonіми, катойконіми). – Дніпропетровськ: ДНУ, 2000. – 370 с
- Горпинич В.О.* Словник географічних назв України (топоніми та відтопонімні прикметники). – К.: Довіра, 2001. – 528 с.
- Громко Т. В., Лучик В. В., Поляруш Т. І.* Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. – Київ-Кіровоград, 1999. – 224 с.
- Дергач Д.* Словник онімів українських мас-медіа. – К.: ВПЦ Київський університет, 2009. – 175 с.
- Довідник ергонімів (назв установ та організацій у сфері соціально-побутового обслуговування м. Луганська) / Уклад. А. С. Зеленько, Н. М. Лесовець. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 100 с.*
- Дорош М.Н.* Топонімичний довідник Хмельницького району. – Вінниця: Універсум-Вінниця, 2001. – 67 с.
- Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / АН УРСР. Інститут мовознавства імені О. О. Потебні; Уклад. І. М. Железняк та ін. – К.: Наукова думка, 1985. – 254 с.*
- Кара-Моско А.С., Токарський М.К.* Російсько-український словник географічних назв. – К.: Радянська школа, 1953. – 248 с. + 536 с.
- Карпенко Ю.* Топонімія Буковини. – К. : Наукова думка, 1973. – 238 с.
- Каталог річок України / Уклад. Г. І. Швець, Н. І. Дрозд, С. П. Левченко. – Київ, 1957. – 192 с.*
- Князьков Ю.П.* Запорізька область: історико-географічний і топонімичний словник. – Запоріжжя: Запорізьке наукове товариство ім. Я.Новицького, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України. Запорізьке відділення, 2004. – Вип. 1: Василівський, Вільнянський, Гуляйпільський, Запорізький, Новомиколаївський райони. – [Б. м.]: [б.в.], 2004. – 338 с
- Костриця М.Ю., Кондратюк Р.Ю.* Історико-географічний словник Житомирщини: У 3 т. – Житомир : Інститут історії НАН України, Інститут географії НАН України, Всеукраїнська спілка краєзнавців, Українське географічне товариство, Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині, 2002. – Т. 1: Абрамок-Йосипівка. – Житомир: [б.в.], 2002. – 128 с.
- Крижанівська О.І.* Інверсійний словник ойконімів України. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2001. – 218 с.
- Кругляк Ю. М.* Ім'я вашого міста: Походження назв міст і селищ міського типу Української РСР. – К.: Наукова думка, 1978. – 151 с.
- Пономаренко Л., Різник О.* Київ. Короткий топонімичний довідник. Довідкове видання. – К.: Павлім, 2003. – 124 с.
- Словник гідронімів України / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; уклад. І. М. Железняк, А. П. Корепанова та ін. – К.: Наукова думка, 1979. – 780 с.*

Словник мікрогідронімів України: Волинь, Житомирщина, Запоріжжя, Київщина, Кіровоградщина, Полтавщина, Черкащина: Словник / Ред. О. П. Карпенко, Уклад. І. М. Железняк, О. П. Карпенко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш, О. С. Стрижак, В. П. Шульгач. – К.: Обереги, 2004. – 448 с.

Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель: У 2-х Т. I / Упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 408 с.; Т. 2 : Л-Я / упоряд. Г. Л. Аркушин. – [Б. м.]: [б.в.], 2007. – 536 с.

Тищенко К. М. Іншомовні топоніми України: Етимологічний словник-посібник. – Тернопіль, 2010. – 240 с.

Топонімічний словник Харківщини / Авт.-упоряд. А. М. Перепача, А. П. Ярещенко; ред. Ф. Онацька; Харківська держ. наукова бібліотека ім. В.Г.Короленка, Харківський держ. педагогічний ін-т ім. Г.С.Сковороди. – Харків : [б.в.], 1991. – 117 с.

Торчинська Н.М., Торчинський М.М. Словник власних географічних назв Хмельницької області / Н. М. Торчинська, М. М. Торчинський. – Хмельницький: Авіст, 2008. – 549 с.

Трубачев О.Н. Обратный словарь гидронимов // Названия рек Правобережной Украины. – Москва: Наука, 1968. – 289 с.

Худащ М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів. Утворення від слов'янських автохтонних відкомпозитивних скорочених особових власних імен / НАН України. Інститут народонавства. – К.: Наукова думка, 1995. – 362 с.

Чабаненко В.А. Великий Луг Запорозький: Історико-топонімічний словник. – Запоріжжя: ЗДУ, 1999. – 331 с.

Шульгач В. П. Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник. – К.: Київ, 2001. – 189 с.

Янко М. П. Топонімічний словник України: Словник-довідник. – К.: Знання, 1998. – 432 с.

Янко М. П. Топонімічний словник-довідник Української РСР. – К.: Радянська школа, 1973. – 184 с.

Змістовий модуль II.

ФРАЗЕОЛОГІЯ

ТЕМА 9

ФРАЗЕОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ТИПОЛОГІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

1. ФРАЗЕОЛОГІЗМ ЯК МОВНА ОДИНИЦЯ. ВІДМІННІСТЬ ВІД ОДИНИЦЬ ІНШИХ МОВНИХ РІВНІВ.

1.1. Ознаки фразеологізмів:

- семантична цілісність;
- нарізнооформленість;
- фразеологічна відтворюваність;
- постійність компонентного складу та структури;
- метафоричність;
- експресивність.

1.2. Обсяг фразеології. Вузьке і широке трактування фразеологізмів.

1.3. Фразеологічне значення. Системні відношення у фразеології:

- багатозначність фразеологізмів;
- фразеологічні омоніми;
- фразеологічні пароніми;
- фразеологічні синоніми;
- фразеологічні варіанти;
- фразеологічні антоніми.

2. ТИПОЛОГІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ.

2.1. Семантична класифікація.

2.1.1. Ідіоматика. Різновиди ідіом:

- фразеологічні єдності;
- фразеологічні зрощення;
- фразеологічні сполучення;
- фразеологічні вирази;
- фразеологічно суміщені омоніми.

2.1.2. Фраземіка. Різновиди фразем:

- прислів'я;
- приказки;
- крилаті вислови;
- афоризми;
- сентенції;
- максими;
- парадокси;
- літературні цитати⁴
- ремінісценції.

2.2. Генетична класифікація:

- пареміологічні утворення (народна фразеологія);
- професійна фразеологія;
- жартівливо-анекдотична фразеологія;

- біблійна термінологія;
 - антична фразеологія;
 - авторська фразеологія;
 - іншомовна фразеологія.
- 2.3. Функціональна класифікація:
- фразеологічні метафори народного характеру;
 - фразеологічні метафори літературного характеру;
 - фразеологічні образні узагальнення народного характеру;
 - фразеологічні образні узагальнення літературного характеру;
 - специфічно жанрова фразеологія.
- 2.4. Структурна класифікація:
- фразеологізми-слова;
 - фразеологізми-словосполучення;
 - фразеологізми-речення;
 - фразеологізми ускладненого синтаксичного типу.
- 3. ДЖЕРЕЛА ТА МЕХАНІЗМИ ФРАЗЕОЛОГІЗАЦІЇ.**
- 3.1. Метафоризація та метонімізація вільних народно-розмовних словосполучень:
- виробничо-ремісницька фразеологія (ткацька, прядильна, кравецька, ковальська, гончарська, мисливська, рибальська);
 - сільськогосподарсько-трудова фразеологія;
 - театральна-музична фразеологія;
 - військова фразеологія;
 - картярсько-ігрова фразеологія;
 - звичаєво-обрядова фразеологія;
 - сакральна-магічна фразеологія;
 - зоологічно-біологічна фразеологія;
 - казкова фразеологія.
- 3.2. Парадоксальні фраземи:
- негація часу;
 - негація схожості;
 - негація процесів;
 - негація станів.
- 3.3. Іншомовні фразеологізми:
- фразеологізми-кальки;
 - нетранслітеровані фразеологізми.
- 3.4. Авторські (персональні) фразеологізми.
- 3.5. Фразеологічні варіанти.
- 3.6. Фразеологічні інновації (трансформовані, модифіковані фразеологізми).
- 4. УКРАЇНСЬКА ФРАЗЕОГРАФІЯ. ТИПОЛОГІЯ СЛОВНИКІВ.**
- 4.1 Семантичні.
- 4.2. Перекладні.
- 4.3. Комбінованого типу.

Практичні завдання

Завдання І. Серед поданих словосполучень виокремити фразеологічні одиниці, пояснити їх значення і можливість уживання у вільних контекстах.

Відкрити (очі, душу, рахунок, візу, магазин, Америку).

Дати (прочухана, кучми, урок, гроші, оголошення, березової каші).

Бити (чолом, джерелом, по руках, на сполох, в серце, в лоб, в груди).
 Взяти (слово, до голови, мішок, на цугундер, участь, кредит).
 Тримати (в тіні, порох сухим, камінь за пазухою, хвіст трубою, слово).
 Легкий (на слово, на гроші, на ноги, на руку, вантаж, на спомин).
 Лізти (зі шкіри, в печінки, в душу, в чужий горох, на мед, у зашморг, поперед
 батька в пекло, у пляшку, у ярмо, у воду).
 Ловити (витрішки, гав, рибку, окунів, мишей, мух, зірки у воді, дурних у решето).
 Набивати (живіт, пельку, оскому, кишеню, ціну, руку, пиху, голову).
 Нести (хрест, ахінею, ярмо, тягар, прапор, ноги, голову).
 Пускати (стріли, на вітер, сльози, по світу, бісики, півня, плітки).
 З'їхати (з глузду, з'їхати з гори, з'їхати з теми, з'їхати вниз).
 Сидіти (на бобах, на пороховій діжці, на сухому, на шії, на двох стільцях, на
 чужому возі, на троні, в запічку, на валізах, каменем, в душі).

Завдання II. Користуючись тлумачним або етимологічним словником, пояснити значення слів, виділених у складі фразеологічних одиниць.

Взяти на **цугундер**, **шпетити** на всю губу, бити **байдики**, **баглаї** напали, гнути **бандигу**, гнути **кирпу**, дати **кучми**, дати **тинфу**, впіймати **облизня**, вскочити в **халепу**, на руку **ковінька**, нема **кебети**, **макітра** не варить, збити з **пантелику**, на один **копил** шитий, точити **ляси**, **ханьки** м'яти, точити **баляндраси**, крутити **веремія**, плести **банелюки**, руки **фертом**, скрутити **карк**, лізти у **ярмо**, топтати **ряст**, **жижки** трясуться, в один **гуж** тягти, взяти в **шори**, гнати в три **вирви**, збитися на **манівці**, як з **дишла** гармата, ні до **сака** ні до **бовта**, знімати з очей **полуду**, є **лій** у голові, зробити з **лемеша** **швайку**, набивати **кендюх**, набивати **капшук**, **блекоти** об'їстися, **лунь** ухопив, **лантух** з маслаками, на одну **понюшку**, порожня **калитка**, **лепта** вдовиці.

Завдання III. З'ясуйте значення та розкласифікуйте подані фразеологізми за ступенем семантичного злиття компонентів.

Упіймати облизня, багато вітру в голові, зігнути в баранячий ріг, блиснути очима, брати в шори, виляти хвостом, звестися на ноги, байдики бити, випивати всю кров, доливати масла до вогню, топтати ряст, притча во язицех, в один гуж тягти, скрутити в баранячий ріг, здобути перемогу, вскочити в халепу, тримати камінь за пазухою, порушити питання, збити з пантелику, дати пораду, ляси точити, вилами по воді писано, взяти слово.

Завдання IV. Дайте граматичну характеристику фразеологізмів, добираючи до них відповідні однослівні синоніми.

Тертий калач, виходити з себе, з ніг валитися, через пень колоду, тільки душа в тілі, корінь зла, слово в слово, не показувати носа, як кіт наплакав, не за горами, як дві каплі води, нечистий на руку, гнути спину, як грім серед ясного неба, кров з молоком, ні пари з вуст, хоч свічки ліпи, у свинячий голос, у сорочці народився, брати ноги на плечі, альфа і омега, тугий на вухо, доки рак свисне, ніг не чути, впасти в око, і кури не клюють, заяча душа, кривити душею, грошовий мішок, по гарячих слідах, хоч проти шерсті гладь, рукою подати, як оселедців у бочці, дамоклів меч, узяти гору.

Завдання V. З'ясуйте значення та джерела поданих фразеологізмів: фольклорні, народно-розмовні, професійні, античні, біблійні, літературні тощо.

Нести свій хрест, брати на буксир, піднести гарбуза, іду на ви, троянський кінь,

п'яте колесо до воза, розрядити атмосферу, або зі щитом, або на щиті, згустити фарби, медові та молочні ріки, бути чи не бути, давати задній хід, передати куті меду, море по коліна, наламати дров, п'ятами наживати, розкрити карти, пасти задніх, душу богові віддати, звести рахунки, давати перцю, два чоботи – пара, за тридев'ять земель, зігнути в дугу, як млин меле, грати першу скрипку, випити чашу до дна, троянди й виноград, як Мамай пройшов, закрутити гайки, відкинути копита, як вареник в маслі, з одного тіста, замести сліди, держати фасон, розводити філософію, найшла коса на камінь, на два фронти, втрачати рівновагу, підливати масла в вогонь, шокова терапія, перезавантажити параметри відносин, міряти на один аршин; багато вітру в голові; забивати баки; зігнути в баранячий ріг; згущувати барви; брати за барки; каїнова печать; блискавки метати; блиснути очима; брати в шори; виляти хвостом; виміняти шило на мило; геркулесова праця; випивати всю кров; як виросте гарбуз на вербі; доливати масла до вогню; мазати медом по губах; дантове пекло; в один гуж тягти; підлатати ніс; скрутити в баранячий ріг.

Завдання VI. Диференціюйте фразеологізми з точки зору їх стилістичного забарвлення на розмовні, нейтральні та книжні.

Трохи не лусне, попасти чорту в зуби, витати на небесах, клеїти дурня, спуститися з неба на землю, потрусити злиднями, яблуко розбрату, сипати солі на рану, задирати носа, на сьомому небі, полічити ребра, канути в Лету, за комір не капає, як раз плюнути, внести свою лепту, як язиком злизало, підводне каміння, мертвий капітал, пожирати очима, носити на руках, язика чесати, наріжний камінь, попасти пальцем в небо, рвати горлянку, пускати коріння, святая святих, ручатися головою, скалити зуби, тішити себе надією, слабкий на утори, на сон грядущий, шкуру драти.

Завдання VII. Оберіть правильне продовження фразем, поясніть їх значення, походження та жанрово-семантичний тип.

1. Не терши, не м'явши, не ... (пити чаю, їсти борщу, їсти калача, гризти сухарі).
2. Тільки той ненависті не знає, хто ... (рано встає, цілий вік нікого не любив, був на коні і під конем, завжди бачить перспективу).
3. Гора з горою не сходиться, а ... (язик до Києва доведе, вовк до лісу тікає, людина з людиною зійдеться, казка скоро мовиться).
4. Працювати не розгинаючи ... (рук, ліктів, спини, шиї, лопати).
5. Грошей мало – не біда, як ... (язик без костей, є лій в голові, п'яте колесо до воза, є друзів череда).
6. Щоб рибу їсти, треба ... (в корчму лізти, в воду лізти, в буцегарню сісти, за стіл сісти, вудку змайструвати).
7. Не краса красить, а ... (розум, слово, слава, діло, руки).
8. Близько лікоть, та ... (не зігнеш, не поцілуєш, не вкусиш, не лизнеш).
9. Діло майстра ... (характеризує, рекламує, величає, показує).
10. Не май сто кіп у полі, май ... (грошей доволі, друзів доволі, дров у лісі, худобу у стайні).
11. Наука в ліс не веде, а ... (з лісу виводить, в школу приводить, додому заводить, в лісі навчає).
12. Печені голуби ... (не вміють літати, не летять до губи, пшоно не клюють, не воркочуть).
13. Хто знання має, той і ... (гроші має, мур ламає, майбутнє планує, книжки читає).
14. Без роботи день ... (секундою стає, хвилиною стає, годиною стає, роком стає).
15. Над друга старого нема ... (в світі нікого, нікого молодого, кращого нікого, надійного нікого).
16. Яке коріння, ... (такий і урожай, такий і сівач, таке й насіння, таке й листя).

17. Потрібен, як зайцеві ... (вуха, язик, кулька, бубен, ручка).
18. Нове життя нового прагне ... (духу, фону, звуку, слова, щастя).
19. Хто рано встає, тому ... (жити легше, Бог дає, карти в руки, море по коліна).
20. Чужими руками ... (юшку сьорбати, калачі крутити, жар загібати, косу розплітати).

Завдання VIII. Пояснити значення та визначити семантичний тип фразеологізмів, до складу яких входить іменник **РУКА**. Утворити фразеологічні гнізда зі стрижневими словами **ОКО, СЕРЦЕ, НОГА, ГОЛОВА, ВУХО**.

Грати в чотири **руки**, подати **руку** допомоги, носити на **руках**, нечистий на **руку**, опускаються **руки**, гріти **руки**, брати голими **руками**, волю дати **рукам**, **руки** розпустити, скласти **руки**, валитися з **рук**, махнути **рукою**, права **рука**, **рука руку** мие, дати **по руках**, своя **рука** – владика, сверблять **руки**, ходити **по руках**, горить **у руках**, кипить **у руках**, іскри з **рук** летять, вдарити об поли **руками**, вдарити **по руках**, **по руках**, чужими **руками** жар загібати, взяти **в руки**, брати зброю **в руки**, ноги **в руки**, тримати себе **в руках**, бруднити **руки**, паскудити **руки**, важка **рука**, легка **рука**, гарячий **на руку**, волохаті **руки**, волосся на **руці** росте, важкий **на руку**, легкий **на руку**, з **рук** валиться, не з **руки**, не **на руку**, вести **за руку**, видерти з **рук**, вибити козири з **рук**, випустити віжки з **рук**, вирватися з **рук**, вислизнути з **рук**, відбитися **від рук**, відмахнутися **рукою**, з **руками** виривати, вкоротити **руки**, **руками** й ногами впіратись, в'язати **руки**, гребти обома **руками**, **руку** на відруб давати, дивитися **в руки** комусь, діло чийхось **рук**, докладати **рук**, вмивати **руки**, **руки** не доходять.

Завдання IX. Подані фразеологізми згрупуйте у синонімічні ряди; визначте гіперсему, поясніть відмінності у значенні, стилістичному навантаженні та сполучуваності фразеологізмів.

Брати близько до серця; клювати носом; птах високого польоту; битися як риба об лід; дати жару; жити розкошуючи; тьма тьмуша; без лою в голові; порожня голова; хоч греблю гати; був кінь, та з'їздився; собаку з'їсти; важливий птах; наживати п'ятами; давати по шапці; дурнів не сіють, не орють, а вони самі родяться; узяти за душу; де тонко, там ще й рветься; не в тім'я битий; жити, лихо покотивши; ноги в руки; без сьомої клепки в голові; по горло; давати хропака; завдати бані; жити не по кишені; давати прикурити; комарика придавити; капустана голова; набитий дурень; кури не клюють; брати за живе; велика цяця; як зірок у небі; був на коні і під конем; дати драла; доконала гнідка дорога нелегка; не всі вдома; всипати гарячих; полатати боки; макітра не варить; як грибів після дощу; на цвіту прибитий; не ликом шитий.

Завдання X. Поясніть значення поданих висловів, підберіть до них фразеологічні антоніми та визначте їх тип (однотипні, заперечні, різноструктурні).

Теліпати язиком, топтати ряст, відкритим текстом, не стулити очей, стріляний горобець, розкидатися словами, невелика цяця, бити себе кулаком в груди, клацати зубами, з живчиком та з перчиком, аж вхопитися за живіт, ламати дрова, аж іскри летять, хилитися від вітру, як з хреста знятий, бідний як церковна миша, ні за холодну воду, як за смертю посилати, за тридев'ять земель, кури не клюють, одним миром мазані, і конем не об'їдеш, як гриби після дощу, битий жак, не ликом шитий, бомки стріляти, повні кишені, серце підказало, гладити за шерстю, нема оливи в голові, зникнути з горизонту, птах високого польоту, остатися з порожніми цеберками, сорока на хвості принесла, бути на коні, запхати за пояс.

Завдання XI. *З'ясуйте значення і походження фразем та визначте їх тип (прислів'я, приказки, крилаті вислови, афоризми, сентенції, максими, парадокси, літературні цитати).*

Борода росте, а голова порожня; від красних слів язик не відсохне; прийшов, побачив, перемиг; золоте руно; або зі щитом, або на щиті; через труднощі до зірок; швидше, вище, сильніше!; почуття повинні переростати в сім'ю, а не в клубок у горлі, який заважає жити; іти на Голгофу; терновий вінок; геркулесові стовпи; гомеричний сміх; дамоклів меч; танталові муки; проходить червоною ниткою; як зіницю ока берегти; гордіїв вузол; перейти рубікон; шалені гроші; гроші не пахнуть; ось де собака зарита; поставити всі крапки над «і»; де згода, там і вигода; як мертвому кадило; як горох при дорозі; підвищувати тон; вивести на орбіту; багатство людини полягає не в тому, що вона має, а в тому, без чого вона не може обійтися; байка байкою, а борщ стигне; учітеся, брати мої, думайте, читайте; хто мови своєї цурається, хай сам себе стидається; святая святих; крокодилові сльози; під лежачий камінь вода не тече; від теплого слова і лід розмерзається; п'яте колесо до воза; іти в ногу; птицю пізнати по пір'ю, а людину – по мові; розбити кайдани; холодна війна; кохання – це оксамитове покривало, воно приховує недосконалість людства; світ ловив мене, та не спіймав; чуття єдиної родини; око за око; лебедина пісня; щастя кожен носить в самому собі; не говори другові того, чого не має знати твій ворог; життя не кінчається смертю, якщо залишається сад; найважча частина шляху – це перший крок.

Завдання XII. *Визначити авторство літературних сентенцій та афоризмів.*

Людина в світ зерно нести повинна, як зерно носить людям колосок; Тарас Шевченко! Досить було однієї людини, щоб урятувати цілу націю; Чого варті наші тамерлани та наполеони без коня? Ми є. Були. І будем ми! Й Вітчизна наша з нами; Світ ловив мене, та не спіймав; Вічна слава безсмертю хоробрих, які кличуть на подвиг живих!; Україна – це море. Воно червоне. Хто сам – потоне, в гурті – переборе; Магнат, як магніт, кожен добре знає: Сей залізо, а той золото притягає; У вбогого трохи є, в жебрака нічого. Понад міру в богача, а досить – ні в кого; Ніяка в світі сила нас не зламає, бо нас коріння наше в землі тримає; Як не буде птахів, то і людське серце стане черствішим; Життя не кінчається смертю, якщо залишається сад; Я знаю: мова мамина – свята, в ній вічний, незнищений дух народу; Найпрекрасніша мати щаслива, найсолодші кохані вуста, найчистіша душа незрадлива, найскладніша людина проста; Поганий той школяр який учителя не переважить; Ми працю любимо, що в творчість перейшла; Знай, що в світі найтяжче – це серце носити студене!; Той, хто зневажливо ставиться до рідної мови, не може й сам викликати поваги до себе; Той, хто по-справжньому любить свою Батьківщину, з усякого погляду справжня людина; Хліб і сіль для друга й брата, а для ката – грім; Учітеся, читайте, і чужому навчаєтесь, й свого не цурайтесь; О мово українська! Хто любить її, той любить мою Україну!; Добру науку приймай, хоч її від простого чуєш; злої ж на ум не бери, хоч би й святий говорив; Можна вибрати друга і по духу брата, та не можна рідну матір вибирати; Праця людини – окраса і слава, праця людини – безсмертя її; Коли не зможу нічим любій вітчизні прислужитись, в усякому разі з усієї сили намагатимусь ніколи ні в чому не шкодити; Мову чудову, глибинне і пружне слово, немов гостру зброю, дав нам народ; Не жди ніколи слушної пори – твоя мовчанка може стать ганьбою!; Де общее добро в упадку, забудь отця, забудь і матку, лети повинність ісправлять; Похибки друзів ми повинні вміти виправляти або зносити, коли вони несерйозні; Не високо мудруй, але твердо держись, а хто правду лама, з тим ти сміло борись!; В обіймах з радістю журба. Одна летить, друга спиня... І йде між ними боротьба, і дужчий хто не знаю я; Хай живе неоднаковість, слава відмінностям!; Лиш мати – вміє жити, аби світитися, немов зоря; Ти приймеш знов життя і так захочеш жити, його

пізнавши глибоко, до дна; Все гине – слава не поляже; Діла добрих оновлюються – діла злих гинуть; Не завидуй багатому: багатий не знає ні приязні, ні любові; І гнів, і муку неозору співаю я в ці дні журби, коли лакеї йдуть угору й мовчать раби; Поезія жити не може на смітнику, а без неї життя злочин; Хай юність догорить – ми віддані життю і нам воздасться в славі; Мужича правда єсть колюча, а панська на всі боки гнуча; Орлині крила маєм за плечима, самі ж кайданами прикуті до землі; Мужність не дається напрокат; Ми смертні. Та знайте: народ не вмира; Якщо ти за все життя не посадив жодного дерева – плати за чисте повітря; Щоб жить – ні в кого права не питаюся. Щоб жить – я всі кайдани розірву; Ліпше вмерти біжучи, ніж жити гниючи.

Завдання XIII. У поданих текстах знайти фразеологізми, визначити їх тип, пояснити їх зміст та мотивацію утворення.

1. [...] Карпо прикинув таке слівце, що батько перестав стругати і почав прислухатись. Він глянув на синів через хворостяну стіну. Сини стояли без діла й балакали, поспиравшись на заступи. Кайдаш скочив з ослона й вибіг з стругом у руці з повітки. Старий Омелько був дуже богомільний, ходив до церкви щонеділі не тільки на службу, а навіть на вечерню, говорив два рази на рік, горнувся до духовенства, любив молитись і постити; він понеділкував і постив дванадцять п'ятниць на рік, перед декотрими празниками. Того дня припадала п'ятниця перед паликопою, котрого народ дуже поважає. Кайдаш не їв од самого ранку; він вірив, що хто буде постить у ту п'ятницю, той не буде в воді потопати.

– А чого це ви поставали, та руки позгортали, та ще й верзете бог зна що? – загомонів Кайдаш до синів. – Чи то можна в таку п'ятницю паскудити язики? Ви знаєте, що хто сьогодні спостить цілий день, той ніколи не потопатиме в воді і не вмере наглою смертю.

– В Семигорах нема де і втопиться, бо в ставках старій жабі по коліна, – сказав Карпо.

– Говори, дурню! Нема де втопиться. Як бог дасть, то і в калюжі втопишся, – сказав батько.

– Хіба з корчми йдучи... – сердито сказав Карпо і тим натякнув батькові, що батько любить часто ходити до корчми.

– Ти, Карпе, ніколи не вдержиш язика! Все допікаєш мені гіркими словами...

Кайдаш плюнув і знов пішов у повітку стругать вісь. Хлопці трохи помовчали, але перегода знов почали балакати спершу тихо, а далі все голосніше, а потім зовсім голосно (Іван Нечуй-Левицький).

2. На другий день уже було відомо, що чортяка мене не вхопить, бо я вночі ні разу не бухикнув. Тому дід зауважив, що я одчайдух і весь удався в нього, а мати сказала, що – в оглашенного. Після цього ми з дідом перезирнулися, усміхнулися, мати посварилась на мене бровами і кулаком, а бабуня вирішила повести свого безклепкого внука до церкви. Там я мав і покаятись, і набратися розуму, якого усе чомусь не вистачало мені. Та я не дуже цим і журився, бо не раз чув, що такого добра бракувало не тільки мені, але й дорослим. І в них теж чогось вискакували клепки, розсихались обручі, губились ключі від розуму, не варив баняк, у голові літали джмелі, замість мізків росла капуста, не родило в черепку, не було лою під чуприною, розум якось втулявся аж у п'яти і на в'язах стирчала макітра...

Отож ранком я вже мало не розкошував: мати на часинку позичила в сусідів чоботи і, шмаруючи їх березовим дьогтем, заходилася повчати, щоб я у церкві не лобурясничав, не шморгав носом, не крутив дзигною, не ловив гав, не перся наперед, не сміявся, не пирхав, не ліз на крилас та частіше хрестив лоба. Узнавши геть-чисто все, чого не можна робити в церкві, я подався на вулицю, то опереджаючи бабусю, то залишаючись позад неї,

а їй хотілося вести мене тільки за руку. І чого всі жінки забувають, що хлопець є хлопцем? (М.Стельмах).

3. Люди дивуються, що я весела: надійсь, горя-біди не знала. А я зроду така вдалася. Уродись, кажуть, та і вдайся... Було, мене й б'ють (бодай не згадуйте!) – не здержу серця, заплачу; а роздумаюсь трохи – і сміюся. Бува лихо, що плаче, а бува, що й скаче, - то так і моє лишенько. Якби мені за кожною бідою моєю плакати, досі б і очі я виплакала. Батька-матері не зазнаю: сиротою зросла я, при чужині, у людях. Хоч не було діла важкого, - так забували про мене, чи я не голодна, не холодна, чи жива я...

На десятиліттях взяли мене в двір. Стара пані була не що, сумирна собі, - може, тому, що вже благоденська була, ледве ноги волочила, а заговорить - тільки шам-шам, одразу й не розбереш; так куди вже бійка! не на умі. Увесь день на ганочках; нічка йде - охає та стогне. А за молодого віку, славлять, вигадочки були чималі і в неї... та треба ж колись і перестати.

За мене, то вже в дворі жили ми спокійненько; одно було горе, що з двору й ступити не пустять. Хіба вже на велике свято, що до церкви одпросимось, а в неділю й не думай. «Розволочитесь, - було, каже пані гніваючись, - не пущу!.. Не той ще вік ваш, щоб бога пильнувати: ще матимете час, - не зараз вам умирати».

Сидимо, було, день при дні у дівочій та робимо. А тихо коло тебе, як зачаровано. Тільки пані заоха або хто з дівчат на ухо за чим озветься, котора зітхне з нуду. Докучає, було, та робота, докучає, - аж пече; та що вradiш? Спасибі хоч за те, що не б'ють десять раз на день, як от по інших чуємо.

А як коли, то, було, звеселіємо не знати чого. Веселенько нам, - аж серце трепече! Коли б воля, заспівав би так, щоб і на селі лунало... Не всілимося!.. Изглядуємося, та сміх нас так і бере. То одна моргне бровою, а друга їй одморгує; то прив'яжуть тую до стільчика косою; інша зсочить та почне вистрибувати дибки-дибки, щоб пані не почувала, - крутиться, вертиться, тільки рукава май-май-май... Чого, було, не виробляємо! (Марко Вовчок)

Рекомендована література

Основна

Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова. Фразеологія / Л.Г.Авксентьев. – Харків: Вища шк., 1983. – 137 с.

Авксентьев Л.Г., Калашник В.С., Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови / Л.Г.Авксентьев, В.С.Калашник, В.Д.Ужченко. – Харків: ХДУ, 1977. – 61 с.

Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології / М.Ф.Алефіренко. – Харків: Вища шк., 1987. – 135 с.

Бодик О.П., Рудакова Т.М. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія / О.П.Бодик, Т.М.Рудакова. – К.: Центр навчальної літератури, 2011. – С. 11- 25.

Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови / Л.Г.Скрипник. – К.: Наук. думка, 1973. – 280 с.

Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973. – С. 211 - 262.

Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К.Мойсієнко, О.В.Бас-Кононенко, В.В.Берковець та ін.; за ред. А.К.Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Знання, 2013. – С. 125-146.

Ужченко В.Д. Актуальні питання розвитку української мови. Вступ. Лексикологія. Фразеологія : посіб. для магістрантів / В. Д. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 148 с.

Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: Навчальний посібник / В.Д.Ужченко, Д.В.Ужченко. – К.: Знання, 2007. – 494 с.

Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови : посіб. для студ. філол. фак. вищ. навч. закл. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 400 с.

Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. – 856 с.

Додаткова

- Бабич Н.Д.* Фразеологізми як стилістичний засіб української народної пісні / Н.Д.Бабич // Мова та стиль українського фольклору: Збірник наук.праць. – К., 1996. – С.74-80.
- Баранник Д.Х.* Народнорозмовний складник лексичної та фразеологічної систем національної мови: (на захист розмовного стилю) / Д. Х. Баранник // Мовознавство. – 2008. – № 4/5. – С. 18-31.
- Білоноженко В.М., Гнатюк І.С.* Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В.М.Білоноженко, І.С.Гнатюк. – К.: Наукова думка, 1989. – 155 с.
- Бобух Н.М.* Антоніми та фразеологізми з семантично протилежними компонентами / Н.М.Бобух // Мовознавство. – 1992. – № 4. – С.62 - 67.
- Бузулан Г.В.* Біблійна фразеологія / Г.В. Бузулан // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2004. – № 6. – С. 45-46.
- Григораш А.* Засоби індивідуально-авторської інтерпретації фразеологічних одиниць без зміни їх семантики: (на матеріалі сучасної преси України) / А. Григораш // Рідний край / Відп. секретар. Г. Білик. – Полтава, 2002. – №1 (6). – С. 34-39.
- Дацюк О.* До проблеми деяких системних зв'язків між фразеологізмами / О. Дацюк // Рідний край / Відп. секретар. Г. Білик. – Полтава, 2002. – №2 (7). – С. 74-75
- Демський М.* І знайомі фразеологізми не завжди прозорі / М.Демський // Урок української. – 2000. – № 10. – С. 22-23.
- Демський М.Т.* Дієслівні фразеологічні омоніми / М.Т.Демський // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 3. – С. 43 - 46.
- Демський М.Т.* Системні зв'язки в сфері фраземіки / М.Т.Демський // Мовознавство. – 1991. – № 2. – С. 36 - 43.
- Демський М.Т.* Фраземна паронімія / М.Т.Демський // Українська мова і література в школі. – 1988. – № 1. – С. 28 - 32.
- Жайворонок В.В.* Символіка народного та авторського (крилатого) слова й виразу / В.В. Жайворонок // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – 2005. – № 3/4. – С. 138-147.
- Жуйкова М.В.* Типологія ідіом у когнітивно-генетичному аспекті / М.В. Жуйкова // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – 2004. – № 4. – С. 72-80.
- Іванченко О.В.* Фразеосхема як зразок кодованості змісту висловлювання / О.В.Іванченко // Лінгвістичні студії / Черкаський держ. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: БРАМА-ІСУЕП, 1999. – Вип. 3. – С. 139-145
- Івченко А.* Засади етимологічного аналізу української народної фразеології / А.Івченко // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. –Т.7. – Харків, 1998. – С.105-122.
- Івченко А.О.* Українська народна фразеологія: ареали, етимологія / А.О.Івченко. – Х.: Око, 1996. – 160 с.
- Їжакевич Г.П.* Стилістична класифікація фразеологізмів / Г.П.Їжакевич // Українська мова і література в школі. – 1975. – № 10. – С. 13-21.
- Капканець Т.* Українська фразеологія як засіб вираження національного менталітету / Т. Капканець // Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів, 12 листопада 2008 р. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – С. 41-43.
- Караванський С.* Крилаті гібриди: (крилаті вислови) /С. Караванський // Українська мова та література. – 2001. – № 17. – С. 7.
- Колоїз Ж.В., Малюга Н.М.* Перспективи лексикографічного опрацювання паремій / Ж.В.Колоїз, Н.М.Малюга// Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 146-152.
- Колоїз Ж.В.* Національний колорит мовних зворотів / Ж.В. Колоїз // Український смисл: Науково-популярний лінгвокультурологічний щоквартальник. – 2008. – № 1. – С. 16-20.
- Колоїз Ж.* Явище фразеологічної антонімії (на матеріалі роману Є.Гуцала «Позичений чоловік») / Ж.Колоїз // Українська філологія: школи, постаті, проблеми: Зб. наук. праць Міжнар. наук. конф., присвяч. 150-ю від дня заснування кафедри української словесності у Львівському ун-ті. – Львів: Світ, 1999. – Ч. 2. – С. 133 - 137.
- Коломієць М.П.* Фразеологічні синоніми української мови / М.П.Коломієць // Мовознавство. – 1989. – № 6. – С. 35 - 40.
- Кононенко В.І.* Українська народна фраземіка: трансформації образу / В.І.Кононенко // Мовознавство. – 1993. – №5. – С.21-26.
- Коцюба З.Г.* Паремії як об'єкт етнолінгвопсихологічного дослідження / З.Г. Коцюба // Мовознавство. – 2009. – № 2. – С. 34-47.
- Коцюба З.Г.* Паремійні фонди мов як контамінація різночасових міжкультурних світоглядних нашарувань / З. Г. Коцюба // Мовознавство. – 2008. – № 4/5. – С. 101-118.

- Маркова О.В. Стійкі словосполучення у фразеологічних зворотах / О. В. Маркова // Проблеми вищої педагогічної освіти у світлі рішень II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2002. – Ч. 3. – С. 78-81.
- Медведев Ф.П. Українська фразеологія. Чому ми так говоримо / Ф.П.Медведев. – Х.: Вища школа, 1977. – 232 с.
- Мізін К.І. Компаративна фразеологія: монографія / К.І. Мізін. – Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2007. – 168 с.
- Мінчак Г.Б. Конотативно-ідеологічний потенціал фразеологічних одиниць в тексті / Г.Б.Мінчак // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. –Т.25. – К.: НПУ, 2001. – С.245-252.
- Мокієнко В.М. Значення української пареміології для історико-етимологічного аналізу слов'янських прислів'їв і приказок / В.М.Мокієнко // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С.9-20.
- Мукан Г.М. Структура і синтаксична роль фразеологізмів / Г.М.Мукан // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 5. – С. 13 - 20.
- Назаренко О.В. Менталітет нації у дзеркалі української фразеології / О.В.Назаренко // Український смисл: Науково-популярний лінгвокультурологічний щоквартальник. – 2007. – № 3. – С. 27-34.
- Обеднікова О.М. Значення, поняття, смисл у фразеології / О.М. Обеднікова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. –Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2008. – Вип. 3. – Кн. 2: До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. – С. 206-212.
- Онкович Г. Фразеологізми як національно-культурний компонент українознавства / Г. Онкович // Дивослово. – 1994. – № 9. – С.12-16.
- Осіпова Т.Ф. Паремії – репрезентанти мовленнєвих жанрів / Т.Ф. Осіпова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 8: Філологічні науки (мовознавство і літературознавство) / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2009. – Вип. 3: До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. – С. 121-127.
- Пазяк М.М. Українські прислів'я та приказки: проблеми пареміології та пареміографії / М.М.Пазяк. – К.: Наук. думка, 1984. – 204 с.
- Пазяк М. Трансформація паремій у текстах художніх творів / М.Пазяк // Народна творчість та етнографія. – 1999. – № 5-6. – С.83-94.
- Панасенко А. Склад і функціонування порівняльних фразеологізмів / А. Панасенко // Урок української: Науково-публіцистичний журнал-дайджест. – 2005. – № 5/6. – С. 25-26.
- Пономарів О. Фразеологія : Мовностилістичні поради / О.Пономарів // Урок української. – 2002. – № 7. – С.22-25.
- Редін П.О. Типи системних зв'язків фразеологічних одиниць у мові / П.О.Редін // Мовознавство. – 1994. – № 4,5. – С.50 - 52.
- Розгон В.В. Функціонально-семантична співвіднесеність фразеологічних одиниць і лексем / В.В. Розгон // Нова філологія / М-во освіти і науки України, Запорізьк. держ. ун-т, ВАК України; Голов. ред. А.М. Науменко. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – № 2 (11). – С. 26-33 .
- Селіванова О.О. Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти)/ О.О.Селіванова. – К.-Черкаси: Брама, 2004. – 276 с.
- Слово і фразеологізм у словнику: Зб. наук. праць / Відп. ред. Л.С.Паламарчук. – К.: Наук. думка, 1980. – 250 с.
- Скопненко О.І. Зі спостережень над історією й сучасними процесами розмежування фраземіки та пареміології в україністиці / О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк-Скопненко // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – 2012. – № 1. – С. 40-48.
- Скопненко О.І. Принципи відбиття фразеологічної синонімії в слов'янській лексикографії та засади створення індивідуально-авторського словника фразеологічних синонімів / О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк-Скопненко // Мовознавство. – 2007. – № 4/5. – С. 50-56.
- Скрипник Л.Г. Із таємниць фразеології / Л.Г.Скрипник // Мовознавство. – 1986. – № 2. – С. 75-76.
- Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови / Л.Г.Скрипник. – К.: Наук. думка, 1973. – 279 с.
- Супрун А. Функціонально-стилістичні особливості та експресивна характеристика книжних фразеологізмів / А. Супрун // Південний архів: Збірник наукових праць / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон: ХДПУ, 2003. – Вип. 21. – С. 55-59.
- Титаренко О.Ю. Проблема фразеосемантичного поля в мовознавстві / О.Ю.Титаренко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2007. – Вип. 1. – С. 267-270
- Тригубчак І.В. Специфіка емотивності ідіом як когнітивної структури / І.В.Тригубчак // Наука і сучасність. Серія: Педагогіка. Філологія: Збірник наукових праць / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Логос, 2003. – Т. 37. – С. 274-282

- Удовиченко Г.М. Предмет фразеології та семантичні типи / Г.М.Удовиченко // Українська мова і література в школі. – 1965. – № 2. – С. 20 - 24.
- Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. Українська фразеологія: навчальний посібник для студентів філологічних факультетів університетів / В.Д.Ужченко, Л.Г.Авксентьев. – Харків: Основа, 1990. – 167 с.
- Ужченко В.Д. Вивчення фразеології в середній школі [Текст] : посібн. для вчителя. / Ужченко В.Д. – К. : Рад. школа, 1990. – 175 с.
- Ужченко В.Д. Внутрішня форма фразеологізму у зв'язку з внутрішньою формою слова / В.Д.Ужченко // Мовознавство. – 1993. – № 3. – С.23 - 30.
- Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму / В.Д.Ужченко. – К.: Рад. школа, 1988. – 278 с.
- Ужченко В.Д. Східноукраїнська фразеологія / В. Д. Ужченко. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 362 с.
- Школяренко В. Функції узуальних фразеологічних одиниць і контекст / В.Школяренко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Серія «Філологічні науки». – Полтава, 2004. – Вип. 1 (34). – С. 112-119.
- Юрчук Л.А. Теоретичні засади реєстру фразеологічного словника української мови / Л.А.Юрчук // Мовознавство. – 1983. – № 5. – С. 23-32.

Словники

- Англо-український фразеологічний словник / Укл. К. Т. Баранцев. – К.: Знання, 2005. – 1056 с.
- Батюк Н.О. Фразеологічний словник: на допомогу вчителю / Н. О. Батюк. – К.: Рад. школа, 1966. – 235 с..
- Вирган І.О., Пилинська М.І. Російсько-український словник сталих виразів / І.О.Вирган, М.І.Пилинська; за ред. М.Ф.Наконечного. – Харків: Прапор, 2000. – 864 с.
- Волков С.В. Дитячий фразеологічний словник / С.В.Волков. – К.: Національний книжковий проект, 2012. – 160 с.
- Забіяка В.А., Забіяка І.М. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В.А.Забіяка, І.М.Забіяка. – К.: Академвидав, 2012. – 304 с.
- Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови / В.С.Калашник, Ж.В.Колоїз. – К.: Довіра, 2004. – 284 с.
- Капелюшний А.О. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз «Журналістика – це спосіб життя». Близько 4100 висловів 1270 авторів / А.О. Капелюшний. – Львів: ПАІС, 2004. – 576 с.
- Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові / А.П.Коваль, В.В.Коптілов. – Київ: Вища школа, 1975. – 335 с.
- Коломієць Н.Ф., Регушевський Е.С. Словник фразеологічних синонімів / За ред. В. А. Винника / Н.Ф.Коломієць, Е.С.Регушевський. – К.: Рад. школа, 1988. – 320 с.
- Космеда Т.А., Осіпова Т.Ф. Комунікативний кодекс українців у пареміях: тлумачний словник нового типу / Т.А.Космеда, Т.Ф.Осіпова. – Дрогобич: Коло, 2010. – 272 с.
- Німецько-український фразеологічний словник: У 2-х тт / Укл. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко. – К.: Рад школа, 1981.
- Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник / І.С.Олійник, М.М.Сидоренко. – К.: Рад школа, 1991. – 400 с.
- Російсько-український фразеологічний словник: фразеологія ділової мови / Улож. В.Підмогильний, Є.Плужник; передм. Л.Масленко. – Перевидання 1927 р. – К.: УКСП Кобза, 1993. – 248 с.
- Словник фразеологізмів української мови: У 2-х кн. / Укл.: В.М.Білоноженко, О.В.Винник, І.С.Гнатюк та ін.; За ред. Л.С.Паламарчука. – К.: Наук. думка, 2008. – 1096 с.
- Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови: У 2-х тт. / Г.М.Удовиченко. – К.: Вища школа, 1984.
- Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови: Близько 2 500 виразів / В.Д.Ужченко, Д.В.Ужченко. – К.: Освіта, 1998. – 224 с.
- Ужченко В.Д. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу / В. Д. Ужченко. – Луганськ, 1997. – 143 с.; 5-те вид., перероб і доп., 2005. – 348 с.
- Фразеологізми у творах Богдана Лепкого. Словник / Укл. І.М.Бабій, Т.П.Вільчинська, Н.І.Лісняк, М.Я.Наливайко, С.Є.Панцьо, Н.Д.Парасін, Н.О.Свитун; Гол. ред. Панцьо С.Є. – Тернопіль: Джура, 2010. – 224 с.
- Фразеологічний словник української мови: у 2-х кн. / АН України; Інститут української мови; уклад. В. М. Білоножко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. – К.: Наукова думка, 1993.
- Фразеологія перекладів Миколи Лукаша: Словник-довідник / Укл. О.І.Скопненко, Т.В.Цимбалюк. – К.: Довіра, 2003. – 735 с.
- Фразеологія творів Бориса Харчука. Словник / Укл. І.М.Бабій, Т.П.Вільчинська, Н.І.Лісняк, Т.М.Миколенко, С.Є.Панцьо, Н.Д.Парасін; Гол. ред. Панцьо С.Є. – Тернопіль: Джура, 2012. – 748 с.
- Юрченко О. С., Івченко А. О. Словник стійких народних порівнянь / О.С.Юрченко, А.О.Івченко. – Харків: Основа, 1993. – 176 с.

ЛІТЕРАТУРА до змістових модулів I та II

Підручники, посібники та довідкові видання

1. *Бодик О.П., Рудакова Т.М.* Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія / О.П.Бодик, Т.М.Рудакова. – К.: Центр навчальної літератури, 2011.
2. Етимологія української мови: Навч. посібник / О. І. Потапенко [та ін.]; заг. ред. О. І. Потапенко. – К.: Міленіум, 2002. – 204 с.
3. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / За ред. І.К.Білодіда. – К.: Наук. думка, 1973.
4. Сучасна українська мова: Лексикологія. Фонетика: підручник / А.К.Мойсієнко, О.В.Бас-Кононенко, В.В.Берковець та ін.; за ред. А.К.Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Знання, 2013.
5. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2007. – 856 с.
6. *Купчинська З.О.* Практичні заняття з курсу «Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія»: для студентів 1-го курсу фольклорного відділення філологічного факультету. – Львів: ЛДУ, 1999. – 52 с.
7. *Левицька Л.Я.* Сучасна українська мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Конспект лекцій для студентів спеціальності «Видавнича справа та редагування»: Навчально-методичне видання. – Л.: Вид-во Української академії друкарства, 2010. – 157 с.
8. Лексикологія та лексикографія української мови: науково-допоміжний бібліографічний покажчик / Наукова бібліотека Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»; Упоряд. О. А. Дікунова. – Кривий Ріг, 2013. – 69 с.
9. *Передрій Г.Р., Смолянінова Г.М.* Лексика і фразеологія української мови: Факультативний курс для 7-8 класів. Посібник для учнів / Г.Р.Передрій, Г.М.Смолянінова. – К.: Рад. Школа, 1983. – 207 с.
10. *Познанська В.Д., Вінтонів М.О., Сегін Л.В.* Українська лексикологія, фразеологія та лексикографія. Практикум: Навчальний посібник / В.Д.Познанська, М.О.Вінтонів, Л.В.Сегін. – Донецьк-Слов'янськ: ДонНУ, 2007. – 67 с.

Додаткові джерела

1. *Авксентьев Л.Г.* Сучасна українська мова. Фразеологія / Л.Г.Авксентьев. – Харків: Вища шк., 1983. – 137 с.
2. *Авксентьев Л.Г., Калашник В.С., Ужченко В.Д.* Фразеологія сучасної української мови / Л.Г.Авксентьев, В.С.Калашник, В.Д.Ужченко. – Харків: ХДУ, 1977. – 61 с.
3. *Ажнюк Б.М.* Слов'янські і неслов'янські запозичення в мові української діаспори / Б.М.Ажнюк // Мовознавство. – 1998. – № 2-3. – С. 145-160.
4. *Акуленко В.В.* Интернациональные элементы в лексике языков / В.В.Акуленко // Национальное и интернациональное в литературе, фольклоре и языке. – Кишинев: Штиинца, 1971. – С.251 – 264.
5. *Алефіренко М.Ф.* Теоретичні питання фразеології / М.Ф.Алефіренко. – Харків: Вища шк., 1987. – 135 с.
6. *Апресян Ю.Д.* Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю.Д.Апресян. – М.: Наука, 1974. – 367 с.
7. *Апресян Ю.Д.* Проблема синонима / Ю.Д.Апресян // Вопросы языкознания. – 1957. – №6. – С. 84-88.

8. *Апресян Ю.Д.* Синонимия и конверсивы / Ю.Д.Апресян // Русский язык в национальной школе. – 1970. – № 6. – С. 8-17.
9. *Апресян Ю.Д.* Синонимия и синонимы / Ю.Д.Апресян // Вопросы языкознания. – 1969. – №4. – С. 75-91.
10. *Арешенков Ю.О.* Класифікація функціональних стилів і вивчення стилістики у вищій та середній школі / Ю. О. Арешенков // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 1. – С. 43-45.
11. *Аркушин Г.* Діалектизми у складі молодіжного жаргону / Г. Аркушин // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород: Говерла, 2011. – Вип. 24: Присвячується 90-річчю від дня народження Й.О. Дзензелівського. – С. 51-52.
12. *Архангельська А.* До питання про засади побудови загальної ономасіологічної моделі номінації / А. Архангельська // Мовознавство. – 2007. – № 4-5. – С. 20-36.
13. *Архангельська А.М.* Методи компонентного аналізу і компонентного синтезу в сучасних ономасіологічних дослідженнях / А.М. Архангельська // Мовознавство. – 2010. – № 1. – С. С. 45-54.
14. *Архипенко Л.М.* Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.): Автореф. дис. ... канд. філол. наук / Л.М.Архипенко – Х., 2005. – 20 с.
15. *Бабарика О.І., Мусійчук С.М.* Особливості молодіжного жаргону / О.І.Бабарика, С.М.Мусійчук // Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов. – Вип. 3. – К., 2013. – С. 74-77
16. *Бабич У.Д., Конончук І.В.* Молодіжний сленг як мовне явище / У.Д.Бабич, С.М.Мусійчук // Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов. – Вип. 3. – К., 2013. – С. 77-79.
17. *Бабич Н.Д.* Фразеологізми як стилістичний засіб української народної пісні / Н.Д.Бабич // Мова та стиль українського фольклору:Збірник наук.праць. – К.,1996. – С.74-80.
18. *Барабанщикова О.Ю.* Темп неологізації лексики як ознака суспільного поступу / О. Ю. Барабанщикова // Мова і культура: Серія «Філологія». – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2000. – Вип. 2. – Т. 2: Національні мови і культури в їх специфіці і взаємодії. Проблеми гуманізації навчання і культурологічний підхід до викладання мови і культури. – С. 17-21.
19. *Баранник Д.Х.* До питання про інформаційний стиль мови / Д.Х.Баранник // Мовознавство. – 1967. – № 6. – С. 3-8.
20. *Баранник Д.Х.* Мова права як окремий функціональний стиль / Д.Х.Баранник // Мовознавство. – 2003. – № 6. – С.18-25.
21. *Баранник Д.Х.* Народнорозмовний складник лексичної та фразеологічної систем національної мови: (на захист розмовного стилю) / Д. Х. Баранник // Мовознавство. – 2008. – № 4/5. – С. 18-31.
22. *Баранник Д.Х.* Про пароніми в українській мові / Д.Х.Баранник // Українська мова і література в школі. – 1962. – № 2. – С. 16 - 20.
23. *Барань Є.* Лексичні гунгаризми у творах українських письменників Закарпаття / Є. Барань // Українська мова. – 2009. – № 2. – С. 56-70.
24. *Бевзенко А.Т.* Лексична синоніміка художнього твору: тексти лекцій / А.Т. Бевзенко; відп. ред.: Ю.О. Карпенко; ОДУ ім. І.І Мечникова. – Одеса: Б.в., 1972 . – 63 с.
25. *Бевзенко С. П.* Українська діалектологія / С.П.Бевзенко. – К.: Вища школа, 1980. – 244 с.

26. *Безпечний І.* Поетична лексика і фразеологія: багатозначність слова; синоніми; антоніми; архаїзми; неологізми; варваризми (запозичення); діалектизми; ідіоми / І. Безпечний // *Безпечний І. Теорія літератури.* – Торонто, 1984. – С.35-59.
27. *Белянская З.Ф.* О типах историзмов в современном русском языке / З.Ф.Белянская // *Вопросы филологии ЛГУ.* – Вып. 7. – С. 3-9.
28. *Белодед И.К.* Интернациональные элементы в лексике и терминологии / И.К.Белодед. – Харьков: Вища школа, 1980. – 208 с.
29. *Бережан С.Г.* К семасиологической интерпретации явления синонимии / С.Г.Бережан // *Лексическая синонимия.* – М.: Наука, 1967. – С. 43-56.
30. *Бережна О.В.* Авторські неологізми як продукт okazіонального словотворення / О.В.Бережна // *Наука і сучасність: Зб.наук.пр.* – Вип.2. – Ч.4. – К.: НПУ, 1999. – С.11-18.
31. *Березовська Т.Л.* Запозичення в системі української лексики та шляхи їх адаптації / Т. Л. Березовська // *Матеріали наукових читань, приурочених до Дня рідної мови : зб. наук. праць студентів / редкол.: Ж. В. Колоїз (відп. ред.), Т. І. Вавринюк, Г. М. Віняр та ін.* – Кривий Ріг, 2012. – С. 18-22.
32. *Бесага Р.В.* Нестандартизовані елементи в українській літературній мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова» / Р. В. Бесага. – Ужгород, 1997. – 23 с.
33. *Бибик С.П.* Диференційні ознаки розмовно-побутового стилю літературної мови / С.П. Бибик // *Українська мова: Науково-теоретичний журнал.* – 2011. – № 4. – С. 22-31.
34. *Битківська Я.В.* Тенденції засвоєння та розвиток семантики англізмів у сучасній українській мові: Автореф дис. ... канд. філолог. наук / ТНПУ ім. В.Гнатюка / Я.В.Битківська. – Тернопіль, 2008. – 20 с.
35. *Бичко З.* Вага діалектизмів в українській літературній мові / З. Бичко // *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.* Серія: Мовознавство / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Тернопіль, 2004. – 1 (11). – С. 18-22.
36. *Білоноженко В.М., Гнатюк І.С.* Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В.М.Білоноженко, І.С.Гнатюк. – К.: Наукова думка, 1989. – 155 с.
37. *Блізніченко О.* Усунення лексичних помилок у вживанні паронімів : урок української мови, 10 клас / О.Блізніченко // *Українська мова й література в сучасній школі: Щомісячний науково-методичний та літературно-мистецький журнал.* – 2012. – № 4. – С. 36-38.
38. *Бобух Н.М.* Антоніми та фразеологізми з семантично протилежними компонентами / Н.М.Бобух // *Мовознавство.* – 1992. – № 4. – С.62 - 67.
39. *Бобух Н.* Тематична класифікація оксиморонних парадигм: (на матеріалі української поезії) / Н. Бобух // *Рідний край: Науково-публіцистичний художньо-літературний альманах / Голов. ред. В. Пашенко.* – Полтава: АСМІ, 2006. – №2 (15). – С. 38-42.
40. *Богданова М.М.* Різноманітність лексичних форм та засобів в українській історичній прозі ХХ ст. / М.М.Богданова // *Актуальні проблеми слов'янської філології.* Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвузівський збірник наукових статей / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. акад. наук України, Бердянський держ. пед. ун-т, Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – Бердянськ, 2011. – Вип. 24, Ч. 4. – С. 73-78.
41. *Бойко Н.І.* Експресивна лексика та її лексикографічна інтерпретація / Н.І.Бойко // *Дивослово.* – 2000. – № 7. – С.19-23.
42. *Бойко Н.І.* Експресивна лексика як засіб увиразнення художніх контекстів та вияв ідіостилу письменника / Н.І. Бойко // *Література та культура Полісся.* – Ніжин,

2005. – Вип. 30: Культура Полісся та України в історичному, філологічно-мистецькому контексті. – С. 7-12.
43. *Бойко Н.І.* Емотивний компонент у семантиці експресивного слова / Н.І.Бойко // Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць. – К., 2001. – С.211-217.
 44. *Бойко Н.І.* Лексико-семантичні показники експресивності слова / Н.І.Бойко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. – Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2009. – Вип. 5: До 175-річчя НПУ ім. М.П.Драгоманова. – С. 20-22.
 45. *Бойко Н.І.* Образність як компонент семантики експресивного слова / Н.І. Бойко // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя / М-во освіти і науки України, Ніжинський держ. пед. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин: НДПУ, 2001. – С. 38-45
 46. *Бойко Н.І.* Проблема експресивної маркованості лексичних одиниць у працях українських мовознавців / Н.І. Бойко // Література та культура Полісся / Ніжинський держ. ун-т ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2008. – Вип. 43: До 80-річчя від дня народження академіка Ф.С. Арвата. – С. 115-121.
 47. *Бойко Н.І.* Типи лексичної експресивності в українській літературній мові // Мовознавство. – 2002. – №2-3. – С.10-22.
 48. *Бойко О.О., Козуб Л.С.* Особливості вживання експресивної лексики у друкованих засобах масової інформації / О.О.Бойко, Л.С.Козуб // *Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов.* – Вип. 3. – К., 2013. – С. 87-89.
 49. *Брагина А.А.* Синонимы в литературном языке / А.А.Брагина. – М.: Наука, 1986. – 126 с.
 50. *Брайло І.* Лексичні оказіоналізми як об'єкт вивчення сучасної лінгвістики / І.Брайло // Наукові записки: серія: Філологічні науки (мовознавство). – Вип.30. – Кіровоград, 2000. – С.248-255.
 51. *Будняк Д.В.* Полонизмы в современном украинском литературном языке: Автореф. дисс. ... докт. филолог. наук: 10.02.02 / Киевский гос. ун-т им. Т.Шевченко / Д.В.Будняк. – К., 1991. – 53 с.
 52. *Бузулан Г.В.* Біблійна фразеологія / Г.В. Бузулан // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2004. – № 6. – С. 45-46.
 53. *Буткова Г.В.* Структура синонімічного ряду і його семантичний простір / Г.В.Буткова // *Стилістика української мови: Зб.наук.праць.* – К.,1990. – С.46-53.
 54. *Бухарева Н.Т.* Архаические элементы в структуре современного русского языка / Н.Т.Бухарева // *Язык как исторический источник.* – Новосибирск, 1983. – С. 94-103.
 55. *Ващенко В.С.* Слово та його значення: Посібник з лексикології / В.С.Ващенко. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 1976. – 38 с.
 56. *Ващенко В.С.* Українська лексикологія: семантико-стилістична типологія слів: Посібник для студентів-філологів / В.С.Ващенко. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 1979. – 127 с.
 57. *Ващенко В.С.* Українська семасіологія: Типологія лексичних значень / В.С.Ващенко. – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 1981. – 68 с.
 58. *Введенская Л.А.* О взаимодействии антонимии с синонимией / Л.А.Введенская // *Вопросы лексикологии и фразеологии современного русского языка.* – Ростов-на-Д, 1968. – С. 68-74.
 59. *Введенская Л.А.* Синонимические пары антонимов / Л.А.Введенская // *Русский язык в школе.* – 1969. – № 4. – С. 107-109.

60. *Введенская Л.А.* Стилистические фигуры, основанные на антонимах / Л.А.Введенская // Краткие очерки по русскому языку. – Курск, 1966. – Вып. 2. – С. 128-135.
61. *Введенская Л.А.* Сочетаемость антонимов / Л.А.Введенская // Краткие очерки по русскому языку. – Курск, 1970. – С. 182-187.
62. *Введенская Л.А.* Проблема сочетаемости антонимов / Л.А.Введенская // Актуальные проблемы лексикологии. – Минск, 1970. – С. 42-43.
63. *Введенская Л.А.* Антонимия между словом и свободным словосочетанием / Л.А.Введенская // Филологические этюды. – Вып. I. Серия «Языкознание». – Ростов-на-Д., 1972. – С. 33-43.
64. *Введенская Л.А.* Проблемы лексической антонимии и принципы составления словаря антонимов: Автореф. дис. ... д-ра филол. наук / Л.А.Введенская. – Ростов-на-Д., 1973. – 36 с.
65. *Введенская Л.А.* Понятие синонимико-антонимической парадигмы / Л.А.Введенская // Филологические этюды. – Ростов-на-Д., 1976. – Вып. 2.
66. *Введенская Л.А., Колесников Н.П.* Антонимо-синонимический словарь и его значение для обучения русскому языку иностранцев / Л.А.Введенская, Н.П.Колесников // Актуальные проблемы учебной лексикографии. – М., 1977. – С. 166-172.
67. *Векуа Н.* Антонімія як лексико-семантичне явище / Н. Векуа // Дивослово. – 2007. – № 6. – С. 26-29.
68. *Великорода В.Б.* Механізми поповнення евфемістичної лексики / В.Б.Великорода // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2009. – Вип. 4: До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. – С. 212-217.
69. *Вербич С.* Українська ономастика: перспективи розвитку / С. Вербич // Українська мова. – 2010. – № 3. – С. 73-81.
70. *Веремійчук І.* Побутова лексика / І. Веремійчук // Дивослово. – 1994. – № 10-11. – С. 7-17.
71. *Виноградов В.В.* Основные типы лексических значений слова / В.В.Виноградов // Виноградов В.В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М., 1977. – С. 162-189.
72. *Винокур Г.О.* О языке исторического романа / Г.О.Винокур // О языке художественной литературы: Учеб. пособие для филол. спец. вузов / Сост. Т.Г. Винокур; Предисл. В. П. Григорьева. – М.: Высш. шк., 1991. – С. 407-429.
73. *Винокур Т.Г.* Синонимия и контекст / Т.Г.Винокур // Вопросы культуры речи. – Вып. 5. – М., 1964. – С. 20-44.
74. *Височина В.А., Семенова Н.А.* Німецькі слова в українській мові / В.А.Височина, Н.А.Семенова // Дослідження з граматики і граматичної стилістики української мови: Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1986. – С. 79 – 85.
75. *Вишнякова О.В.* Паронимия как языковое явление / О.В.Вишнякова // Вопросы языкознания. – № 2. – 1981. – С. 53-62.
76. *Вінценз А.* До проблеми українсько-польських мовних контактів / А.Вінценз // Мовознавство – 1991. – № 5. – С. 37–41.
77. *Віняр Г.* Творення нової лексики в українській мові кінця ХХ століття / Г. Віняр // Південний архів: Збірник наукових праць / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон: ХДПУ, 2003. – Вип. 21. – С. 35-38.
78. *Власенко В.В.* Проблема калькування в сучасному мовознавстві / В.В.Власенко // Стилiстика української мови: Зб.наук.праць. – К.,1990. – С.40-46.
79. *Вокальчук Г.* До питання про історію дослідження оказіональних лексичних новотворів в українському мовознавстві / Г.Вокальчук // Наукові записки

- Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського: Зб. наук. праць. – Серія: Філологія. – Вип. 5. – Вінниця: Вид-во Вінниц. держ. пед. ун-ту, 2003. – С. 14-18.
80. *Вороничев О.Е.* К вопросу об омонимии и смежных явлениях / О.Е.Вороничев // Русский язык в школе. – 1999. – № 4. – С.71-77.
 81. *Вороничев О.Е.* О лингвостилистической типологии устаревших слов / О.Е.Вороничев // Русский язык в школе. – 2000. – № 3. – С.75-79.
 82. *Гайдученко Г.* Прийоми уведення застарілої лексики в канву художніх творів / Г.Гайдученко // Південний архів. Філологічні науки. – № 1. – Херсон: Вид-во ХДПУ, 1998. – С. 31-37.
 83. *Георгієва-Кириленко М.Н.* Деякі спостереження над міжмовною омонімією / М.Н.Георгієва-Кириленко // Мовознавство. – 1989. – № 6. – С. 52 - 55.
 84. *Гладка В.А.* Полісемія як одна із основних проблем когнітивної лінгвістики / В.А.Гладка // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. лінгвіст. ун-т. – К.: КНЛУ, 2008. – Вип. 21. – С. 69-75.
 85. *Глуховцева К.Д.* Багатозначність і семантична дифузія слова усного мовлення / К.Д.Глуховцева // Лінгвістика: Зб. наук. праць. – № 3 (27). – Ч. 1. – Луганськ: ДЗ ЛНУ ім. Т.Шевченка, 2012. – С. 64-74.
 86. *Говори української мови: Збірник текстів / Укл. С.Ф.Довгопол, А.М.Залеський, Н.П.Прилипка.* – К.: Наукова думка, 1977. – 590 с.
 87. *Горбач О.* Генеза української мови та її становище серед інших слов'янських / О.Горбач // Історія української мови: У 3-х ч. – Мюнхен, 1993. – Ч. I-II. – С. 4-30.
 88. *Городенська К.Г.* Нові запозичення і новотвори на тлі фонетичної та словотвірної підсистем української літературної мови / К.Г.Городенська // Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2009. – Вип. 8. – С. 3-9.
 89. *Грабажсай О.* Роль метафори у формуванні мовної картини світу / О. Грабажсай // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість: Збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 12-13 травня 2005 р.: У 6 т. – Київ: Вид-во Європейського ун-ту, 2005. – Т. 5. – С. 21-22.
 90. *Грабовий П.М.* Український молодіжний сленг в системі функціонування мови / П.М.Грабовий // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: Зб. наук. праць. – Ч. 1. – Вип. 3. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – С. 130-132.
 91. *Гречко В.А.* Лексическая синонимика современного русского литературного языка / В.А.Гречко. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1987. – 151 с.
 92. *Гречко В.А.* Однокоренные синонимы и варианты слова / В.А.Гречко // Очерки по синонимике современного русского литературного языка. – М.-Л.: Наука, 1966. – С. 118-134.
 93. *Григораш А.* Засоби індивідуально-авторської інтерпретації фразеологічних одиниць без зміни їх семантики: (на матеріалі сучасної преси України) / А. Григораш // Рідний край / Відп. секретар. Г. Білик. – Полтава, 2002. – №1 (6). – С. 34-39.
 94. *Григораш А.М.* Межъязыковая омонимия как одна из причин русско-украинской интерференции / Григораш А.М. // Русский язык и литература в учебных заведениях. – 2001. – № 4. – С.30-32.
 95. *Григораш А.М.* Плеоназм и культура речи: (Повторение однородных слов или оборотов в одном словосочетании) / А.М. Григораш // Русский язык и литература в учебных заведениях. – 1996. – № 2. – С. 27-28.
 96. *Григораш А.М.* Публіцистичний стиль у системі функціональних стилів сучасної української мови: особливості стандарту та експресії / А.М. Григораш // Наука і сучасність. Серія: Педагогіка. Філологія: Збірник наукових праць. – К.: НПУ, 2006. – Т. 55. – С. 161-170.

97. Григорьева А.Д. Заметки о лексической синонимии / А.Д.Григорьева // Вопросы культуры речи. – Вып. 2. – М.: АН СССР, 1959. – С. 7-30.
98. Гринев С.В. Терминологические заимствования / С.В.Гринев // Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – М., 1982. – С.108-135.
99. Гриценко П.Ю. Текст як простір вияву діалектних явищ / П.Ю.Гриценко // Збірник лінгвістичних праць: До 60-річчя проф. О.А.Колесникова. – Ізмаїл, 2000. – С.9-15.
100. Гриценко С.П. Лексичний вплив як чинник динаміки структури мови-реципієнта (на матеріалі латинських запозичень українських пам'яток кінця XVI – XVII ст.): Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / С.П.Гриценко. – К., 1999. – 20 с.
101. Груба Т. Засвоєння синонімічних форм на міжпредметній основі / Т.Груба // Дивослово. – 1998. – №7. – С. 17 – 19.
102. Гудима Н.В. Функціонування іншомовних назв осіб у лексичній системі української мови / Н.В.Гудима // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та ім. В.И.Вернадского. Серія «Филология. Социальные коммуникации». – Т. 24 (63). – 2011. – Ч. 2. – С. 389-394.
103. Гуйванюк Н. Діалектний текст як лінгво-когнітивна одиниця / Н.Гуйванюк, Н.Руснак // Українська мова: Науково-теоретичний журнал. – 2003. – № 2. – С. 102-109.
104. Дацюк О. До проблеми деяких системних зв'язків між фразеологізмами / О. Дацюк // Рідний край / Відп. секретар. Г. Білик. – Полтава, 2002. – №2 (7). – С. 74-75.
105. Демський М. І знайомі фразеологізми не завжди прозорі / М.Демський // Урок української. – 2000. – № 10. – С. 22-23.
106. Демський М.Т. Дієслівні фразеологічні омоніми / М.Т.Демський // Українська мова і література в школі. – 1974. – № 3. – С. 43 - 46.
107. Демський М.Т. Системні зв'язки в сфері фраземіки / М.Т.Демський // Мовознавство. – 1991. – № 2. – С. 36 - 43.
108. Демський М.Т. Фраземна паронімія / М.Т. Демський // УМЛШ. – 1988. – № 1. – С. 28-32.
109. Демченко В. Арго як органічний елемент повсякденної української мови / В.Демченко // Дивослово: українська мова й література в навчальних закладах. – 2010. – № 5. – С. 34-37.
110. Денисов П.Н. Полисемия и классификация лексики / П.Н.Денисов // Словарные категории. – М., 1988. – С. 15-23.
111. Дзензелівський Й.О. Конспект лекцій з курсу української діалектології / Й.О.Дзензелівський. – Ужгород, 1966. – 99 с.
112. Дзензелівський Й.О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі / Й.О.Дзензелівський. – К. Наук. думка, 1969. – 212 с.
113. Дзівіш М. Місце японізмів у системі української мови / М.Дзівіш // Філологічні науки. – 2012. – № 10. – С. 97-101.
114. Діц В.О. Критерії виділення і класифікації синонімів / В.О.Діц // Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць. – К.: НПУ, 2004. – С. 136 - 140.
115. Донець Л.С. Особливості мови художніх творів про Київську Русь / Л.С.Донець // Культура слова. – К., 1987. – Вип. 32. – С. 34-38.
116. Дорошевський В. Про тлумачення значень слів у словниках // Мовознавство. – 1970. – № 5. – С. 10-21.
117. Дорошенко С. Багатозначність слів і омоніми / С. Дорошенко // Дивослово. – 2009. – № 5. – С. 38-39.
118. Дружб'як С.В. Термінологічні архаїзми та історизми як прояви мовної еволюції (на матеріалі німецької економічної термінології) / С.В.Дружб'як // Проблеми

- семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Логос, 2009. – Вип. 16. – С. 183-190
119. *Друм Т.* Сленг: погляд зсередини /Т. Друм // Дивослово. – 1998. – № 12. – С.59-60.
 120. *Дудик М.* Пасивна лексика, її складові / М.Дудик // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського: Зб. наук. праць. – Серія: Філологія. – Вип. 5. – Вінниця: Вид-во Вінниц. держ. пед. ун-ту, 2003. – С. 25 - 29.
 121. *Дудик М.П.* Про мовностилістичні аспекти публіцистики / М.П. Дудик // Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб.наук.праць. – К.,2001. – С.191-198.
 122. *Дудик П. С.* Стилїстика української мови: Навчальний посібник / П.С.Дудик. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 368 с.
 123. *Дьолог О.С.* Процесс адаптации новейших английских заимствований в современном украинском языкознании / О.С. Дьолог // Уч. зап. Таврич. нац. ун-та им. В.И.Вернадского. – Сер. «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т. 24 (63). – № 4. – Ч. 2. – С. 118-121.
 124. *Евгеньева А.П.* Основные вопросы лексической синонимии / А.П.Евгеньева // Очерки по синонимике современного русского литературного языка. – М.-Л.: Наука, 1966. – С. 4-29.
 125. *Евтеева М.Ю.* К вопросу о разграничении явлений платеемии и полисемии / М. Ю. Евтеева // Филологические науки. Вопросы теории и практики: Научно-теоретический и прикладной журнал. – 2013. – № 8. – Ч. 1. – С. 65-70.
 126. *Євсєєва Г.П.* Багатство української мови (до питання про використання перифраз) / Г.П. Євсєєва // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – 2001. – № 8. – С. 12-16.
 127. *Євсєєва Г.П.* Перифрази в мові сучасних газет (на матеріалі українських газет 80-90 років ХХ століття): Автореф. дис. ...канд. філол. наук / Г.П.Євсєєва. – Д., 2002. – 20 с.
 128. *Євсєєва Г.П.* Перифраза в системі номінативних одиниць мови / Г.П.Євсєєва // Дослідження з лексичної граматики української мови. – Т. 2. – Дніпропетровськ: Навчальна книга, 2000. – С. 42-48.
 129. *Євтушок О.* Актуальні питання сучасної діалектної лексикології / О.Євтушок // Дивослово. – 1996. – № 9. – С.17-20.
 130. *Євтушок О.Л.* До опрацювання діалектної лексики в школі О.Л.Євтушок // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 3. – С. 43-47.
 131. *Євтушок О.* Сучасні тенденції розвитку діалектної лексики / О.Євтушок // Дивослово: укр. мова й літ. в навч. закладах: науково-метод. журн. Мін-ва освіти і науки України. – 2011. – № 7. – С. 38-40.
 132. *Ємець О.В.* Семантика метонїмії та особливості її функціонування в художньому тексті / О.В. Ємець // Мова і культура: Серія «Філологія» / Ін-т міжнар. відносин Київського ун-ту ім. Т. Шевченка, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, Фонд культури і мистецтв «Парад Планет». – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2000. – Вип. 1. – Т. 4: Мова і художня творчість. – С. 176-180.
 133. *Єрмоленко С.Я.* Літературна мова – культивована форма національної мови / С.Я.Єрмоленко // Сьогодення українського мовного середовища: [збірник наукових праць] / упоряд. Л. З. Мороз; ред. С.Я. Єрмоленко [та ін.]. – К., 2008. – С. 54-67.
 134. *Єфремова Н.В.* Актуальні питання теорії синонімії / Н.В.Єфремова // Науковий вісник Волинського національного ун-ту ім. Лесі Українки. – 2001. – Ч. 2. – С. 111-114.

135. *Жайворонок В.В.* Символіка народного та авторського (крилатого) слова й виразу / В.В. Жайворонок // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – 2005. – № 3/4. – С. 138-147.
136. *Желєзняк І.М.* Про деякі лінгвістичні ознаки власних назв / І. М. Желєзняк // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 13-18.
137. *Жилко Ф.Т.* Нариси з діалектології української мови / Ф.Т.Жилко. – Рад. школа. К.: 1966. – 307.
138. *Жижома О.О.* Індивідуально-авторські новотвори в поетичному дискурсі 80-90-их років ХХ століття: Автореф. дис. ... канд. філол. наук / О.О.Жижома. – Донецьк, 2003. – 18 с.
139. *Жлуктенко Ю.О.* Мовні контакти / Ю.О.Жлуктенко. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1966. – 135 с.
140. *Жовтобрюх М.А.* Проблеми взаємодії української літературної мови і територіальних діалектів / М.А.Жовтобрюх // Мовознавство. – 1973. – № 1. – С. 3-15.
141. *Жуйкова М.В.* Типологія ідіом у когнітивно-генетичному аспекті / М.В. Жуйкова // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – 2004. – № 4. – С. 72-80.
142. *Журавель Н.В.* Засіб експресії – антонімія / Н.В.Журавель // Культура слова. – 1981. – Вип. 20. – С. 32 - 34.
143. *Заніздра Н.О.* Явище синонімії в українській термінології / Н.О.Заніздра // Вісник КДПУ ім. М.Остроградського. – Вип. 2 (49). – Ч. 2. – 2008. – С. 7-10.
144. *Заславская Н.В.* О межъязыковых омонимах в русском и украинском языках: (к вопросу о взаимодействии языков и культур) / Н.В.Заславская // Язык и культура: Первая международная конференция (Материалы). – К.,1992. – С.107-108.
145. *Зюзькіна Г.М.* Адаптація іншомовних структурних елементів в українській мові / Г.М.Зюзькіна // Дослідження з лексикології і граматики української мови: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Дніпропетровський нац. ун-т. – Дніпропетровськ : Пороги, 2007. – Вип. 6. – С. 51-59.
146. *Звегинцев В.А.* Семасиология / В.А.Звегинцев. – М.: Наука, 1957 – 232 с.
147. *Иванова В.А.* Антонимия в системе языка / В.А.Иванова. – Кишинев: Штиинца, 1982. – 182 с.
148. *Исаев А.В.* К вопросу о соотношении лингвистического и логического в учении об антонимах / А.В.Исаев // НДВШ. Филологические науки. – 1972. – № I. – С. 49-56.
149. *Иванченко О.В.* Фразеосхема як зразок кодованості змісту висловлювання / О.В.Иванченко // Лінгвістичні студії / Черкаський держ. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: БРАМА-ІСУЕП, 1999. – Вип. 3. – С. 139-145.
150. *Іващенко В.Л.* Енантіосемія в парадигмі мовних та мовленнєвих явищ: основні напрями концептуалізації / В.Л. Іващенко, Т.О. Федоренко // Мовознавство. – 2009. – № 2. – С. 48-60.
151. *Івченко А.* Засади етимологічного аналізу української народної фразеології / А.Івченко // Збірник Харківського історико-філологічного твариства. –Т.7. – Харків, 1998. – С.105-122.
152. *Івченко А.О.* Українська народна фразеологія: ареали, етимологія / А.О.Івченко. – Х.: Око, 1996. – 160 с.
153. *Їжакевич Г.П.* Стилістична класифікація фразеологізмів / Г.П.Їжакевич // Українська мова і література в школі. – 1975. – № 10. – С. 13-21.
154. *Калашник В.* Значення і смисл поетичного слова в лінгвістичному вимірі / В.Калашник // Людина та образ у світі мови: Вибрані статті / В.С. Калашник. – Харків, 2011. – С. 267-274.

155. *Капелюшний В.* Замасковані імена: псевдоніми і криптоніми та проблема атрибуції авторства в історіографії українських національно-визвольних змагань 1917-21 рр. / В.Капелюшний. – К.: Нора-Прінт, 2001. – 103 с.
156. *Капканець Т.* Українська фразеологія як засіб вираження національного менталітету / Т. Капканець // Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів, 12 листопада 2008 р. / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – С. 41-43.
157. *Караванський С.* Крилаті гібриди: (крилаті вислови) / С. Караванський // Українська мова та література. – 2001. – № 17. – С. 7.
158. *Караванський С.* Оказіоналізми, або слова-унікуми / С.Караванський // Українська мова та література. – 2001. – № 16. – С.11.
159. *Караванський С.* Про новотвори / С. Караванський // Українська мова та література. – 2001. – № 10. – С. 1.
160. *Карпіловська Є.А.* Вторинна номінація в сучасній українській мові: тенденції розвитку / Є.А.Карпіловська // Лінгвістичні студії. – 2010. – Вип. 20. – С. 28-32.
161. *Карпіловська Є.* Тенденції розвитку сучасного українського лексикону: чинники стабілізації інновацій / Є.Карпіловська // Українська мова. – 2007. – № 4. – С. 3-15.
162. *Карпова В.Л.* Термін і художнє слово: термінологічна лексика в мові сучасної української поезії / В.Л. Карпова. – Київ : Наукова думка, 1967. – 129 с.
163. *Кириченко М.І., Левченко С.П., Паламарчук Л.С.* Інструкція до укладання словника синонімів української мови М.І.Кириченко, С.П.Левченко, Л.С.Паламарчук // Лексикографічний бюлетень. – 1955. – Вип. 5.
164. *Кислюк Л.П.* Словотвірний потенціал запозичень у сучасній українській мові (на матеріалі англійських та німецьких запозичень): Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / НАН України, Інститут української мови / Л.П.Кислюк. – К., 2000. – 19 с.
165. *Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Кислюк Л.П.* Динамічні процеси в сучасному лексиконі / Н.Ф.Клименко, Є.А.Карпіловська, Л.П.Кислюк. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.
166. *Кобилянський І.Ю.* Перифраза як засіб емоційно-образного висловлення думки / І.Ю.Кобилянський // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 1. – С. 51-55.
167. *Коваль А.П.* Синоніміка в термінології / А.П. Коваль // Дослідження з лексикології й лексикографії. – К.: Наук. думка, 1965. – С. 157-169.
168. *Коваль Т.П.* Експресиви як безпосередній засіб репрезентації експресивної функції мови / Т.П. Коваль // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвузівський збірник наукових статей / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. акад. наук України, Бердянський держ. пед. ун-т, Ін-т літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. – Бердянськ, 2011. – Вип. 24. – Ч. 2. – С. 468-476.
169. *Ковальов В.П.* Експресивне використання антонімії в українському художньому мовленні / В.П.Ковальов // Українська мова і література в школі. – 1986. – № 9. – С. 48 - 50.
170. *Кожин А.Н.* Возрождение устаревшей лексики / А.Н.Кожин // Русский язык в школе. – 1957. – № 3. – С. 26-32.
171. *Козачук Г.О.* Діалектизми в сучасній прозі / Г.О.Козачук // Рідне слово. – К.: Наук. думка, 1971. – С. 30-32.
172. *Козуб А.О., Котик С.В., Бабенко О.В.* Англомовні запозичення у складі української мови / А.О.Козуб, С.В.Котик, О.В.Бабенко // Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов. – Вип. 3. – К., 2013. – С. 146-149.

173. *Колган О.* Грецизми в складі української лінгвістичної термінології / О.Колган // Донецький вісник НТШ. – 2004. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2004. – С. 531-534.
174. *Колесников Н.П.* Парономазия как стилистическая фигура / Н.П.Колесников // Русский язык в школе. – 1973. – №3. – С.86-89.
175. *Колоїз Ж.В.* Лексичні okazіоналізми як засіб створення актуалізованого контексту / Ж.В. Колоїз // Рідний край / Відп. секретар. Г.Білик. – Полтава, 2002. – № 1 (6). – С. 30-34.
176. *Колоїз Ж.В., Малюга Н.М.* Перспективи лексикографічного опрацювання паремій / Ж.В.Колоїз, Н.М.Малюга// Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 146-152.
177. *Колоїз Ж.В.* Національний колорит мовних зворотів / Ж.В. Колоїз // Український смисл: Науково-популярний лінгвокультурологічний щоквартальник. – 2008. – № 1. – С. 16-20.
178. *Колоїз Ж.В.* Okазіональна деривація: теоретичний та функціональний аспекти: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук / Ж.В.Колоїз. – К., 2007. – 36 с.
179. *Колоїз Ж.В.* Основні підходи до визначення лінгвістичного статусу неологізму / Ж. В. Колоїз // Філологічні студії. Науковий вісник КДПУ: зб. наук. праць / за заг. ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2008. – Вип. 1. – С. 27-36.
180. *Колоїз Ж. В.* Українська okazіональна деривація: Монографія / Ж.В.Колоїз. – Київ: Акцент, 2007. – 310 с.
181. *Колоїз Ж.* Явище фразеологічної антонімії (на матеріалі роману Є.Гуцала «Позичений чоловік») / Ж.Колоїз // Українська філологія: школи, постаті, проблеми: Зб. наук. праць Міжнар. наук. конф., присвяч. 150-ю від дня заснування кафедри української словесності у Львівському ун-ті. – Львів: Світ, 1999. – Ч. 2. – С. 133 - 137.
182. *Коломієць В.Т.* Словотвір неологізмів у слов'янських мовах / В.Т. Коломієць // Мовознавство. – 1973. – № 2. – С. 3-19.
183. *Коломієць М.П.* Перифрази в сучасній українській літературній мові / М.П.Коломієць // Дослідження з граматики і граматичної стилістики української мови. – Дніпропетровськ: Вид-во ДДУ, 1987. – С. 72-79.
184. *Коломієць М.П.* Фразеологічні синоніми української мови / М.П.Коломієць // Мовознавство. – 1989. – № 6. – С. 35-40.
185. *Кольцун Н.М.* Межразрядовая омонимия и причины ее возникновения / Н.М.Кольцун // Збірник лінгвістичних праць: До 60-річчя проф. О.А.Колесникова. – Ізмаїл, 2000. – С.40-45.
186. *Комлев Н.Г.* Компоненты содержательной структуры слова / Н.Г.Комлев. – М.: КомКнига, 2006. – 192 с.
187. *Комиссаров В.Н.* Проблема определения антонимов (о соотношении логического и языкового в семасиологии) / В.Н.Комиссаров // Вопросы языкознания. – 1957. – № 2. – С. 49-58.
188. *Конобас О.М.* Групи слів за значенням / О. М. Конобас // Все для вчителя: Інформаційно-практичний бюлетень. – 2013. – № 10. – С. 73-74.
189. *Кононенко В.І.* Антоніміка синтаксичних конструкцій / В.І.Кононенко // Мовознавство. – 1974. – № 6. – С. 13-21.
190. *Кононенко В.І.* Омоніміка синтаксичних конструкцій / В.І.Кононенко // Мовознавство. – 1971. – № 2. – С. 28-33.
191. *Кононенко В.І.* Українська народна фраземіка: трансформації образу / В.І.Кононенко // Мовознавство. – 1993. – №5. – С.21-26.

192. *Копусь О.А.* До питання про розмежування перифразів і синонімів / О.А.Копусь // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. – Ізмаїл, 2002. – Вип.12: Історичні науки. Педагогічні науки. Філологічні науки. – С. 136-138.
193. *Корепанова А.П.* Ономастична синонімія / А.П.Корепанова // Мовознавство. – 1979. – № 6. – С. 27-30.
194. *Корнієнко С.І.* Стилiстична багатобарвнiсть старослов'янiзмiв у рiзних жанрах художньої лiтератури / С.І.Корнієнко // Актуальні проблеми слов'янської філології. – 2010. – Вип. 23. – Ч. 2. – С. 556-565.
195. *Косович О.* Оказіоналізми: форма мовної творчості дітей / О.Косович // Мандрівець: Журнал гуманітарних студій. – 2009. – № 6. – С. 68-72.
196. *Косяк Н.* Стилiстично маркована лексика: арго, жаргон, сленг, суржик, варваризми, екзотизми, пуризми. Їх місце та роль у мовленні / Н. Косяк // Українська мова та література: Всеукраїнська газета для вчителів. – 2011. – № 41/42. – С. 10-15.
197. *Котелова Н.З.* Значение слова и его сочетаемость: (к формализации в языкознании) / Н.З.Котелова. – Л.: Наука, 1975. – 162 с.
198. *Котелова Н.З.* Первый опыт лексикографического описания русских неологизмов / Н.З.Котелова // Новые слова и словари новых слов: Сб. статей. – Л.: Наука, 1978. – С. 5-26.
199. *Коцюба З.Г.* Паремії як об'єкт етнолінгвопсихологічного дослідження / З.Г. Коцюба // Мовознавство. – 2009. – № 2. – С. 34-47.
200. *Коцюба З.Г.* Паремійні фонди мов як контамінація різночасових міжкультурних світоглядних нашарувань / З. Г. Коцюба // Мовознавство. – 2008. – № 4/5. – С. 101-118.
201. *Кочан І.М.* Лексичне багатство мови: Багатозначність. Омоніми. Синоніми. Антоніми / І.М. Кочан, А.С.Токарська // Кочан І.М.,Токарська А.С. Культура рідної мови: Зб.вправ і завдань. – Львів,1996. – С.19-41.
202. *Кочан І.М.* Синонімія у термінології / І.М.Кочан // Мовознавство. – 1992. – № 3. – С. 32-34.
203. *Кочерган М.П.* Зіставна лексична семантика: проблеми і методи дослідження / М.П.Кочерган // Мовознавство. – 1996. – № 2-3. – С. 3 – 11.
204. *Кочерган М.П.* Лексична сполучуваність слова як засіб розмежування значень слова // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 11. – С. 19 – 26.
205. *Кочерган М.П.* Німецькі лексичні запозичення в південно-західних говорах української мови / М.П.Кочерган // Мовознавство. – 1997. – № 1. – С. 19-24.
206. *Кочерган М.П.* Про системність у лексиці та семантиці // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 4. – С. 38 - 45.
207. *Кочерган М.П.* Слово і контекст. – Львів: Вища шк., 1980. – С. 6 – 44.
208. *Красножан Ж.В.* Із спостережень над омонімією в термінології / Ж.В. Красножан // Українське мовознавство. – 1988. – Вип. 15. – С. 3-10.
209. *Критенко А.П.* Абсолютна і відносна омонімія та її подача в українсько-російському словнику / А.П. Критенко // Лексикографічний бюлетень. – 1963. – Вип. 9. – С. 13-30.
210. *Критенко А.П.* Паронімія в українській мові / А.П. Критенко // Мовознавство. – 1968. – № 3. – С. 50-62.
211. *Критенко А.П.* Паронімія та її роль у мові / А.П. Критенко // Мовознавство. – 1969. – № 1.
212. *Кровицька О.* Історична лексика в курсі української мови як іноземної / О.Кровицька // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів, 2007. – Вип. 2. – С. 98-102.
213. *Крупеньова Т.І.* Стилiстичні конотації архаїзмiв у художньому ідіолекті /

- Т.І.Крупеньова // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). – С. 128-133.
214. *Кустова Г.И.* О типах производных значений слов с экспериментальной семантикой: (Структура полисемии) / Г.И. Кустова // Вопросы языкознания. – 2002. – № 2. – С. 16-34.
215. *Кушлик О.П.* Комплексне визначення частиномовного статусу «перехідних» одиниць: (омонімія) / Кушлик О.П. // Мовознавство. – 1997. – №4-5. – С.45-49.
216. *Кцила Л.* Деякі теоретичні проблеми дослідження омонімії у слов'янському мовознавстві / Л.Кцила // Проблеми слов'язознавства. – 2000. – Вип. 51. – С. 159-166.
217. *Кьорян Г.В.* Романізми в народних говорах Хустщини: Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / Г.В.Кьорян. – К., 2001. – 20 с.
218. *Лагутина А.В.* Абсолютные синонимы в синонимической системе языка / А.В.Лагутина // Лексическая синонимия. – М.: Наука, 1967. – С. 121-129.
219. *Лагутіна А.В.* Синонімія слова і словосполучення / А.В.Лагутіна // Мовознавство. – 1973. – №3. – С. 34-42.
220. *Лапінська О.М.* Новітні англіцизми в українському художньому тексті / О.М.Лапінська // Дослідження з лексикології і граматики української мови: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Дніпропетровський нац. ун-т. – Дніпропетровськ: Пороги, 2007. – Вип. 6. – С. 74-81.
221. *Лацис С.Н.* Стилистические синонимы и их употребление в речи / С.Н.Лацис // Русский язык в школе. – 1974. – №3. – С. 76-79.
222. *Лебедева Н.М.* Межстилевая и внутрителиевая синонимия и ее стилистическое использование: Автореф. дис. на соискание ученой степени канд. фил. Наук / Н.М.Лебедева. – К.: Киевский гос. пед. ин-т ин. языков, 1981. – 24 с.
223. *Лебедева Н.* Неологизмы и их функционирование в различных сферах общения / Н.Лебедева, А.Шепель // Південний архів: Збірник наукових праць / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон: ХДПУ, 2003. – Вип. 20. – С. 148-150.
224. *Левицький В.В.* Лексична полісемія та квантитативні методи її дослідження / В.В. Левицький // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – 2003. – № 4. – С. 17-25.
225. *Левун Н.В., Ковальчук М.С.* Стилистичні властивості паронімів у мові поезії / Н.В.Левун, М.С.Ковальчук // Культура народів Причорномор'я. Симферополь: Межвузовский центр «Крым», 2004. – № 49. – Т.1. – С. 228-230.
226. *Левченко Г.І.* Історизми й архаїзми як основні виражальні засоби історичної стилізації / Г. І. Левченко // Молодий науковець XXI століття : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих науковців, 5 квітня 2012 року. – Кривий Ріг, 2012. – С. 290-292.
227. *Левченко Т.* Омоніми та різновиди їх. Міжмовні омоніми: урок у 10 класі філологічного профілю / Т. Левченко // Дивослово. – 2009. – № 4. – С. 13-14.
228. *Лесных Е.В.* К вопросу о классификации устаревшей лексики / Е.В.Лесных // Русский язык. Лингвистические наблюдения. – Липецк, 2000. – С. 107-120.
229. *Лесных Е.В.* О взаимодействии лингвистических и экстралингвистических факторов архаизации лексики / Е.В.Лесных // Русский язык. Лингвистическое наблюдения. – Липецк, 2000. – С. 99-107.
230. *Лесных Е.В.* Отражение истории народа в слове / Е.В.Лесных // Материалы по славянской письменности и культуре. – Выпуск XIX. – Липецк, 2001. – С. 64-73.
231. *Лесюк М.П.* Розмовно-маргінальна лексика української мови та її лексикографічне опрацювання / М.П. Лесюк // Мовознавство. – 2007. – № 6. – С. 12-19.

232. *Лисенко О.А.* Освоєння німецькомовних запозичень в українській науково-технічній термінології: Автореф дис. ... канд. філолог. наук / О.А.Лисенко. – Харків, 1999. – 21 с.
233. *Лисиченко Л.А.* Антоніми в сучасній українській мові / Л.А.Лисиченко // Українська мова і література в школі. – 1976. – № 11. – С. 26 - 33.
234. *Лисиченко Л.А.* Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова / Л.А.Лисиченко. – Харків: Вища шк., 1977. – 114 с.
235. *Лисиченко Л.А.* Лексико-семантична система української мови/ Л.А.Лисиченко. – Харків: ХДПУ ім. Г.С.Сковороди, 1997. – 129 с.
236. *Лисиченко Л.А.* Лексична конотація і її роль у структурі синонімічної групи / Л. А. Лисиченко, Л. С. Загребельна // Українське мовознавство: респ. міжвід. наук. зб. – Львів, 1985. – Вип. 13. – С. 25-32.
237. *Лисиченко Л.А.* Типи синонімів за значенням / Л.А.Лисиченко // Українська мова і література в школі. – 1973. – № 11. – С. 40-47.
238. *Лисяк В.В.* Стилї, типи і жанри мовлення / В.В.Лисяк // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2006. – №2 (78).
239. *Ломовцева А.* Новітні англізми в українській мові та проблеми лексичної варіантності / А.Ломовцева // Українська мова. – 2003. – № 1. – С. 96 - 102.
240. *Лотоцька К.Я.* Антитеза: когнітивні, функціональні та мовні аспекти аналізу / К.Я.Лотоцька // Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Горлівський держ. пед. ін-т інозем. мов. – Горлівка, 2003. – Вип. 2. – С. 62-70.
241. *Майданович Т.* До проблеми формування духовного стилю української мови / Т.Майданович // Українська мова та література. – 2000. – № 42. – С.11.
242. *Мазурик Д.В.* Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.): Автореф. дис. ...канд. філол. наук / Д.В.Мазурик. – Л., 2002. – 21 с.
243. *Мазурик Д.* Сучасні тенденції в оновленні лексики української літературної мови / Д. Мазурик // Вісник Львівського університету. Сер. Філологічна. – Львів, 2000. – Вип. 29. – С. 177-183.
244. *Макарець Ю.С.* Проблема визначення статусу перифраза як лінгвістичної одиниці / Ю.С. Макарець // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 5: До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. – С. 55-58.
245. *Малахова Ю.* Кодифікація японських запозичень у словниках / Ю.Малахова // Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка. Східні мови та література. – 2009. – № 14. – С. 25-28.
246. *Мамрак А.В.* Проблеми словотвірної омонімії / А.В. Мамрак // Мовознавство. – 1992. – № 3.
247. *Мамчич І.П.* Розвиток лексичного значення слів у сучасній українській мові / І. П. Мамчич // Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри: матеріали Міжнародної наукової конференції 5-6 листопада 2009 року/ редкол.: Ж. В. Колоїз, А. В. Козлов, П. І. Білоусенко. – Кривий Ріг, 2009. – С. 228-233.
248. *Маркова О.В.* Стійкі словосполучення у фразеологічних зворотах / О. В. Маркова // Проблеми вищої педагогічної освіти у світлі рішень II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2002. – Ч. 3. – С. 78-81.

249. *Мартирисян Л.І.* Абсолютна дієслівна міжмовна омонімія: структурно-семантичний і контрастивний підходи (на матер. укр. та рос. мов) / Л.І.Мартирисян // Система і структура східнослов'янських мов: Зб. наук. праць. – К.: Знання; 2001. – С. 235–242.
250. *Мартирисян Л.І.* Переносне значення як засіб утворення гомогенної омонімії / Л.І.Мартирисян // Семантика мови і тексту. Зб. статей VI Міжнародної наукової конференції. – Івано-Франківськ: Плай. – 2000. – С.543–548.
251. *Мартирисян Л.І.* Принципи класифікації гомогенних (семантико-етимологічних) дієслівних омонімів / Л.І.Мартирисян // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського держ. лінгвіст. ун-ту. Філологія. Педагогіка. Психологія. – Київ: Видавничий центр КДЛУ. – 2000. – Вип. 2. – С.177–180.
252. *Мартынов В.В.* Славянско-германское лексическое взаимодействие древнейшей поры / В.В.Мартынов. – Минск: Изд-во АН БССР, 1963. – 250 с.
253. *Мартос С.* Сленг як складова молодіжної субкультури / С. Мартос // Південний архів: Збірник наукових праць / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон: ХДПУ, 2003. – Вип. 21. – С. 111-114.
254. *Марцинківська О.Є.* Переносне значення та образне вживання // Мовознавство. – 1973. – № 3. – С. 24 – 33.
255. *Масенко Л.* До проблеми вульгаризації мови / Л. Масенко // Дивослово. – 2003. – № 6. – С. 20-21.
256. *Масенко Л.* Суржик у сучасній художній літературі / Л. Масенко // Дивослово: укр. мова й літ. в навч. закладах: науково-метод. журн. Мін-ва освіти і науки України. – 2011. – № 4. – С. 25-30.
257. *Матвіяс І.Г.* Відображення особливостей говорів у мові української художньої літератури / І.Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2008. – № 6. – С. 3-12.
258. *Матвіяс І.Г.* Групування говорів української мови / І.Г.Матвіяс // Структура українських говорів. – К.: Наукова думка. – 1982. – С. 3-68.
259. *Матвіяс І.Г.* Діалектна лексика в академічному «Словнику української мови» / І. Матвіяс // Українська мова: Науково-теоретичний журнал. – 2005. – № 4. – С. 63-69.
260. *Матвіяс І.Г.* Діалектна основа лексики і фразеології в українській літературній мові / І.Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 23-27.
261. *Матвіяс І.Г.* Засади української діалектології / І.Г.Матвіяс // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С.3-9.
262. *Матвіяс І.Г.* Українська мова і її говори / І.Г.Матвіяс. – К.: Наукова думка, 1990. – 164 с.
263. *Масюкевич О.М.* Паронімія і парономазія / О.М. Масюкевич// УМЛШ. – 1967. – № 10.
264. *Материнська О.В.* Моделювання меронімічних відношень у лексичній системі мови / О.В. Материнська // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – 2013. – № 6. – С. 58-67.
265. *Мацько О.М.* Дипломатичний підстиль української мови / О.М. Мацько // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Ч.1. – К.: НПУ, 1998. – С.194-199.
266. *Мачай Т.О.* Лінгвістичні фактори структурно-семантичної організації науково-технічного тексту / Т.О. Мачай // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2007. – Вип. 2: До 175-річчя НПУ імені М.П. Драгоманова. – С. 93-99.
267. *Медведев Ф.П.* Українська фразеологія. Чому ми так говоримо / Ф.П.Медведев. – Х.: Вища школа, 1977. – 232 с.
268. *Медникова Э.М.* Значение слова и методы его описания / Э.М.Медникова. – М.: Высшая школа, 1974. – 204 с.

269. *Мельничайко В.Я.* До питання про граматичну синоніміку / В.Я.Мельничайко // Українська мова і література в школі. – 1970. – № 9.
270. *Мирончук О.* Виокремлення підстилів та жанрів у конфесійному стилі української мови / О. Мирончук // Культура слова / Нац. акад. наук України, Ін-т укр. мови. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2010. – Вип. 72. – С. 151-157.
271. *Миронюк С.* Роль контексту в розкритті широкого значення лексем / С. Миронюк // Український смисл. – 2009. – № 4. – С. 39-43.
272. *Митусова Н.В.* О роли многозначности в изучении синонимов / Н.В.Митусова // Семантические и стилистические особенности английских слов и словосочетаний: Межвузовский сборник научных трудов. – М.: МГПИ им. В.И. Ленина, 1988. – С.36-42.
273. *Михайлова Т.В.* Омонімія в українській науково-технічній термінології / Т.В. Михайлова // Українська термінологія і сучасність : Зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. VI. – С. 185–189.
274. *Михайлов В.А.* Антонимия, бинарные и градуальные оппозиции: Автореф. дис. ... канд.филол.наук / В.А.Михайлов. – Л., 1983. – 20 с.
275. *Михайловская Н.Г.* Устаревшие слова / Н.Г.Михайловская // Русская речь. – 1972. – № 6. – С. 50-55.
276. *Мізін К.І.* Компаративна фразеологія: монографія / К.І. Мізін. – Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2007. – 168 с.
277. *Мінчак Г.Б.* Конотативно-ідеологічний потенціал фразеологічних одиниць в тексті / Г.Б.Мінчак // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. –Т.25. – К.: НПУ, 2001. – С.245-252.
278. *Мова і час: Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови.* – К.: Наук. думка, 1977. – 240 с.
279. *Мокієнко В.М.* Значення української пареміології для історико-етимологічного аналізу слов'янських прислів'їв і приказок / В.М.Мокієнко // Мовознавство. – 2000. – № 1. – С.9-20.
280. *Москвин В.П.* Эвфемизмы: системные связи, функции и способы образования / В.П.Москвин // Вопросы языкознания. – 2001. –№ 3. – С. 58-70.
281. *Муқан Г.М.* Багатозначність і омонімія / Муқан Г.М. // Українська мова і література в школі. – 1970. – № 8. – С. 30 - 36.
282. *Муқан Г.М.* Структура і синтаксична роль фразеологізмів / Г.М.Муқан // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 5. – С. 13 - 20.
283. *Муравицька М.П.* Полісемія і синонімія / М.П. Муравицька // Мовознавство. – 1983. – № 5. – С. 29-39.
284. *Муравицька М.П.* Психолінгвістичний аналіз лексичної омонімії / Муравицька М.П. // Мовознавство. – 1975. – № 3. – С. 59-68.
285. *Муромцева О.Г.* Розвиток лексики української літературної мови в другій половині 19 - на поч. 20 ст. / О.Г.Муромцева – Харків: Вища школа, 1985. – С. 66 – 103.
286. *Муромцева О.Г.* Стилiстична диференціяція лексики української літературної мови / О.Г.Муромцева // Українська мова і література в школі. – 1978. – № 12. – С. 32-39.
287. *Навальна М.* Варваризми в мові сучасної української періодики / М.Навальна // Психолінгвістика. Психологія. Мовознавство. Соціальні комунікації: [збірник наукових праць] / Держ. вищ. навч. закл. «Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г.Сковороди». - Переяслав-Хмельницький, 2012. – Вип. 9. – С. 217-225.
288. *Нагребельна Л.* Літературна мова і місцевий діалект / Л.Нагребельна // Дивослово. – 1996. – № 9. – С.57-58.

289. *Назаренко О.В.* Менталітет нації у дзеркалі української фразеології / О.В.Назаренко // Український смисл: Науково-популярний лінгвокультурологічний щоквартальник. – 2007. – № 3. – С. 27-34.
290. *Неманежина Л.П.* Тождество понятия как основа синонимических отношений / Л.П.Неманежина // Очерки по синонимике современного русского литературного языка. – М.-Л.: Наука, 1966. – С. 185-196.
291. *Нечитайло О.І.* Синоніми в лексикографії / О.І.Нечитайло. – К.: Наукова думка, 1987. – 132 с.
292. *Нечитайло О.І.* Синоніми як засіб розкриття значення слова / О.І.Нечитайло // Мовознавство. – 1980. – № 6. – С. 82-86.
293. *Нечитайло О.І.* Синонимы как средство лексикографической интерпретации слова (на материале украинских словарей): Автореф. дис ... канд. филол. наук. – К., 1983. – 25 с.
294. *Нікітіна Ф.О.* Засоби структуризації інтернаціональних терміноелементів в українській науковій термінології / Ф.О.Нікітіна // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С. 47-49.
295. *Никитин М.В.* Лексическое значение слова (структура и комбинаторика) / М.В.Никитин. – М.: Высшая школа, 1983. – 127 с.
296. *Никитин М.В.* Основы лингвистической теории значения / М.В.Никитин. – М.: Высшая школа, 1988. – 168 с.
297. *Ніколаєнко Т.М.* Семантичні типи перенесення метонімії / Т.М.Ніколенко, В.В.Зайцева // Василь Семенович Ващенко: Особистість, науковець, громадянин: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, 26-27 квітня 2007 р., м. Дніпропетровськ / М-во освіти і науки України, Дніпропетровський нац. ун-т. – Дніпропетровськ: Пороги, 2007. – С. 33-34.
298. *Німчук В.В.* Давньоруська спадщина в лексиці української мови / В.В. Німчук; відп. ред. С.П. Бевзенко; ред. Н.С. Редичук; Акад. наук України, Ін-т укр. мови. – К.: Наукова думка, 1992. – 412 с.
299. *Німчук В.В.* Періодизація як напрямок дослідження генези та історії української мови / В.В.Німчук // Мовознавство. – 1998. – № 1. – С. 3-15.
300. *Новиков Л.А.* Семантический анализ противоположности в лексике: принципы, аспекты, методы / Л.А.Новиков // НДВШ. Филол. науки, 1973. – № 3. – С. 55-67.
301. Новые слова и словари новых слов: Сб. статей / Отв. ред. Н.З.Котелова. – Ленинград: Наука, 1982. – 184 с.
302. *Обєднікова О.М.* Значення, поняття, смисл у фразеології / О.М. Обєднікова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. –Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2008. – Вип. 3. – Кн. 2: До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. – С. 206-212.
303. *Огуй О.Д.* Значення: цілісність чи окремий аспект? (фізіолого-психологічні основи формування значення та полісемії) / О.Д.Огуй // Мовознавство. – 1999. – № 6. – С. 46-54.
304. *Олійник А.Д.* Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології: Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / Київський нац. ун-т імені Т.Шевченка / А.Д.Олійник. – К., 2002. – 19 с.
305. Омонімія: аспектологія, проблематика. Філологічна розвідка з лексикології та стилістики / Упор. Г.І. Кузьменко. – К.: ВЦ «Київський університет», 2000. – 36 с.
306. *Онищенко І.* Оцінний компонент у лексичному значенні слова / І. Онищенко // Мандрівець. – 2004. – № 2. – С. 48-52.
307. *Онкович Г.* Фразеологізми як національно-культурний компонент українознавства / Г. Онкович // Дивослово. – 1994. – № 9. – С.12-16.

308. *Онуфрієнко Г.С., Хваткова С.О.* Проблема походження і періодизації української мови в концепціях і гіпотезах ХХ ст. / Г.С.Онуфрієнко, С.О.Хваткова // Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України: Зб. наук. праць VI Всеукр. наук.-практ. конф. – Запоріжжя: ОДА, ЗНТУ, 2005. – С. 274-277.
309. *Орешкина М.В.* К вопросу классификации заимствованной лексики / М.В.Орешкина // Функциональная лингвистика. Материалы конференции. – Ч. 1. – Симферополь, 1994. – С. 73-75.
310. *Осіпова Т.Ф.* Паремії – репрезентанти мовленнєвих жанрів / Т.Ф. Осіпова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 8: Філологічні науки (мовознавство і літературознавство) / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2009. – Вип. 3: До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. – С. 121-127.
311. Основы компонентного анализа / О.С.Ахманова, И.А.Мельчук, М.М.Глушко и др.; под ред. Э. М. Медниковой. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1969. – 34 с.
312. *Островський Д.О.* Аксіологічний аспект історизмів чк перекладознавча проблема (на матеріалі українських, російських та німецьких текстів малого формату): Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / Д.О.Островський. – К., 2008. – 19 с.
313. *Отюсько О.Ю., Жукова Л.В.* Німецькомовні лексичні запозичення в сучасній українській мові / О.Ю. Отюсько, Л.В.Жукова // Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов. – Вип. 3. – К., 2013. – С. 181-185.
314. *Павлова І.* Лексика конфесійного стилю / І.Павлова // Дивослово. – 2002. – №3. – С. 18-23.
315. *Павлушенко О.* Загальні аспекти стилістичного функціонування екзотизмів у різностильових текстах / О. Павлушенко // Наукові записки. Серія: Філологія / Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського; Відп. ред. Н.Л. Іваницька. – Вінниця, 2002. – Вип. 4. – С. 24-26.
316. *Пазяк М.М.* Українські прислів'я та приказки: проблеми пареміології та пареміографії / М.М.Пазяк. – К.: Наук. думка, 1984. – 204 с.
317. *Пазяк М.* Трансформація паремій у текстах художніх творів / М.Пазяк // Народна творчість та етнографія. – 1999. – № 5-6. – С.83-94.
318. *Паламарчук Л.С.* Лексико-семантичний розвиток мови // Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 3-8.
319. *Палевская М.Ф.* Проблема синонимического ряда, его границ и возможности выделения доминанты / М.Ф.Палевская // Лексическая синонимия. – М: Наука, 1967. – С. 94-104.
320. *Панасенко А.* Склад і функціонування порівняльних фразеологізмів / А. Панасенко // Урок української: Науково-публіцистичний журнал-дайджест. – 2005. – № 5/6. – С. 25-26.
321. *Панченков А.О.* Формування проповідницького підстилю нової української літературної мови: (на матеріалі слобожанських проповідей середини ХІХ століття) / А.О.Панченков // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – № 766. – Серія: Філологія / М-во освіти і науки України, Харківський нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Харків, 2007. – Вип. 51. – С. 239-243.
322. *Пахолок З.О.* Плеоназми у мові та мовленні / З.О. Пахолок // Мова і культура: Серія «Філологія» / Ін-т міжнар. відносин Київського ун-ту ім. Т. Шевченка, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, Фонд культури і мистецтв «Парад Планет». – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2000. – Вип. 1. – Т. 2: Культурологічний компонент мови. – С. 154-157.
323. *Пашенько Н.Л.* Історизми та архаїзми у сучасних художніх текстах /

- Н.Л.Пашенько // Щорічні записки з українського мовознавства: Зб. наук. статей. – Вип. 4. – Одеса: Астропринт, 1996. – С. 41-45.
324. *Пашинська Л.М.* Напрями дослідження неофраземіки в сучасній лінгвістиці / Л.М. Пашинська // Українська мова: Науково-теоретичний журнал. – 2012. – № 2. – С. 87-96.
325. *Петрова О.Б., Попова Н.О.* Аспекти засвоєння англіцизмів у сучасній українській мові новітнього періоду / О.Б. Петрова, Н.О. Попова // Лінгвістичні дослідження: збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. – Х., 2013. – Вип. 35. – С. 44-48.
326. *Пиркало С.* Сленг: ненормативно, але нормально / С.Пиркало // Урок української. – 2000. – № 4. – С. 26-28.
327. *Півторак Г.П.* Походження українців, росіян, булорусів та їхніх мов / Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски» / Г.П.Півторак. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 152 с.
328. *Полюга Л.М.* Омонімія і багатозначність слова / Л.М. Полюга // Українська мова і література в школі. – 1985. – № 7. – С. 40 - 45.
329. *Пономарів О.Д.* Лексика грецького походження в українській мові / О.Пономарів. – К. : Просвіта, 2005. – 127 с.
330. *Пономарів О.* Мовностилістичні поради: Привабливість і підступність паронімів / О. Пономарів // Урок української. – 2001. – № 4. – С. 27-30.
331. *Пономарів О.Д.* Специфічно українська лексика грецького походження / О.Д.Пономарів // Мовознавство. – 1973. – № 5. – С. 60-67.
332. *Пономарів О. Д.* Стилїстика сучасної української мови / О.Д.Пономарів. – Київ: Либідь, 1993. – 248 с.
333. *Пономарів О.* Фразеологія: Мовностилістичні поради / О.Пономарів // Урок української. – 2002. – № 7. – С.22-25.
334. *Пономарьов Ю.* Оцінісність як один з стилеутворюючих факторів газетно-публіцистичної мови / Ю. Пономарьов // Південний архів: Збірник наукових праць / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон: ХДПУ, 2003. – Вип. 20. – С. 185-188.
335. *Попова Н.О.* Запозичення з англійської мови в лексико-семантичну систему української мови кінця ХХ на початку ХХІ століття: Автореф. дис. ...канд. філол. наук / Н.О.Попова – Х., 2002. – 17 с.
336. *Попов Р.Н.* Архаізми в структурі сучасних фразеологічних оборотів / Р.Н. Попов // Русский язык в школе. – 1995. – № 3. – С. 86-90.
337. *Приблуда Л.М.* Перифраза як стилістичний засіб зображення дійсності в українській малій прозі / Л.М.Приблуда // Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. – Філологічні науки. – 2013. – Кн. 3. – С. 206-211.
338. *Прилепо О.* Неологізми в українській мові / О. Прилепо // Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі: аспекти професійної комунікації в сучасній освіті: Матеріали ІV Всеукр. наук.-практ. конференції / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 96-103.
339. *Равлюк С.І.* Художньо-публіцистичний підстиль та його ознаки / С.І.Равлюк // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Т. 26. – К.: НПУ, 2001. – С.249-255.
340. *Регушевський Є.С.* Перифрази в українській мові / Є.С.Регушевський // Українська мова і література в школі. – 1984. – № 4. – С. 41 - 42.
341. *Редін П.О.* Типи системних зв'язків фразеологічних одиниць у мові / П.О.Редін // Мовознавство. – 1994. – № 4,5. – С.50 - 52.
342. *Решетюк Т.М.* До проблеми емоційного забарвлення лексем / Т.П.Решетюк // Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес: Матеріали Міжнар. наук. конференції, 24-25 листопада 2004 р. / М-во освіти і

- науки України, Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці: Рута, 2004. – С. 250-252.
343. *Розгон В.В.* Функціонально-семантична співвіднесеність фразеологічних одиниць і лексем / В.В. Розгон // *Нова філологія* / М-во освіти і науки України, Запорізьк. держ. ун-т, ВАК України; Голов. ред. А.М. Науменко. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – № 2 (11). – С. 26-33.
344. *Рудакова Т.М.* Функціонування соціально-економічної лексики англomовного походження в українських засобах масової інформації кінця ХХ – початку ХХІ ст.: Автореф. дис. ...канд. філол. наук / Луганський нац. ун-т імені Т.Шевченка / Т.М.Рудакова – Луганськ, 2009. – 19 с.
345. *Рудь Н.А.* Компонентний аналіз у лінгвістичних дослідженнях / Н.А.Рудь // *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова. – Серія 8. – Філологічні науки (мовознавство і літературознавство).* – К.: НПУ, 2009. – Вип. 3: До 175-річчя НПУ ім. М.П.Драгоманова. – С. 79-84.
346. *Русанівський В.М.* Закономірності розвитку значення слова // *Українська мова і література в школі.* – 1981. – № 4. – С. 27 – 101.
347. *Русанівський В.М.* Соціолінгвістика і діалектологія / В.М.Русанівський // *Мовознавство.* – 2006. – № 1. – С. 3-7.
348. *Сабадош І.* Закарпатські діалектизми як матеріал для відтворення мовної старовини / І. Сабадош // *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород: Говерла, 2012. – Вип. 17. – С. 51-62.*
349. *Савіна О.* Еволюція лінгвістичних поглядів на статус застарілої лексики / О.Савіна // *Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць.* – Донецьк: ДонНУ, 2002. – Вип. 10. – С. 84 - 89.
350. *Самойленко І.* Індивідуально-авторські новотвори як засіб гумору та сатири / І. Самойленко // *Східнослов'янська філологія: здобутки та перспективи: Зб. матеріалів Всеукр. студ. наук. конф.* – Кривий Ріг, 2001. – С. 186-188.
351. *Святовець В.* Проти нецензурного – літературне (Тема інтегрованого уроку: евфемізми та дисфемізми) / В. Святовець // *Урок української: Науково-публіцистичний журнал-дайджест.* – 2004. – № 8/9. – С. 43-45.
352. *Селіванова О.О.* Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти). / О.О.Селіванова. – К.-Черкаси: Брама, 2004. – 276 с.
353. *Селігей П.О.* Науковець і його мова / П.О. Селігей // *Українська мова: науково-теорет. журн.* – 2012. – № 4. – С. 18-28.
354. *Селігей П.О.* Науковий стиль української мови: ресурси оновлення / П.О. Селігей // *Мовознавство.* – 2006. – № 2/3. – С. 174-186.
355. *Селігей П.О.* Типи багатослів'я в наукових текстах / П.О.Селігей // *Українська мова: науково-теорет. журн.* – 2013. – № 4. – С. 22-44.
356. *Семиряк В.Д.* Старослов'янська лексика крізь призму пізнавальної функції мови / В.Д.Семиряк // *Вісник Запорізького національного ун-ту. Філологічні науки: Зб. наукових статей.* – 2006. – № 2. – С. 228-230.
357. *Семчинський С.В.* Семантична інтерференція мов / С.В.Семчинський. – К.: Вища школа, 1974. – 256 с.
358. *Семчинський С.* Калькування як засіб збагачення і засмічування мови / С.Семчинський // *Укр. мова та література.* – 1998. – № 45.
359. *Симоненко Л.О.* Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку / Л.О.Симоненко // *Українська термінологія і сучасність: Зб. наук. праць.* – К., 2001. – Вип. 4. – С. 3-8.

360. *Симонова К.С.* Полісемія та явища омонімії в системі службових частин мови / К.С. Симонова // Наукові записки: Матеріали звітної-наукової конференції викладачів УДПУ ім. М.П.Драгоманова за 1992 рік. – К., 1993. – С. 273-274.
361. *Сиротина В.А.* Лексическая синонимия в русском языке / В.А.Сиротина. – Львов: Изд-во Львовского ун-та, 1960. – 46 с.
362. *Сімонок В.П.* Семантично-функціональний аналіз іншомовної лексики в сучасній українській мовній картині світу / В.П.Сімонок. – Харків: Основа, 2000. – 331 с.
363. *Сінкевич Н.М.* Стилістично забарвлена лексика в українській лексикології / Н. М. Сінкевич // Дослідження з лексикології і граматики / за ред. А. М. Поповського. – Дніпропетровськ, 2009. – Вип. 8. – С. 188-194.
364. *Сіріньок Т.* Молодіжний сленг як складова загальномовної культури нації / К. Сіріньок // Українська мова і література в школі: Науково-методичний журнал. – 2005. – № 5. – С. 69-70.
365. *Скаб М.В.* Українська етимологія: питання теорії та практики: Навч.-метод. посіб. / М.В. Скаб – Чернівці: Рута, 2011. – 160 с.
366. *Скачкова В.В.* Деякі наслідки семантичного засвоєння німецьких лексичних запозичень / В.В.Скачкова // Збірник наукових праць лінгвіст. кафедр «Лінгвістичні дослідження» ХДПУ ім. Г.С.Сковороди. – Х: Слово, 1992. – С. 86 – 89.
367. *Скачкова В.В.* Лексика німецького походження в українській художній літературі на воєнну тематику / В.В.Скачкова // Мовознавство. – 1989. – № 6. – С. 55-58.
368. *Скачкова В.В.* Німецькі лексичні запозичення в сучасній українській мові у сфері рослинного і тваринного світу / В.В.Скачкова // Сборник научных статей «Филологические заметки» ХНПУ им. Г.С.Сковороды. – Х., 2009. – С. 66 – 68.
369. *Скопненко О.І.* Зі спостережень над історією й сучасними процесами розмежування фраземіки та пареміології в україністиці / О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк-Скопненко // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – 2012. – № 1. – С. 40-48.
370. *Скопненко О.І.* Принципи відбиття фразеологічної синонімії в слов'янській лексикографії та засади створення індивідуально-авторського словника фразеологічних синонімів / О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк-Скопненко // Мовознавство. – 2007. – № 4/5. – С. 50-56.
371. *Скрипник Л.Г.* Із таємниць фразеології / Л.Г.Скрипник // Мовознавство. – 1986. – № 2. – С. 75-76.
372. *Скрипник Л.Г.* Фразеологія української мови / Л.Г.Скрипник. – К.: Наук. думка, 1973. – 279 с.
373. *Скрипник Л.* Синоніміка фразеології / Л.Скрипник // Українська мова і література в школі. – 1972. – № 6. – С. 25-35.
374. *Скуратівська Л.* Іншомовні запозичення як засіб творення наукових термінів / Л.Скуратівська // Гуманітарна освіта в технічному університеті: Проблеми та перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «АВІА-2000» / Редкол.: В.П. Андрущенко, О.Д. Гнідан, С.С. Кіраль, Є.В. Лузік (відп. ред.) та ін. – К.: Держкомстат, 2001. – С. 133-137.
375. Слово і фразеологізм у словнику: Зб. наук. праць / Відп. ред. Л.С.Паламарчук. – К.: Наук. думка, 1980. – 250 с.
376. *Смирнова Л.Д.* До проблеми запозичених та іншомовних слів / Л.Д.Смирнова // Вісник Чернівецького ун-ту. Наукові праці. Філологія. Мовознавство. – Т. 119. – Вип. 106. – С. 72-76.
377. *Солдатова Л.П.* Розмежування явищ повної лексичної омонімії та полісемії (словниковий та функціонально-стилістичний аспекти): Автореф. дис. канд. філолог. наук. / Л.П.Солдатова. – К., 2007. – 23 с.

378. *Солодуб Ю.П.* Структура лексического значения / Ю.П. Солодуб // НДВШ. Филологические науки. – 1997. – № 2. – С. 54-66.
379. *Сорока В.* Сленг у творах Оксани Забужко і Юрія Андруховича / В.Сорока // Українська мова і література. – 1999. – № 4. – С. 5-6.
380. *Ставицька Л.* Арго, жаргон, сленг: Соціально диференціяція української мови / Л.Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 464 с.
381. *Ставицька Л.* Про взаємодію жаргону і сленгу / Л.Ставицька // Українська мова та література. – 2000. – № 15. – С.7-8.
382. *Стадульская Н.А.* Компонентный анализ значения слова как способ выявления содержания концепта / Н.А.Стадульская // Вестник Челябинского государственного университета. – 2012. – № 32 (286). – Филология. Искусствоведение – Вып. 71. – С. 112-117.
383. *Старикова Н.С.* К вопросу об экспрессивности в синонимике / Н.С.Старикова // Русское и зарубежное языкознание. – Вып. 3. – Алма-Ата, 1970. – 374 с.
384. *Степаненко Н.В.* Арго як елемент повсякденної української мови / Н.В. Степаненко // Все для вчителя: Інформаційно-практичний бюлетень. – 2011. – № 31/33. – С. 95-97.
385. *Степанець А.* Багатозначність слів. Пряме і переносне значення слова. Типи переносних значень / А.Степанець // Дивослово: укр. мова й літ. в навч. закладах: науково-метод. журн. М-ва освіти і науки України. – 2013. – № 1. – С. 16-17.
386. *Стернин И.А.* Лексическое значение слова в речи / И.А. Стернин. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1985. – 169 с.
387. *Стернин И.А.* Проблемы анализа структуры значения слова / И.А.Стернин. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1979. –156 с.
388. *Стилістика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.*
389. *Стишов О.А.* Відфраземні деривати-неологізми в сучасній українській мові / О.А.Стишов // Мовознавство. – 1990. – С. 64 - 66.
390. *Стишов О.А.* Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): Автореф. дис. ... докт. філолог. наук / О.А.Стишов. – К., 2003. – 50 с.
391. *Стишов О.А.* Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ ст. / О.А.Стишов // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 7 – 2.
392. *Стратулат Н.В.* Семантична неологізація як спосіб збагачення словникового складу української мови / Н.В.Стратулат // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 69-77.
393. *Струганець Л.В.* Процес архаїзації лексичних одиниць у сучасній українській літературній мові / Л.В.Струганець; НПУ ім.М.П.Драгоманова // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Вип.2. – Ч.1. – К.: НПУ, 2000. – С.234-243.
394. *Струганець Л.В.* Репрезентація в українській лексикографії процесів утворення і зникнення омонімії / Л.В.Струганець // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Т.24. – К.: НПУ, 2001. – С.235-244.
395. *Струганець Л.В.* Стилістична транспозиція лексичних одиниць сучасної української літературної мови / Л.В. Струганець // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 8: Філологічні науки (мовознавство і літературознавство) / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 2: До 175-річчя НПУ ім. М.П. Драгоманова. – С. 56-61.
396. *Струганець Л.В.* Термінологізація лексичних одиниць сучасної української літературної мови / Л.В.Струганець; НПУ ім.М.П.Драгоманова // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Т. 26. – К.: НПУ, 2001. – С.255-268.
397. *Супрун А.* Функціонально-стилістичні особливості та експресивна характеристика книжних фразеологізмів / А. Супрун // Південний архів: Збірник

- наукових праць / Херсонський держ. пед. ун-т. – Херсон: ХДПУ, 2003. – Вип. 21. – С. 55-59.
398. *Суржикова К.П.* Словник архаїзмів – лексичне дзеркало часу / К.П.Суржикова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Дні науки 2005». – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Т.41: Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови. – С.40-41.
399. *Тарабрин Л.* О паронимах / Л.Тарабрин // Русский язык в школе. – 1974. – №3. – С.60-62.
400. *Тараненко О.О.* Деякі аспекти теорії синонімії в плані створення синонімічного словника / О.О.Тараненко // Мовознавство. – 1980. – № 3. – С. 48-54.
401. *Тараненко О.О.* Колоквіалізація, субстандартизація, та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.) / О.О.Тараненко // Мовознавство. – 2002. – № 4-5. – С.33-39.
402. *Тараненко О.О.* Розвиток антонімічних відношень у багатозначних словах / О.О.Тараненко // Українська мова і література в школі. – 1977. – № 1. – С. 32 - 39.
403. *Тараненко О.О.* Сучасні тенденції до перегляду нормативних засад української літературної мови і явище пуризму / О.О.Тараненко // Мовознавство. – 2005. – №3-4. – С.85-105.
404. *Терещенко С.* Лексична синонімія: спроба аналізу лексичної тотожності / С.Терещенко // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2004. – Вип. 34. – Ч. 1. – С. 280-285.
405. *Терещенко С.* Синоніми та «псевдосиноніми» / С. Терещенко // Культура слова. – 2002. – Вип. 60. – С. 26-28.
406. *Титаренко О.Ю.* Авторські гумористичні оказіоналізми / О.Ю.Титаренко // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Ч.4. – К.: НПУ, 1999. – С.248-254.
407. *Титаренко О.Ю.* Проблема фразеосемантичного поля в мовознавстві / О.Ю.Титаренко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 9: Сучасні тенденції розвитку мов / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2007. – Вип. 1. – С. 267-270.
408. *Тихонов А.Н.* О семантической структуре слова / А.Н.Тихонов // Труды СамГУ им. А.Навои. Новая серия. Вопросы востоковедения и общего языкознания. – Самарканд, 1970. – Вып. 194. – С. 129-135.
409. *Тищенко О.М.* Нові й актуалізовані слова та значення (словникові матеріали) у контексті сучасних неословників / О.М. Тищенко // Українська мова: Науково-теоретичний журнал. – 2011. – № 1. – С. 55-68.
410. *Ткач Л.М.* Лінгвістичний феномен молодіжної культури / Л.М.Ткач // Дослідження з лексикології та граматики української мови. – Вип. 10. – 2011. – С. 267-274.
411. *Ткаченко Т.* Стилістичні норми використання елементів розмовного мовлення в художньому стилі / Т. Ткаченко // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія: Мовознавство / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2004. – 1 (11). - С. 100-104.
412. *Товстенко В.Р.* Просторіччя в українській мові як структурно-функціональне явище / В.Р. Товстенко. – К.: Ін-т укр. мови НАН України, 2003. – 278 с.
413. *Товстенко В.Р.* Розмовна і просторічна лексика в українській лексикографії та стилістиці / В.Р. Товстенко // Мова і культура: П'ята міжнародна наукова конференція / Ін-т міжнар. відносин Київського ун-ту ім. Т. Шевченка, Ін-т укр. мови НАН України, Фонд гум. розвитку «Collegium». – К., 1998. – Т. 3: Національні мови і культури в їх специфікації та взаємодії. – С. 117-120.
414. *Тодор О.Г.* Експресиви в аспекті синонімії: Автореферат дис. ... канд. філолог. Наук / О.Г.Тодор. – К., 1993. – 20 с.

415. *Тодор О.* Французькі запозичення / О. Тодор // *Культура слова.* – 2002. – Вип. 60. – С. 11 - 15.
416. *Толстова О.Л.* Різниця та взаємодія когнітивних механізмів метафори та метонімії / О. Л. Толстова // *Проблеми семантики слова, речення та тексту: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. лінгвіст. ун-т.* – К.: КНЛУ, 2005. – Вип. 15. – С. 202-206.
417. *Томашевский Б.В.* Поэтическая лексика: 1. Отбор слов различной языковой среды (варваризмы, диалектизмы, архаизмы, неологизмы, прозаизмы); 2. Изменение значения слова (поэтическая семантика. Тропы) [Текст] / Б.В. Томашевский // *Томашевский Б.В. Теория литературы. Поэтика.* – М., 1999. – С.30-67.
418. *Тригубчак І.В.* Специфіка емотивності ідіом як когнітивної структури / І.В. Тригубчак // *Наука і сучасність. Серія: Педагогіка. Філологія: Збірник наукових праць / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова.* – К.: Логос, 2003. – Т. 37. – С. 274-282.
419. *Труб В.М.* Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності / В.М. Труб // *Мовознавство.* – 2000. – № 1. – С.46-58.
420. *Тур О.М.* Паронімія як лексико-семантичне явище в українській термінології землеустрою та кадастру / О.М. Тур // *Вісник ЧНУ. Наукові праці. Філологія. Мовознавство.* – Т. 98. – Вип. 85. – 2009. – С. 125-128.
421. *Турчак О.* Окаціоналізми як об'єкт лінгвістичного дослідження / О. Турчак // *Українська мова.* – 2004. – № 2. – С. 47 - 55.
422. *Турчина А.А.* Лексична міжмовна омонімія у слов'янських мовах / А.А. Турчина // *Мовознавство. Компаративні дослідження слов'янських мов та літератур.* – 2012. – Вип. 17. – С. 121-126.
423. *Турчин В.М.* Семантична кореляція антонімів і синонімів у системі мови / В. М. Турчин, М. М. Турчин // *Мовознавство.* – 2001. – № 1. – С. 67-71.
424. *Удовиченко Г.М.* Предмет фразеології та семантичні типи / Г.М. Удовиченко // *Українська мова і література в школі.* – 1965. – № 2. – С. 20 - 24.
425. *Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г.* Українська фразеологія: навчальний посібник для студентів філологічних факультетів університетів / В.Д. Ужченко, Л.Г. Авксентьев. – Харків: Основа, 1990. – 167 с.
426. *Ужченко В.Д.* Актуальні питання розвитку української мови. Вступ. Лексикологія. Фразеологія : посіб. для магістрантів / В. Д. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 148 с.
427. *Ужченко В.Д.* Вивчення фразеології в середній школі [Текст] : посібн. для вчителя. / Ужченко В.Д. – К. : Рад. школа, 1990. – 175 с.
428. *Ужченко В.Д.* Внутрішня форма фразеологізму у зв'язку з внутрішньою формою слова / В.Д. Ужченко // *Мовознавство.* – 1993. – № 3. – С.23 - 30.
429. *Ужченко В.Д.* Народження і життя фразеологізму / В.Д. Ужченко. – К.: Рад. школа, 1988. – 278 с.
430. *Ужченко В.Д.* Східноукраїнська фразеологія / В. Д. Ужченко. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 362 с.
431. *Ужченко В.Д., Ужченко Д.В.* Фразеологія сучасної української мови: Навчальний посібник / В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко. – К.: Знання, 2007. – 494 с.
432. *Ужченко В.Д., Ужченко Д.В.* Фразеологія сучасної української мови : посіб. для студ. філол. фак. вищ. навч. закл. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 400 с.
433. *Українське термінознавство: підручник для студ. гум. спеціальностей вузів / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк.* – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
434. *Уфимцева А.А.* Лексическое значение. Принцип семиологического описания лексики / А.А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – 240 с.

435. *Фалькович М.М.* К вопросу об омонимии и полисемии / М.М. Фалькович // Вопросы языкознания. – 1960. – № 5. – С. 85-88.
436. *Федорець С.А.* Англійські запозичення в мові сучасної української реклами: Автореф. дис. ... канд. філолог. наук / ХНПУ ім. Г.Сковороди / С.А.Федорець. – Харків, 2005. – 20 с.
437. *Федунович-Швед О.* Синоніми і пароніми як композиційний засіб тексту / О. Федунович-Швед // Урок української. – 2007. – № 6. – С. 25-29.
438. *Франко З.Т.* Лексична синонімія / З.Т. Франко // Фонетична, морфологічна і лексична система українських говорів. – К., 1983. – С. 131–139.
439. *Хмара Г.В.* Розширення змістового обсягу значення слова / Г.В. Хмара // Вчені записки Харківського гуманітарного інституту «Народна українська академія» / редкол. В.І. Астахова (гол. ред.) [та ін.]. – Харків: НУА, 2008. – Т. 14. – С. 487-495.
440. *Хом'як І.* Взаємодія літературної мови і діалектів / І.Хом'як // Мовознавство. – 2000. – № 10. – С. 12-13.
441. *Царук О.* Українська мова серед інших слов'янських мов: етнологічні та граматичні параметри / О.Царук - Дніпропетровськ: Наука і освіта, 1998. – 324 с.
442. *Чемеркін С.Г.* Англійські варваризми в мові комунікантів УАНЕТУ / С.Г.Чемеркін // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства / М-во освіти і науки України, Науково-дослідний інститут українознавства. – К.: Міленіум, 2006. – Т. 10: Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі: тематичний випуск. – С. 261-267.
443. *Чемеркін С.* Публіцистичний стиль української мови в Інтернеті: диференційні ознаки / С. Чемеркін // Українознавство: Науковий громадсько-політичний, культурно-мистецький, релігійно-філософський, педагогічний журнал. – 2008. – № 4. – С. 220-224.
444. *Чередниченко І. Г.* Нариси з загальної стилістики сучасної української мови / І.Г.Чередниченко. – К.: Рад. школа, 1962. – 494 с.
445. *Черняк В.Д.* Проблема синонимии и лексико-грамматическая классификация слов: Учеб. пособие к спецкурсу / В.Д.Черняк. – Л.: РТП ЛГПИ им. А.И. Герцена, 1989. – 80 с.
446. *Черторизька Т.К.* Нові значення старих слів / Т.К.Черторизька // Рідне слово. – К.: Наук. думка, 1974. – № 9. – С. 25 - 28.
447. *Чорненький Я.* Стилї сучасної української мови / Я. Чорненький, Г. Матвіїв // Українська мова та література: Всеукраїнська газета для вчителів. – 2009. – № 40. – С. 15-21.
448. *Шаблій О.А.* Міжмовна термінологічна омонімія як проблема прикладного мовознавства / О.А.Шаблій // Проблеми зіставної семантики: Зб. наук. ст. – К.: КДЛУ, 2001. – С. 139-144.
449. *Шаповалова Г.* Неологізми-новотвори в мові сучасного медіа-тексту / Г. Шаповалова // Науковий вісник Ужгородського університету / М-во освіти і науки України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород: Ліра, 2003. – С. 105-112.
450. *Шаркань В.* Формування наукового стилю нової української літературної мови в підросійській Україні / В. Шаркань // Українська мова: науково-теорет. журн. – 2013. – № 2. – С. 100-118.
451. *Шаховский В.И.* Типы значений эмотивной лексики / В.И. Шаховский // Вопросы языкознания. – 1994. – № 1. – С. 20-25.
452. *Швайка О.М.* Омонімія або полісемія: нові погляди на стару проблему / О. М. Швайка // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. лінгвіст. ун-т. – К.: КНЛУ, 2005. – Вип. 15. – С. 226-233.

453. *Шевельов Ю.* Чому общерусский язык, а не вітчоруська мова? З проблем східнослов'янської глотогонії / Ю. Шевельов // Історія української мови: Хрестоматія. – К.: Либідь, 1996. – С. 191-205.
454. *Шевченко Л.Л.* Мотиваційні основи та базові моделі семантичного процесу термінологізації: (на матеріалі словника української мови в 20-ти томах) / Л. Л. Шевченко, Л. М. Томіленко // Мовознавство. – 2010. – № 1. – С. 76-85.
455. *Шишко О.* Тавтологія і плеоназм: засоби образотворчості і вади тексту / О. Шишко // Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі: аспекти професійної комунікації в сучасній освіті: Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конференції / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 139-142.
456. *Школярєнко В.* Функції узуальних фразеологічних одиниць і контекст / В.Школярєнко // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. Серія «Філологічні науки». – Полтава, 2004. – Вип. 1 (34). – С. 112-119.
457. *Шкуратова С.Ю.* Неологізм как объект лексикографического исследования / С.Ю. Шкуратова // Вестник Московского университета. Сер.19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2004. – № 2. – С. 115-125.
458. *Шовгун Н.О.* Формування українського сленгу в мовленнєвій діяльності малих соціальних груп: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Інститут філології / Н.О.Шовгун. – К., 2000. – 17 с.
459. *Шумейкіна А.* Сучасний підхід до аналізу семантичної структури багатозначного слова / А.Шумейкіна // Рідний край: науковий, публіцистичний, художньо-літературний альманах / Полтавський держ. пед. ун-т ім. В.Г.Короленка. – Полтава: АСМІ, 2009. – 2009. – № 1 (20). – С. 62-68.
460. *Щербакова Н.В.* Псевдоніми сучасних українських митців в аспекті етнокультури / Н.В.Щербакова // Науковий збірник ХНПУ імені Г.С. Сковороди «Лінгвістичні дослідження»: [зб. наук. праць / за заг. ред. проф. Л.А. Лисиченко]. – Вип. 32. – Харків, 2011. – С. 42-47.
461. *Щербакова Н.В.* Псевдонім як одиниця вивчення корпусу українських онімів / Н.В.Щербакова // Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць. – Харків: ХНПУ, 2010. – Вип. 30. – С.61-65.
462. *Щербакова Н.В.* Реалізація поняття „політкоректність» засобами псевдонімної ономастики / Н.В.Щербакова // Мова. Культура. Взаєморозуміння: Зб. наук. праць. – Дрогобич: Коло, 2012. – Вип. II. – С. 107 – 114.
463. *Щур І.І.* Українськомовний комп'ютерний сленг: формування і функціонування: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Інститут філології / І.І.Щур. – К., 2006. – 20 с.
464. *Юналеєва Р.А.* Про тюркізми – назви одягу у східно-слов'янських мовах / Р.А.Юналеєва // Мовознавство. – 1982. – № 4. – С. 50-57.
465. *Юрчук Л.А.* Теоретичні засади реєстру фразеологічного словника української мови / Л.А.Юрчук // Мовознавство. – 1983. – № 5. – С. 23-32.
466. *Яковченко В.Г.* Сучасна жаргонна лексика на сторінках періодичних видань / В.Г. Яковченко // Науковий часопис Національного Педагогічного Університету імені М.П. Драгоманова. – Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2006. – Вип. 2. – С. 310-316.
467. *Януш О.Б.* До питання про політичні евфемізми / О.Б.Януш // Система і структура східнослов'янських мов: Міжкафедральний збірник наук. праць. – К.: УДПУ, 1997. – С.89-94.

Змістовий модуль III.

ЛЕКСИКОГРАФІЯ

ТЕМА 10

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЛЕКСИКОГРАФІЇ: СУЧАСНА ЛЕКСИКОГРАФІЧНА ПАРАДИГМА. ТИПОЛОГІЯ СЛОВНИКІВ. ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ. НАЙДАВНІШІ УКРАЇНСЬКІ СЛОВНИКИ

I. ТЕОРІЯ ЛЕКСИКОГРАФІЇ.

I.1. Теоретична (металексикографія) і практична лексикографія та їх завдання. Структурування сучасної лексикографічної парадигми.

I.1.1. Теорія лексикографії (загальна теорія; організація словникарської праці; лексикографічне дослідження мови; лексикографічний опис мови).

I.1.2. Студії з користування словниками.

I.1.3. Критика словників.

I.1.4. Маркетинг словників.

I.2. Базові поняття лексикографії (словник, макроструктура (структура словника), мікроструктура (словникова стаття, вокабула), реєстр, реєстрова одиниця, заголовкова одиниця, ремарка (семантична, граматична, стилістична, функціональна), транскрипція, синопсис, дефініція, екземпліфікація, вхідна і вихідна мова, пасивний і активний словник, концепція, інструкція, філіація, семантизація, лексикографічна параметризація, лексикографування, лексикографічні символи й умовні позначення).

I.3. Наукові напрями сучасної лексикографічної парадигми.

I.3.1. Загальна (універсальна) і конкретна (національна) лексикографія.

I.3.2. Синхронна (описова) і діахронна (історична) лексикографія.

I.3.3. Загальномовна і лектна (діалектна, соціолектна, ідіолектна) лексикографія.

I.3.4. Нормативна і реєстративна лексикографія.

I.3.5. Тлумачна і перекладна лексикографія.

I.3.6. Наукова, навчальна і довідкова лексикографія.

I.3.7. Традиційна, комп'ютерна і корпусна лексикографія.

I.4. Типологія модерних словників.

I.4.1. За змістом (енциклопедичні (поняттєві) і лінгвістичні (загальномовні)).

I.4.2. За відбором лексики (тезауруси (повні) і часткові).

I.4.3. За способом опису слова (спеціальні та універсальні).

I.4.4. За одиницею лексикографічного опису (словники лексем, морфем, фразеологічних одиниць).

I.4.5. За епохою функціонування (сучасні та історичні).

I.4.6. За призначенням (словники помилок, труднощів, навчальні).

I.4.7. За мовним охопленням (одномовні, двомовні (перекладні), багатомовні).

I.4.8. За розміщенням лексичного матеріалу (прямі (алфавітні), зворотні, алфавітно-гніздові, ідеографічні (тематичні));

I.4.9. За обсягом реєстрового матеріалу (короткі (до 30 000 слів), середні (70-80 000 слів), великі (понад 80 000 слів)).

II. ІСТОРІЯ ЛЕКСИКОГРАФІЇ.

II.1. Дословниковий період розвитку української лексикографії XI – XVI ст. Традиція глосування. Глосарії – прототипи сучасних українських словників.

II.1.1. Типологія глос.

II.1.1.1. За місцем розташування (внутрішньорядкові (рядкові), міжрядкові (інтерлінеарні), покрайні (берегові, маргінальні)).

П.1.1.2. За змістом (перекладні, пояснювальні (тлумачні), етимологічні, порівняльно-зіставні (текстологічні)).

П.1.1.3. За структурою (однослівні, багатослівні).

П.1.1.4. За походженням (вторинні (оригінальні), первинні).

П.1.2. Різновиди перших українських глосаріїв (ономастикони, символики (приточники), перекладні словники, розмовники).

П.2. Староукраїнська лексикографія XVI – кінця XVIII ст. Розквіт перекладного словництва.

П.2.1. Анонімний **«Лексисъ съ толкованіемъ словенскихъ словъ просто»** (кін. XVI ст., 896 слів) – перший церковнослов'янсько-український словник.

П.2.2. **«Лексис ...»¹ Лавренія Зизанія** (Вільно, 1596, 1061 слово). Склад, джерела реєстру та значення Словника.

П.2.3. **«Лексикон словенороський ...»² Памва Беринди** (Київ, 1627, 7 000 слів). Структура словника (перекладна та ономастична частина реєстру).

П.2.4. Анонімний **«Синоніма славеноросская»** (середина XVI ст., 7 000 слів) – перший українсько-церковнослов'янський словник.

П.2.5. **«Лексикон латинський» Єпифанія Славинецького** (Київ, 1642, 27 000 слів).

П.2.6. **«Лексикон славено-латинський» Єпифанія Славинецького та Арсенія Корецького-Сатановського** (Москва, 1650, 7 500 слів).

П.2.7. **«Лексикон греко-славено-латинський» Єпифанія Славинецького** (Москва, після 1663 р.)

П.2.8. Анонімний **«Семимовний словник»** (середина XVI ст., 2500 слів) – зразок багатомовної середньовічної лексикографії (латинсько-новогрецько-турецько-татарсько-вірменсько-українсько-молдавський словник).

П.3. Нова українська лексикографія (кінець XVIII – XX ст.). Розквіт тлумачного словництва.

П.3.1. Словники першої половини XIX ст.

П.3.1.1. **«Собраніє малороссійскіхъ словъ ...»³ Івана Котляревського** (СПб., 1798, 972 словникові статті).

П.3.1.2. **«Краткій малороссійській словарь» Олексія Павловського** (СПб., 1818, 1131 словникова стаття). Елементи тлумачної, перекладної, термінологічної, ономастичної і фразеологічної специфікації.

П.3.1.3. **«Словарь малороссійской старины» Василя Ломиковського** (71 слово, 1808). Енциклопедичний характер пам'ятки.

П.3.1.4. **«Собраніє словъ малороссійскаго наречія» Івана Войцеховича** (1173 слова, 1823)

П.3.1.5. **«Словарь малороссійского наречія» Павла Білецького-Носенка** (рукопис, 1840-42, 20 000 вокабул) – словник диференційно-регіонального типу.

П.3.1.6. Рукописні словники української мови **Левка Боровиковського** (не зберігся) та **Амвросія Метлинського** (**«Словарь малороссійского наречія»**, 1835, 4500 слів)

П.3.2. Лексикографія другої половини XIX – початку XX ст.

П.3.2.1. **«Словарь малорусскаго наречія» Олександра Афанасьєва-Чужбинського** (СПб., 1855, Т.1., 6 000 слів).

¹ Повна назва – «Лексис Сиріч Реченія, Вькратъці събран(ъ)ны. И из словѣ(н)скаго языка, на просты(й) Рускій Діяле(к)тъ Истол(ъ)кованы. Л. Z».

² Повна назва – «Леѣіконъ славеноросскій и именъ тлъкованіе».

³ Повна назва – «Собраніє малороссійскіхъ словъ содержащихся въ «Энеиде», и сверхъ того еще весьма многихъ иныхъ, издревле вошедшихъ въ Малороссійское наречіе съ другихъ языковъ, или и коренныхъ Россійскихъ, но не употребительныхъ».

П.3.2.2. «Опытъ южнорусскаго словаря» Каленика Шейковського (Київ, 1861, Вип.1., 1481 словникова стаття).

П.3.2.3. «Словарь малороссійскихъ ідіомовъ» Миколи Закревського (Москва, 1861, 11 000 слів).

П.3.2.4. «Опытъ русско-украинскаго словаря» Михайла Левченка (Київ, 1874, 7 600 слів).

П.3.2.5. «Словниця української (або югово-руської) мови» Фортуната Піскунова (8 000 – 15 000 слів, 1873; 1882).

П.3.2.6. «Словарь російсько-український» М. Уманця та А. Спілки (Львів, Т. 1-4, 1893-98, 37 000 слів).

П.3.2.7. «Русско-малороссійскій словарь» Євгена Тимченка (Київ, Т. 1-2, 1897-99, 40 000 слів).

П.3.2.8. «Словарь української мови» Бориса Грінченка (СПб, Т. 1-4, 1907-09, 68 000 слів).

П.3.3. Західноукраїнська лексикографія другої половини ХІХ ст.

П.3.3.1. «Словарь рускій» Михайла Петрушевича (1865).

П.3.3.2. «Словено-русскій корнесловъ» Антонія Петрушевича – перший український словник етимологічного типу.

П.3.3.3. «Нѣмецко-русскій словарь» Омеляна Партицького (35 000 слів, 1867).

П.3.3.4. «Малорусско-німецький словарь» Євгена Желехівського та Софрона Недільського (Львів, Т. 1-2, 1885-86, 64 000 слів).

П.3.3.5. «Русько-мадярський словарь» Ласлова Чопея (20 000 слів, 1883).

П.4. Українська лексикографія першої третини ХХ ст. (період національно-визвольного руху та українізації). Розквіт перекладного словництва Діяльність Інституту української наукової мови і творення української національної термінографії. Концепція термінологічного словника. Концепція історичного словника та словника живої української мови. Витоки українського енциклопедичного руху.

П.5. Українська радянська лексикографія (30-80-ті рр. ХХ ст.). Основна проблематика та напрями лексикографування.

П.6. Новітня українська лексикографія. Наукові досягнення і перспективи сучасного українського словництва.

Практичні завдання

Завдання І

На прикладі сучасного тлумачного словника української мови пояснити лексикографічні поняття: структура словника, словникова стаття, реєстр, реєстрова одиниця, ремарка (семантична, граматична, стилістична, функціональна), дефініція, умовні позначення.

Завдання ІІ

Навести приклади різновидів сучасних українських лексикографічних праць за: змістом; відбором лексики; способом опису слова; одиницею лексикографічного опису; епохою функціонування; призначенням; мовним охопленням; розміщенням лексичного матеріалу; обсягом реєстрового матеріалу (назвати автора (-ів), назву, місце та рік видання словника).

Рекомендована література

- Васильчук В.Ф.* Лексикографія як наука (основи лексикографування) / Л. Ф.Васильчук // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. лінгвіст. ун-т. – К.: КНЛУ, 2006. – Вип. 16. – С. 20-28.
- Галас Б.* Василь Ковальський і його німецько-український словник / Б.Галас // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць. – Ужгород, 2002. – Вип. 6: Збірник пам'яті Кирила Галаса. – С. 170-180
- Галас Б.* До портрета А. Петрушевича як лексикографа і громадського діяча / Б.Галас // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць. – Ужгород: Говерла, 2010. – Вип. 14. – С. 34-39
- Галас Б.* Лексикографічна спадщина О. Павловського і формування нової української літературної мови / Б.Галас // Науковий вісник Ужгородського університету. – Ужгород: Ліра, 2003. – С. 11-16.
- Галас Б.* Лексикографічні матеріали В.А. Долинського з 1853 року / Б.Галас // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць. – Ужгород: Говерла, 2009. – Вип. 13. – С. 38-41.
- Галас Б.* Риси упорядницького і редакторського стилю Б. Грінченка як лексикографа / Б.Галас // Українська мова. – 2008. – № 1. – С. 80-86.
- Глас Б.К.* Рукописні словники XIX-початку XX ст. як важливий резерв для підготовки нових тлумачних словників української мови / Б.К.Галас // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К.: КММ, 2012. – С. 231-237.
- Галас Б. Ф. С.* Шимкевич як лексикограф і українське словникарство кінця XVIII - початку XX ст. / Б.Галас. – Ужгород: [б. в.], 1995. – 300 с.
- Галас Б. К.* Рукописні українсько-російські словники першої пол. XIX ст. / Б.Галас // Мовознавство. – 1978. – № 5.
- Галас Я.В.* З історії української лексикографії на Закарпатті (XIX-XX ст. до 1945 р.) / Я.В. Галас // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С.37-43.
- Горецький П.Й.* Історія української лексикографії. – К.: Вид-во Акад. наук. УРСР, 1963. – 243 с.
- Гордієнко Н.Г.* Сучасна лексикографія як об'єкт лінгвістики / Н. Г. Гордієнко // Українська мова: Науково-теоретичний журнал. – 2011. – № 3. – С. 67-73.
- Демська О.М.* Вступ до лексикографії: навч. посіб. – К.: Києво-Могилянська академія, 2010. – 266 с.
- Зубець Н.О.* Українська лексикографія другої половини XX - початку XXI століття: навчальний посібник для студ. вищих навч. закл. / Н.О. Зубець; Вищий навчальний заклад «Запорізький національний ун-т» Міністерства освіти і науки України. – Запоріжжя: [б.в.], 2008. – 124 с.
- Кисіль С.* Просвітитель Єпіфаній Славинецький: (автор лексикографічних праць XVII ст.) / С.Кисіль // Пам'ять століть. – 1997. – № 5. – С.133-136.
- Кочерган М.П.* І.Котляревський як лексикограф / М.П.Кочерган // Мовознавство. – 1998. – № 1. – С. 40-43.
- Крижко О.А.* Українська лексикографія кінця XVI - II половини XVIII століття: лекція для студ. філол. ф-ту / О.А. Крижко; Бердянський держ. педагогічний ун-т. – Бердянськ: [б.в.], 2003. – 38 с.
- Кровицька О.* Українська лексикографія: теорія і практика. – Львів, 2005. – 174 с.
- Маленовський Ю.Л.* Перший великий словник української мови / Ю.Л.Маленовський // Українська мова в процесі національно-культурного відродження України: Збірник наукових праць: Матеріали конференції / М-во освіти України, КДП ім. М.П. Драгоманова. – Київ: КДП, 1993. – С. 150-154.
- Москаленко А. А.* Нарис історії української лексикографії. – К.: Радянська школа, 1961. – 162 с.
- Німчук В.В.* Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – К.: Наук. думка, 1980. – 304 с.
- Паламарчук Л.* Українська радянська лексикографія: (питання історії, теорії та практики). – К.: Наук. думка, 1978. – 203 с.
- Побірченко Н.С.* Громадivecь Каленик Шейковський - автор першого словника живої української мови / Н.С.Побірченко // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 2. – С. 138-146.
- Сус І.* «Матеріялы до словаря русскаго» І. Лаврівського як важлива пам'ятка української, польської і німецької лексикографії / І. Сус // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород, 2002. – Вип. 6: Збірник пам'яті Кирила Галаса. – С. 207-214.
- Сус І.* Українська лексика у чотиримовному «Словарі языка южно-русского» І. Вагилевича / І. Сус // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наукових праць / редкол.: І. В. Сабадош, В. В. Барчан, Н. П. Бездір [та ін.]; [відп. за вип. О. Миголінець]. – Ужгород: Говерла, 2013. – Вип. 18. – С. 72-77.
- Талапканич В.* До характеристики лексикографічної діяльності Київської Старої Громади / В.Талапканич // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород, 2002. - Вип. 6: Збірник пам'яті Кирила Галаса. –

С. 215-218.

Терещенко К. Перше велике зібрання лексико-фразеологічних фондів української мови: До 95-річчя виходу в світ «Словаря української мови» Бориса Грінченка / К. Терещенко // Вісник Книжкової палати: Науково-практичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 53-54.

Філімонова Т. «Лексикон славенороскій» Памво Беринди / Т.Філімонова // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7. – С. 47-49.

Черницький В.Б. Комп'ютерна лексикографія: навч. посібник / В. Б. Черницький; Національний ун-т кораблебудування ім. адмірала Макарова. – Миколаїв: НУК, 2004. – 84 с.

ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ СЛОВНИКИ. УКРАЇНСЬКИЙ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ РУХ

1. Енциклопедичний словник як різновид лексикографічної продукції. Відмінність від словників лінгвістичного типу. Особливості реєстру та змісту.

1.1. Жанрові ознаки енциклопедії як різновиду наукової чи науково-популярної довідкової літератури.

1.2. Типологія енциклопедій: за обсягом (великі, малі, короткі, енциклопедичні довідники), за змістом (загальні, галузеві (тематичні), регіональні, проблемні, персональні).

1.3. Структурні моделі словникових статей (статті-огляди, статті-довідки, статті-тлумачення, статті-посилання).

1.4. Історія енциклопедичного руху в Україні і за кордоном. Прототипи сучасних українських енциклопедій.

1.4.1. **Грушевський М. Украинский народ в его прошлом и настоящем: У 2-х т. (1914-16).**

1.4.2. **Українська Загальна Енциклопедія. – Книга Знання (Коломийська Енциклопедія) / За ред. І.Раковського та В.Сімовича: У 3-х т. (1930-35).**

1.4.3. **Українська Радянська Енциклопедія: У 20-ти тт. (Т.1, 1933).**

1.4.4. **Онацький Є. Українська мала енциклопедія: У 8-ми тт. (1957-67).**

2. Загальні енциклопедії.

2.1. **Енциклопедія Українознавства (ЕУ): У 11-ти томах (1955-85).**

2.1.1. Історія укладання. Проект ЕУ-1 (1949-52, у 3-х томах, за редакцією проф. І.Раковського). Тематичний характер видання, особливості відбору та селекції матеріалу;

2.1.2. Проект ЕУ-2 (1955-85, у 11-ти томах, за редакцією проф. В.Кубійовича). Історія становлення та організації видання.

2.1.3. Характер реєстрового матеріалу. Проблема «україноцентризму». Методи відбору інформації та особливості лексикографування.

2.1.4. Англomовне видання Енциклопедії Українознавства (**Encyclopedia of Ukraine**, Торонто, Баффало, Лондон, 1984–1985).

2.2. **Українська радянська енциклопедія (УРЕ): У 17-ти томах (1959-65); У 12-ти томах (перевидання) (1974-85).** Історія укладання. Особливості будови. Характер реєстрового матеріалу. Будова словникової статті. Скорочена версія УРЕ – **Український радянський енциклопедичний словник (УРЕС): У 3-х тт. (1966-68, 1986-87).**

2.3. **Універсальний словник-енциклопедія (УСЕ) (1999, 2003, 2005).** Історія укладання. Особливості будови. Характер реєстрового матеріалу. Будова словникової статті.

2.4. Електронні онлайн-енциклопедії (**Вікіпедія** (<http://uk.wikipedia.org>), **Знаймо** (<http://znaimo.com.ua>), **Хохлопедія: Українська Енциклопедія** (<http://hohlopedia.org.ua>), **Українська інтернет-енциклопедія** (<http://www.uapedia.com.ua>)). Особливості інтерактивного е-формату.

3. Різновиди тематичних енциклопедій.

3.1. Проблемні (спеціалізовані) енциклопедії.

3.1.1. Історичні енциклопедії (**Радянська енциклопедія історії України: У 4-х тт. (1969-72); Енциклопедія історії України: У 10-ти тт. (2003-12); Малий словник історії України / Відп. редактор Валерій Смолій.(1997); Підкова Ш., Шуст Р. Довідник з історії України: У 3-х тт. (2002)).**

3.1.2. Географічні енциклопедії (**Географічна енциклопедія України: У 3-х тт. (1989-93)).**

3.1.3. Мовознавчі енциклопедії (**Українська мова. Енциклопедія** (2005); **Мала філологічна енциклопедія** / Укл.: О.І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк (2007)).

3.1.4. Літературознавчі енциклопедії (**Українська літературна енциклопедія: У 5-ти тт.** (Т. 1-3, 1988 - ...); **Літературознавчий словник-довідник** / за ред. Р.Гром'яка (1997); **Лексикон загального та порівняльного літературознавства** / За ред. А.Волкова (2001)).

3.1.5. Культурологічні та мистецтвознавчі енциклопедії (**Українська музична енциклопедія: У 3-х тт.** (2006-11); **Мала українська музична енциклопедія** / Упорядник О. Залеський (1971); **Мистецтво України: Біографічний довідник** (1997)).

3.1.6. Філософські та політологічні енциклопедії (**Політичний словник** / За ред. В. К. Врублевського, Л. М. Кравчука, А. В. Кудрицького (2 500 словникових статей, 1987); **Філософський енциклопедичний словник** / Шинкарук В.І. та ін. (1 700 словникових статей, 2002)).

3.1.7. Соціологічні та психологічні енциклопедії (**Психологічна енциклопедія** / Степанов О.М. (2185 словникових статей, 2006); **Соціологічна енциклопедія** / Городяненко В.Г. (1042 словникові статті, 2008)).

3.1.8. Економічні енциклопедії (**Економічна енциклопедія** / За ред. С.В. Мочерного: У 3-х тт. (більше 7 500 словникових статей, 2000-02)).

3.1.9. Технічні енциклопедії (**Енциклопедія кібернетики: У 2-х тт.** / За ред. В. М. Глушкова (1973); **Гірничий енциклопедичний словник: У 3-х тт.** / За ред. В.С. Білецького (11000 словникових статей, 2001-2004); **Мала гірнича енциклопедія** (18000 словникових статей, 2004-2011)).

3.1.10. Сільськогосподарські енциклопедії (**Українська сільсько-господарська енциклопедія** / За ред. Р. Пересипкіна: У 3-х тт. (1970-1972)).

3.1.11. Біологічні та хімічні енциклопедії (**Біологічний словник** / за ред. І. Г. Підоплічка (4 000 словникових статей, 1986)).

3.1.12. Фізичні енциклопедії (**Фізичний тлумачний словник** / М. О. Вакуленко, О. В. Вакуленко (6 700 словникових статей, 2008)).

3.1.13. Математичні енциклопедії (**Бугай А.С. Короткий тлумачний математичний словник** (1964)).

3.1.14. Медичні енциклопедії (**Лікарські рослини : Енциклопедичний довідник** / Відп. ред. А. М. Гродзінський. (1 200 гасел, 1990)).

3.1.15. Юридичні енциклопедії (**Юридична енциклопедія** / За ред. Ю.С. Шемшученко: У 6-ти тт. (10 000 гасел, 1998-2004); **Юридична енциклопедія для юнацтва** / За ред. С. В. Ківалова, Ю. М. Оборотова (2 000 словникових статей, 2006)).

3.2. Регіональні енциклопедії (**Енциклопедія Львова** / За ред. А. Козицького та І. Підкови : У 5-ти тт. (Т. 1-4, 2007-2012); **ENCYCLOPEDIA. Львівський національний університет імені Івана Франка: У 2-х тт.** (Т.1 2011)).

3.3. Персональні енциклопедії (**Українські письменники : Біо- бібліографічний словник** : У 5-ти тт. (2005); **Шевченківський словник** / За ред. Є.П. Кирилюка: У 2-х тт. (1975-77); **Кочан І., Захлюпана Н. Українська лінгводидактика в іменах. Словник-довідник** (2011)).

4. Сучасний енциклопедичний рух в Україні.

4.1. Діяльність Інституту енциклопедичних досліджень НАН України (2004).

4.2. **Енциклопедія сучасної України (ЕСУ): У 25 т.** (Т.1-11, 2001-2011).

4.3. **Українська універсальна енциклопедія** – новий науковий проєкт НАН України і НТШ.

Практичні завдання

Завдання I

З Енциклопедії Українознавства (ЕУ-2) виписати по одному прикладу різних структурних моделей словникових статей (стаття-огляд, стаття-довідка, стаття-тлумачення, стаття-посилання) (Див. додатки до теми I1).

Завдання II

Написати словникову статтю до Вікіпедії про Вашу родину, друга, школу або цікаву подію з сучасного суспільного життя.

Завдання III

Здійснити порівняльну характеристику будови словникових статей із заголовним словом **УКРАЇНА** на прикладі онлайн-енциклопедії, загальної та тематичної енциклопедій.

Рекомендована література

Гель І. Декілька слів до львівського видання Енциклопедії Українознавства / І. Гель // Енциклопедія українознавства: Словникова частина: В 11 тт. / Ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Т. 1: Перевидання в Україні. – Львів, 1993. – С. X-XI.

Зяблюк М. Інтелектуальний паспорт держави: «Українська енциклопедія» у плінні проблем і часу / М. Зяблюк // Друкарство. – 1999. – № 6. – С. 10–13.

Кузеля З. Дотеперішні українські енциклопедії / З. Кузеля // Енциклопедія Українознавства. – Мюнхен; Нью-Йорк, 1949. – Т. 1. – С. 9–11.

Романів О. Довгий, тернистий шлях українства до самопізнання / О. Романів // Енциклопедія українознавства: Словникова частина: В 11 тт. / Ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Т. 1: Перевидання в Україні. – Львів, 1993. – С. X-XVI, 1-4.

Романів О. Незнана українська енциклопедія / О. Романів // Вісник НТШ. – 1992. – № 4. – С. 12–13.

Романів О. Універсальний лексикон «народу, що вгору йде» / О. Романів // Енциклопедія українознавства: Словникова частина: В 11 тт. / Ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Т. 11: Перевидання в Україні. – Львів, 2003. – С. 5–7.

Черниш Н.І. «Українська Загальна енциклопедія» та її редактор Іван Раковський / Н.І. Черниш // Вісник Книжкової палати. – 2002. – № 6. – С. 36–38; № 7. – С. 37–40.

Черниш Н.І. Видатні українські вчені – редактори енциклопедій / Н.І. Черниш. – Л., 2003. – 24 с.

Черниш Н.І. Українська енциклопедична справа: історія розвитку, теоретичні засади підготовки видань / Н.І. Черниш. – Львів: Фенікс, 1998. – 92 с.

Черниш Н.І. Українське енциклопедичне книговидання: досвід XIX – XX ст. та сучасні проблеми / Н.І. Черниш // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2000. – Вип. 3. – С. 187–198.

Черниш Н.І. Участь М. Грушевського у виданні «Украинский народ в его прошлом и настоящем» / Н.І. Черниш // М.С. Грушевський і Західна Україна: Матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. – Л., 1995. – С. 154–156.

ДОДАТКИ

I. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ ГАСЕЛ (на прикладі заголовного слова *МАЗЕПА Іван*)

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА (ЕУ-2): В 11-ТИ ТОМАХ (1955-85):

Мазепа Іван (20. 3. 1639 – 21/22. 9. ст. ст. 1709), гетьман України (1687–1709), великий діяч укр. державности, син Степана Адама М. (див.) і Марини з Мокієвських М. (див.), нар. в с. Мазепинцях на Білоцерківщині, вчився у Києво-Могилянській Колегії і в єзуїтській колегії у Варшаві. Був «покойовим» у короля Яна Казіміра, який послав його для завершення освіти за кордон; 1656–59 рр. був у Німеччині, Італії, Франції й Нідерляндах, вивчав м. ін. артилерійську справу. По повероті до Польщі М. продовжував службу як «покойовий дворянин» при королівському дворі й виконував низку дипломатичних доручень на Україні. 1683 р. М. повернувся на Україну, щоб допомогти хворому батькові; після його смерті (1665) дістав звання Чернігівського підчашого. 1669 р. вступив на службу до гетьмана П. Дорошенка; тоді ж одружився з Ганною Половець († 1702), дочкою ген. обозного Семена Половця й удовою білоцерківського полк. Самійла Фридрикевича. Спочатку М. був ротмістром надвірної корогви (командиром гетьманської гвардії), а згодом виконував обов'язки ген. осавула. М. брав участь у війні Дорошенка як союзника Туреччини проти Польщі (похід у Галичину 1672), а гол. відбував дипломатичні місії, зокрема до Криму (1673) й до гетьмана І. Самойловича (поч. 1674). Посланий влітку 1674 до Криму й Туреччини, М. попав у полон до запорожців, які видали його Самойловичеві; М. скоро здобув собі довір'я Самойловича, який зробив його «гетьманським дворянином» і не раз посилав його у різних держ. і приватних справах до Москви. М. брав також участь у *Чигиринських походах* (1677–78). 1682 р. М. був призначений на ген. осавула. Разом з політ. впливами росли й маєтки М. як на Україні, так і в суміжних пов. Московщини. Авторитет М. і на Україні, і в Москві стояв так високо, що коли скинено було Самойловича, рада на р. Коломаку 25. 7. 1687, за згодою Моск. уряду, обрала його гетьманом. Тоді ж було укладено укр.-моск. договір (див. *Коломацькі статті*), який визначив дальші відносини двох держав.

Політ. програма М. визначилася ще в часи Дорошенка і Самойловича. Він твердо стояв на ґрунті укр. коз.-гетьманської державности й соборности укр. земель. Основні цілі політики М. як гетьмана України були: об'єднання укр. земель, насамперед Гетьманщини, Правобережжя, Запоріжжя і, якщо можливо, Слобожанщини й Ханської України у складі єдиної укр. держави і встановлення міцної автократичної гетьманської влади у становій державі євр. типу, із збереженням традиційної системи коз. устрою. Спочатку М. вважав за можливе співжиття України з



І. Мазепа
з гравюри
Д. Галаховського
(1708)



І. Мазепа
на дзвоні роботи
Карпа Балашевича
(1699)

Москвою на засадах Переяславської угоди Б. Хмельницького, сподіваючись у союзі й за допомогою Москви, здійснити свої пляни. М. брав активну участь у війні Москви з Туреччиною й Кримом (Кримський похід 1689, взяття Казикермана 1695, облога й взяття Озова 1696, Таванські походи на низ Дніпра другої пол. 1690-их рр. тощо). Хоч Константинопільська угода 1700 не поширила укр. володінь до Чорного м., але вона забезпечила на якийсь час укр. землі віз загрози з боку Туреччини й руйнівних нападів татар. Так само М. підтримував Москву в першій період *Північної війни* (до 1708), допомагаючи (військом, зброєю, грошми й харчами) рос. армії оволодіти швед. Прибалтикою й закріпитися там. Участь у Північній війні дала М. змогу, не зважаючи на опір і протести Польщі й Москви, опанувати 1704 р. Правобережну Україну, де діяльність Семена Палія в кін. 17 і на поч. 18 в. фактично ліквідувала поль. владу й створила передумови для об'єднання Правобережжя з Гетьманщиною.

У царині внутр. політики М. підніс на високий щабель укр. госп-во, зокрема пром-сть, дбав про розвиток укр. науки (зокрема історії), освіти (перетворення Києво-Могилянської Колегії на Академію 1694 р., заснування Чернігівського Колегіюму 1700 р. тощо) та культури, особливо літератури (творчість Дмитра Туптала, Стефана Яворського, Іоана Максимовича, Теофана Прокоповича та ін., в тому ч. самого М., автора кількох віршів, зокрема думи «Всі покою щиро прагнуть») і мистецтва (особливо архітектури та малярства), що його М. був великим і щедрим меценатом (величні церк. пам'ятки мазепинського барокко у Києві, Чернігові, Переяславі тощо).

Хоч М. вдалося створити нову, зв'язану з ним і зобов'язану йому провідну старшинську верству, але він весь час мав потужну старшинську опозицію, яка виступила проти гетьманського абсолютизму й нерідко ставила М. у дуже загрозове становище (повстання Петра *Іваненка* 1691-96, виступ Василя *Кочубея* 1708 тощо). Численні заходи М. для забезпечення прав козацтва (універсал 1691), міщанства (низка охоронних універсалів містам) й селянства (універсал 28. 11. 1701 про обмеження панщини двома днями на тиждень) не могли усунути соц. суперечностей, які в наслідок безперервних воєн і військ. тягарів та руйнації, а гол. – щораз більшого державного визиску й старшинських надуживань, раз-у-раз зростали. Велике невдоволення викликала співпраця М. з Москвою, яка, в умовах важкої півн. війни, щораз гостріше й бруталніше провадила свою імперіялістичну політику на Україні. Все це позбавило М. солідарної нац. підтримки в критичний момент укр. історії.

Петро I не лише втручався у внутр. справи України, надміру визискуючи укр. людність для дальшого ведення війни, але й вирішив звести нанівець самостійність укр. держави й скасувати її коз. устрій. Довідавшись про пляни Петра, М., підтриманий більшістю вищої старшини, розпочав (приблизно 1704) з поль. королем Станиславом Лещинським, а згодом з швед. королем Карлом XII таємні переговори, які завершилися 1708 р. угодою про прилучення України до антимоск. коаліції. Докладний зміст цієї угоди невідомий, але основна мета її, навіть за офіц. рос. джерелами, була: «чтоб малороссийские козацкие народы от России были особое княжение, а не под Российской державою». Пізніше, до цієї коаліції приєдналося Запоріжжя, і 28. 3. 1709 р. був укладений (у Великих Будищах) договір між М. і кошовим отаманом, К. *Гордієнком*, з одного боку, і Карлом XII – з другого, в якому швед. король зобов'язався не укладати мирової угоди з Москвою, доки не буде визволено з-під моск. влади Україну й Запоріжжя.

Але укр.-моск. війна 1708-09 рр., яка провадилася на території України, закінчилася поразкою союзників. Москві вдалося захопити Батурин з великими військ. запасами й ген. артилерією й розколоти укр. сили шляхом утворення нового гетьманського уряду й страшного терору проти прихильників М. (руйнація Батурина і Запорізької Січі). Спроби М. зорганізувати широкий антимоск. фронт на сх. Європи були марні, а Полтавська поразка 27. 6. 1709 (див. *Полтавська битва*) і капітуляція швед. армії під Переволочною вирішили долю України. М. й Карл XII, з рештками швед. і укр. (запор.) війська, подалися на еміграцію до Туреччини. М., зламаний поразкою, віком і хворобою, помер у Бендерах,

вночі з 21 на 22. 9. 1709 р., і був похований спочатку у Варниці, а потім у монастирі св. Юрія у Галаці (згодом могила М. була знищена). Петро I, який даремно вимагав, щоб Туреччина видала йому М., ще раніше оголосив його «зрадником» і наказав рос. і укр. Церкві виклясти його ім'я. Відтоді рос. (й сов.) пропаганда і історіографія уже понад 250 років робить усе, щоб очорнити ім'я великого укр. патріота й держ. діяча. Але, не зважаючи на подекуди контрверсійні оцінки особи й окремих моментів діяльності М. в укр. історіографії, світле ім'я М. залишилося в укр. нац. традиції як символ великого патріота-державника, а часи його гетьманування слушно названо добою Мазепинського ренесансу.

Ім'я й образ М. були надхненням для багатьох більших і менших творців світової й укр. літератури (Ф. Вольтер, Д. Байрон, В. Гюго, В. фон Гайденштам, Р. Готшаль, О. Пушкін, К. Рилеєв, Ю. Словацький, Б. Залеський, Б. Лепкий, Л. Старицька-Черняхівська, В. Сосюра та ін.), музики (Ф. Ліст, П. Чайковський, П. Сокальський та ін.) й малярства та різьбарства (О. Верне, Т. Шевченко, І. Рєпін, В. Масютин, О. Архипенко та ін.).

Література: Уманець Ф. Гетман Мазепа. П. 1897; Лазаревский А. Заметки о Мазепе. КСт. 1898, 3, 4, 6; Костомаров Н. Мазепа и мазепинцы. Собрание сочинений, кн. VI, II. 1905; Записки НТШ, т. 92 (т. присвячений Мазепинській добі). Л. 1909; Jensen A. Mazepa. Люнд 1909; Мазепа. Зб. I–II, Праці Укр. Наук. Ін-ту в Варшаві, тт. 46, 47. В. 1938–39; Крупускуй В. Hetman Mazepa und seine Zeit (1687–1709). Ляйпціг. 1942; Дядиченко В. нариси суспільно-політ. устрою Лівобережної України кін. XVII – поч. XVIII ст. К. 1959; Оглоблин О. Гетьман Иван Мазепа та його доба. ЗНТШ, т. 170. Нью-Йорк-Париж-Торонто. 1960; Kentschynskyj V. Mazepa. Стокгольм. 1962; Mackiw Th. Mazepa im Lichte der zeitgenössischen deutschen Quellen, ЗНТШ, т. 174. Мюнхен. 1963.

О. Оглоблин

УКРАЇНСЬКА РАДЯНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ (УРЕ): У 12-ТИ ТОМАХ (ПЕРЕВИДАННЯ) (1974-85):

МАЗЕПА Іван Степанович (1644–1709) – гетьман Лівобережної України (1687–1708), великий феодал. Н. в укр. шляхет. родині, служив при дворі польс. короля. Будучи гетьманом, проводив кріпосницьку політику, нещадно придушував виступи нар. мас проти соціального гноблення. В перші роки *Північної війни 1700–21* уклав таємну угоду із ставлеником швед. короля *Карла XII* – польс. королем *С. Лещинським*, згідно з якою Лівобережна Україна і Київ, а також білорус. землі й Смоленщина мали відійти до Польщі. Зрадницькі наміри М. спробували викрити генеральний суддя *В. Кочубей* і полтав. полковник *І. Іскра*. Проте М. вдалося виправдатися перед *Петром I*. *В. Кочубей* та *І. Іскру* за наказом М. 1708 було страчено. В жовтні 1708 М., за яким пішла лише купка старшини та невелика кількість козаків (1500 чол.), відкрито перейшов на бік ворога. Після розгрому швед. військ у *Полтавській битві 1709* М. разом з *Карлом XII* втік до тур. володінь (м. Бендери), де незабаром помер. Укр. бурж. націоналісти намагаються виправдати зрадництво М. і, всупереч іст. правді, зобразити його борцем за свободу України. Подібні намагання дістають гідну відсіч в укр. рад. історіографії.

Лит.: Історія Української РСР, т. 2. К., 1979; Дядиченко В. А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. К., 1959.

О. І. Путро.

УНІВЕРСАЛЬНИЙ СЛОВНИК-ЕНЦИКЛОПЕДІЯ (УСЕ) (1999, 2003, 2005):

Мазепа (Мазепа-Колединський) Іван Степанович, 1639(?)–1709, гетьман Лівобережної України з 1687; 1659–1663 служив при дворі пол. короля Яна III Казимира; 1669 вступив на службу до правобережного гетьмана П. Дорошенка. 1674 перейшов до лівобережного гетьмана І. Самойловича; 1682–87 генеральний осавул Війська Запорозького; обраний гетьманом, уклав з рос. урядом Коломацькі статті 1687; меценат освіти і мистецтва (1694 перетворив Києво-Могилянську Колегію в Академію, 1700

заснував Чернігівський колегіум, фундував побудови низки церков у Києві, Чернігові, Переяславі, підтримував творчі зусилля Дмитра Туптала, Стефана Яворського, Іоана Максимовича, Феофана Прокоповича; власні поетичні твори, в т. ч. *Всі покою щиро прагнуть, Ой горе тій чайці небозі*); прагнучи визволити Україну з-під рос. влади, провадив таємні переговори з пол. королем Станіславом Лещинським, а 1708 під час Пн. війни перейшов на бік Карла XII; після поразки шведів у Полтавській битві 1709 подався на еміграцію у тур. володіння; на вимогу Петра I підданий анафемі Рос. Православною Церквою; герой численних творів; герой численних творів літератури й мистецтва (Ф. Вольтер, Дж. Байрон, В. Гюго, О. Пушкін, К. Рилеєв, Ю. Словацький, Б. Залеський, Б. Лепкий, В. Сосюра; Ф. Ліст, П. Чайковський; О. Верне, Т. Шевченко, І. Репін, О. Архипенко).

II. СТРУКТУРНІ ТИПИ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ (на матеріалі Енциклопедії «Українська мова»)

СТАТТЯ-ОГЛЯД:

ЛЕКСИКОЛОГІЯ (від грец. *λεξικός*; - словесний, словниковий і *λόγος*; – слово, вчення) – розділ *мовознавства*, що вивчає *слово* як осн. *одиницю мови* і словниковий склад мови – *лексику*. Лексикол. дослідження ведуться в аспекті теорії слова, у семант., стиліст., функц., істор., етимол., соціолінгв. та ін. аспектах. Залежно від синхр. або діахр. плану дослідження Л. поділяють на описову та історичну. Слова – *власні назви* вивчаються в *ономастиці*.

Семант. аспекти лекс. одиниць досліджуються в лекс. *семантиці (семасіології)*: це природа *лексичного значення слова*, його типи, структурування; слово як *назва* і явище *номінації, полісемія*, її типи і шляхи формування; *лексико-семантична система* мови та її конкр. вияви, що реалізуються в групуванні слів за їхніми значенням або формою, за парадигмат. відношеннями або синтагмат. зв'язками: синонімія, антонімія, гіпонімія, паронімія, омонімія, лекс.-семант. групи, лекс.-семант. поля, міжривневі лекс.-грамат. поля (кількості, інтенсивності, часу тощо), лекс. валентність і сполучуваність та ін.

Стиліст. аспекти вивчаються в плані, по-перше, диференціації нац. мови на загальнонародну і незагальнонародну (див. *Діалектизм, Професіоналізм, Жаргон, Сленг*), а загальнонародної – на *літературну мову* і *просторіччя*; по-друге, диференціації літ. мови на *функціональні стилі*; по-третє, емоц.-експресив. та емоц.-оцінних характеристик слів і, по-четверте, худож.-естет. використання різноманітних семант. та форм, особливостей слів (див. *Троп, Фігура мови*).

Істор. Л. досліджує розвиток як окр. слів, так і певних фрагментів лекс. системи мови – семант. полів, синонім, радів, стиліст, шарів тощо, вплив на динаміку мови як власне мовних, так і позамов. (екстралінгвальних) чинників, зв'язок слів з історією сусп-ва, *ключові слова* в той чи ін. період, *запозичення* з ін. мов, семант. явища і процеси (*метафора, метонімія, синонімізація і десинонімізація* та ін.), *зміни значення слів*, їх *деетимологізацію* тощо. Крім власне семасіол. підходу до дослідження лекс.-семант. явищ у їхній історії (з увагою до семант. розвитку лекс. одиниць як таких), застосовується ономасіологічний (з увагою до способів найменування певного об'єкта та їх змін; див. *Ономасіологія*). Істор. Л. тісно межує з *етимологією*.

Становлення Л. як окр. розділу мовознавства відбулося пізніше порівняно з граматиною та фонетикою. Розвиток укр. Л., як і Л. інших мов, спочатку здійснювався в заг. рамках *лексикографії* з практ. потреб пояснення окр. слів та перекладу (з 11 ст. це було пояснення іншомов. слів, а з 17 і особливо з кінця 18 ст. - також специф. укр. лексики). Проблема слова була об'єктом філософії (природа слова як назви), *риторики* та піїтики (стиліст, функція слова, переносне значення, синонімія, стильова диференціація лексики). З розвитком порівн.-істор. мовознавства з'явилися дослідження з етимології укр.

слів (О. Потебня, Г. Ільїнський та ін.). О. Потебня опрацював і такі проблеми теор. семантики, як внутр. форма слова, лекс. значення (з поділом його на «ближче» і «далше»), полісемія, слово як інструмент магічної та естет. функцій мови. У кін. 19 і особливо в 1-й третині 20 ст. починають активно опрацювати засади укр. термінології (І. Верхратський та ін.). З кін. 20-х рр. 20 ст. з'являються окр. розділи з Л. в курсі укр. мови Б. Ткаченко (1928), курсі укр. мови за ред. Л. Булаховського (1931), в КСУЛМ (т. 1, 1951; автор П. Горецький) та СУЛМ (Лексика і фразеологія, 1973), а також у «Нарисах з загального мовознавства» Л. Булаховського (1955).

Провідні напрями укр. Л. (за їх хронологією, пріоритетністю та ступенем опрацюваності): 1) істор. Л. – історія та етимологія окр. слів (П. Бузук, Б. Кобилянський, О. Мельничук та ін.), тем. групи лексики (Л. Булаховський, А. Бурячок, В. Винник, М. Кочерган, Т. Голинська-Барановська та ін.), ширші дослідження розвитку укр. лексики за семант. полями (В. Німчук), походження етнонімів на тер. України (О. Стрижак), розвиток укр. лексики в рад. період (І. Білодід, А. Москаленко, Л. Паламарчук), на тлі ін. слов'ян, мов повоєнного періоду (В. Коломієць); історія лексики літ. мови (Л. Булаховський, А. Генсьорський, М. Худаш, Ф. Ткач, П. Тимошенко, А. Москаленко, М. Жовтобрюх, О. Муромцева, В. Горобець та ін.); історія укр. термінології (Н. Москаленко, Т. Панько та ін.); лекс. запозичення (І. Шаровольський, Д. Шелуцько, О. Горбач, Й. Дзензелівський, Г. Їжакевич, П. Лизанець, С. Семчинський та ін.); 2) діалектна Л. (В. Ващенко, Й. Дзензелівський, М. Никончук, П. Гриценко, І. Сабадош, В. Куриленко та ін.), народна зоол., бот., геогр., метеорол., мед. та ін. номенклатура (Л. Булаховський, Н. Дейниченко, А. Шамота, Т. Марусенко, М. Юрковський, О. Могила, Я. Вакалюк та ін.); 3) лексика мови худож. л-ри, яка особливо активно досліджувалася в 50—60-і рр. (В. Ващенко, В. Ільїн, І. Білодід, Л. Скрипник, Л. Паламарчук, Л. Полюга, Г. Колесник, Я. Януш та ін.); 4) проблеми лекс. стилістики (В. Ващенко, І. Чередниченко, І. Грицютенко, А. Коваль та ін.); 5) лексика соціальних діалектів, професіоналізми та жаргонізми (О. Горбач, Й. Дзензелівський, А. Берлізов, В. Винник, Л. Ставицька); 6) лексика фольклору (С. Єрмоленко); 7) проблеми лекс. семантики в синхр. та діахр. аспектах – заг. питання (Л. Булаховський, який, зокрема, переніс на укр. фунт досягнення європ. лінгвістики кін. 19 – поч. 20 ст., В. Русанівський, Ю. Карпенко, О. Тараненко), питання системності лексики в її різноманітних виявах (А. Критенко, М. Кочерган, Л. Лисиченко, Ж. Соколовська), зокрема у формаліз. та психолінгв. плані (М. Пещак, М. Муравицька, В. Левицький). (Про опрацювання укр. *фразеології*, що протягом ост. десятиліть оформилася в окр. розділ мовознавства, *термінології* та *ономастики* див. у відповід. статтях).

Лит.: Потебня А. А. Из записок по теории словесности. Х., 1905; Булаховський Л. А. Нариси з заг. мовознавства. К., 1955; Weinreich U. Lexicology. В кн.: Current trends in linguistics, v. 1. The Hague, 1963; Мовознавство на Україні за п'ятдесят років. К., 1967; Rey A. La lexicologie. Paris, 1970; Уфимцева А. А. Лексика. В кн.: Общее языкознание: Внутр. структура языка. М., 1972; СУЛМ. Лексика і фразеологія. К., 1973; Гак В. Г. Сопоставительная лексикология. М., 1977; Лисиченко Л. А. Лексикология сучас. укр. мови. Семант. структура слова. Х., 1977; Kohn P. Der Grundwortschatz. Bestimmung und Systematisierung. Tübingen, 1979; Němec I. Rekonstrukce lexikálního vývoje. Praha, 1980; Кочерган М. П. Слово і контекст. Л., 1980; Розвиток мовознавства в УРСР (1967-1977). К., 1980; ІУМ. Лексика і фразеологія. К., 1983; Русанівський В. М. Структура лекс. і грамат. семантики. К., 1988; Тараненко А. А. Языковая семантика в ее динам. аспектах. К., 1989; Гриценко П. Ю. Ареальне варіювання лексики. К., 1990; Німчук В. В. Давньорус. спадщина в лексиці укр. мови. К., 1992; Гриценко А. П. [та ін.]. Сучас. укр. літ. мова. К., 1997.

О. О. Тараненко.

СТАТТЯ-ДОВІДКА:

ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НАН України – н.-д. установа у Києві. Утв. 1991 на базі кількох україніст. відділів та груп *Інституту мовознавства* ім. О. О. Потебні НАН України (теорії та історії укр. мови; лексикології та лексикографії; культури укр. мови; діалектології та ономастики). Перший директор – О. Тараненко. Серед співробітників ін-ту – члени-кореспонденти НАН України І. Вихованець та В. Німчук (з

1998 – директор ін-ту). В ін-ті діють відділи: історії та граматики укр. мови; лексикології та комп'ютерної лексикографії (з лексичною картотекою); термінології та ономастики; стилістики та культури мови; діалектології; соціолінгвістики. Осн. напрями діяльності: створення словників (перекладних, тлумачних, фразеологічних тощо), функц. граматики укр. мови; дослідження історії укр. мови, укр. говорів, сучас. мовної ситуації в Україні. Ін-т готує до видання пам'ятки укр. мови, проводить консультат. роботу з питань слововживання та перекладу. Разом з Ін-том мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України та Вид-вом «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана підготував енциклопедію «Українська мова» В000, 2004). З 2001 видає журн. «Українська мова».

Б. М. Ажнюк.

СТАТТЯ-ТЛУМАЧЕННЯ:

МІФОНІМ (від грец. μῦθος; – сказання, переказ, міф і ὄνομα, ὄνομα – ім'я, назва) – *власна назва*, найменування вигаданого суб'єкта або об'єкта в переказах, казках, міфах тощо (Вій, Змій-Горинич, Івасик-Телесик, Баба-Яга, Коза-Дерева, Цар Горох, Добрий Дуб, острів Буян). Укр. мова багата на М., їх осн. джерелом є фолькл. тексти. Значна частина М. сягає давньорус. або ще праслов'ян. періоду, коли склалася східнослов'ян. (праслов'янська) язичницька міфол. система. М. часто мають затемнену внутр. форму, іноді зберігають сліди давніх іномов. запозичень. Кожен М. вимагає окр. аналізу, оскільки більшість з них зазнала дії «народної етимології». М. відбивають стадії слов'ян, міфології – нижчу (водяні, домовики, русалки, вили, що більшістю вчених не вважаються власними іменами) й вищу, де виступають, як правило, антропоморфні божества, що мають імена особові, які в наук, л-рі частіше кваліфікуються як *теоніми*. Більшість М. ще не вивчена, поодинокі з них мають у наук, л-рі по кілька тлумачень. Вивчення М. пов'язане з дослідженнями в галузі первісних релігій, фольклору, етнографії та історії.

І. М. Железняк.

СТАТТЯ-ПОСИЛАННЯ:

ФРАЗЕМА – див. *Фразеологізм*.

III. РІЗНОВИДИ ТЕМАТИЧНИХ ЕНЦИКЛОПЕДІЙ (ЗРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ)

3.1. Проблемні (спеціалізовані енциклопедії):

ЛЕКСИКОН ЗАГАЛЬНОГО ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА / ЗА РЕД. А. ВОЛКОВА (2001):

«КОВАНІ СЛОВА» – слова, які штучно створені письменниками, здебільшого в тих випадках, коли в укр. мові були відсутні слова для позначення того чи ін. явища. Цей вираз вживався з 1870-х рр., первісно з негативним забарвленням, критиками народницького напрямку, що вони намагались обмежити укр. літ. мову лише селянською лексикою. Серед авторів «К.с.» Т. Шевченко: *передмова, післямова*; Нечуй-Левицький: *байдужість, самосвідомість, світогляд*; М.Старицький: *мрія, чарівливий*; Олена Пчілка. П. Грабовський: *самопізнання*; М. Левченко: *обрій*; Леся Українка: *провесна, промінь*. Отже, доцільність кування слів було підтверджено життям: усі вищенаведені «К.с.» сьогодні увійшли до основного словникового фонду.

Див: *Індивідуалізм. Пуризм. Псевдонеологізм.*

Анатолій Волков

3.2. Регіональні енциклопедії:

ENCYCLOPEDIA. ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА: У 2-Х ТТ. (2011):

«ВІСНИК ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ. СЕРІЯ ФІЛОЛОГІЧНА».
Виходить з 1963. Відп. ред. були І. Ковалик, І. Грицютенко, Т. Панько, З. Терлак, Т. Салига, Я. Гарасим (з 2005). Публікують наук. праці з актуальних проблем укр. мовознавства, дослідження семант., фонет. і грамат. структури мови в діахронії та синхронії, літературознавства, мовознавства, фольклористики, франкознавства, славістики, сходознавства, зокр. актуальні проблеми історії укр. л-ри – від її витоків до сучас. стану, проблеми теорії л-ри, компаративістики та культурології, літ. критики; проблеми сучас. франкознавства (поглиблене вивчення спадщини, нове прочитання текстів письменника, вивчення його худ. майстерності, її інтертекстуальних зв'язків, розгляд теор. та методол. проблем у текстах І. Франка тощо), культурологічні, інтертекстуальні, компаративні, генологічні, наратологічні студії, які висвітлюють різноманітні концептуальні, методол. та порівн. аспекти класич., модерної і постмодерної поетики й естетики; актуальні проблеми прагматики, розвитку українського термінознавства, історії мови, укр. діалектології, соціолінгвістики, лінгвостилістики і текстології; питання методології дослідження укр. фольклору; новітні тенденції зарубіж. фольклористики; розгляд укр. фольклору в теор.-методол., іст. та естет. аспектах; історія слов'ян. л-р, актуальні питання вивчення слов'ян. мов, актуальні тенденції у розвитку л-р слов'ян. народів; мовні, літ. і культурні міжслов'ян. контакти; сучасні дослідження у галузі сх. мов, л-р та культур, мовні та літ. зв'язки України і Сходу; заг. проблеми сходознавства, проблеми арабістики, індології, іраністики, китаїстики, тюркології, японістики. У 2010 вийшов вип. 51.

Р. Крохмальний

3.3. Персональні енциклопедії:

КОЧАН І., ЗАХЛЮПАНА Н. УКРАЇНСЬКА ЛІНГВОДИДАКТИКА В ІМЕНАХ: СЛОВНИК-ДОВІДНИК (2011):

ГРІНЧЕНКО Борис Дмитрович (1863–1910) – відомий український письменник, лексикограф, мовознавець, педагог.

Народився в с. Вільховий Яр на Харківщині. Навчався в реальній школі в Харкові, а потім у Харківському університеті. Працював народним учителем у селах Харківщини та Катеринославщини. Протягом 1905-1907 очолював всеукраїнську вчительську спілку, був головою «Просвіти». Автор шкільних підручників: «Українська граматка для науки, читання й писання» (1907), «Рідне слово. Українська читанка» (1912).

Б. Грінченко вніс значний вклад у розвиток педагогічної думки в Україні. Будучи передовим вчителем, узагальнюючи свій досвід праці в школі та посилаючись на українського педагога К.Д. Ушинського, він доводив, що тільки навчання рідною мовою може принести користь народові. А навчання на чужій мові «припиняє розвиток його багатих духовних сил». У праці «Народні вчителі і українська школа» (1906) він говорить, що «всім народам Росії треба волі для їхнього слова, всім треба національної школи». Педагогічним питанням присвячені праці: «Якої нам треба школи», «На безпросветном пути» та ін.

(Див. *Дзензелівський Й. О.* Грінченко Борис Дмитрович // Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С. 114; *Пільгук І.* Класична спадщина Бориса Грінченка. Передмова до 2-томного видання творів. – К., 1962. – С. XVII).

ТЛУМАЧНІ СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Тлумачний словник як різновид лексикографічної продукції. З історії укладання тлумачного словника української мови. Різновиди тлумачних словників (академічні (наукові), науково-популярні, навчальні (шкільні), дитячі, комбіновані (багатоаспектні)).
2. Академічні (наукові) видання тлумачного словника.
 - 2.1. **Словник української мови (СУМ-11):** В 11-ти томах (134 000 слів, К., 1970-80) – перший український тлумачний словник академічного типу.
 - 2.1.1. Лексичний склад Словника;
 - 2.1.2. Стилiстична характеристика слів реєстру;
 - 2.1.3. Тлумачення слів у Словнику;
 - 2.1.4. Полісемія та омонімія
 - 2.1.5. Відображення фразеології;
 - 2.1.6. Приклади-ілюстрації до слів реєстру;
 - 2.1.7. Академічний статус Словника.
 - 2.2. **Словник української мови (СУМ-20):** В 20-ти томах (Т.1., 2010; Т.2., 2012). Новий академічний проект тлумачного словника.
 - 2.2.1. Головні засади укладання СУМ-20 (принципи лексикографування, лексичний склад, критерії добору та формування реєстру, орфографія Словника);
 - 2.2.2. Макро- та мікроструктура СУМ-20 (структура словникової статті, лексикографічна характеристика частин мови, нові пласти лексики, стилістична характеристика реєстрових слів, текстово-ілюстративний матеріал, поліграфічне оформлення, індекс Словника);
 - 2.2.3. Технологічні аспекти проекту СУМ-20 та принципи організації лексикографічного процесу (парсинг СУМ-11, лексикографічна база даних та лінгвістичний корпус Словника);
3. Науково-популярний формат тлумачного словника.
 - 3.1. **Великий тлумачний словник української мови** (250 000 слів, 2005). Словник-«новороб».
 - 3.1.1. Дискусії довкола автентичності реєстру Словника і проблема наукового плагіату (словники-«новороби»).
 - 3.1.2. Лексичний склад Словника;
 - 3.1.3. Стилiстична характеристика слів реєстру;
 - 3.1.4. Тлумачення слів у Словнику;
 - 3.1.5. Відображення фразеології у реєстрі.
 - 3.2. **Новий тлумачний словник української мови** / Яременко В., Сліпушко О.: У 3-х томах (200 000 слів, 2008);
4. Тлумачні словники навчального типу.
 - 4.1. **Короткий тлумачний словник української мови** (7 000 слів, 1979) – проект навчального тлумачного словника.
 - 4.1.1. Принципи лексикографування;
 - 4.1.2. Структура словникової статті;
 - 4.2. **Тлумачний словник-мінімум української мови** (9 000 слів, 2003).
 - 4.3. **Тлумачний словник української мови** / Укл.: Івченко А.О. (7 000 слів, 2008).
 - 4.4. **Тлумачний словник сучасної української мови** / За ред. В. С. Калашникова (20 000 слів, 2005).
 - 4.5. **Сучасний тлумачний словник української мови** / Уклад.: Н.Кусайкіна, Ю.Цибульник (60 000 слів, 2012).
5. Дитячі видання тлумачного словника.

- 5.1. **Тлумачний словник: Мій перший словничок** / Автор-упор. Н.Комар (2009).
- 5.2. **Шкільний тлумачний словник української мови. 1-4 кл.** / Уклад. Мельничайко О.І. (2011).
6. Універсальні специфікації видань тлумачного типу.
- 6.1. **Універсальний словник української мови** / Куньч З. (40 000 словникових статей, 100 000 слів, 1997).
- 6.2. **Тлумачний словник сучасної української мови: Загально-вживана лексика** / За заг. ред. проф. В.С. Калашника (60 000 слів, 2009)
- 6.3. **Тлумачний словник сучасної української мови: Фахова лексика** / За заг. ред. проф. В.С. Калашника (20 000 слів, 2009).
7. Мережевий онлайн-формат тлумачних словників.
- 7.1. **Всесвітній словник української мови** (<http://uk.worldwide dictionary.org/>).
- 7.2. **Академічний словник української мови** (<http://sum.in.ua/>).
- 7.3. **Найповніший тлумачний словник української мови** (<http://eslovnuk.com>).
- 7.4. **Тлумачний словник української мови** (<http://uktdic.appspot.com>).

Практичні завдання

Завдання I

Порівняти будову словникових статей з реєстровим словом ЛАСКА з СУМ-11, ВТССУМ та Короткого тлумачного словника української мови.

Завдання II

Навести приклади лексичної параметризації омонімічних рядів зі СУМ-11 (Див. додатки до теми 12).

Завдання III

Зі СУМ-11 підібрати 10 словникових статей, заголовні слова яких мають різну стилістичну характеристику.

Завдання IV

Навести приклади відображення фразеологічних одиниць в тлумачному словнику.

Завдання V

*Провести порівняльну характеристику енциклопедичної та тлумачної словникової статті (на прикладі заголовного слова **НАРОД**).*

Рекомендована література

Ардан Р.В. Комп'ютерний словник-мінімум української мови / Р.В.Ардан, Ф.С.Бацевич, З.В.Партико // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С.34-40.

Будагов Р.А. Толковые словари в национальной культуре народов / Р.А.Будагов. – М.: МГУ, 1989. – 151 с.

Винник В.О. Як створювався академічний тлумачний «Словник української мови» / В.О.Винник // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 16-27.

Винокур Г.О. Толковый словарь и языковое употребление / Г.Щ.Винокур // Вопр. языкознания. – 1986. – № 4. – С. 16-26.

Галас Б.К. Рукописні словники ХІХ-початку ХХ ст. як важливий резерв для підготовки нових тлумачних словників української мови / Б.К.Галас // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна

- лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 231-237.
- Дорошевський В.* Про тлумачення значень слів у словниках / В.Дорошевський // Мовознавство. – 1970. – № 5. – С. 10 - 21.
- Дячук Т.* Значення академічного словника в становленні української лексикографії / Т. Дячук // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. авіац. ун-т, Гуманітарний ін-т. – К.:, 2007. – Вип. 14. – С. 87-93.
- Клименко Н.Ф.* Нові підходи до укладання комп'ютерних словників / Н.Ф.Клименко // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С.11-15.
- Карпіловська Є.А.* Машинні версії традиційних словників як основа для укладання комп'ютерних словників та тезаурусів / Є.А.Карпіловська // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С.19-22.
- Карпіловська Є.А.* Стратифікація лексики у тлумачному словнику / Є.А.Карпіловська // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 134-139.
- Кононенко В.І.* Функціонально-комунікативні аспекти академічного тлумачного словника української мови / В.І. Кононенко // Мовознавство. – 2007. – № 6. – С. 3-11.
- Козирський В.* Корчі радянського словникарства або Конвульсії радянської лексикографії / В.Козирський, В.Шендеровський // Освіта. – 2001. – № 23-24 (18-25 квітня), № 28-29 (30 травня-6 червня), № 34-35 (27 червня-4 липня). – С. 6, С. 10, С. 14-15.
- Мацько Л.І.* Лінгвосоціокультурний аспект «Словника української мови-20» / Л.І. Мацько // Система і структура східнослов'янських мов : Збірник наукових праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 5. – С. 200-209.
- Мейзерська І.В.* Лексикографічна параметризація: структурний та функціональний аспекти (на прикладі великого тлумачного словника української мови) / І.В.Мейзерська // Вісник СумДУ. – Серія філологічна. – № 1. – 2007. – Т. 1. – С. 151-155.
- Мельничук О.С.* Словник української мови в 11 томах / О.С.Мельничук // Вісник АН УРСР. – 1984. – № 3. – С. 100-103.
- Мовчун Л.* Словник української мови: додатковий том. Історія укладання та підсумки роботи / Л. Мовчун // Українська мова. – 2011. – № 3. – С. 74-81.
- Німчук В.* Про сучасну українську тлумачну лексикографію / В. Німчук // Українська мова. – 2012. – № 3. – С. 3–30.
- Озерова Н.Г.* Перший том Словника української мови у 20-ти томах / Н.Г.Озерова, В.А.Широков // Мовознавство : Науково-теоретичний журнал. – 2011. – № 2. – С. 3-13.
- Паламарчук Л.С.* Новий академічний словник / Л.С.Паламарчук // Мовознавство – 1980. – № 5. – С. 3-10.
- Паламарчук Л.С.* Нові номінації як один з аспектів збагачення словника / Л.С.Паламарчук // Слово і труд: 36. наук. праць. – К.: Наук. думка, 1976. – 210 с.
- Паламарчук Л.С.* Про принципи добору лексичного інвентаря до загальнономовного словника / Л.С.Паламарчук // Мовознавство. – 1973. – № 3. – С. 3-11.
- Паламарчук Л.С., Юрчук Л.А.* Засади створення Словника української мови / Л.С.Паламарчук, Л.А.Юрчук // Мовознавство. – 1967. – № 3. – С. 19 - 30.
- Пещак М.М., Клименко Н.Ф., Карпиловская Е.А.* Украинский семантический словарь. Проспект (машинный формат базы данных и принципы его автоматического составления) / М.М.Пещак, Н.Ф.Клименко, Е.А.Карпиловская. – К.: Наук. думка, 1990. – 264 с.
- Полюга Л.* Осмислення природи слова (слово, його значення, лексикографічне оформлення) / Л. Полюга // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород: Говерла, 2011. – Вип. 24: Присвячується 90-річчю від дня народження Й. О. Дзедзелівського. – С. 167-168.
- Русанівський В.М., Широков В.А.* Інформаційно-лінгвістичні основи сучасної тлумачної лексикографії // Мовознавство. – 2002. – № 6. – С. 7-48.
- Сніжко Н.В.* «Ідеографічний тезаурус» як інформаційно-довідкова система при вивченні закономірностей структурно-функціональної організації лексики / Н.В. Сніжко, М.Д. Сніжко // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С. 23-28.
- Сніжко Н.В.* Тлумачний словник як скарбниця знань про мову, світ та духовність у площині інтегрального моделювання / Н.В.Сніжко // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 282-290.
- Стратулат Н.В.* Лексико-семантичний розвиток мовної системи (на матеріалі тлумачного словника української мови в 20-ти томах) / Н.В.Стратулат // Актуальні проблеми слов'янської філології. – Вип. ІХ: Лінгвістика і літературознавство. – Ч. 1. – К., 2006. – С. 69-75.
- Стратулат Н.В.* Нові значення у словнику української мови як результат семантичного процесу

метафоризації (на матеріалі тлумачного словника в 20 т.) / Н. В. Стратулат // Філологічні студії. Науковий вісник КДПУ: зб. наук. праць / за ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2011. – Вип. 6. – С. 448-455.

Струганець Л.В. Репрезентація в українській лексикографії процесів утворення і зникнення омонімії / Л.В.Струганець // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Т.24. – К.: НПУ, 2001. – С.235-244.

Тараненко О.О. Новий словник української мови (концепція і принципи укладення словника) / О.О.Тараненко. – Кам'янець-Поділ.: Видавництво Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, 1996. – 170 с.

Ткаченко О. До концепції нового «Словника української мови» (Перевидання з додатком чи новий словник?) / О.Ткаченко // Українська мова. – 2002. – № 1. – С. 18 - 24.

Юрчук Л.А. Ілюстративний матеріал як засіб семантичної характеристики слова у тлумачному словнику / Л.А.Юрчук // Лексикологія та лексикографія: Респуб. міжвід. зб. – К.: Наук. думка, 1969. – Вип. 3. – 132-140.

ДОДАТКИ

І. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЛУМАЧНИХ ГАСЕЛ (на прикладі заголовного слова **ВАРИТИ**)

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: В 11-ТИ ТОМАХ (К., 1970-80):

ВАРІТИ, варю́, ва́риш, *недок., перех. і без додатка*. 1. Кип'ятити у воді або в іншій рідині якісь харчові продукти і т. ін., готуючи страву, напій. *Огонь на дворі розвели І м'яса в казані наклали, Варили страву і пекли* (Котл., I, 1952, 90); *Найшли зілля, накопили І стали варити* (Шевч., II, 1953, 114); – *Моя стара кожного дня два чавуни борщу варить і дві макітри пирогів пече* (Тют., Вир, 1964, 325); // Готувати за допомогою вогню (обід, вечерю і т. ін.). *Жінки вечерю варять* (Н.-Лев., I, 1956, 63); *Тьотя Уля будинком для приїжджих завідувала і обіди їм варила* (Вишня, I, 1956, 423); [А н з о р г е:] *На ті гроші вари, пали, одягайся, взувайся* (Л. Укр., IV, 1954, 218); – *Їсти й не думають варити. Біс його знає, що в цій хаті робиться* (Кучер, Чорноморці, 1956, 73); // Готувати горілку, пиво і т. ін., застосовуючи ряд процесів, одним з яких є кип'ятіння або випаровування. – *Нам уже дома горілки варити заказано* (Мирний, I, 1954, 184); – *Кажуть, на кременецькому пивзаводі технологом працює латиш, – раптом звернувся Лубенець до Кошика. – А латиші, я чув, майстри варити пиво* (Автом., В. Кошик, 1954, 152); // спец. виготовляти, розтоплюючи або піддаючи кип'ятінню (смола, сталь, скло, мило і т. ін.). *Цю смолу тут-таки варили в казанах два запоріжці* (Довж., I, 1958, 227); *І спокійно на Уралі Сталевари варять сталь* (Дор., Серед степу., 1952, 62); *Усяку сталь уже навчилися варити мартенівці* (Собко, Біле полум'я, 1952, 230).

◇ **Варіти воду** з кого – постійно, без причини виявляти незадоволення кимсь, ставити непослідовні, суперечливі вимоги. *Підпара варив з челяді воду. Йому все було мало роботи* (Коцюб., II, 1955, 51); *Дівчата вже цілковито поінформовані про юного, сором'язливого тракториста, з якого можна варити воду* (Ю. Янов., II, 1954, 3)); **Голова (казанок) варить** у кого, чий – людина добре розуміє, орієнтується. *Певно, спросоння в мене голова не дуже варила, бо я майже нічого не міг збагнути* (Сміл., Сашко, 1957, 48); – *Казанок твій варить, інших критикувати вже вмієш, а ось як ти сам житимеш?* (Гончар, Тронка, 1963, 100).

2. *перен.* Робити гаряче, душно, парко. *Він упрів. Товста чумарка варить його* (Мик., II, 1957, 160).

ВЕЛИКИЙ ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (К., 2005):

ВАРІТИ, варю́, ва́риш, *недок., перех. і без додатка*. 1. Кип'ятити у воді або в іншій рідині якісь харчові продукти і т. ін., готуючи страву, напій. // Готувати за

допомогою вогню (обід, вечерю і т. ін.). // Готувати пиво, горілку і т. ін., застосовуючи ряд процесів, одним із яких є кип'ятіння або випаровування. // *спец.* Виготовляти, розтоплюючи або піддаючи кип'ятінню (смолу, сталь, скло, мило і т. ін.). 2. *перен.* Робити гаряче, душно, парко.

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: В 20-ТИ ТОМАХ (Т.1, 2 – К., 2010-2012):

ВАРІТИ, варю́, ва́риш, *недок., що і без прям. дод.* 1. Готувати з певних інгредієнтів страву або напій у воді чи в іншій рідині, доводячи їх до готовності кип'ятінням. *Огонь на дворі розвели і м'яса в казани наклали, Варили страву і пекли* (І. Котляревський); *Найшли зілля, накопили і стали варити* (Т. Шевченко); *Вона швиденько схоплюється з ліжка й похапцем кидається варити каву* (В. Винниченко); – *Моя стара кожного дня два чаюни борщу варить і дві макітри пирогів пече* (Григорій Тютюнник); // Займатися приготуванням гарячої страви. *Жінки вечерю варять* (І. Нечуй-Левицький); *ТЬотя Уля будинком для приїжджих завідувала і обіди їм варила* (Вишня, І, 1956, 423); [А н з о р г е:] *На ті гроші вари, пали, одягайся, взувайся*(Леся Українка); *ТЬотя Уля будинком для приїжджих завідувала і обіди їм варила* (Остап Вишня); – *Їсти й не думають варити. Біс його знає, що в цій хаті робиться* (В. Кучер);

2. Виготовляти що-небудь шляхом кип'ятіння, нагрівання, плавлення і т. ін. (смолу, сталь, скло, мило і т. ін.). *Цю смолу тут-таки варили в казанах два запоріжці*[запорожці] (О. Довженко); *Усяку сталь уже навчилися варити мартенівці* (В. Собко).

3. *техн.* Те саме, що зварювати. *Хіба не в Україні колись уперше зварили рейки під флюсом і після цього почали варити так у всьому світі: у США, Австрії, Німеччині?* (з газ.); *Нещодавно у нашому селі в Житомирській області проводили газ. Усі жителі Суцанки вийшли подивитися, коли зварювальник варив труби* (з газ.).

◇ (1) **Без вогню варіти** кого – докоряти кому-небудь чимсь, не давати спокою настирливими доріканнями. *Батько не міг простити синові марнування часу, дорікав весь час, без вогню варив його* (із журн.); (2) **Варіти (виварювати) / віварити воду** з кого, рідше кому – знущатися з кого-небудь, показуючи свої примхи, вередуючи перед ним, висуваючи надмірні вимоги або прискіплюючись до когось. *Ще гірш над мною коверзує вона [пані], ще гірш варить з мене воду* (Марко Вовчок); – *Буде того, що над нашими дідами та батьками знущалися [пані] та з нас воду виварювали...* (Панас Мирний); – *Підпара варив з челяді воду* (М. Коцюбинський); [С и д і р С в и р и д о в и ч:] *А чи пам'ятаєш, як я тупцяв кругом тебе. Я до неї і звідтіль, і звідсіль, а вона тільки, було, спідню губу копилить.* [Є в д о к і я К о р н і ї в н а:] *Що копилила, то копилила, бо знала навіщо. А правда, я тоді таки добре варила тобі воду, аж був мокрий* (І. Нечуй-Левицький); *За день роботи на городі пані Тереза так виварила з неї воду, що ледве волочила [Глафіра] ноги* (С. Чорнобривець); (3) **Варіти / зваріти кашу**: а) (з ким) робити що-небудь, залагоджувати певну справу, домовлятися з кимсь. *Сиверяни впевнилися, що пан Бжеський – людина розумна й хазяйновита і що з ним можна варити кашу* (З. Тулуб); *Безбородько відчув, що з Марком сьогодні можна буде зварити кашу* (М. Стельмах); б) (з чого) будувати свої міркування, спираючись на ненадійні, хибні відомості або на вигадки; вигадувати щось. – *Це я семиділ? – Ти... на токарних працював і варив кашу з неіснуючої нової технології* (П. Автомонов); **Голова́ варить див. голова́; Казанок (баня́к, макі́тра) ва́рить / рідше казанок (баня́к) зварів (макі́тра зваріла) див. казанок.**

КОРОТКИЙ ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (К., 1979):

[Словникова стаття з реєстровим словом **ВАРИТИ** – відсутня]

варіти

- Відмінювання
- Синоніми
- Антоніми
- Фразеологізми

варити – дієслово недоконаного виду

Інфінітив	варіти	
	однина	множина
Наказовий спосіб		
1 особа		варімо, варім
2 особа	варі	варіть
МАЙБУТНІЙ ЧАС		
1 особа	варітиму	варітимемо, варітимем
2 особа	варітимеш	варітимете
3 особа	варітиме	варітимуть
ТЕПЕРІШНІЙ ЧАС		
1 особа	варю	варимо, варим
2 особа	варіш	варите
3 особа	варять	варять
Активний дієприкметник		
-		
Дієприслівник		
варячи		
МИНУЛИЙ ЧАС		
чол. р.	варів	варіли
жін. р.	варіла	
сер. р.	варіло	
Активний дієприкметник		
-		
Пасивний дієприкметник		
варений		
Безособова форма		
варено		
Дієприслівник		
варівши		

Синоніми до слова «варити»:

ВАРІТИ (про їжу, сніданок, обід тощо – за допомогою вогню робити готовим, придатним для споживання), **ГОТУВАТИ, ПРИГОТОВЛЯТИ, КУХОВАРИТИ** *розм.*,

КУХАРЮВА́ТИ розм., **ГОТОВА́ТИ** розм. рідко. - Док.: **зварі́ти**, **зготува́ти**, **приготува́ти**, **зготова́ти**, **приготова́ти**. *Хівря турбувалася їжею: пекла хліб, варила страву* (Панас Мирний); *Хазяйка... враз заметушилася, готуючи вечерю* (З. Тулуб); *Хто їх [пирогів із черниціями] не їв, а ще таких, які спеціально вміє варити і приготувати Хане Гольдбаум, ... той і думкою не здумає і в сні не виснить, яка се добра річ* (І. Франко); *Юрчик заходився куховарити і, розрізуючи м'ясо, пересипав його сіллю своїх дотепів і жартів* (Г. Хоткевич); *Дружина кухарює, а маленька Наталочка допомагає матері* (О. Гончар); *В кухні Марина готує смачну вечерю* (Ірина Вільде).

ВАРІ́ТИ (кип'ятити у воді харчові продукти, готуючи страву, напій), **ВІДВА́РІЮВАТИ**. – Док.: **зварі́ти**, **відварі́ти**. – *Він ніколи... м'яса не варив, але, покравявши конячину.. чи яловичину, пік на жару* (О. Довженко); *Решту грибів.. відкладав окремо -мати має відварити* (Ф. Малицький).

Фразеологізми до слова «варити»:

- **казанок (баняк, макітра) ва́рить** у кого, чий (чия), фам. Хто-небудь розумний, кмітливий і т. ін., добре орієнтується в чомусь. – *Казанок твоїй варить, інших критикувати вже вмієш, а ось як ти сам житимеш?* (О. Гончар); *І в них [дорослих] тежчогось ... губились ключі від розуму, не варив баняк, у голові літали джмелі* (М. Стельмах).

- **без вогню варіти** кого і без додатка. Докоряти кому-небудь чимсь, не давати спокою настирливими доріканнями. *Безвогню варить* (Укр. присл.); *Батько не міг простити синові марнування часу, дорікав весь час, без вогню варив його* (З газети).

- **варіти (виварювати) / віварити во́ду** з кого, рідше кому. Знущатися з кого-небудь, показуючи свої примхи, вередуючи перед ким-небудь, висуваючи надмірні вимоги або прискіпуючись до когось. – *Підпара варив з челяді воду* (М. Коцюбинський); – *Буде того, що над нашими дідами та батьками знущалися [пани] та з нас воду виварювали...* (Панас Мирний); [Сидір Свиридович:] *А чи пам'ятаєш, як я тупцяв кругом тебе. Я до неї і звідтіль, і звідсіть, а вона тільки, було, спідню губу копилить.* [Євдокія Корніївна:] *Що копилити, то копилити, бо знала навіщо. А правда, я тоді таки добре виварила тобі воду, аж був мокрий* (І. Нечуй-Левицький); *За день роботи на городі пані Тереза так виварила з неї воду, що ледве волочила [Глафіра] ноги* (С. Чорнобривець). **повиварювати во́ду** (тривалий час). – *Грицьку, Бога ти побійся! – крізь сльози почала вона. – Ще трохи знущався ти з нас за життя покійного? Ще мало повиварював води, як жили у тебе?* (Панас Мирний). **поповаріти ю́шку** (тривалий час). *Дід знову забалакав, наче сам до себе: – Ще мало людей забили, на той світ позагонили?.. А з живих – трохи юшки поповарили?* (Панас Мирний).

- **варіти ка́шу (кв́ашу). 1.** з ким. Робити що-небудь, залагоджувати яку-небудь справу з кимсь. *Сиверяни впевнилися, що пан Бжеський – людина розумна й хазяйновита і що з ним можна варити кашу* (З. Тулуб).

- **2.** з чого. Будувати свої міркування, ґрунтуючись на ненадійних, хибних відомостях або на вигадках; вигадувати щось. – *Це я семиділ? – Ти ... На токарних працював і варив кашу з неіснуючої нової технології* (П. Автомонов).

- **голова́ ва́рить** у кого, чия. Хто-небудь розумний, кмітливий. – *Певно, спросоння в мене голова не дуже варила, бо я майже нічого не міг збагнути* (Л. Смілянський).

НАЙПОВНІШИЙ ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(<http://eslovnik.com>)

варіу́, ва́риш, недок., перех. і без додатка.

1) Кип'ятити у воді або в іншій рідині якісь харчові продукти і т. ін., готуючи страву, напій. || Готувати за допомогою вогню (обід, вечерю і т. ін.). || Готувати горілку, пиво і т. ін., застосовуючи ряд процесів, одним із яких є кип'ятіння або випаровування. || спец. Виготовляти, розтоплюючи або піддаючи кип'ятінню (смолу, сталь, скло, мило і т. ін.).

2) перен. Робити гаряче, душно, парко.

II. ЛЕКСИЧНА ПАРАМЕТРИЗАЦІЯ ОМОНІМІЧНИХ РЯДІВ У СЛОВНИКАХ ТЛУМАЧНОГО ТИПУ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: В 11-ТИ ТОМАХ (К., 1970-80):

БА́БКА¹, и, ж. 1. Те саме, що баба¹ 1, 6, 7. *Погляди внуків зверталися з тихим, цікавим подихом на бабку* (Коб., I, 1956, 405); *Івась занедужав... Всіх бабок понакликала [Уляна]* (Мирний, I, 1954, 301).

2. Пестл. до баба¹ 2. *Вони регочуть. – Іди, кажуть, бабко, додому, ми не те міряємо...* (Коцюб., II, 1955, 24)

БА́БКА², и, ж. Одна з частин токарного верстата, призначених для закріплення оброблюваної деталі. *Токарний верстат складається з таких частин: станини, передньої бабки, задньої бабки, підручника, або супорта* (Стол.-буд. справа, 1957, 164).

БА́БКА³, и, ж. 1. У копитних тварин – суглоб над копитом ноги. *Білограй звернув з дороги на стернище. Коні грузли по самі бабки* (Мушк., Чорний хліб, 1960, 68); *Для швидкоалюрних коней хорошими бабками вважаються довгі, сухі, з нормальним нахилом і міцними зв'язками* (Конярство, 1957, 16).

2. Кістка цього суглоба, що вживається для гри.

БА́БКА⁴, и, ж. Коваделко, на якому здебільшого клепають коси. *На бабці клепає собі щось замурзане хлоп'я* (Головко, II, 1957, 222); *Антін дістав з горища бабку, зняв свою стару косу і сів її клепати* (Чорн., Визвол. земля, 1950, 58).

БА́БКА⁵, и, ж. Страва з локшини, рису, сиру і т. ін. *Дуже популярні [для литовської кухні] другі страви з картоплі (бабки..., млинці картопляні)* (Технол. пригот., їжі, 1957, 5).

БА́БКА⁶, и, ж. Хижа комаха з довгим тонким тілом і двома парами великих прозорих крил. *До неї[маківки] раз у раз літа бджола, Бабок, метеликів над нею грає сила* (Греб., I, 1957, 54); *А над стеблиною вже тремтить сітчастими крилами темно-синя й блискуча в сяйві сонця бабка!* (Шиян, Гроза..., 1956, 667).

БА́БКА⁷, и, ж. Купка складених на полі снопів жита, льону і т. ін. *Свіжовибраний льон вручну в'язали в снопи і розставляли їх у бабки для просушування* (Колг. Укр., 6, 1962, 32).

БА́БКА⁸, и, ж. Петелька, на яку застібають гаплик.

БА́БКА⁹, и, ж., діал. Подорожник. [М а р и н а:] *Ідіть лиш у поле та нарвіть бабок* (Кроп., II, 1958, 318).

БА́БКА¹⁰, и, ж., діал. Гриб підберезник. *Гайку, гайку, дай нам гриба і бабку!* (Номис, 1864, № 340).

III. ФІЛІАЦІЯ ТА СЕМАНТИЗАЦІЯ У ТЛУМАЧНОМУ СЛОВНИКУ

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: В 11-ТИ ТОМАХ (К., 1970-80):

ЗЕЛÉННИЙ, поет. **ЗÉЛЕН**, а, е. 1. Один з основних кольорів спектра – середній між жовтим і блакитним. – *Нічого не чуєте? В світі мелодій живе? – перемережуються зелений і сірий кольори у погляді Стадницького* (Стельмах, I, 1962, 36); *Черговий по станції підняв сигнальний диск, обернувши його до машиніста пофарбованим*

у зеленій колір боком (Веч. Київ, 22.ІІІ 1961, 2); // Який має колір трави, листя, зелені. *Над самою водою Верба похилилась; Аж по воді розіслала Зелені віти* (Шевч., ІІ, 1953, 8); *Ми уздріли, як воно [море] тріпалось тихо в сітці яскравих бліків, наче*

зловлене в невід з синіх, зелених і рожевих мотузок (Коцюб., ІІ, 1955, 289); *На голові в нього сидів зелений, як листя лопуха, капелюх з вигнутими полями і пишною пір'їною* (Чорн., Визвол. земля, 1959, 25); *Місто Київ – зелен сад, Золотавий листопад* (Воронько, Три покоління, 1950, 139).

Зелене мило – рідке мило зеленувато-бурого кольору, що вживається як дезінфікуючий засіб. *Милами слід користуватися лужними, які мають надлишок вільного лугу, роблять жири легко розчинними у воді і тому добре очищають і жирну шкіру (зелене мило, сірчане)* (Як запоб. заразн. хвор., 1957, 21); **Зелений стіл** – стіл, покритий сукном кольору зелені і признач. для гри в карти. *Столи зелені вже накрили; Завзятих кличе картярів Бостон і ломбер стариків І віст* (Пушкін, Є. Онегін, перекл. Рильського, 1949, 134); **Зелений чай** – різновид гіркуватого на смак чаю, що дає зеленувато-жовтуватий, дуже запашний настій.

2. Зробл. із зелені, рослинності. *Посередині в таночку, У зеленому віночку, Танцює Будяк* (Гл., Вибр., 1957, 271); *Густі садки пишються своєю красою, земля – своїм зеленим килимом* (Мирний, ІV, 1955, 137); // Який заріс зеленню, травою, кущами і т. ін. *На зеленому горбочку, У вишневому садочку, Притулилася хатинка* (Л. Укр., І, 1951, 59); *Внизу, мовби припливши з далеких зелених рівнин, пришвартувалась до гір словацька Грінава* (Гончар, ІІІ, 1959, 316); *Навкруг острови, затоки, озера. Узлісся зелені, вологі, густі* (Дмит., В обіймах сонця, 1958, 114).

Зелене будівництво див. **будівництво**; **Зелене добриво** – свіжа рослинна маса, яку заорюють у ґрунт для підвищення його родючості. *Досвід багатьох колгоспів району показує, що використання люпину як зеленого добрива підвищує врожайність зернових* (Рад. Укр., 26.ІІ 1957, 2); **Зелений борщ** див. **борщ**; **Зелений конв'єйер** див. **конв'єйер**; **Зелений корм**; **Зелена м'аса** – трав'яниста рослинність, яку згодують у свіжому вигляді худобі і свійським птахам. *Крім зерна, треба більше заготовляти також соковитих кормів, зокрема силосу і картоплі, сіна і зелених кормів* (Наука., 1, 1958, 25); *Влітку корів утримують в таборах, годуючи зеленою масою кукурудзи, багаторічних трав і інших культур зеленого конвейера* (Колг. Укр., 11, 1956, 10); **Зелена неділя**, церк. – день, яким починаються зелені свята. *Так прийшла і зелена неділя, уквітчала землю квітом, дерево – листом* (Мирний, І, 1954, 82); **Зелені свята (святки)**, церк. – одне з свят православної церкви, яке відзначається на п'ятдесятій день після великоддя і супроводжується прибиранням хати всередині і зовні зеленню. [Ганна:] *Ми збираємося з свекрухою перед зеленими святами у Київ, на прощу...* (Кроп., ІІ, 1958, 37); *Раз перед зеленими святками Кайдаш послав Лавріна до млина* (Н.-Лев., ІІ, 1956, 306); * У порівн. – *Підходжу до подвір'я, а там усе так прибрано, мов на зелені свята* (Стельмах, І, 1962, 59); **Зелений театр** – літній театр серед зелені. *Зелений театр обладнується лавами для глядачів, а при зручному рельєфі місця для сидіння влаштовуються амфітеатром по схилу* (Озелен. колг. села, 1955, 51).

3. Недозрілий, недоспілий (про злакові рослини, фрукти, овочі і т. ін.). *Дивіться: вересень, а овес ще майже зелений* (Гончар, ІІІ, 1959, 87); *Щоб не позбивати головою зеленого винограду, Петро, пригинаючись, збіг до муру* (Кучер, Чорноморці, 1956, 12); * *Образно. Слово в тебе ще зелене, а серйозно пишеш ти: дайте критику на мене, щоб я знав, куди іти* (Тич., ІІ, 1957, 237).

Δ **Зелений горішок** див. **горішок**.

4. розм. Хворобливо блідий (про колір обличчя, шкіри людини). *Настала ніч. У келії Марін Вже ждав мене. Блідий був, аж зелений* (Фр., ХІІІ, 1954, 287).

5. перен., розм. Який не має життєвого досвіду; недосвідчений. *Розповідає директор Савці про вчительську долю, жалів, що таких молодих та зелених доводиться одсилати на тяжку працю* (Вас, І, 1959, 232); *Гарячі, запальні голови були на плечах в цих*

дорогих і відданих справі боротьби товаришів. Переважна більшість робітників були зелені молодики, звичайно – без революційного, навіть життєвого досвіду (Смолич, V, 1959, 462).

◇ Давати зелену вулицю див. вулиця; Зелений змії див. змії.

IV. ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ ТА ТЛУМАЧНИХ ГАСЕЛ (на прикладі заголовного слова *МОВА*)

УКРАЇНСЬКА МОВА. ЕНЦИКЛОПЕДІЯ (К., 2005):

МОВА – характерний для люд. сусп-ва специф. вид знакової діяльності, який полягає у застосуванні історично усталених у певній етн. спільноті артикуляц.-звукових актів для позначення явищ об'єктив, дійсності, їх ідеальних відображень у свідомості з метою обміну між членами спільноти осмислюваною інформацією та фіксації інформації шляхом мех. звукозапису або переведення звук, мовних актів у письм. знаки. Мовна діяльність є осн. засобом організації та координації всіх ін. видів сусп. діяльності, в т. ч. в галузі виробництва, обслуговування, побуту, культури, освіти, науки. М. є формою існування люд. свідомості, найістотнішою з ознак, якими люд. сусп-во відрізняється від тварин, стада.

Структурна специфіка М. як сусп. діяльності формувалась історично протягом багатьох тисячоліть. Оскільки людство при цьому не становило суцільної єдності, а існувало у вигляді великої кількості відокремлених одна від одної етн. спільнот, у кожній такій спільноті розвивався свій структур, різновид М., більш або менш відмінний від М. ін. спільнот. Результат – кілька тисяч великих і малих (за кількістю носіїв) мов різних етн. спільнот: націй, народностей, племен. М. кожної етн. спільноти виконує роль її осн. розпізнавальної ознаки та засобу збереження дух. самобутності.

Залежно від сфер застосування виділяють М. розмовну і літературну, М. засобів масової інформації, М. науки, адм.-ділову, М. худож. л-ри, М. окремого письменника, М. села, М. міста, М. національну, М. народності, М. племені та ін. Здебільшого всі такі соціальнофункц. різновиди М. є лише структур. варіантами якоїсь єдиної загальнонародної М.

Мовна діяльність полягає в застосуванні всіма членами даної етн. спільноти значної кількості (до кількох десятків тисяч) усталених у ній порівняно невеликих артикуляц.-звукових актів – слів для позначення певних явищ об'єктив, дійсності (предметів, процесів, ознак) та їх відображень у свідомості (понять, уявлень). Слова можуть вживатися або окремо, без зв'язку з ін. словами (для називання відповід. об'єктів з метою їх ідентифікації чи для формування коротких висловлень – однослів. речень), або комбінуватися з ін. словами для побудови докладніших висловлень про певні події чи ситуації – поширених простих чи складного речень.

У кожній М. речення будуються за певними усталеними в ній синтаксичними моделями. Залежно від своїх найбільш загальних семант. функцій різні слова займають у форм, структурі речень відмінні позиції і в зв'язку з цим можуть набувати відмінних форм, ознак, за якими вони групуються в окр. грамат. категорії слів – частини мови. Слова окр. частин мови відрізняються здебільшого формами словозміни - форм, показниками, що використовуються для пов'язування слів у структурі речень, а також формами словотвору, тобто з моделями поєднання дрібніших структур, компонентів, кожний з яких більш або менш виразно виявляє своє значення. В усіх мовах слова складаються з найдрібніших звук, компонентів – фонем, які власних значень не мають; кількість їх у будь-якій М. не перевищує кількох десятків. Кожна М. реально існує лише як мовна діяльність членів відповідної етн. спільноти. Можливість участі в цій діяльності кожного окр. члена спільноти забезпечується наявними в нього мов. навичками, які він змалку засвоює від оточення. Мовні навички, схеми побудови речень засвоюються разом з осн.

ознаками об'єктив, ситуацій, позначуваних відповід. мовними конструкціями. Нові речення, яких носій М. до того ніколи не чув, будуються ним відповідно до позначуваної нової події чи ситуації – реальної чи уявної – за аналогією до відомих йому ситуацій і схем мов. конструкцій. Жоден носій М. не може ні безпосередньо спостерігати, ні уявити собі М. в її повному обсязі, оскільки вона є нескінченним у часі і необмеженим у просторі процесом діяльності. Але, як і всяке реальне, об'єктивно існуюче явище, мовна діяльність піддається безпосеред. спостереженню і відображенню у своїх окр. конкр. проявах, у т. ч. фіксації і наст. відтворенню цих виявів за допомогою техніки звукозапису або графіч. позначення звук, актів мови у вигляді письм. тексту. Це дає змогу виділяти з мовних виявів повторювані у них компоненти – фонемі, слова, елементи словотвору і словозміни, структурні схеми речень – та об'єднувати їх у різні групи за спільними ознаками. Так, усі фонемі кожної М. діляться на групи голосних і приголосних, приголосні – на шумні та сонорні тощо. У тих М., де це можливо, серед частин мови виділяють іменники, прикметники, дієслова і т. д., під які підводять усі відповідні слова. В іменних частинах мови виділяють відмінкові й числові, а в дієслів – особові форми тощо. Всі такі форми розташовуються в певному усталеному порядку у вигляді таблиць (парадигм). Утворені в такий спосіб групи (парадигми) зводяться в єдину цілісну абстр. систему, а слова як лекс. одиниці – в упорядковувани за певним (здебільшого алфавітним) принципом словники. Ця система є наук, ідеальним відображенням реальних компонентів конкр. мовної діяльності. В такому чітко впорядкованому вигляді система М. ніде об'єктивно не існує. Але багатовікова традиція подання її в підручниках, у шкільному викладанні привела до створення в свідомості освічених носіїв М. уявлення про нібито її існування. Відокремлення мов. системи від конкр. виявів М. має істотне наук, значення і є обов'язковим етапом у процесі дослідження М. Але таке розрізнення може бути доцільним лише за умови, коли чітко усвідомлюється відмінність між їх (мови і її конкр. виявами) онтол. статусами, тобто коли в процесах мовлення, мов. діяльності вбачається реально існуюча конкретна М., факти якої підлягають безпосеред. вивченню, а мовна система розуміється як наук, абстракція, результат ідеального препарування мов. фактів у свідомості дослідників М. Класифікація і групування різноманіт. конкр. фактів реально існуючої М. в абстр. системі М. забезпечує зіставлення, якісну характеристику та узагальнення цих фактів і цим дає можливість наук, проникнення в характер конкр. процесів мов. діяльності, в конкр. суть М. Таким чином, розгляд конкр. явищ М. на рівні реальних процесів мовлення набуває теор. послідовності й глибини на фоні наук, абстр. системи М., а наук, уявлення про М. як систему постійно уточнюється і вдосконалюється шляхом врахування все нових даних з конкр. виявів мов. діяльності.

Див. також *Еволюція мови, Знак і значення в мові, Мовлення, Писемна мова, Походження мови, Рівні мовної структури, Синхронія і діахронія, Структура і система мови, Усна мова, Функції мови.*

Лит.: Общее языкознание. Формы существования, функции, история языка. М., 1970; Онтология языка как обществ. явления. М., 1983; Мельничук О. С. Мова як сусп. явище і як предмет сучас. мовознавства. «Мовознавство», 1997, № 2-3.

О. С. Мельничук

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: В 11-ТИ ТОМАХ (К., 1970-80):

МО́ВА, и, ж. 1. Здатність людини говорити, висловлювати свої думки. *Має добре слово в світі сирота.., Та ніхто про матір на сміх не пита, А Йвасяспитають.. Не дадуть до мови дитині дожити* (Шевч., I, 1951, 41).

◇ **Відби́рати (відібра́ти) мо́ву** див. **відби́рати; Відніма́ти (відня́ти) мо́ву** див. **відніма́ти; До мо́ви приходить (прийти́)** – відновлювати здатність говорити. [М а в к а:] *Я ще до мови не прийшла, як він схопивсь на рівні ноги* (Л. Укр., III, 1952, 250); **Зав'язало (перепиніло і т. ін.) мо́ву** кому, *перев. безос.* – хтось утратив здатність говорити. *За цілий*

той день не чутно було слова у хаті, мов яке лихо прийшло і зав'язало мову (Мирний, IV, 1955, 84); *Ту ж мить їй стиснуло горло, перепинило мову, і вона як стояла, так і впала на землю і, притиснувши руки до грудей, заридала тяжко...* (Гр., II, 1963, 381).

2. Сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах даного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок. *Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова* (Мирний, V, 1955, 314); *А мова живе і рікою тече, І хвилями плещуть в ній зміни...* (Еллан, I, 1958, 247); * У порівн. / краплідесь звучать ласкаві, як мова рідна і жива (Сос, Солов. далі, 1957, 36); // Різновид цього комбінування у процесі вираження думок, якому властиві ті або інші характерні ознаки. *Хто нікчемну душу має, То така ж у нього й мова* (Л. Укр., I, 1951, 378); *Велич і масштабність подій змушувала мене стискувати матеріал [у фільмі «Арсенал»]. Це можна було б зробити, вдаючись до мови і поетичної, що й є начебто моєю творчою особливістю* (Довж., I, 1958, 23); *Наукова моває та ділянка словесної роботи, на якій найгостріше відчувається все, що стосується точності виразу* (Мовозн., IV-У, 1947, 153).

Δ **Амóрфні (ізолюючі) мóви** – мови, що не мають форм словозміни; **Мéртві мóви** див. **мéртвий**; **Непрямá мóва** див. **непрямій**; **Прямá мóва** див. **прямій**; **Часті́на мóви** – граматична категорія слів, об'єднаних спільністю значення, форм і синтаксичної ролі.

3. Мовлення, властиве кому-небудь; манера говорити. *Живо й просто вилита стареча мова* (Шевч., VI, 1957, 133); *Лякають дитину й дядьків погляд, і його буркотлива мова* (Стельмах, I, 1962, 343); *У розмовах ввічливий [Хома] і не лихослов. У його мові переважають нестливі слова* (Тют., Вир, 1964, 80).

Езóпівська мóва див. **езóпівський**.

4. Те, що говорять, чий-небудь слова, вислови. *Поклали шальовки соснові, Кругом наставили мисок; І страву всякую, без мови, В голодний пхали все куток* (Котл., I, 1952, 68); *Старий Семен говорив довго; його мова чимдаліш пливла вільніше та скоріше, як вода на лотоках* (Коцюб., I, 1955, 42); // *Розмова, бесіда. Тільки в них [у панів]і мови було, що князі та пани вельможні* (Вовчок, I, 1955, 107); *З Ольгою ніяк мови не зв'яжеш. Хоче чужою стати* (Коп., Лейтенанти, 1947, 114); *Побачивши ординарця, Монтегю урвав мову. Він глянув на своїх співбесідників* (Загреб., Європа 45, 1959, 134); // *Звуки розмови. Нігде не чути людської мови; Звір тільки вис по селу* (Шевч., I, 1963, 129); *Не чути було ніякого гомону й мови* (Ю. Янов., II, 1958, 208).

◇ **Весті́ мóву** – говорити. *Промовець від такої нашої, як йому здавалось, чулості до його майбутніх дотепів – зовсім розквітнув, ведучи мову далі* (Ю. Янов., II, 1958, 100); **Весті́ мóву про кого** – що – говорити про кого, що-небудь. *Довкола відбуваються такі події, а він веде мову про дурниці* (Собко, Срібний корабель, 1961, 130); **Говорі́ти (заговорі́ти) іншою мóв ою** – стати іншим. *Йому здавалося..., що відтепер [після закінчення війни] люди мусять... забути про все буденне, заговорити один до одного іншою мовою. Адже сьогодні все навкруги було іншим* (Гончар, III, 1959, 438); **Говорі́ти різними мóвами (на різних мóвах)** – не розуміти один одного. [Хвора:] *Не хтіла б я тебе вразити, сестро, Та, бачу, прийдеться розмову залишити, Бо ми говоримо на різних мовах* (Л. Укр., I, 1951, 117); *Як би ми з тобою не говорили, все рівно не зрозуміємо один одного, бо говоримо на різних мовах. Ти хочеш, щоб у тебе було повне горіще хліба і чотири пари чобіт, а я хочу, щоб до всього цього в нас ще росла й чорна металургія* (Тют., Вир, 1964, 29); **Гóстрий на мóву** – те саме, що **Гóстрий на слóво** (див. **гóстрий**). [Василь:] *Ну й гостра ж на мову! На нашім кутку таких дівчат і заводу нема* (Крон., II, 1958, 115); **Зайшла́ (заходіть і т. ін.) мóва про кого** – що – почали (починають) говорити про кого-, що-небудь. *І вже як умів [Артем].сперечався з Павлом, про що б не зайшла мова* (Головка, II, 1957, 419); *Сварка виникла з дрібниці – зайшла мова про оформлення документів для паспорта, і батько мав необережність запропонувати дочці змінити ім'я* (Гончар, Тронка, 1963, 139); *Між братами ще ніколи серйозно не заходила мова про дівчат*

(Стельмах, I, 1962, 68); **Звóдити (звесті) мóву на кого – що** – почати говорити про кого-, що-небудь. *Оповів [жандарм] перше, що тепер їм на службі «трудно», а далі звів мову на тих, через кого стало «трудно»* (Коцюб., II, 1955, 194); **Знахóдити (знайти) спільну мóвудив. знахóдити; Мóва булá раніше (вже)про кого – що** – говорилося раніше про кого-, що-небудь. *І Була вже мова про те, що дід Григорій був не балакучий, але хочеться ще раз нагадати, що він справді-таки був мовчазний* (Довж., I, 1958, 75); **Мóва йде (йшла, мóвиться, мóвилась і т. ін.) про кого – що** – говорить (говорилось) про кого-, що-небудь. *Данило робить над собою зусилля і не знає: чи він божеволіє, чи це насправді йде мова про нього* (Стельмах, II, 1902, 229); *У ті часи, про які йде мова, тут, на високій кручі, .. ще стояло – впритул одним боком до лісу, а другим до Дніпра – городище* (Скл., Святослав, 1959, 11); *Мова йде про те, щоб практично забезпечити перехід від автоматизації окремих агрегатів і установок до комплексної автоматизації* (Наука., 1, 1959, 7); [Р і ч а р д.] *Пробачте, я щось вас не розумію. В нас мова йшла про статую...* (Л. Укр., III, 1952, 91); *Микола догадався, що мова мовилась, мабуть, про нову дівчину на селі* (Н.-Лев., II, 1956, 173); – *Треба ж думати, що до чого, коли й як... – Та про це ж і мова мовиться!* (Довж., I, 1958, 341); **Мóва корóтка в кого з ким** – немає про що багато говорити кому-небудь з кимось. – *У нас, знаєте, мова коротка, – креснув офіцера поглядом Баржак. – Хто не схилив голову перед працею – тому нахилимо* (Гончар, II, 1959, 78); *Мова не мовилася – не було бажання говорити; не говорилося. Сумно стало. Мова не мовилася* (Вовчок, I, 1955, 214); **Мóву знахóдити з ким** – мати про що говорити з ким-небудь. *Там, у дворі, між челяддю., і сміялася вона з іншими, і мову знаходила...* (Вовчок, I, 1955, 170); **Мóву почáти (розпочáти, зняти, завесті і т. ін.)** – почати говорити. *Хоче [мати] мову почати з батьком, та голосу нема слово вимовити* (Вовчок, I, 1955, 224); *Там, у кутку, троє [братчиків] завели річ про теперішнє життя трудне; другі зняли мову, як панів дурили* (Мирний, I, 1949, 336); *Мало не з кожним приїжджим заводить Демид мову про того свого генерала і дивується, що ніхто про нього не чув і не знає* (Гончар, Тронка, 1963, 69); – *Коли вже ви завели мову про землю, так дозвольте вам сказати, що земля в житті рослини ніколи повністю не відігравала ролі матері* (Довж., I, 1958, 415); *Той п'є, закушує, той мову розпочав Про зайця, про хорти, про вдалі полювання...* (Міцк., П. Тадеуш, перекл. Рильського, 1949, 77); **На мó ві стáти з ким** – поговорити з ким-небудь; **Не давáтися (здавáтися) на мóву** – не хотіти розмовляти. *Ониська не заходила в хату й не давалася на мову ніяк* (Янов., I, 1959, 365); *Недавно приїхала до неї дочка Галька: пишна така, що й на мову не здається* (Кос, Новели, 1962, 158); **Не мóже (не могло) бóти [й] мóви про що** – немає (не було) чого й говорити про здійснення чого-небудь. *Про те, щоб взяти перевал в лоб, не могло бути й мови. Це коштувало б занадто багато жертв* (Гончар, III, 1959, 95); *Залітали комарі й до палат, здіймали такий дзвін..., що ні про який сон не могло бути її мови* (Збан., Сеспель, 1961, 110).

5. Публічний виступ на яку-небудь тему: промова. *Раз на мові ксьондз казав: «Не впивайтесь, люди! На тім світі вам смола Замість вина буде!»* (Рудан., Тв., 1956, 1.19); *Оборонець говорить довго та гарно, а Гнат цілою істотою відповідає на його мову: «так, так»...* (Коцюб., I, 1955, 76); – *Майте спокій, люди! Я не годен пере галасувати таку силу, – гукає Антін, – мови я ще не скінчив* (Чорн., Визвол. земля, 1950, 205).

6. тільки оди., чого, яка, перен. Те, що виражав собою яку-небудь думку, що може бути засобом спілкування. *Він десь розуміє мову моїх очей, бо повертає обличчя до мене і кидає здивований погляд* (Коцюб., II, 1955, 420); *Камінну мову видатних пам'яток минулого він [М. Бажай] читає оком революційного поета* (Не ілюстрація., 1967, 126); *Одним з головних завдань студента-композитора є набуття ним майстерності досконалого володіння матеріалом ..., музичною мовою* (Мист., 1, 1956, 31)

ІСТОРИЧНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1. Діахронна (історична) лексикографія та її завдання. Історичний словник як різновид лексикографічної продукції. З історії укладання українського історичного словника. Фундатори української діахронної лексикографії.

1.1. **Ф. Шимкевич** «Собраніе обветшалыхъ Славяно-русскихъ словъ» (30-40 рр. XIX ст., рукопис не зберігся).

1.2. **І. Новицький** «Справочный словарь юридических терминов древнего актового языка Юго-Западной России» (1871-1872).

1.3. **Н. Горбачевський** «Словарь древнего актового языка Северозападного края и Царства Польского» (1874).

1.4. **І. Срезневський** «Материалы для словаря древнерусского языка по письменным памятникам» (Т. 1, 1893; Т. 2, 1902; Т. 3, 1912).

1.5. **П. Житецький** Картотека українських архаїчних лексем на основі пам'яток XI-XVIII ст. (майже 12 000 карток).

1.6. **Є. Тимченко** «Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV - XVIII століть» (1903).

2. **Історичний словник українського языка** під редакцією **Є. Тимченка** (Т. 1., 1930-32, 10 000 слів). Принципи побудови.

2.1. Історія укладання Словника.

2.2. Хронологічні рамки Словника.

2.3. Характеристика текстових джерел та лінгвістично-територіальні критерії їх відбору;

2.4. Реєстр Словника та принципи його побудови.

3. **Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.:** У 2-х томах (1977-78). Принципи побудови.

3.1. Історія укладання Словника.

3.2. Хронологічні рамки Словника.

3.3. Тезаурусний характер Словника.

3.4. Характеристика текстових джерел.

3.5. Реєстр Словника та принципи його побудови.

3.6. Структура словникової статті.

3.7. Хронологічний і територіальний принципи екземпліфікації.

3.8. Варіантні форми лексеми і частотний паспорт.

4. **Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.:** У 28-и випусках (1993- 2010). Принципи побудови.

4.1. Історія укладання Словника.

4.2. Хронологічні рамки Словника.

4.3. Характеристика текстових джерел.

4.4. Реєстр Словника та принципи його побудови.

4.5. Структура словникової статті.

5. **Словарь української мови** за редакцією **Бориса Грінченка:** У 4-х томах (1907-09) – історичний словник української мови кінця XIX ст.

5.1. Універсальний характер Словника (тлумачний, перекладний, енциклопедичний, діалектний, історичний).

5.2. Історія укладання Словника.

5.3. Джерела лексичного матеріалу, структура словникової статті.

Практичні завдання

Завдання I

Навести приклади та пояснити особливості будови різних структурних типів словникових статей зі Словника староукраїнської мови XIV–XV ст. (Див. додатки до теми 13).

Завдання II

На прикладах словникових статей зі Словаря української мови за редакцією Бориса Грінченка довести універсальний характер цієї лексикографічної праці.

Рекомендована література

Бабурина К.Б. Етнолінгвістический аспект в исторической лексикографии / К.Б.Бабурина // Вопросы языкознания. – 1997. – № 3. – С. 48-52.

Богатова Г.А. Историческая и этимологическая лексикография: мысли лексикографа о жанре / Г.А. Богатова // Вопросы языкознания. – 2003. – № 1. – С. 148-154.

Гринчишин Д.Г. З історії створення історичного словника української мови / Д.Г.Гринчишин // Українська лексика в історичному та ареальному аспектах. – К., 1991. – С. 5-18.

Гринчишин Д.Г. Основні принципи створення історичного словника української мови XVI – першої половини XVII ст. / Д.Г.Гринчишин // Питання східнослов'янської лексикографії XI – XVII ст.: Матеріали симпозиуму. – К.: Наукова думка, 1979.

Гумецька Л.Л. Історичний словник української мови (дякі питання теорії і практики укладання словника) / Л.Л.Гумецька // <http://litmisto.org.ua/?p=10189>

Гумецька Л.Л. Принципи створення історичного словника української мови: IV Міжнародний з'їзд славістів. Повідомлення / Л.Л.Гумецька. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 28 с.

Дика Н. Словник Б.Д. Грінченка в контексті слов'янської лексикографії / Н. Дика // Освітнянські відомості. – 2003. – №3. – С.43-45.

Єдлінська У.Я. Значення слова і контекст у Словнику староукраїнської мови XIV–XV ст. / У.Я.Єдлінська // Мовознавство – 1968. – № 1. – С. 29–34.

Калашник В. Фразеологічні набутки «Словаря української мови» за редакцією Бориса Грінченка / В.Калашник // Лінгвістика: Зб. наук. праць / за ред. В.Ужченка. – № 1. – Луганськ: Альма-матер, 2008. – С. 234-239.

Каленюк С. Духовний пам'ятник Бориса Грінченка / С.Каленюк // Слобожанський луг: Літературно-мистецький альманах. – Луганськ, 2000. – С. 29-30.

Коваль В.И. «Словарь української мови» Б.Грінченка как источник этнолінгвістических исследований (на материале восточнославянских языков) / В.И.Коваль // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету / М-во освіти і науки України, Ніжинський держ. пед. ун-т ім. М.Гоголя. – Ніжин: НДПУ, 2002. – С. 37-40.

Кровицька О. Лексикографічна спадщина Є.Тимченка / О. Кровицька // Українська мова. – 2007. – № 1. – С. 74-81.

Кровицька О. Українська історична лексикографія у міжслов'янському контексті / О.Кровицька // Проблеми слов'янознавства. – Вип. 53. – К., 2003. – С. 136-144.

Неліна Т. Грінченків словник у «дзеркальному» відображенні («Скарбослов. Рос.-укр. словник маловідомих слів та виразів») / Т. Неліна // Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах. Щомісячний науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 1. – С. 50 .

Олійник А. Українська історична лексикографія / А. Олійник // Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету ім.В.Гнатюка. – Тернопіль : ТНПУ, 2007. – Вип. 14. – С. 94-95.

Осінчук Ю., Осінчук О. Українська історична лексикографія: від витоків до словників / Ю. Осінчук, О. Осінчук // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Зб. наук. ст. – 2012. – Вип. 21. – Ч. 1. – С. 254-260.

Пилинський М.М. Словник Б.Грінченка. Міфи і факти / М.М.Пилинський // Мовознавство. – 1988. – № 6. – С. 25 - 32.

Полюга Л. Визначення ієрархії значень при укладанні українських історичних словників / Л. Полюга // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород, 2002. – Вип. 6: Збірник пам'яті Кирила Галаса. – С. 199-201.

Полюга Л. Використання лексико-семантичних опозицій при укладанні історичних словників / Л.Полюга // Діалектологічні студії. 1. Мова в часі і просторі. Зб. на пошану Д. Гринчишина. – Львів, 2003. –

С. 40–44.

Полюга Л. Ієрархія значень при укладанні українських історичних словників / Л.Полюга // Науковий збірник Ужгород. нац. ун-ту на честь Кирила Галаса. – Ужгород, 2001. – С. 17–23.

Солоіденко Г. Словнику Грінченка – 100 років / Г. Солоіденко // Бібліотечний вісник. – 2007. – № 4. – С. 40-44.

Суржикова К.П. Словник архаїзмів – лексичне дзеркало часу / К.П.Суржикова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Дні науки 2005». – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Т.41: Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови. – С.40-41.

Терещенко К. Перше велике зібрання лексико-фразеологічних фондів української мови: До 95-річчя виходу в світ «Словаря української мови» Бориса Грінченка / К. Терещенко // Вісник Книжкової палати: Науково-практичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 53-54.

ДОДАТКИ

СТРУКТУРНІ РІЗНОВИДИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ У СЛОВНИКАХ ІСТОРИЧНОГО ТИПУ

ІСТОРИЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОГО ЯЗИКА / ПІД РЕДАКЦІЄЮ Є.ТИМЧЕНКА (Т. 1., 1930-32):

БАРВИСТЫЙ, *прикм.* Повний живих барв, живого кольору; вовнистий волохатий, кошлатий.

XVI. Даю и дарую... жеребцовъ чотыри барвистых стада моего Arch. Sang. VII, 400 (1571)/

СЛОВНИК СТАРОУКРАЇНСЬКОЇ МОВИ XIV– XV СТ.: У 2-Х ТОМАХ (1977-78):

ГРАБ *ч.* (3) граб: тамъ же есмо подле рики Згар конецъ (!) усыпаты велилы и на граби грань вытесаты (Новеселиця, 1430 *ГВКЛ* 7); а хотарь... на копаную могилу о(т)толѣ... на еди(н) хра(б) знамена(н) (Сучава, 1490 *ДГСХМ*); а хотар томоу сэло... простѣ къ друугомоу лисоу, на край лиса граб (Сучава, 1492 *Cost. S.* 162).

ФОРМИ: *наз. одн.* **граб** (1492 *Cost. S.* 162); *знах. одн.* **хра(б)** (1490 *ДГСХМ*); *місц. одн. на граби* (1430 *ГВКЛ* 7).

***ГРАДИНА** *ж.* (1) (*болг., серб.* градина) сад, горѣд: и тако(ж) дали есми ему макариевоу келию, що є(ст) пониже немецкого монастирѣ, до боуде(т) емоу и его градиною и сѣ въсѣмъ намѣстиемъ (Дольний Торг, 1443 *Cost. II*, 185).

ФОРМИ: *ор. одн.* **градиною** (1443 *Cost. II*, 185).

!ДНО <?> (1): ино... мы так<ожере и от нас есмы> дали и потврѣдили есми слоуги наши доум<а покшескоул и мани тоа прадреченое селѣище на исписали дно (!) и обиде лопатна до оусти лопатной (б. м. н., 1500 *SD*).

!ДМТРЪ *див.* ДМИТРО.

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ XVI – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТ.: У 28-И ВИПУСКАХ. – ВИП. 1-15 (1993-2010):

АЗБУЧНИКЪ *ч.* Буквар: Бѣкварѣ: азбѣчники (1627 *ЛБ* 12); abeceda(ri)us, азбучникъ, а(л)фавитникъ (1642 *ЛС* 62).

Брат, -та, м. 1) Братъ. *Нема... ні брата, ні сестри.* Чуб. V. 18. *У ляхів пани, на Москві реб'ята, а у нас брати.* Ном. № 796. Употребл. какъ слово обращенія къ мужчинѣ-пріятелю. *Товаришу, рідний брате, виклич мені дівча з хати.* Мет. 69. 2) – у перших. Двоюродный братъ. 3) – у других. Троюродный братъ. 4) – **чоповий.** Собутыльникъ. Млак. 85. 5) **Старший брат.** Въ цехѣ: начальникъ надъ подмастеріями. Козел. у. 6) **Молодший брат.** Въ цехѣ: лицо, служащее для посылокъ. Козел. у. Ум. **Братець, братік, братічок, братко, браток, браточок, братонько, братечко, братуньо, братусь, братусик.** *Ой приїхав братець до сестриці в гості.* Чуб. V. 764. Въ живой разговорной рѣчи употребляется преимущественно во мн. ч.: **братці, братця.** *Хваліте, крикнув, братця, Бога.* Котл. Ен. Очень любимо въ употребленіи нѣжно-ласкательное **братік, братічок.** Особенно любятъ употребленіе его женщины какъ по отношенію къ брату, такъ и ко всякому любимому молодому мужчинѣ, также при просьбахъ и пр. *Тиміш зібрав парубків: «Братіки мої, товариші милі, допоможіть мені!»* МВ. I. 132. *Посію я розжу, покладу сторожу: братіка рідного.* Чуб. III. 207. *Мій батечку, мій братіку, хоч ти не цурайся!* Шевч. 86. *Се ж мій братічок ріднесенський!* МВ. I. 30. *Братічок помре, я й загину.* Чуб. V. 439. *Тепер мій братко із вуйська приїхав.* Чуб. III. 316. *Братоньку милий, прибудь до мене.* Чуб. V. 469. 7) **Брат і сестра.** Раст. *Melampyrum nemorosum* L. Вх. Пч. I. 11. 8) Братсестриця. Раст. *Melampyrum arvense* L. Шух. I. 21. 9) **Три брати.** Раст. а) *Euphrasia lutea* L. Шейк. б) *Trifolium medium* L. Шейк.

ЕТИМОЛОГІЧНІ СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА СУМІЖНІ ІЗ НИМИ ВИДАННЯ (СЛОВНИКИ ІНШОМОВНИХ СЛІВ)

1. З історії укладання етимологічного словника: коренеслови – прототипи перших українських етимологіконів.

1.1. Шимкевича Ф. «Корнесловъ русскаго языка, сравненнаго со всеми главными славянскими наречиями и 24 иностранными языками» (Т. 1-2, Санкт-Петербург, 1842; 1378 статей-гнізд, 740 лексем українського походження).

1.2. Петрушевич М. «Корнесловіе русскаго языка, основаное на историческомъ тлѣ церковно-кирилійскаго древнаго языка, съ толкомъ греческимъ, латинскимъ и нѣмецкимъ, во пользу языкоиспытателямъ и учащойся молодежи» (Коломия, 1865).

1.3. Петрушевич А. «Словено-русскій корнесловъ» (рукопис).

2. Різновиди та специфікація етимологічних словників.

2.1. Етимологічні словники загального типу.

2.1.1. Етимологічний словник української мови (ЕСУМ): У 7-ми томах (Т. 1-6, 1982-2012): характер та наукові засади Словника, джерела реєстру, моделі побудови словникових статей.

2.1.2. Рудницький Я-Б. Етимологічний словник української мови (Rudnyts'kyj J. V. An Etymological Dictionary of the Ukrainian language) (Т.1-2, - Вінніпег-Оттава, 1962-1982).

2.1.3. Огієнко І. Етимологічно-семантичний словник української мови (Вінніпег, 1979-95).

2.1.4. Чекалюк П. Короткий етимологічний словник української мови (Chekaluk, Peter W. A concise etymological dictionary of the Ukrainian language, Сідней, 1988).

2.2. Словники історико-етимологічного типу (діахронно-етимологічна лексикографія).

2.2.1. Етимологічний словник слов'янських мов. Праслов'янський лексичний фонд (Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд Вип. 1-38, Москва, 1963-2012).

2.2.2. Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі (1985).

2.3. Етимологічні словники топонімів і антропонімів.

2.3.1. Чучка П. Слов'янські особові імена українців: Історико-етимологічний словник (2011).

2.3.2. Чучка П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник (2005).

2.3.3. Ірклієвський В. Етимологічний словник українських прізвищ (Мюнхен, 1987).

2.3.4. Тищенко К. Іншомовні топоніми України: Етимологічний словник-посібник (2010).

2.3.5. Лучик В. Короткий етимологічний словник топонімів України (2009-2010).

2.4. Етимологічні словники фразеологізмів.

2.4.1. Чекалюк П. Короткий етимологічний словник української фразеології (Chekaluk W. P. Concise etymological dictionary of the Ukrainian phraseology – Сідней, 1988).

2.5. Морфемно-етимологічні словники.

2.5.1. **Етимологічний словник суфіксів української мови** (за ред. В.Лучика, в процесі розробки).

2.5.2. **Етимологічний словник іншомовних суфіксів української мови** (П.Селігей, в процесі розробки).

2.6. Науково-популярний (навчальний) формат етимологічного словника.

2.6.1. **Тучапська Г. Етимологічний словник. 1 – 4 класи. Чому так називається?** (2012).

2.6.2. **Тучапська Г. Зазирни у слово. Етимологічний словник учня: для молодшого та середнього шкільного віку** (2000).

3. З історії укладання словника іншомовних слів.

3.1. Перші українські видання словника іншомовної лексики (кін. ХІХ-поч. ХХ ст.).

3.1.1. **Макарушка О. Словар українських виразів, перейнятих з мов турецьких** (1895).

3.1.2. **Доманицький В. Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів** (1 500 слів, 1906).

3.1.3. **Кузеля З., Чайковський М. Словарь чужих слів, 12 000 слів чужого походження в українській мові»** (Чернівці, 1910; друге видання – Київ-Лейпціг, 1918).

3.2. Діаспорні видання словника іншомовних слів.

3.2.1. **Штепа П. Словник чужослів, знадібки** (Торонто, 1976).

3.2.2. **Штепа П. Словник чужомовних слів і термінів** (Монреаль, 1977).

3.2.3. **Орел А. Словник чужомовних слів** (Нью-Йорк, 1963-1966).

3.3. Нормативні видання словника іншомовних слів.

3.3.1. **Словник іншомовних слів** / за ред. О.С.Мельничука (1974). Принципи лексикографування. Структура словникової статті.

3.3.2. **Новий словник іншомовних слів** / за ред. Л.І.Шевченко (40 000 слів, 2007). Принципи лексикографування. Структура словникової статті.

3.3.3. **Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень** / Уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк (2006).

3.3.4. **Сучасний словник-мінімум іншомовних слів: Близько 9000 слів** / Уклад.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк (2008).

3.3.5 **Тлумачний словник іншомовних слів** / Авт.-уклад. О.М.Сліпушко (2006).

Практичні завдання

Завдання І

З Етимологічного словника української мови виписати 5 словникових статей з реєстровими словами корінного пласту лексики та 5 словникових статей із запозиченими реєстровими словами. Провести порівняльний аналіз структури цих двох типів словникових статей.

Завдання ІІ

Зі сучасного словника іншомовних слів виписати 20 слів, які запозичені з різних мов.

Завдання ІІІ

*Виписати словникові статті з реєстровими словами **ІМІДЖ, ІНТОНАЦІЯ, ЛІТЕРАТУРА, СУВЕРЕНІТЕТ, ХАЛВА** зі словника іншомовних слів та тлумачного словника. Порівняти зміст та будову цих словникових статей.*

Рекомендована література

Лукінова Т.Б. Створення «Етимологічного словника української мови» – важливий етап

ДОДАТКИ

ВРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

1. Етимологічні словники

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯРОСЛАВА РУДНИЦЬКОГО (Т.1-2. – ВІННІПЕГ-ОТТАВА, 1962-1982):

бороніти 'to defend, guard, protect, shelter, shield', МУк. боронити (1508, 1593), бороняти (XVII с.), боронят (XVIII с.), ОУк. не борониль (1347 Тимченко 126), боронить (1425 *ibid.*), ОЕС. боронити[ся], (from OCS.:) бранити; ВRu. абараніць, Ru. обороніть, OCS. *braniti, brany*, Вu. *brána, bránya*, Ма. *bráni*, SC., Sln., Cz., Slk. *brániti*, Po. *broc, bronіж*, LoSo. *broc, UpSo. bróc, brónіж*. – Deriv. [o]боронітися, оборона, обороняти[ся], оборонець, оборонний, обороноздатність, etc.; МУк. боронен'є (XVI с.), боронивано (1500), бороньваль (XVII с.), боронитель (XVIII с.), боронки (грати, XVI с.), на боронницяхъ (1538), бороню Asg. (XVI с.); РN. **Боронислава**. – Syn. захищати, відстоювати; (забороняти:) за́казувати; боронувати. Деркач 25, 68, 122.

PS. *borniti, IE. root **bher- : **bhor-, see борона́, боро́ти.

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЕСУМ): У 7-МИ ТОМАХ (Т. 1-6, 1982-2012)

мілий, *мілостивий*, *мілість*, [милова́нець] «фаворит, улюбленець», *мілостівець* (заст.), [мило́стинник] «той, хто роздає милостиню», *мілостиня*, *мілоці* «милування», [мі́льноці] «тс.» Ж, [милу́н] «коханець», *милішати*, *мілувати*, *милувати*, *милуватися*, [знемі́літи] «стати неприємним» Г, Ж, [знемі́литися, знемі́літи] «тс.», [не́мил] «нелюб» Ж, *немілість*, [незмі́литися] «стати неприємним», [помі́ла] «помилування» Кур, *премілий*, [премі́ленний] «дуже милий», [ростомі́лений] «найласкавіший, милий», [умі́літи] «зворушити» Нед, *уміло́стівити* УРС, Нед; – р. *милий*, бр. *мілы*, др. *милыи*, п. вл. нл. *miyu*, ч. слц. *milý*, болг. м. *мил*, схв. *мьлен*, слн. *míl*, стсл. **миль**; – псл. *miľ* «милий»; – споріднене з лит. *mielas, múlas*, лтс. *mĩl'ль* «тс.», дінд. *máyas-* «радість, насолода», лат. *mītis* «м'який, ніжний, спокійний»; іє. *mēi-l- «лагідний, м'який», пов'язане з *mēi-g- «м'який, мирний». – Фасмер II 622; Вгьскнер 337; Machek ESJI 363; Holub – Кор. 223; Holub – Lyer 314; Schuster-Льевс 909; БЕР III 787-789; Skok II 726-728; Bezlaj ESSJ II 184; Булаховський Нариси 174; Vern. II 58; Trautmann 174; Walde – Hofm. II 96-97; Pokorny 711-712. – Пор. **мир**¹.

окулярі «оптичний прилад з двох скелець»; – р. [окуля́ры], бр. *акуляры*, слц. *okuliare*, слн. *okulari*; – запозичення з польської мови; п. *okulary* походить від лат. *oculāris* «очний», утвореного від *oculus* «око». – Пі 167; Richhardt 85; ЭСБМ 1, 104; Si. wуг. *obcuch* 474. – Див. ще **окуляр**.

2. Словники іншомовних слів

СЛОВНИК ІНШОМОВНИХ СЛІВ / ЗА РЕД. О.С.МЕЛЬНИЧУКА (1974):

ЛЕКСЕ́МА – (від. грец. λέξις – слово, мовний зворот) – слово-тип, структурний елемент мови; словникова одиниця з усіма її формами й значеннями в різних контекстах.

НОВИЙ СЛОВНИК ІНШОМОВНИХ СЛІВ / ЗА РЕД. Л.І.ШЕВЧЕНКО (40 000 СЛІВ, 2008):

ЛІНГВІ́СТИКА (фр. linguistique, від лат. lingua = мова) – наука про мову; мовознавство.

ДВОМОВНА І БАГАТОМОВНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ. ПЕРЕКЛАДНІ СЛОВНИКИ. УКРАЇНСЬКА ТЕРМІНОГРАФІЯ. ТЕРМІННІ СЛОВНИКИ

1. Перекладна лексикографія XVI – XVII ст. Церковнослов'янські, латинські та старогрецькі лексикони.
 - 1.1. **Лексисъ съ толкованіемъ словенскихъ словъ просто»** (кін. XVI ст., 896 слів).
 - 1.2. **«Лексис ...»** (Лексис Сиріч Реченія, Вькратъці събран(ъ)ны. И из словѣ(н)скаго языка, на просты(й) Рускій Діялѣ(к)тъ Истол(ъ)кованы. Л. Z) **Лавренія Зизанія** (Вільно, 1596, 1061 слово).
 - 1.3. **Лексикон словенороський и имень тлькованіе Памва Беринди** (Київ, 1627, 7 000 слів).
 - 1.4. **Синоніма славеноросская** (середина XVI ст., 7 000 слів).
 - 1.5. **Лексикон латинський Єпифанія Славинецького** (Київ, 1642, 27 000 слів).
 - 1.6. **Лексикон славено-латинський Єпифанія Славинецького та Арсенія Корецького-Сатановського** (Москва, 1650, 7 500 слів).
 - 1.7. **Лексикон греко-славено-латинський Єпифанія Славинецького** (Москва, після 1663).
 - 1.8. **Семимовний словник (Семимовник)** (середина XVI ст., 2500 слів).
2. Перекладна лексикографія XIX ст.
 - 2.1. **М. Парпура, Й. Каменецький** **Собраніе малоросійскіхъ словъ содержащихся въ «Энеиде» Ивана Котляревского** (СПб., 1798, 972 словникові статті).
 - 2.2. **Павловський О. Краткій малоросійській словарь»** (СПб., 1818, 1131 словникова стаття).
 - 2.3. **Войцехович І. Собраніе словъ малоросійскаго наречія** (1173 слова, 1823).
 - 2.4. **Білецький-Носенко П. Словарь малоросійскаго наречія** (1840-42, 20 000 статей).
 - 2.5. **Афанасьєв-Чужбинський О. Словарь малорусскаго наречія** (СПб., 1855, Т.1., 6 000 слів).
 - 2.6. **Шейковський К. Опытъ южнорусскаго словаря** (Київ, 1861, Вип.1., 1481 словникова стаття).
 - 2.7. **Закревський М. Словарь малоросійскихъ идіомовъ** (Москва, 1861, 11 000 слів).
 - 2.8. **Левченко М. Опытъ русско-украинскаго словаря** (Київ, 1874, 7 600 слів).
 - 2.9. **Піскунов Ф. Словниця української (або югово-руської) мови** (8 000 – 15 000 слів, 1873; 1882).
 - 2.10. **Уманець (Комаров) М. та А. Спілка Словарь російсько-український** (Львів, Т. 1-4, 1893-98, 37 000 слів).
 - 2.11. **Тимченко Є. Русско-малоросійській словарь** (Київ, Т. 1-2, 1897-99, 40 000 слів).
3. Перекладні словники української мови кінця XIX-XX ст.
 - 3.1. **Українсько-російські словники** (**Словарь української мови за ред. Бориса Грінченка** (1907-09); **Безкровний Ф., Переяславец С. Українсько-російський словник.** (Гельсінгфорс, 1917); **Дубровський В. Українсько-російський словник** (Київ, 1909, 1914); **Дубровський В. Словник українсько-московський** (Київ, 1917, 1918); **Гудим О. Кишеньковий українсько-російський словник** (Конотоп, 1918); **Яворницький Д. Словник української мови** (Т. I, А-К. – Катеринослав, 1920); **Савченко Л. Практичний українсько-російський словник** (Київ, 1923, 1926); **Гладкий М. Словничок «Пролетарської правди».** Українсько-російський (Київ,

1925); **Сабалдир Г. Практичний українсько-російський словник** (Київ, 1926); **Ніковський А. Словник українсько-російський** (Київ, 1926, 1927); **Ленковський О. Українсько-російський словник газетної мови** (Одеса, 1929); **Маньківський В., Щербак М. Практичний українсько-російський словник для читачів робітничої газети «Пролетар»** (Харків, 1929, 1930); **Ізюмов О. Українсько-російський словник. За новим правописом** (Харків – Київ, 1930); **Українсько-російський словник: в 6 томах / За ред. І.М. Кириченка** (Київ, 1953-63).

2.2. Російсько-українські словники (**Дубровський В. Словник московсько-український** (Київ, 1918); **Канівець М. Російсько-український словник** (Київ, 1918); **Лебідь Д. Українська мова. Російсько-український словник та зразки паперів українською мовою** (Чернігів, 1918); **Іваницький С., Шумлянський Ф. Словник московсько-український** (Київ, 1918); **Бузинний О., Щепотьєв В. Короткий російсько-український словник // Практичний підручник діловодства** (Київ, 1924); **Російсько-український словник: в 4-х томах / За ред. А. Кримського** (Київ-Харків, 1924-33); **Ізюмов О. Російсько-український словник** (Київ, 1926); **Підмогильний В., Плужник Є. Російсько-український фразеологічний словник** (Київ, 1927); **Шелудько І., Садовський Т. Російсько-український словник технічної термінології** (Київ, 1928); **Дорошенко М., Станиславський М., Страшкевич В. Російсько-український словник ділової мови** (Харків, 1930); **Войткевич-Павлович В., Вовкушівський Г. та ін. Російсько-український словник правничої мови** (Київ, 1926); **Російсько-український словник / За ред. М.Я. Калиновича** (Київ, 1948); **Російсько-український словник: в 3 томах / За ред. І. К. Білодіда** (Київ, 1968)).

2.3. Українсько-німецькі та німецько-українські словники (**Партицький О. Німецько-руський словар** (Львів, 1866-67); **Желехівський Є., Недільський С. Малоруско-німецький словар** (Львів, 1886); **Алиськевич А., Гамчикевич Р. Словарець до вправ німецьких для IV класи середніх шкіл** (Львів, 1918); **Алиськевич А., Гамчикевич Р. Словарець до вправ німецьких для III класи середніх шкіл** (Перемишль, 1918); **Кміцикевич В. і Спілка В. Німецько-український словар** (Чернівці, 1912); **Українсько-німецький словник: 100 000 слів / Уклад. Я. Рудницький, З. Кузеля** (Ляйпціг, 1943).

2.4. Українсько-польські та польсько-українські словники (**Левицький Й. Приручний словарь славенопольській** (Львів, 1830); **Витвицький Т. Приручний словарь полско-словенській и народнорускій, содержащъ въ себѣ вся речені а польская, словенская и народноруская** (1849); **Українсько-польський і польсько-український словник / Уклад. Є.Грицак, К.Киселівський** (Варшава-Львів, 1931); **Siownik ukraïnsko-polski / Stefan Hrabec, Przemyslaw Zwolicki** (Варшав, 1957); **Польсько-український словник: У 2-х томах / А.І. Генсьорський, Л.Л. Гумецька, І.М. Керницький** (Київ, 1958-60); **Юрковський М., Назарук В. Українсько-польський, польсько-український словник** (Київ, 2003); **Польсько-український та українсько-польський словник: близько 50 000 слів та словосполучень** (Київ, 2006); **Польсько-український словник: близько 120 000 слів та словосполучень / У.В. Житар, С.А. Пікуль, Є.Ф. Попов, Д.В. Слободян** (Київ, 2010)).

2.5. Українсько-угорські словники (**Русько-мадярський словарь Ласлова Чопея** (20 000 слів, 1883); **Угорсько-український словник** (Будапешт, 1961); **Угорсько-український словник / За ред. І. Удварі** (Ніредьгаза, 2005); **Українсько-угорський словник / Уклад Катона Лорант** (Будапешт, Ужгород, 1963).

2.6. Українські перекладні словники інших мов.

3. Українська термінографія: етапи розвитку.

3.1. Термінографічна діяльність Наукового товариства імені Т.Шевченка (1873-1939).

3.2. Термінографічна діяльність Термінологічної комісії Українського наукового товариства у Києві (1907-1918).

3.3. Термінографічна діяльність Правописно-термінологічної комісії при Історико-філологічному відділі Української академії наук (1918-1921) та Інституту української наукової мови (1921-1930).

3.4. Термінографічна діяльність Інституту мовознавства АН УРСР (1930-1991).

3.5. Сучасна українська термінографія. Термінографічна діяльність Інституту української мови НАН України (1991).

4. Термінні (термінологічні) словники.

4.1. Словники лінгвістичної термінології (**Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів** / за ред. Яроменко С.Я. (2001); **Словник лінгвістичних термінів** / Ганич Д.І., Олійник І.С. (1985); **Словник лінгвістичних термінів** / Кротевич Є., Родзевич Н. (1957); **Український словотвір у термінах. Словник-довідник** / Вакарюк Л.О., Панцьо С.Є. (2007); **Словник української ономастичної термінології** / Бучко Д., Ткачова Н. (2012); **Сучасна українська літературна мова. Морфологія: Термінологічний словник** / Ципердюк О. (2010)).

4.2. Словники літературознавчих термінів (**Словник літературознавчих термінів** / Лесин В.М., Пулинець О.С. (понад 1000 термінів, 1965); **Сучасний словник літературознавчих термінів** / М.Ф.Гетьманець (2003)).

4.3. Термінологічні словники перекладного типу (**Російсько-український словник наукової термінології: У 3-х тт.: Т.1. Суспільні науки** (1994); **Т.2. Біологія. Хімія. Медицина** (1996); **Т.3. Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос** (1998)).

Практичні завдання

Завдання I

Використовуючи перекладний українсько-російський словник, виявити специфіку власне української лексики.

Завдання II

Порівняти дві словникові статті з однаковими заголовними словами з СУМ-11 та тлумачного термінного словника.

Рекомендована література

Андерш Й.Ф. Повсякденна розмовна комунікація і двомовні словники / Й.Ф.Андерш // Мовознавство. – 1995. – № 6. – С. 60-62.

Головащук С.І. Перекладні словники і принципи їх укладання / С.І.Головащук. – К.: Наукова думка, 1976. – 247 с.

Гумецька Л.Л. Принципи створення Польсько-українського словника / Л. Л. Гумецька // Наукові записки. Мовознавство : збірник / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – К.: АН УРСР, 1949. – Т. VIII. – С. 80-86

Дзера О. Англійська й українська лексикографія (коротка теорія та історія) / О.Дзера. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 170 с.

Дубічинський В.В. Організація термінографічної праці в Україні / В. Дубічинський // Вісник Держ. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»: матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції СловоСвіт 2000. – 2000. – № 402. – С. 3-5.

Іванова О. Термінологічні словники: класифікаційні ознаки / О. Іванова // Українська мова. – 2006. – № 4. – С. 84-94.

Карачун В. Проблема англо-українського словника / В. Карачун // Вища освіта України. – 2008. – № 1. – С. 96-101.

Комова М.В. Українська термінографія (1948-2002): бібліограф. покажч. / Нац. ун-т «Львів. політехніка»; М.В.Комова. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – 112 с. – Термінографічна серія Словосвіт.

Кочерга Н. Тенденції української термінологічної лексикографії / Н.Кочерга, Н.Непийвода // Урок української. – 2000. – № 3. – С. 25-29.

Лещук Т.Й. Типологія термінологічних підсистем. Іншомовні запозичення, фразеологія, семантичні термінотворення, лексикографія / Т.Й. Лещук. - Л.: Видавничий центр Львівського держ. ун-ту ім. І. Франка, 1999. – 212 с.

Лісна М.І. Українська перекладна лексикографія: проблема безеквівалентності (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 «Українська мова» / М.І. Лісна. – Харків, 2011. – 18 с.

Паламарчук Л.С. Загальнономовний словник і термінологія / Л.С.Паламарчук // Мовознавство. – 1975. – № 3. – С. 22-32.

Полюга Л. Здобутки і втрати української термінології та термінографії за десять років Незалежності / Л.Полюга // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології – Львів, 2002. – № 453. – С.21–24.

Полюга Л.М., Симоненко Л.О. Про укладання термінологічних словників: деякі зведені принципи і поради / Л.М.Полюга, Л.О.Симоненко. – Хмельницький, 1991. – 18 с.

Полюга Л. Проблематика процесів творення термінологічних словників / Л.Полюга // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту: Мовознавство – Тернопіль, 2007. – С. 255–265.

Селіверстова КТ. Підготовка галузевих словників: здобутки і особливості методики укладання перекладного словника / К.Т.Селіверстова // Архіви України. – 2013. – № 5. – С. 25-62.

Симоненко Л.О. Термін у загальнономовних словниках / Л.О.Симоненко // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К.: КММ, 2012. – С. 218-224.

Симоненко Л. Тлумачно-перекладна лексикографія // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті. – К., 2011. – С. 308–314.

Солодкіна Т.В. Лексикографічна практика 20-30 рр. ХХ ст. і діяльність Інституту української наукової мови / Т.В. Солодкіна // Актуальні проблеми української лінгвістики: Теорія і практика / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Київський університет, 2000. – Вип. 1. – С. 20-33.

ДОДАТКИ

ВРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

І. Перекладні словники

1. Українсько-російські словники

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИЙ СЛОВНИК: У 6-ТИ ТТ. / ЗА РЕД. І.М.КИРИЧЕНКА (121 700 СЛІВ, 1953-63):

гарбу́з, -за́ т́йква [Гарбуз під парасольками Про сонце думає (Тич.); д а в а́ т и, д а́ т и (п і д н о́ с и т и , п і д н е́ с т и) ~за́ перен. разг. уст., шутл. откáзывать, откáзáть (сватающе́муся) [Сватало її багато парубків, так вона всім гарбуза давала (Чуб.)]; п о к у ш т у в а́ т и (в з я́ т и, д і с т а́ т и, з'ї с т и) ~за́ перен. разг. уст., шутл. получат́ь откáз [- Я таких, як ти, не люблю, – відповіла дівчина, не відступаючи від Метелика. Солдати засміялись. – Що, парубче, дістав гарбуза? (Шиян)].

2. Українсько-німецькі словники

НОВИЙ НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ І УКРАЇНСЬКО-НІМЕЦЬКИЙ СЛОВНИК / УКЛАД. В. Ф. МАЛИШЕВ, В. А. КІБЕНКО (60 000 СЛІВ, 2010):

тверд||ій 1) fest, hart, starr, steif; ~ é т́ло фіз. fester К црper; 2) (остаточний) stándhaft; ~і ціни feste Preise; ◇ ~ій горішок перен. éine hárte NuЯ.

3. Українсько-англійські словники

АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ, УКРАЇНСЬКО-АНГЛІЙСЬКИЙ СЛОВНИК / ЗА РЕД. Ю. О. ЖЛУКТЕНКА (40 000 СЛІВ, 1997):

осно́в||а 1. (*нижня частина*) base, foot, bóttom; **2.** *перен. (головна частина)* básiis (*pl. -ses*); **3.** *~и мн.* pínсіples, foundátions; (*вихідні положення науки тж.*) fundaméntals; **4.** *тєкст.* warp; **5.** *хім., мат.* base; **6.** *лінгв.* stem; ◇ брáти за ~у, клáсти в ~у take as a básiis, base upón; лежати в ~і form the básiis (of).

4. Російсько-українські словники

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК / ЗА РЕД. В. В. ЖАЙВОРОНКА (160 ТИСЯЧ СЛІВ, 2003):

каранда́ш олівець, -вця́; **братъ** / **взять на к.** *разг.* брáти / узя́ти на замітку ; **масті́чний к.** *жив.* масті́ковий олівець ; **мєловый к.** крейдя́ний олівець ; **сдєлать в -є** *жив.* віконати олівцєм ; **-ик** *уменьш.* олі́вчик; **-ный** олівцєвий; **к. рисунок** малюнок (рису́нок) олівцєм.

II. Термінні словники

1. Словники лінгвістичної термінології

УКРАЇНСЬКА МОВА. КОРОТКИЙ ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ / ЗА РЕД. С. Я. ЄРМОЛЕНКО (2001):

МО́ВНА КАРТІ́НА СВІ́ ТУ – членування предметного і поняттєвого світу засобами мови – словниковими, граматичними одиницями. У М. к. с. відбиваються особливості сприймання мовцями навколишньої дійсності. Розрізняють національну, соціальну, індивідуальну М. к. с., кожна з яких залежить від культурно-історичних умов життя суспільства, соціуму, від індивідуального лінгвопсихологічного досвіду. Через проникнення в М. к. с. пізнається ментальність народу, його міфологічне мислення, виявлення мовних форм, що відтілюють універсальні логічні закони людського мислення.

ГАНИЧ Д.І., ОЛІЙНИК І.С. СЛОВНИК ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ (1985):

МО́ВНИЙ ЕТИКІ́Т, речевóй етикéт. Національно специфічні правила мовної поведінки, які реалізуються в системі стійких формул і виразів, що рекомендуються для використання в різних ситуаціях ввічливого контакту з співбесідником, зокрема під час привітання, знайомства, звернення до співбесідника, висловлення подяки, прощання тощо. Кожна ситуація обслуговується в українській мові групою висловлень, які нерідко утворюють синонімічні ряди: *добрий день, здоровенькі були; будь ласка, прошу; до побачення, до зустрічі, прощайте* тощо.

КРОТЕВИЧ Є.В., РОДЗЕВИЧ Н.С. СЛОВНИК ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ (1957):

ЛЕКСЕ́МА, лексе́ма (від гр. lexis слово, вираз, зворот) – лексична одиниця (окреме слово) в усій сукупності властивих їй форм словозміни. Термін «лексема» вживається і в значенні окремого слова в усій сукупності його значень. Поруч з терміном «лексема» О. М. Пешковський у такому ж значенні вживав ще й термін «слово-тип», а до окремих різновидів «слова-типу» він застосовував термін «слово-член».

ВАКАРЮК Л.О., ПАНЦЬО С.Є. УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВОТВІР У ТЕРМІНАХ. СЛОВНИК-ДОВІДНИК (2007):

НЕПОХІДНІСТЬ СЛОВА.

1. Властивість слова, яке містить у своєму складі непохідну основу. Напр.: *осінь, мороз*.

2. Властивість граматично незмінюваного слова, яке складається з однієї морфеми – кореня. Напр.: *шимпанзе, кашне*.

БУЧКО Д., ТКАЧОВА Н. СЛОВНИК УКРАЇНСЬКОЇ ОНОМАСТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ (2012):

ТЕО́НІМ (від гр. *theós* «Бог, божество» + *онім*) – власна назва Бога, божества в будь-якій релігії, міфології, пантеоні, напр.: *Ісус Христос; Волос (Велес), Дажбог, Мокош, Перун, Стрибог; Аполон, Афіна, Гера, Деметра, Зевс; Будда, Кришна* та ін.; сюди ж слід, очевидно, включити й найменування: *Богородиця, Свята Троїця, Ангели, Архангели, Серафими, Херувими*.

ЦИПЕРДЮК О. СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА МОВА. МОРФОЛОГІЯ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК (2010):

Лексико-семантична група (ЛСГ) – певна кількість слів, які об'єднуються за спільною семантикою, незалежно від структури. Напр.: назви осіб за національністю, назви частин тіла, назви тварин та ін.

2. Словники літературознавчих термінів

ЛЕСИН В.М., ПУЛИНЕЦЬ О.С. СЛОВНИК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ (ПОНАД 1000 ТЕРМІНІВ, 1965):

БАЙКА – ліро-епічний жанр: невеличкий, здебільшого віршований повчально-гумористичний чи сатиричний твір з алегоричним змістом, у якому людське життя відтворюється або в образах тварин, рослин і речей, або зведене до простих і умовних стосунків.

ГЕТЬМАНЕЦЬ М.Ф. СУЧАСНИЙ СЛОВНИК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ТЕРМІНІВ (2003):

БАЛАДА (від прованс. *ballar* – танцювати) – віршований твір з гострим драматичним сюжетом, любовного, казково-фантастичного, легендарно-історичного, героїко-патріотичного змісту.

3. Термінологічні словники перекладного типу

РОСІЙСЬКО–УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: У 3-Х ТТ.: Т.1. СУСПІЛЬНІ НАУКИ (100 ТИСЯЧ ТЕРМІНІВ, 1994):

инострáнец *социол.* іноземець, -мця, чужоземець, -мця; **-нка** інозёмка, чужозёмка

ТЕРИТОРІАЛЬНА ТА СОЦІАЛЬНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ. ДІАЛЕКТНІ ТА ЖАРГОННІ СЛОВНИКИ

1. Діалектна (територіальна, регіональна, ареальна, обласна) лексикографія. Завдання і пріоритети лексикографічної параметризації діалектного матеріалу.
2. Різновиди діалектних словників (загальні і тематичні).
 - 2.1. **Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок:** У 2-х Ч. (17 000 слів, 1984)
 - 2.1.1. Принципи побудови Словника.
 - 2.1.2. Розміщення словникового матеріалу.
 - 2.1.3. Транскрипція і транслітерація у Словнику.
 - 2.1.4. Документація і паспортизація матеріалу.
 - 2.1.5. Тлумачення значення слів та їх варіантів.
 - 2.1.6. Форми реєстрового слова.
 - 2.1.7. Синонімічні гнізда та слова іншомовного походження.
 - 2.2. **Гуцульські говірки. Короткий словник** / за ред. Я.Закревської (1997).
 - 2.2.1. Характер словника.
 - 2.2.2. Джерела реєстрового матеріалу.
 - 2.2.3. Структура словникової статті.
 - 2.3. **Лисенко П.С. Словник поліських говорів** (1974).
 - 2.3.1. Джерела реєстрового матеріалу.
 - 2.3.2. Структура словникової статті.
 - 2.4. **Словник буковинських говірок** / за ред. Н.Гуйванюк (12 000 слів, 2005).
 - 2.4.1. Структура словника.
 - 2.4.2. Будова словникової статті.
 - 2.5. **Аркушин Г. Словник західнополіських говірок:** У 2-х томах (13 000 слів, 2000).
 - 2.5.1. Структура словника.
 - 2.5.2. Будова словникової статті.
 - 2.6. **Шило Г. Наддністрянський регіональний словник** (10 000 слів, 2008).
 - 2.6.1. Принципи укладання та реєстр Словника.
 - 2.6.2. Структура словникової статті.
 - 2.7. **Пиртей П. С. Короткий словник лемківських говірок** (2004). Структура і зміст Словника.
 - 2.8. **Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області** (1 700 слів, 1958). Структура і зміст Словника.
 - 2.9. **Словник полтавських говорів:** / Уклад. В. С. Ващенко (1960). Особливості Словника.
 - 2.10. **Хобзей Н., Ястремська Т., Сімович О., Дидик-Меуш Г. Гуцульські світи. Лексикон** (2013). Структура, зміст та особливості Словника.
 - 2.11. Тематичні (ідеографічні) діалектні словники (**Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок** (2000 діалектизмів, 2002), **Берлізов А.А. Лексика рибальства українських говорів Нижнього Подністров'я** (1959))
3. Соціолектна (жаргонна) лексикографія – новий напрямок українського словництва.
 - 3.1. **Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови** (4000 жаргонних слів та виразів, 2003).
 - 3.1.1. Лексична база словника.
 - 3.1.2. Будова словникової статті.

3.2. **Кондратюк Т. Словник сучасного українського сленгу** (5300 слів і виразів, 2006).

3.2.1. Лексичний склад Словника.

3.2.2. Структура словникової статті.

3.3. **Лексикон львівський: поважно і на жарт** / за ред. Н.Хобзей (12 000 одиниць, 2009).

3.3.1 Джерела лексичного матеріалу.

3.3.2. Структура словникової статті.

Практичні завдання

Завдання I

Порівняти принципи побудови словникових статей (на прикладах конкретних реєстрових слів) та джерела лексичного матеріалу видань «Гуцульські говірки. Короткий словник» (за ред. Я. Закревської) та «Гуцульські світи. Лексикон» (автори Н. Хобзей, Т. Ястремська, О. Сімович, Г. Дидик-Меуш).

Завдання II

Зі «Словника сучасного українського сленгу» (автор Т. Кондратюк) виписати 5 словникових статей з реєстровими словами, які часто використовуються в студентському мовному середовищі. Проаналізувати ці словникові статті.

Завдання III

*За допомогою СУМ-11 та «Словника сучасного українського сленгу» простежити відмінність в семантиці слів **ВАЛИТИ, ЛПИТИ, НАРОД, ОРДА, ПАРА**, які використовуються як загальноживані та сленгові.*

Рекомендована література

Бондар О.І. Розвиток українського діалектного словникарства початку ХХІ ст. / О.І.Бондар // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К.: КММ, 2012. – С. 171-176.

Бондар О.І. Українське діалектне словникарство початку ХХІ ст. // Вісник Одеського національного університету. – Серія філологія. – Т. 17. – Вип. 4. – 2012. – С. 5-17.

Глуховцева К. Питання лексикографічного опису однієї говірки / К. Глуховцева // Бахмутський шлях: Літературне та наукове історико-філологічне видання. – 2009. – № 1/2. – С. 177-183.

Гриценко П.Ю. Моделювання системи діалектної лексики / П.Ю.Гриценко. – К.: Наукова думка, 1984. – С. 227 с.

Мартинова Г.І. Специфіка реєстру й тлумачення лексем у словнику середньо наддніпрянських говірок / Г.І.Мартинова // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К.: КММ, 2012. – С. 177-185.

Москаленко А.А. Українські, російські та білоруські діалектологічні словники // XII Республіканська діалектологічна нарада: Тези доповідей. – К.: Наукова думка, 1965. – С. 151-153.

Полюга Л. Засади гуцульського словника в контексті української лексикографії (Короткі нотатки) / Л.Полюга // Наук. записки Тернопіл. держ. пед. у-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Мовознавство. – Тернопіль, 2000. – Вип. 4 – С. 213–218.

Романина І.Р. Текст як джерело діалектного словника / І.Р.Романина // Лінгвістика: Зб. наук. праць. – № 3 (27). – Ч. 1. – Луганськ: ДЗ ЛНУ ім. Т.Шевченка, 2012. – С. 95-101.

Хобзей Н. Діалектна лексикографія сьогодні // Укр. мовознавство. – 2008. – Вип. 38. – С. 254-256.

Хобзей Н. Діалектний словник: автор та читач / Н.Хобзей, Т.Ястремська // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Зб. наук. праць. Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії (до 100-річчя М.А.Грицака). – Ужгород: Вид-во УжНУ Говерла, 2008. – Вип. 12. – С. 203-205.

ДОДАТКИ

ВРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

1. Діалектна (територіальна) лексикографія

ОНИШКЕВИЧ М.Й. СЛОВНИК БОЙКІВСЬКИХ ГОВІРОК: У 2-Х Ч. (17 000 СЛІВ, 1984):

ГА́ТІ, га́ті мн. [В. В-ка, В-те ЛБ 2, 20, П-в'я], ~ці́ [М-ць Мат. Х, ч. II, 12, П-в'я], ~т'а́ [О-к Км.] 1. 'підштанки' [В. В-ка, М-ць, П-в'я]; 2. «гачі», 'штани з грубого полотна на літо' [В-те, О-к]. Пор. слц. gate.

ГУЦУЛЬСЬКІ ГОВІРКИ. КОРОТКИЙ СЛОВНИК / ЗА РЕД. Я.ЗАКРЕВСЬКОЇ (1997):

май 1. присл. майже; трохи: *Йа май ц 'ілій рік вілежаў на но́гу у шпитал 'і* (Зм); 2. част. ужив, у складених формах вищ. і найвищ. ст. прикм. і присл.: *Ба́ба ше май ста́рша прийшла́* (Бб); *Май бі́рше дава́й то́го с'іна* (Кс)

ЛИСЕНКО П.С. СЛОВНИК ПОЛІСЬКИХ ГОВОРІВ (1974):

ГРАДБ¹, і (Бв., Кдв, Ст.), ГРА́ДНА, и (Карп.), ж. Грядка. Сиді́т. йак мо́рква ў град'і́ (Бв.); *Йа граду́ капúсти пасаді́ла* (Ст.).

ГРАДБ², і, ж. 1. Райдуга (Мих.).

2. Блискавиця з громом (Стд.).

СЛОВНИК БУКОВИНСЬКИХ ГОВІРОК / ЗА РЕД. Н.ГУЙВАНЮК (12 000 СЛІВ, 2005):

ВУ́ЙНА, -и, ж. 1. Дядина, дружина батькового або матиного брата. Заг., рідк. Сок. *Ві́йшла у́же ву́йна з болні́ці, тепе́р до́ма* (Грушівці Кельм.). 2. Чужа жінка старшого віку або далека родичка. Там же. *Кожді́ ву́йні кажі́ добрі́дінь* (Брідок Заст.). 3. знев. Незграба. Хот., Кельм., Сок. *Замату́лькаласа, як ву́йна* (Шилівці Хот.).

АРКУШИН Г. СЛОВНИК ЗАХІДНОПОЛІСЬКИХ ГОВІРОК: У 2-Х ТОМАХ (13 000 СЛІВ, 2000):

ГУТОРКА [гу́торка] -і, ж. 1. 'мовлення'. Ну й до чо́го тво́я гу́торка ? 392, 90; 2. 'говірка'. В йі́хн'ому сил'і така́ гу́торка, шо иичо́го не пуйме́ш. 392.

ШИЛО Г. НАДДНІСТРЯНСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ СЛОВНИК (10 000 СЛІВ, 2008):

ПУШКА¹, і, ж. 1. Кінчик пальця руки; пучка. Л: Бишків, Дмитровичі, Руда, Сугрів.

2. Див. пучка². Вз'ев 'пушку 'соли. І: Збора, Л: Дмитровичі, Млиниська, Н.Гаї, Рудники, Рогізно, Т: З.Гай, Котів, Скалат.

- ПУШКА**², і, ж. 1. Металева банка, коробка (для грошей). Л: Липівці, Т: Кам'янки.
 2. Металева банка для молока; бідон. *В'із'ми Пушку і прине'си мулу'ка.* Л: Загірне, Н.Гаї, Пісочна, Руда.
 3. Посудина, у яку косарі кладуть брусок для гострення коси. Л: Сугрів.

ПУШКА³, і, ж. *Див. бабка*⁸ 1. Л: Смолин Я., Старичі.

ПИРТЕЙ П. С. КОРОТКИЙ СЛОВНИК ЛЕМКІВСЬКИХ ГОВІРОК (2004):

цингель, -гля, ч. Пн. Спусковий курок в рушниці.

цингель, -глю, ч. 1. Твердий ячмінь з чотиригранним колосом. 2. Непосида (*жарт.*).

цирок, -рка, ч. Пн. Клітка на свиню. – *Замалий тот цирок на таку вельку льоху.*

МОСКАЛЕНКО А. А. СЛОВНИК ДІАЛЕКТИЗМІВ УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1 700 СЛІВ, 1958):

Кор'Ак – а) з довгим держалном ківш, яким з криниці дістають води, щоб напитись одній – двом особам (11/8),

б) велика розливна ложка, ополоник (5/5).

ХОБЗЕЙ Н., ЯСТРЕМСЬКА Т., СІМОВИЧ О., ДИДИК-МЕУШ Г. ГУЦУЛЬСЬКІ СВІТИ. ЛЕКСИКОН (2013)

ЖЕНТІЦЯ сироватка (перев. з овечого молока): Сціжують жентіцу , але гет не вилива́ють, бо в ній ше ма́ють варьїти вурду (Криворівня); Жинте́ці псам даю́т, ко́зи, ві́вці п'ю́т, тай ше ро́б'ї вурду (Бистриця, 1998); Полоні́нами, то лиш ту женті́цю п'ю́т, як во́ду (Ворохта, 1979)

● Жентиця держить ся і рік, її п'ють вівчарі, беруть люде до дому, кільки хто хоче, а решту дають свиням, телятам, коровам і псам. «Нема такого вина, шоби чоловіка так поздоровило, як переварена квасна жентица, шо вже стоїт цілий рік; вона добра і на серце і на черево», – кажуть Гуцули [коментар В. Шухевича] (Шухевич II: 214)

● Та жентіца, шо з т́его б́ула стіка́ла , ста́вили на вогóнь , доводі́ле її до кьип'ятіння, пóтім, ек це вже закіпéт , цю переварéну сирватку ста́виле в беребені́цу ко́ло ва́три , вона́ ро́бе такé, ек квас, тіпа наподóбу о́цту . Але її мо́жн а б́уло на́віть пі́те бу́ло . А свині́ собі ко́ло ста́ї ході́ле по полонині́ кудá хоті́ли . А ва́таг ві́йде з ста́ї тай ка́же : «Буль-буль-буль-буль», а свині́, як учу́ють «буль-буль», так вони́ біжу́т бігóм, а понасіпа́є женті́ці, тай вони́ пасу́т та і ту женті́цу п'ю́т. Та то такі́ свині́ б́ули фа́йні (Верховина, 2007)

◆ **ДУРНÓМУ ДАЙ ЖИНТІ́Ц І ПІ́ТИ, ТА БУ́ДЕ ТИ ДЕНЬ РО́Б І́ТИ** (Росішка, ЛАЗО II: к. 170)

ГРИМАШЕВИЧ Г. СЛОВНИК НАЗВ ОДЯГУ ТА ВЗУТТЯ СЕРЕДНЬОПОЛІСЬКИХ І СУМІЖНИХ ГОВІРОК (2000 ДІАЛЕКТИЗМІВ, 2002):

КАПОТА *ка'пота*, ж. 1) 'жіночий піджак' (47, 152); 2) 'святковий верхній одяг' (29, 88, 296); 3) 'робочий верхній одяг' (30); 4) 'чоловічий верхній довгий одяг' (67, 181, 205, 313); 5) 'чоловічий плащ' (179); 6) 'жіночий сукняний одяг з великим вирізом на шиї' (186); 7) 'верхній сукняний одяг темного кольору з широким заокругленим коміром з сивої кожушанки, розшитий позументом на швах' (193); 8) 'тканина, з якої шили верхній одяг' (188).

2. Соціолектна (жаргонна) лексикографія

СТАВИЦЬКА Л. КОРОТКИЙ СЛОВНИК ЖАРГОННОЇ ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (4000 ЖАРГОННИХ СЛІВ ТА ВИРАЗІВ, 2003):

БАЦІЛА, -и, ж. 1. крим, мол.; жарт.-ірон. Сало, м'ясо, ковбаса. *Великий стил. На столі стоять миски з бацилою* (Л. Подерв'янський, Герой нашого часу). БСРЖ, 54, ПСУМС, 6, СЖЗ, 16, ЯБМ, 1, 73.

2. мол.; жарт. Цигарка. *Він минав мене смердячи потом. Майже пройшовши, повернув казан голови: – Дай, бацилу, брат* (О Яровий, Чекання несподіванки); *Бацили – цигарки* (Сленг-лікбез 6). БСРЖ, 54, ПСУМС, 6.

3. мол.; зневажл. Людина, дії якої викликають осуд. *Ти показав себе бацилою і в гості з нами не підеш*. ПСУМС, 6.

4. крим. Хвора жінка. ЯБМ, 1, 73.

5. комп. Комп'ютерний вірус. БСРЖ, 54; Синишин, 24.

КОНДРАТЮК Т. СЛОВНИК СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СЛЕНГУ (5300 СЛІВ І ВИРАЗІВ, 2006):

ЛАБАТИ, -аю, -аєш, недок. Грати на музичних інструментах. *А пацани справді кльово лабають* (www.music.lviv.ua). *Коли я спостерігала за рокерами старшого покоління в дорогих піджаках і зі всіма атрибутами успішного бізнесмена, мої стереотипи сприйняття рок-музиканта як романтика, що лабає на гітарі, похитнулися* (www.tgmusic.com). *Наразі у гурті лабають – Криштофович, басист Микола Мазюк* (www.kmstudio.com.ua). *В оркестровій ямі, заповнюючи паузи між віршами, оркестр лабав Моцарта (гадатимемо, задля стьобу)* ([hote, arcor. de/kyev/biblio](http://hote.arcor.de/kyev/biblio)). *Патлатий «Тартак» лабає рок (Україна Молода). І чувак ніде не міг си найти роботи, тільки того й мав, що лабав по весіллях і грав у переходах* (Л. Дереш).

ЛЕКСИКОН ЛЬВІВСЬКИЙ: ПОВАЖНО І НА ЖАРТ / ЗА РЕД. Н.ХОБЗЕЙ (12 000 ОДИНИЦЬ, 2009):

калаб́аня (каляб́аня) 1. велика калюжа (м, ср, ст): Тепер ішов передмістям, на хідниках лежали озерця калабань, а на їзді дриготіло наложене верстами й перемішане болото (Нижанківський) || **баюра**

◆ **за калаб́анею** ірон. за океаном (перев. у США чи Канаді) (ср, ст): Ті, котрі мали рідних чи то в Європі, чи то в країнах за «калабанею», сподівалися швидкого звільнення, адже так було сказано, а як ні, то так тоді розумілося (Загачевський)

◆ **що то мені за пані, що під носом калаб́ані** → **пані**

◆ **з росі і воді, з вели́кої калаб́ані** → **роса**

2. *знев., ірон.* глибока вибоїна з водою чи болотом (м, ср, ст)

3. невелика, перев. брудна водойма (м, ср, ст): Я так люблю воду, що лізу в будь-яку калабаню (Авторка)

4. халепа (ср, ст): – Найкраще було б взагалі в таку темну ніч сидіти в хаті і читати якусь книжку або й спати, – філософічно відкликається другий голос. – Але раз ми влізли в цю калабаню, мусимо в ній таляпатись (Лисяк)

ІДІОЛЕКТНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ. СЛОВНИКИ МОВИ ПИСЬМЕННИКА, СЛОВОПОКАЖЧИКИ, КОНКОРДАНСИ. СТИЛІСТИЧНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ

1. Ідіолектна лексикографія як напрям семантичних, історичних та статистичних студій лексичного фонду. Словники мови письменника та словопоказчики.
 2. Словник мови письменника як різновид словника тлумачного типу.
 - 2.1. **Словник мови Шевченка**: У 2-х Т. (10100 слів, 1964).
 - 2.1.1. Зміст та структура словника.
 - 2.1.2. Реєстрове слово.
 - 2.1.3. Семантико-стилістичний довідник.
 - 2.1.4. Ілюстративний матеріал.
 - 2.1.5. Граматичний довідник та показчик слововживання.
 - 2.1.6. Додатки до Словника.
 - 2.2. **Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка**: У 3-х Т. (12 000 слів, 1978-79).
 - 2.2.1. Зміст та будова Словника.
 - 2.2.2. Структура словникової статті.
 - 2.3. **Терлак З. Словник мови поетичної збірки Івана Франка «Зів'яле листя»** (2010).
 - 2.3.1. Принципи укладання та реєстр Словника.
 - 2.3.2. Структура словникової статті.
 - 2.4. **Словник мови Лесі Українки (на матеріалі збірки «На крилах пісень»)** / За ред. Н.О. Данилюк (2012).
 3. Статистична параметризація лексики. Словопоказчики та конкорданси.
 - 3.1. **Ващенко В.С., Медведєв Ф.П., Петрова О.П. Лексика «Енеїди» І.П.Котляревського (показчик слововживання)** (6850 слів, 1955).
 - 3.1.1. Структура Словопоказчика.
 - 3.1.2. Будова словникової статті.
 - 3.2. **Бурячок А.А., Залашко А.Т., Ротач А.О., Северин М.Д. Лексика п'єс та од І.П. Котляревського** (3500 слів, 1974).
 - 3.2.1. Структура та реєстр Словника.
 - 3.2.2. Будова словникової статті.
 - 3.3. **Ковалик І.І., Ощипко І.Й. Художнє слово Василя Стефаника (Матеріали для Словопоказчика до новел В.Стефаника)** (1972).
 - 3.3.1. Структура Словопоказчика.
 - 3.3.2. Будова словникової статті.
 - 3.4. **Ковалик І.І., Ощипко І.Й., Полюга Л.М. Лексика поетичних творів Івана Франка. Методичні вказівки з розвитку лексики** (35 000 слів, 1990).
 - 3.4.1. Принципи побудови Словника.
 - 3.4.2. Будова словникової статті.
 - 3.5. **Сизько А.Т. Лексика мови Архипа Тесленка. Словопоказчик оповідань** (1970).
 - 3.6. **Юрій Федькович. Словопоказчик мови творів письменника** / за ред. Лук'янюк К. М. (2004).
 - 3.7. **Бойко М. Ф. Словопоказчик драматичних творів Лесі Українки** (1961).
 - 3.8. **Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка** / Ред. і упоряд.: Олег Ільницький, Юрій Гавриш. У 4-х тт. (2001).
 - 3.9. **Бук С.Н., Ровенчак А.А. Частотний словник роману «Перехресні стежки» Івана Франка** (2007).

3.10. Онлайн-словники та онлайн-конкорданси.

3.10.1. **Онлайн-конкорданс роману Івана Франка «Перехресні стежки»** (<http://www.ktf.franko.lviv.ua/~andrij/science/Franko/concordance.html>).

3.10.2. **Онлайн-конкорданс повних творів Григорія Сковороди** на сайті Албертського університету в Канаді (<http://www.arts.ualberta.ca/~ukr/skovoroda/NEW/index.php>).

3.10.3. **Словник Лесі Українки** (<http://myslenedrevo.com.ua/studies/lesja/bio/slovn.html>).

3.10.4. **Частотний словник сучасної української поетичної мови** (300 000 слововживань, 31194 різних слова, 69012 різних словоформ. <http://www.mova.info/Page2.aspx?l1=89>).

3.10.5. **Частотний словник сучасної української прози** (500 000 словоживань, 33 391 різне слово загальної лексики, 86 284 різні словоформи. <http://www.mova.info/adm/freqcard.aspx?l1=97&sl=proza>).

4. Стилiстична лексикографiя.

4.1. **Коломiєць М. П., Регушевський Є. С. Короткий словник перифраз** (1986).

4.2. **Бибиc С. П., Єрмоленко С. Я., Пустовiт Л. О. Словник епiтетiв української мови** (1998).

4.3. **Словник українських рим / Уклад. А. А. Бурячок, І. І. Гурин** (1979).

4.4. **Караванський С. Словник рим української мови** (2004).

4.5. **Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценiзми, евфемiзми, сексуалiзми** (5 000 слiв i стiйких сполучень, 2008).

Практичні завдання

Завдання I

На матеріалі словників мови письменників з'ясувати, як митці пера використовують полісемію у своїх творах. З ідіолектних словників виписати кілька словникових статей з багатозначними реєстровими словами. Використовуючи тлумачний словник української мови, порівняти значення багатозначного слова в узуальному мовному середовищі та художньому мовленні конкретного автора.

Завдання II

Самостійно укласти словопоказчик до одного твору (новели, оповідання, вірша тощо) українського письменника, враховуючи принципи побудови вивчених лексикографічних праць.

Завдання III

Назвати 5 перифраз, які стали загальноживаними. З'ясувати їх значення за «Коротким словником перифраз» (автори М. П. Коломiєць, Є. С. Регушевський).

Рекомендована література

Бойко Н.І. Експресивна лексика та її лексикографічна інтерпретація / Н.І.Бойко // Дивослово. – 2000. – № 7. – С.19-23.

Бук С. Письменницька лексикографія та корпус текстів / Соломія Бук // Магістр гри слова: філолог. дослідж., присвяч. 60-річчю проф. Ф.С.Бацевича / Укл.: О.Ясіновська, Л.Сваричевська. – Луцьк: Твердиня, 2009. – С.42-56.

Бук С. Письменницькі словники української мови / С. Бук // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – № 6. – С. 109-119.

Гельгардт Р.Р. Словарь языка писателя / Р.Р.Гельгардт // Русская авторская лексикография XIX-XX веков: Антология / сост. Е.Л.Гинзбург [и др]; отв. ред. Ю.Н.Караулов. – М.: Азбуковник, 2003. – 512 с.

Гинзбург Е.Л. Альтернативы писательской лексикографии / Е.Л.Гинзбург // Вестник МГУ. – Серия 19. – Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2000. – № 2. – С. 27-42.

Гливінська Л.К. Авторський словник: до питання про категорійну специфіку й теоретико-прикладну значущість / Л.К.Гливінська // Структура і семантика мовних одиниць. Філологічні студії. – Вип. 9. – 2013. – С. 103-110.

Гриценко П. Авторська лексикографія: Тарас Шевченко / П.Гриценко // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К.: КММ, 2012. – С. 40-70.

Гриценко П. Ідіолект і текст / П.Гриценко // Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка: Зб. наук. праць / відп. ред. В.Г.Скляренко. – К.: [б.в.], 2007. – С. 16-43.

Гриценко П.Ю. «Слово поза словником»: реєстр словника як проблема сучасної тлумачної лексикографії / П.Ю.Гриценко // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія. – К.: Видавн. дім Дмитра Бураго, 2011. – С. 238-249.

Данилюк Н.О. Словник мови Лесі Українки (на матеріалі збірки «На крилах пісень») / Н.О.Данилюк // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К.: КММ, 2012. – С. 97-104.

Демська О. Текстовий корпус: ідея іншої форми / О.Демська. – К.: ВПЦ НаУКМА, 2011. – 284 с.

Калашник В.С. Поетична мова як об'єкт лексикографії / В.С.Калашник // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К.: КММ, 2012. – С. 127-133.

Карпова О.М. Словари языка писателей // О.М.Карпова. – М.: Изд-во Московского полиграфического ин-та, 1989. – 108 с.

Карпова О.М. Термины в художественном тексте и писательском словаре // О.М.Карпова // Материалы международной научно-практической конференции «Коммуникация: теория и практика в различных социальных контекстах «Коммуникация-2002» («Communication Across Differences»). – Ч.1. – Пятигорск: Изд-во ПГЛУ, 2002. – с.188-190.

Колоїз Ж.В. Оказіоналізми в лексикографії / Ж. В. Колоїз // Філологічні студії. Науковий вісник КНУ: зб. наук. праць / за заг. ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2012. – Вип. 8. – С. 97-114.

Лесюк М.П. Розмовно-маргінальна лексика української мови та її лексикографічне опрацювання / М.П. Лесюк // Мовознавство. – 2007. – № 6. – С. 12-19.

Лесюк М. Теоретичні засади укладання словників мови письменників / М.Лесюк // Українська історична та діалектна лексика. – Львів, 1996. – Вип. 3. – С. 189-200.

Сінкевич Н.М. До питання стилістичного маркування лексики в електронних словниках української мови / Н. М. Сінкевич // Філологічні студії. Науковий вісник КДПУ: зб. наук. праць / за ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2011. – Вип. 6. – С. 435-438.

Сологуб Н. Словники мови письменників / Н.Сологуб // Лінгвостилістика: об'єкт-стиль, мета-оцінка: Зб. наук. праць, присвячених 70-річчю від дня народження проф. С.Я.Ярмоленко / Відп. ред. акад. НАН України В.Г.Скляренко. – К., 2007. – С. 133-139.

Тараненко О.О. Мови письменників словник / О.О.Тараненко // Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С. 355-356.

Цимбалюк-Скопненко Т.В. Українська авторська лексикографія: здобутки та перспективи / Т.В.Цимбалюк-Скопненко // Українська мова. – 2010. – № 2. – С. 3-14.

Шестакова Л.Л. Проблемы терминологии в сфере авторской лексикографии / Л.Л.Шестакова // Известия РАН. – Серия литературы и языка. – 2010. – Т. 69. – № 4. – С. 3-11.

Шестакова Л.Л. Структура и содержание словарной статьи в словарях языка писателей / Л. Л. Шестакова // Известия АН. Сер. литературы и языка. – 2007. – № 5. – С. 3-15.

ДОДАТКИ

ВРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

1. Словники мови письменника

СЛОВНИК МОВИ ШЕВЧЕНКА: У 2-Х ТТ. / ВІДП. РЕД. В. С. ВАЩЕНКО (10100 слів, 1964):

ДНІСТЕР (4) Цигане слухають, сміються. «І де ті люде тут возьмуться? Оце, мабуть, із-за **Дністра**, Бо тут все степ...» І 361.48. Меж скалами, неначе злодій, Понад **Дністром** іде вночі Козак. ІІ 104.2. *Зверт.* (1). Козак... Неначе вимовити хоче: – **Дністре**, вóдо каламутна, Винеси на волю! ІІ 104.7.

♦ *Одн. Р.* із-за **Дністра** І 361.48, *О.* **Дністром** ІІ 107.116, *понад* **Дністром** ІІ 104.2, *К.* **Дністре** *зверт.* ІІ 104.7.

ДНЕДАВНИЙ (1). *Дуже давній*. І вдвох тихенько заспівать Ту думу сумную, днедавну, Про лицаря того гетьмана, Що на огні ляхи спекли. П 218.27.

СЛОВНИК МОВИ ТВОРІВ Г. КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА: У 3-Х ТТ. / ВІДП. РЕД. М. А. ЖОВТОБРЮХ (12 000 слів, 1978-79):

КВІТКА (16). 1. Частина рослини, що виростає на кінці стебла або гілки і має різне забарвлення та приємний запах (1). У порівн. [Векла до дочки:] – хиба ж усі хороші йдуть за паничів або купців? Потурай, буде хороша, як тая квітка, а таки йде за хлібороба І 428.

2. Перен. Прикраса, виготовлена з паперу, матерії або воску (у вигляді квітки) (12). Уляна. Ходила, мамо, на базарь – та купила дещо. Ось скиндячки у коси, а отсе шпалерів купила на голуби та на квітки. І 595; Боярам понашивали на шапки шовкові квітки П 94. + Одн.Н. квітка П 89; Р. квітки П 393; квітку І 627; І 28; М. по квітці П 94; Мн.Р. квіткив П 319; З. квітки П 18,303; О. квітками П 241,311.

3. Перен. Візерунок, нанесений на тканину фарбою або вишитий нитками (3). [Галочка до себе:] – Вже тепер ні к чому починати квітки вишивати, вже суботонька. П 319. + Мн.О. з квітками І 595; П 303.

◇ Квітку пришпилити (1) див. пришпилити. + Одн.З. квітку П 227.

ТЕРЛАК З. СЛОВНИК МОВИ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ ІВАНА ФРАНКА «ЗІВ'ЯЛЕ ЛИСТЯ» (2010):

ГОЛОВА (5). *Частина тіла людини*. Ти кивнула **головою**, В сінях скрилася як стій; Я ж мов одурілий стою І безсильний за тобою Шлю в погоню погляд свій І, V, 16. То йшла передо мною Висока постать, пряма та струнка. Оглянулась, хитнула **головою**, Моргнула на прохожого панка І, XX, 27. В жтю мене ти й знать не знаєш, Ідеш по вулиці – минаєш, Вклонюся – навіть не зирнеш І **головою** не кивнеш [...] 2, XII, 23. Значить, загинуть нерви, То і душі капут! То як же се тепер ви Згубили з **голови**? 3, XII, 42. Я не романтик. Мітологічний дим Давно розвіявсь із **глови** мені 3, XVIII, 18.

2. Словопоказчики та конкорданси

БУРЯЧОК А.А., ЗАЛАШКО А.Т., РОТАЧ А.О., СЕВЕРИН М.Д. ЛЕКСИКА П'ЄСТА ОД І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО (3500 слів, 1974):

москаль (33): москаль 25.12 (2), 25.13, 33.18, 33.20, 34.10, 55.34, 56.7, 56.33, 57.8, 62.20, 63.25, 64.25, 67.5, 69.21, 72.37, 73.17, 73.22; москаля 69.30; у москаля 25.15 (2), 55.30; москалеві 71.22, 71.32; з москалем 33.17, 56.6, 64.23; москалю – *кл. ф.* 53.12, 62.15; у москалів 62.26; против москалів 64.23; в москалі 22.14; з москалями 38.33.

КОВАЛИК І.І., ОЩИПКО І.Й. ХУДОЖНЄ СЛОВО ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА (МАТЕРІАЛИ ДЛЯ СЛОВОПОКАЖЧИКА ДО НОВЕЛ В.СТЕФАНІКА) (1972):

приходити 36.

приходитися див. приходитися.

приходитися 2, приходитися 1.

прицьгати 1.

КОВАЛИК І.І., ОЩИПКО І.Й., ПОЛЮГА Л.М. ЛЕКСИКА ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З РОЗВИТКУ ЛЕКСИКИ (35 000 слів, 1990):

город¹ (*місто*) 145
город² 15
Городенський 1
городець 3
городження 1
городити 9,
-ть 2

ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ. СЛОВОПОКАЖЧИК МОВИ ТВОРІВ ПИСЬМЕННИКА / ЗА
РЕД. ЛУК'ЯНЮК К. М. (2004):

годі	92
<i>годі собі</i>	
<i>коти дерти 1</i>	
годі-бо	2
годний	22
годований	2
<i>годовані вина 2</i>	

СИЗЬКО А. Т. ЛЕКСИКА МОВИ АРХИПА ТЕСЛЕНКА. СЛОВОПОКАЖЧИК
ОПОВІДАНЬ (1970):

портрет (3), 220, 261 /2/.
поруки (1), 161, ♦ **взяти на поруки**.
по-руському (6) 118 /2/, 191, 198, 251.

КОНКОРДАНЦІЯ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА / РЕД. І
УПОРЯД.: ОЛЕГ ІЛЬНИЦЬКИЙ, ЮРІЙ ГАВРИШ. У 4-Х ТТ. (2001):

КРАЇНА 3

180А 0107 Розмовляють з полем. / І все-то те, вся країна/ Повита красою,
180А 0196 І поки ви дознаєтесь, / Що ще є країна, / Не полита сльозьми, кров'ю,
111В 0006 Нічого в Бога, як Дніпро/ Та наша славная країна... / Аж бачу, там тільки
добро,

КРАЇНИ 1

180А 006 За краї світа зазирає, / Чи нема країни, / Щоб загарбать із собою

КРАЇНО 1

046В 0079 Всього наробимо колись! / О доле моя! Моя країно! / Коли я вирвусь з
ції пустині?

3. Стилiстичні словники

КОЛОМІЄЦЬ М. П., РЕГУШЕВСЬКИЙ Є. С. КОРОТКИЙ СЛОВНИК ПЕРИФРАЗ
(ПОНАД 700 ОДИНИЦЬ, 1986):

Маленькі крилаті трудівники – бджоли.

Тепер господар заходився майструвати вулик: не за горами зима, а в морози
вентиляційний люк – не найкраще пристановище для *маленьких крилатих трудівників*
(РУ, 23.09.1980).

БИБИК С. П., ЄРМОЛЕНКО С. Я., ПУСТОВІТ Л. О. СЛОВНИК ЕПІТЕТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (1998):

ГОМІН *Про гучність, характер гомону; про тривалість та віддаленість звучання.*

Басовий, басовитий, безкінечний, безладний, безнастанний, безперервний, близький, високий, вічний, всеохопний, гарматний, глухий, голосний, густий, гучний, далекий, дзвінкоголосий, дужий, живий, легкий, милозвучний, невиразний, неголосний, немовчий, нестихаючий, нестямний, нечуваний, одвічний, однотонний, потужний, приглушений, притишений, ритмічний, розкотистий, слабосилий, стоголосий, стозвучний, стоязкий, тисячоголосий, тисячолунний, тихий, тонкий, хвилинний.

Сагайда крізь теплу дрімоту слухав їхній голосний милозвучний гомін. (О. Гончар).

Те, що в устах іншого здавало би ся безсоромністю, в устах гуцула або гуцулки... під немовчий гомін Черемоша здається природною частиною безконечно різноманітного життя (Г. Хоткевич).

... Здалека долітав приглушений гарматний гомін (Г. Тютюнник).

Серед учнів пройшов радісний хвилинний гомін (Л. Смілянський).

Про психологічне сприйняття.

Бентежний, вдоволений, веселий, втішний, грайливий, граціозний, дивний, дикий, загрозливий, застережний, здивований, зловісний, лагідний, ліберальний, любий, марний, невеселий, невмолимий, неласкавий, неспокійний, нетерплячий, ніжний, новий, остерігаючий, пристрасний, приязний, радісний, рівний, світлий, святковий, сердитий, стриманий, схвальний, таємний, тривожний, турботний, фатальний, чорний, чудний, чужий, щасливий.

... Марна їх пісня і марний гомін, зважте, коханий мій (М. Стельмах).

Школярки та школярі юрбою оточили когось і про щось палко й голосно гомоніли. Гомін був неласкавий, сердитий (Б. Грінченко).

Все молоде, сильне, почувши цей остерігаючий гомін, летіло стрімголов у ліси... (Г. Хоткевич).

На майдані – радісний гомін, всюди штовхаються, бурує... повстанське військо (О. Гончар).

♦ *Базарний, бенкетний, весільний, вечірній, вуличний, гірський, дівчачий, людський, міський, надвірний, останній, підземний, пташиний, тополний, трудовий, щоденний.*

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКИХ РИМ / УКЛАД. А. А. БУРЯЧОК. І. І. ГУРИН (1979):

-ення *Благословення, варення, в(у)ведення, в(у)гощення, відомщення, (віро-квазі-лже-псевдо)вчення, жертвоприношення, зволення, знамення, копчення, і(й)мення, наводження, наймення, натхнення, одкровення, ополчення, перед-повсяк-рівно-дення, передрамення, печення, полонення, (все)прощення, смирення, спасення, (по)учення, хрещення. Див. ще -еня.*

СТАВИЦЬКА Л. УКРАЇНСЬКА МОВА БЕЗ ТАБУ. СЛОВНИК НЕЦЕНЗУРНОЇ ЛЕКСИКИ ТА ЇЇ ВІДПОВІДНИКІВ. ОБСЦЕНІЗМИ, ЕВФЕМІЗМИ, СЕКСУАЛІЗМИ (5 000 СЛІВ І СТІЙКИХ СПОЛУЧЕНЬ, 2008):

КОЗЕЛ, ч., вульг.-просторозм. Хтивий чоловік. А воно, це дурне дівчисько, і справді кізка нівроку, позиркують в її бік і безбороді козлики, і рогаті одружені козли, та

й навіть цапи, яким вже давно пора на цвинтарі тліти, а не жінок очима мацати (В. Врублевський, Текля з Марією...).

◆ **Водіти козла́ за ро́ги**, діял. (схлоб.) – зраджувати чоловікові (про жінку).

ОНІМНА ЛЕКСИКОГРАФІЯ

1. Особливості лексикографічної параметризації онімної лексики. Типологія ономастичних словників.
 2. Антропонімні словники.
 - 2.1. Словники власних імен людей.
 - 2.1.1. **Власні імена людей: Словник-довідник** / Уклад. Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська (2005). Макроструктура Словника (елементи етимологічного, перекладного та правописного словника). Будова словникової статті.
 - 2.1.2. **Словник українських імен** / Уклад. І. І. Трійняк (2005).
 - 2.1.3. **Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник** (2011).
 - 2.1.4. **Софінська І. Ілюстрований словник імен** (2008).
 - 2.2. Словники прізвищ та їх лінгвістична специфікація.
 - 2.2.1. Прізвищеві словники етимологічного типу.
 - 2.2.1.1. **Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: У 2-х тт. (25 000 прізвищ, 2007). Особливості реєстру. Структура словникової статті.**
 - 2.2.1.2. **Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник** (2005).
 - 2.2.1.3. **Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини кін. XIII – поч. XIX ст. (з етимологічним словником)** (2001).
 - 2.3. Прізвищеві словники словозмінно-правописного типу.
 - 2.3.1. **Редько Ю. Довідник українських прізвищ** (4 000 прізвищ, 1969).
 - 2.3.2. **Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини)** / За ред. Бабич Н.Д. (30 000 прізвищ, 2002).
 - 2.4. Словники псевдонімів та криптонімів.
 - 2.4.1. **Тулуб О. Словник псевдонімів українських письменників: Матеріали.** (1340 псевдонімів, 1928).
 - 2.4.2. **Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI—XX ст.)** (1969).
 - 2.4.3. **Еппель В. Нові матеріали до словника українських псевдонімів (Близько 1400 псевдонімів та криптонімів, 1999).**
 3. Топонімні словники. Варіанти лексикографічної специфікації.
 - 3.1. Словники історико-етимологічного типу (**Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі** (1985); **Тищенко К. М. Іншомовні топоніми України: Етимологічний словник-посібник** (2010); **Кругляк Ю. М. Ім'я вашого міста: Походження назв міст і селищ міського типу Української РСР** (1978); **Янко М. П. Топонімічний словник України: Словник-довідник** (1998)).
 - 3.2. Топонімні словники-показчики (**Словник гідронімів України** (20 000 гідронімів, 1979)).
 - 3.3. Словники правописно-словотвірного типу (**Горпинич В.О. Словник географічних назв України (топоніми та відтопонімні прикметники)** (25 000 слів, 2001); **Горпинич В. О. Словник відтопонімічних прикметників і назв жителів України** (15 000 слів, 1994)).
 - 3.4. Перекладні словники (**Кара-Моско А.С., Токарський М.К. Російсько-український словник географічних назв** (1953)).
 - 3.5. Інверсійні словники (**Бучко Д. Інверсійний словник ойконімів України** (2001)).

Практичні завдання

Завдання I

З'ясувати походження та значення власного імені за виданням «Власні імена людей: словник-довідник» (укладачі Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківська) та «Словником українських імен» (укладач І.І. Трійняк).

Завдання II

З'ясувати етимологію свого прізвища, використовуючи «Словник сучасних українських прізвищ» Ю. Редька.

Завдання III

Простежити історію та етимологію назви рідного для вас населеного пункту, утворити від цієї назви прикметник, використовуючи відповідні топонімні словники.

Рекомендована література

Канна В.Ю. Структура, функції та лексикографія конотативної топонімії: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / В.Ю.Канна; Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2009. – 17 с.

Щербакова Н.В. «Білі плями» сучасної української ономастичної лексикографії / Н.В.Щербакова // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія (м. Київ, Інститут української мови, 12-13 травня 2011р.) / Відпов. ред. к. філол. н. І.С.Гнатюк. – К., 2011. – С. 447 – 455.

ДОДАТКИ

ЗРАЗКИ СЛОВНИКОВИХ СТАТЕЙ

1. Словники власних імен людей

ВЛАСНІ ІМЕНА ЛЮДЕЙ: СЛОВНИК-ДОВІДНИК / УКЛАД. Л. Г. СКРИПНИК, Н. П. ДЗЯТКІВСЬКА (2005):

МИРО́Н *гр.*; *тугоп* (дієприкм. від дієслова *туго* – плачу) – який плаче; за іншим тлумаченням – від *тугоп* – миро – запашна олія, яку використовують у християнських церковних обрядах (буквально той, хто пахне миром). МИРО́НКО, МИРО́НЦЬО, МИРО́НЬО, МИРО́НЧИК, МІ́РКО, МИРО́СЬ, МИРО́СЬО, МИРО́СЬКО.

Він мовив твердо, що він *Мирон* зветься,

Вказав і місце те, де я родився,

Де вчивсь, що діяв, як мені ведеться (І. Франко);

Йде дівчина, цвіте на голові вінок, а довкруг неї – бджіл літа густий клубок; і голосом лунким, який не має меж:

– *Мироне*, чом ти бджіл на полі не пасеш?! (П. Мовчан).

СЛОВНИК УКРАЇНСЬКИХ ІМЕН / УКЛАД. І. І. ТРІЙНЯК (2005):

НАЎМ, *ч.*; *гр. особ. ім. Naoum* < д.-євр. *особ. ім. Nāhūm* «утіха», «радість» – розрадник; *кан., рід.*

2. Наўмиха (ВКн, Мк; МА, Рвн).

3. *Розм.* Навўм (БГ). *Розм.* Нагўм (АБ, Тр, Пш, Жт). Нагўмцьо, Нагумцьо (АБ, Тр).

*Наўмейко. Наумець (БГ). *Наўмик. Зн. Наўмисько, зн. Наумисько (Лв), зн. Наумище, зн. Наумище (МА, Кв). *Розм.* Наўмій (МЯ, Днц). Наўмко (ІЯ, Вн). Наўмко (АБ, Тр; МЯ, Днц).

Наумонько, Наумочко (ВІЛ). Наумцьо (МА, Кв). * Наумченя. Наумчик (ІЯ, Вн, См; МЯ, Лг). Наум'юк.

4. Наум, Наумейко, Науменко, Наумець, Наумик, Наумич, Наумів, Наумко, Наумовець, Наумович, Наумовський, Наумук, Наумчак, Наумчівський, Наумченко, Наумченя, Наумчик, Наумчук, Наум'юк.

2. Словники прізвищ та їх лінгвістична специфікація

2.1. Прізвищеві словники етимологічного типу

РЕДЬКО Ю. СЛОВНИК СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩ: У 2-Х ТТ. (25 000 прізвищ, 2007):

ВАРГУН, Р. – на́, Д. –но́ві і ну́, О. –но́м, *мн.* Н. –ні́, Р. ні́в; *ж.* невідм.

Утв. за допомогою згруб. суф. –ун від діал. апелятива *варга* (=губа); атрибутивне, синонімічне до прізвища *Варгати́й* (див.) Тр. 3.

ЧУЧКА П. П. ПРИЗВИЩА ЗАКАРПАТСЬКИХ УКРАЇНЦІВ: ІСТОРИКО-ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК (2005):

Бо́кош – Ір. ◀ П-ще могло утворитися за моделлю місц. укр. апел. *клубош* – «клубастий», *ре́бреш* – «ребристий», *смо́лош* – «шмаркатий», але більш імовірно, що це давнє угор. ос. ім'я тюрк. пох. *Vakos* (Kálmán 79). Пор. ще місц. угор. *bakoskütél* – «мотуз із засилкою» (KMNSZ 150).

2.2. Прізвищеві словники словозмінно-правописного типу

РЕДЬКО Ю. ДОВІДНИК УКРАЇНСЬКИХ ПРИЗВИЩ (4 000 прізвищ, 1969):

ОЛЕСЬКЕ́ВИЧ, Р -ча, Д -чеві *а.* -чу, О -чем, *мн* Н -чі, Р -чів; *ж.* нзм.

СЛОВНИК ПРИЗВИЩ: ПРАКТИЧНИЙ СЛОВОЗМІННО-ОРФОГРАФІЧНИЙ (НА МАТЕРІАЛІ ЧЕРНІВЕЧЧИНИ) / ЗА РЕД. БАБИЧ Н. Д. (30 000 прізвищ, 2002):

Ожиндо́вич, *чол.:* -а, -у (-еві), -ем; *жін.:* незмін. (*норм.* Ожендо́вич)

3. Топонімні словники. Варіанти лексикографічної специфікації

3.1. Словники історико-етимологічного типу

ЯНКО М. П. ТОПОНІМІЧНИЙ СЛОВНИК УКРАЇНИ: СЛОВНИК-ДОВІДНИК (1998):

Львів – м., обл. ц. Розташоване на р. Полтва (бас. Зах. Бугу). Засноване галицько-волинським князем Данилом Галицьким, як гадають, у 1247 на честь одруження свого сина Льва, на території д.-р. городка, який існував тут задовго до побудови Л. Уперше згадується 1256 в описі пожежі Холма. Отже, назва від імені сина князя Данила Романовича – *Льва*. Утворена від д.-р. імені *Львъ* за допомогою присв. суф. -**ів** [ЕСЛН, 85].

3.2. Топонімні словники-показчики

СЛОВНИК ГІДРОНІМІВ УКРАЇНИ (20 000 гідронімів, 1979):

Дібрóва, -ої, ж.; б., п. Обитоку п. Деркулу л. Сіверськ, Дінця п. Дону; *Дубровая* (Машт., Дон, 64)

ГОРПИНИЧ В. О. СЛОВНИК ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ УКРАЇНИ (ТОПОНІМИ ТА ВІДТОПОНІМНІ ПРИКМЕТНИКИ) (25 000 слів, 2001):

Мáвковичі, -ів Ль Городоцький р-н *ма́вковицький*, неправ. *мавковичі́вський*

3.4. Перекладні словники

КАРА-МОСКО А. С., ТОКАРСЬКИЙ М. К. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ (1953):

Кóвель – Кóвель, м., Волин. обл., віддаль до Луцька 75 км, 51°13 пн. ш., 24°38 сх. д.

3.5. Інверсійні словники

БУЧКО Д. ІНВЕРСІЙНИЙ СЛОВНИК ОЙКОНІМІВ УКРАЇНИ (2001):

Пестюки Ль1
Костюки Пл1 Тр1
Шерстюки Пл1
Чуюки Ль1
Пацюки Тр1

ЛІТЕРАТУРА до змістового модуля III

Підручники, посібники та довідкові видання

1. *Горецький П. Й.* Історія української лексикографії. – К.: Вид-во Акад. наук. УРСР, 1963. – 243 с.
2. *Демська О.М.* Вступ до лексикографії: навч. посіб. – К.: Києво-Могилянська академія, 2010. – 266 с.
3. *Кровицька О.* Українська лексикографія: теорія і практика. – Львів, 2005. – 174 с
4. *Москаленко А. А.* Нарис історії української лексикографії. – К.: Радянська школа, 1961. – 162 с.
5. Лексикографія сучасної української мови: методичні матеріали, навчальні словники: для студ. Ін-ту журналістики / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка; упоряд. А. І. Мамалига. – К.: Вид-во КДУ, 1994. – 116 с.
6. *Німчук В. В.* Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – К.: Наук. думка, 1980. – 304 с.
7. *Паламарчук Л.* Українська радянська лексикографія: (питання історії, теорії та практики). – К.: Наук, думка, 1978. – 203 с.
8. *Ціхоцький І., Левчук О.* Лексикографічний практикум. Навчально-методичний посібник для студентів I курсу філологічного факультету / І. Ціхоцький, О. Левчук. – Львів: [б.в.], 2013. – 114 с.

Додаткові джерела

1. *Андерш Й.Ф.* Повсякденна розмовна комунікація і двомовні словники / Й.Ф.Андерш // Мовознавство. – 1995. – № 6. – С. 60-62.
2. *Ардан Р.В.* Комп'ютерний словник-мінімум української мови / Р.В.Ардан, Ф.С.Бацевич, З.В.Партико // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С.34-40.
3. *Бабурин К.Б.* Етнолінгвістический аспект в исторической лексикографии / К.Б.Бабурин // Вопросы языкознания. – 1997. – № 3. – С. 48-52.
4. *Білоноженко В.М., Гнатюк І.С.* Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів / В.М.Білоноженко, І.С.Гнатюк. – К.: Наукова думка, 1989. – 155 с.
5. *Блажанова О.І., Іванова О.В.* Лексикографія: наука чи мистецтво / О.І.Блажанова, О.В.Іванова // Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов. – Вип. 3. – К., 2013. – С. 81-84.
6. *Богатова Г.А.* Историческая и этимологическая лексикография: мысли лексикографа о жанре / Г.А. Богатова // Вопросы языкознания. – 2003. – № 1. – С. 148-154.
7. *Бойко Н.І.* Експресивна лексика та її лексикографічна інтерпретація / Н.І.Бойко // Дивослово. – 2000. – № 7. – С.19-23.
8. *Бондар О.І.* Розвиток українського діалектного словникарства початку ХХІ ст. / О.І.Бондар // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 171-177.
9. *Бондар О.І.* Українське діалектне словникарство початку ХХІ ст. / О.І.Бондар// Вісник Одеського національного університету. – Серія філологія. – Т. 17. – Вип. 4. – 2012. – С. 5-17.
10. *Боярова Л.Г.* Проблема розмежування полісемії та омонімії термінів у лексикографічній практиці // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна : Сер. «Філологія». – 2005. – № 666. – Вип. 45. – С. 18–20.
11. *Боярова Л.Г.* Словникова кодифікація і термінологічна норма (90-і рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.) // Українське мовознавство : Міжвідом. наук. зб. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2008. – Вип. 38. – С. 25-29.

12. *Боярова Л.Г.* Термінологічна лексика в загальномовному тлумачному словнику // Лексикографічний бюлетень. – К., 2008. – Вип. 17. – С. 13-24.
13. *Будагов Р.А.* Толковые словари в национальной культуре народов / Р.А.Будагов. – М.: МГУ, 1989. – 151 с.
14. *Бук С.* Письменницька лексикографія та корпус текстів / С. Бук // Магістр гри слова: філолог. дослідж., присвяч. 60-річчю проф. Ф.С.Бацевича / Укл.: О.Ясіновська, Л.Сваричевська. – Луцьк: Твердиня, 2009. – С.42-56.
15. *Бук С.* Письменницькі словники української мови / С. Бук // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – № 6. – С. 109-119.
16. *Бук С.* Частотний словник офіційно-ділового стилю: принципи укладання та статистичні характеристики лексики / С.Бук // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць / За ред. А.П. Загнітка. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – Вип. 14. – С. 184-188.
17. *Васильчук В.Ф.* Лексикографія як наука (основи лексикографування) / Л. Ф.Васильчук // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Київський нац. лінгвіст. ун-т. – К.: КНЛУ, 2006. – Вип. 16. – С. 20-28.
18. *Винник В.О.* Як створювався академічний тлумачний «Словник української мови» / В.О.Винник // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 16-27.
19. *Винокур Г.О.* Толковый словарь и языковое употребление / Г.Щ.Винокур // Вопр. языкознания. – 1986. – № 4. – С. 16-26.
20. *Войнов В., Лук'яненко С., Носов К.* Можливі комп'ютерні еквіваленти традиційних (паперових) тлумачних словників // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – № 453. – 2002. – С. 101-105.
21. *Вокальчук Г.* Етапи становлення і розвитку українського авторського словникарства. Особливості лексикографічної фіксації новотворів / Г.Вокальчук // Проблеми й перспективи авторської лексикографії. «Регіональний» словник поетичних неолексем (Рівненщина). – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2008. –С. 5-57.
22. *Габай А.* Теоретичні засади та принципи укладання «Словника граматичного керування прикметників» / А. Габай // Українська мова. – 2011. – № 2. – С. 57-67.
23. *Галас Б.* Василь Ковальський і його німецько-український словник / Б.Галас // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : Збірник наукових праць. – Ужгород, 2002. – Вип. 6: Збірник пам'яті Кирила Галаса. – С. 170-180
24. *Галас Б.* До портрета А. Петрушевича як лексикографа і громадського діяча / Б.Галас // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : Збірник наукових праць. – Ужгород: Говерла, 2010. – Вип. 14. – С. 34-39
25. *Галас Б.* Лексикографічна спадщина О. Павловського і формування нової української літературної мови / Б.Галас // Науковий вісник Ужгородського університету. – Ужгород: Ліра, 2003. – С. 11-16.
26. *Галас Б.* Лексикографічні матеріали В.А. Долинського з 1853 року / Б.Галас // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць. – Ужгород: Говерла, 2009. – Вип. 13. – С. 38-41
27. *Галас Б.* Риси упорядницького і редакторського стилю Б. Грінченка як лексикографа / Б.Галас // Українська мова. – 2008. – № 1. – С. 80-86.
28. *Галас Б. Ф. С.* Шимкевич як лексикограф і українське словникарство кінця XVIII - початку XX ст. / Б.Галас. – Ужгород: [б. в.], 1995. – 300 с.
29. *Галас Б. К.* Рукописні українсько-російські словники першої пол. XIX ст. / Б.Галас // Мовознавство. – 1978. – № 5.

30. *Галас Б.К.* Рукописні словники XIX-початку XX ст. як важливий резерв для підготовки нових тлумачних словників української мови / Б.К.Галас // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К.: КММ, 2012. – С. 231-237.
31. *Галас Я.В.* З історії української лексикографії на Закарпатті (XIX-XX ст. до 1945 р.) / Я.В. Галас // Мовознавство. – 1997. – № 6. – С.37-43.
32. *Гель І.* Декілька слів до львівського видання Енциклопедії Українознавства / І. Гель // Енциклопедія українознавства: Словникова частина: В 11 тт. / Ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Т. 1: Перевидання в Україні. – Львів, 1993. – С. X-XI.
33. *Гельгардт Р.Р.* Словарь языка писателя / Р.Р.Гельгардт // Русская авторская лексикография XIX-XX веков: Антология / сост. Е.Л.Гинзбург [и др]; отв. ред. Ю.Н.Караулов. – М.: Азбуковник, 2003. – 512 с.
34. *Гинзбург Е.Л.* Альтернативы писательской лексикографии / Е.Л.Гинзбург // Вестник МГУ. – Серия 19. – Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2000. – № 2. – С. 27-42.
35. *Гливінська Л.К.* Авторський словник: до питання про категорійну специфіку й теоретико-прикладну значущість / Л.К.Гливінська // Структура і семантика мовних одиниць. Філологічні студії. – Вип. 9. – 2013. – С. 103-110.
36. *Глуховцева К.* Питання лексикографічного опису однієї говірки / К. Глуховцева // Бахмутський шлях: Літературне та наукове історико-філологічне видання. – 2009. – № 1/2. – С. 177-183.
37. *Гнатюк М.Г.* Граматичний аспект у лексикографії / М.Г.Гнатюк // Мовознавство. – 1967. – № 3. – С. 30-38.
38. *Головащук С.І.* Перекладні словники і принципи їх укладання / С.І.Головащук. – К.: Наукова думка, 1976. – 247 с.
39. *Гордієнко Н.Г.* Сучасна лексикографія як об'єкт лінгвістики / Н. Г. Гордієнко // Українська мова: Науково-теоретичний журнал. – 2011. – № 3. – С. 67-73.
40. *Гориславець К. С.* Словники іншомовних слів у контексті української лексикографії кінця XIX – початку XX століття // Наукові записки. – Т. 60. – Філологічні науки / Національний університет «Кієво-Могилянська академія». – Видавничий дім «КМ Академія», 2006. – с. 14-21.
41. *Городенська К.* Граматичний словник (концепція та принципи укладання) / К.Городенська // Українська мова. – 2005. – № 2. – С. 22 - 27.
42. *Городецький Б.Ю.* Проблемы и методы современной лексикографии / Б.Ю.Городецкий // Новое в зарубежной лингвистике. – Вип. 14 – М.: Прогрес, 1983. – С. 5-23.
43. *Гринчишин Д.Г.* З історії створення історичного словника української мови / Д.Г.Гринчишин // Українська лексика в історичному та ареальному аспектах. – К., 1991. – С. 5-18.
44. *Гринчишин Д.Г.* Основні принципи створення історичного словника української мови XVI – першої половини XVII ст. / Д.Г.Гринчишин // Питання східнослов'янської лексикографії XI – XVII ст.: Матеріали симпозиуму. – К.: Наукова думка, 1979.
45. *Гриценко П.* Авторська лексикографія: Тарас Шевченко / П.Гриценко // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К.: КММ, 2012. – С. 40-70.
46. *Гриценко П.* Ідіолект і текст / П.Гриценко // Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка: Зб. наук. праць / відп. ред. В.Г.Склярєнко. – К.: [б.в.], 2007. – С. 16-43.
47. *Гриценко П.Ю.* «Слово поза словником»: реєстр словника як проблема сучасної тлумачної лексикографії / П.Ю.Гриценко // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія. – К.: Видавн. дім

- Дмитра Бураго, 2011. – С. 238-249.
48. *Гриценко П.Ю.* Моделювання системи діалектної лексики / П.Ю.Гриценко. – К.: Наукова думка, 1984. – С. 227 с.
 49. *Гумецька Л.Л.* Історичний словник української мови (дякі питання теорії і практики укладання словника) / Л.Л.Гумецька // <http://litmisto.org.ua/?p=10189>
 50. *Гумецька Л.Л.* Принципи створення історичного словника української мови: IV Міжнародний з'їзд славістів. Повідомлення / Л.Л.Гумецька. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 28 с.
 51. *Гумецька Л.Л.* Принципи створення Польсько-українського словника / Л. Л. Гумецька // Наукові записки. Мовознавство : збірник / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – К.: АН УРСР, 1949. – Т. VIII. – С. 80-86.
 52. *Гучук О., Іванова О.* Основи комп'ютерної лексикографії / О.Гучук, О.Іванова // *Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов.* – Вип. 3. – К., 2013. – С. 113-116.
 53. *Данилюк Н.О.* Словник мови Лесі Українки (на матеріалі збірки «На крилах пісень») / Н.О.Данилюк // *Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові* / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 97-104.
 54. *Данилюк Н.О.* Українська лексикографія: робоча навч. прогр. для студ. спец. 7.03.05.01 «Філолог. Спеціаліст з української мови та літератури» / Н.О. Данилюк ; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. Філологічний факультет. Кафедра української мови. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 14 с.
 55. *Дарчук Н.* Параметризована база даних сучасної української мови на основі частотних словників // *Проблеми квантитативної лінгвістики.* – Чернівці: Рута, 2005. – С. 100-110.
 56. *Дарчук Н.П., Грязнухіна Т.О.* Частотний словник сучасної української публіцистики / Н.П.Дарчук, Т.О.Грязнухіна // *Мовознавство.* – 1996. – № 5. – С. 15-19.
 57. *Демська О.* Текстовий корпус: ідея іншої форми / О.Демська. – К.: ВПЦ НаУКМА, 2011. – 284 с.
 58. *Дем'янюк М.* Анонімний «Лексикон латинославенській» – пам'ятка староукраїнської писемності XVIII ст. // *Проблеми української термінології: Зб. наук. праць.* – Львів: Вид-во Нац. університету Львівська політехніка, 2006. – С. 50–53.
 59. *Дем'янюк М.* Внесок українських мовознавців у розвиток російської лексикографії в XVIII ст. // *Лексикографічний бюлетень.* – Вип. 15. – 2007. – С. 4–9.
 60. *Дем'янюк М.* Українська лексична спадщина в латинсько-слов'янському словнику І.Максимовича // *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Зб. наук. праць.* – Вип. 18. – К.: ХІК, Часи козацькі, 2009. – С. 367 – 372.
 61. *Дем'янюк М.* Українське словникарство в Росії в XVIII ст.// *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Зб. наук. праць.* – Вип. 17. – К.: ХІК, Часи козацькі, 2008. – С. 309–311.
 62. *Дзера О.* Англійська й українська лексикографія (коротка теорія та історія) / О.Дзера. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2004. – 170 с.
 63. *Дика Н.* Словник Б.Д. Грінченка в контексті слов'янської лексикографії / Н. Дика // *Освітнянські відомості.* – 2003. – №3. – С.43-45.
 64. *Дорошевський В.* Про тлумачення значень слів у словниках / В.Дорошевський // *Мовознавство.* – 1970. – № 5. – С. 10 - 21.
 65. *Дубічинський В. В.* Українська лексикографія: історія, сучасність та комп'ютерні технології: Навч. посібник / Національний технічний ун-т Харківський політехнічний ін-т. – Харків : НТУ ХПІ, 2004. – 164 с.

66. *Дубічинський В.В.* Лексикографія української мови: конспект лекцій / В.В.Дубічинський; Національний технічний ун-т «Харківський політехнічний ін-т». – Х. : НТУ «ХПІ», 2002. – 56 с.
67. *Дубічинський В.В.* Лексикографія: навч.-метод. посіб. для студ. ден. та заоч. навчання зі спец. «Перекладач» і «Приклад. Лінгвістика» / В.В.Дубічинський. – Харків: НТУ «ХПІ», 2012. – 68 с.
68. *Дубічинський В.В.* Організація термінографічної праці в Україні / В.В.Дубічинський // Вісник Держ. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»: матеріали 6-ї Міжнародної наукової конференції СловоСвіт 2000. – 2000. – № 402. – С. 3–5.
69. *Дячук Т.* Значення академічного словника в становленні української лексикографії / Т. Дячук // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. авіац. ун-т, Гуманітарний ін-т. – К., 2007. – Вип. 14. – С. 87-93.
70. *Єдлінська У.Я.* Значення слова і контекст у Словнику староукраїнської мови XIV–XV ст. / У.Я.Єдлінська // Мовознавство – 1968. – № 1. – С. 29–34.
71. *Зяблюк М.* Інтелектуальний паспорт держави: «Українська енциклопедія» у плінні проблем і часу / М. Зяблюк // Друкарство. – 1999. – № 6. – С. 10–13.
72. *Іванова О.* Термінологічні словники: класифікаційні ознаки / О. Іванова // Українська мова. – 2006. – № 4. – С. 84-94.
73. *Іващенко О.О., Сагаровський А.А.* Методологія і методика укладання ідіодіалектного словника // Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. – Сер.: Філологія. – 2009. – № 843. – Вип. 55. – С. 114-119.
74. *Калашник В.* Фразеологічні набутки «Словаря української мови» за редакцією Бориса Грінченка / В.Калашник // Лінгвістика: Зб. наук. праць / за ред. В.Ужченка. – № 1. – Луганськ: Альма-матер, 2008. – С. 234-239.
75. *Калашник В.С.* Поетична мова як об'єкт лексикографії / В.С.Калашник // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К.: КММ, 2012. – С. 127-133.
76. *Каленюк С.* Духовний пам'ятник Бориса Грінченка / С.Каленюк // Слобожанський луг: Літературно-мистецький альманах. – Луганськ, 2000. – С. 29-30.
77. *Караулова О., Іванова О.* Комп'ютерна лексикографія – крок у майбутнє / О.Караулова, О.Іванова // Studia Lingua: актуальні проблеми лінгвістики і методики викладання іноземних мов. – Вип. 3. – К., 2013. – С. 135-138.
78. *Карачун В.* Проблема англо-українського словника / В. Карачун // Вища освіта України. – 2008. – № 1. – С. 96-101.
79. *Карпіловська Є.А.* Машинні версії традиційних словників як основа для укладання комп'ютерних словників та тезаурусів / Є.А.Карпіловська // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С.19-22.
80. *Карпіловська Є.А.* Стратифікація лексики у тлумачному словнику / Є.А.Карпіловська // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 134-139.
81. *Карпова О.М.* Словари языка писателей // О.М.Карпова. – М.: Изд-во Московского полиграфического ин-та, 1989. – 108 с.
82. *Карпова О.М.* Термины в художественном тексте и писательском словаре// О.М.Карпова // Материалы международной научно-практической конференции «Коммуникация: теория и практика в различных социальных контекстах «Коммуникация-2002» («Communication Across Differences»). –Ч.1. – Пятигорск: Изд-во ПГЛУ, 2002. – с.188-190.

83. *Кисіль С.* Просвітитель Єпіфаній Славинецький: (автор лексикографічних праць XVII ст.) / С.Кисіль // Пам'ять століть. – 1997. – № 5. – С.133-136.
84. *Кислюк Л.* Нове життя репресованих словників / Л. Кислюк // Світогляд: Науково-популярний журнал. – 2008. – № 2. - С. 80.
85. *Клименко Н.Ф.* Нові підходи до укладання комп'ютерних словників / Н.Ф.Клименко // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С.11-15.
86. *Ковалевська Т.Ю.* Прикладні аспекти укладання асоціативних словників / Т.Ю.Ковалевська // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 140-145.
87. *Коваль В.И.* «Словарь української мови» Б. Гринченко как источник этнолингвистических исследований (на материале восточнославянских языков) / В.И.Коваль // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету / М-во освіти і науки України, Ніжинський держ. пед. ун-т ім. М.Гоголя. – Ніжин: НДПУ, 2002. – С. 37-40.
88. *Ковтуненко Л.С.* Комп'ютерні аспекти лексикографічних систем / Л.С.Ковтуненко // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С.28-34.
89. *Козирський В.* Корчі радянського словникарства або Конвульсії радянської лексикографії / В.Козирський, В.Шендеровський // Освіта. – 2001. – № 23-24 (18-25 квітня), № 28-29 (30 травня-6 червня), № 34-35 (27 червня-4 липня). – С. 6, С. 10, С. 14-15.
90. *Колоїз Ж. В.* Оказіоналізми в лексикографії / Ж. В. Колоїз // Філологічні студії. Науковий вісник КНУ: зб. наук. праць / за заг. ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2012. – Вип. 8. – С. 97-114.
91. *Колоїз Ж.В., Малюга Н.М.* Перспективи лексикографічного опрацювання паремій / Ж.В.Колоїз, Н.М.Малюга // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 146-152.
92. *Комова М.В.* Українська термінографія (1948-2002): бібліограф. покажч. / Нац. ун-т «Львів. політехніка»; М.В.Комова. – Львів: Ліга-Прес, 2003. – 112 с. – Термінографічна серія Словосвіт.
93. *Кононенко В.І.* Функціонально-комунікативні аспекти академічного тлумачного словника української мови / В.І. Кононенко // Мовознавство. – 2007. – № 6. – С. 3-11.
94. *Котелова Н.З.* Первый опыт лексикографического описания русских неологизмов / Н.З.Котелова // Новые слова и словари новых слов: Сб. статей. – Л.: Наука, 1978. – С. 5-26.
95. *Кочерга Н.* Тенденції української термінологічної лексикографії / Н. Кочерга, Н.Непийвода // Урок української. – 2000. – № 3. – С. 25-29.
96. *Кочерган М.П.* І.Котляревський як лексикограф / М.П.Кочерган // Мовознавство. – 1998. – № 1. – С. 40-43.
97. *Критська В.* «Грамотичний словник української літературної мови. Словозміна» в теорії та практиці сучасного мовознавства / В. Критська // Українська мова. – 2013. – № 1. – С. 3-19.
98. *Кровицька О.* Лексикографічна спадщина Є.Тимченка / О. Кровицька // Українська мова. – 2007. – № 1. – С. 74-81.
99. *Кровицька О.* Сучасна лексикографія у лінгводидактичному аспекті / О.Кровицька // Вісник Львівського ун-ту. – Серія філол. – Вип. 50. – 2010. – С. 236-238.
100. *Кровицька О.* Українська історична лексикографія у міжслов'янському контексті / О.Кровицька // Проблеми слов'янознавства. – Вип. 53. – К., 2003. – С. 136-144.
101. *Кровицька О.* Українська лексикографія у сучасній загальноосвітній школі / О.Кровицька // Кровицька О. Українська лексикографія. Теорія і практика. – Львів, 2005. – С. 61-69.

102. *Кузеля З.* Дотеперішні українські енциклопедії / З. Кузеля // Енциклопедія Українознавства. – Мюнхен; Нью-Йорк, 1949. – Т. 1. – С. 9 – 11.
103. *Кульчицька Т.* Українська лексикографія XIII-XX століття, бібліографічний покажчик. – Львів: Львівська наукова бібліотека імені В. Стефаника 1999. – 359 с.
104. *Кульчицький І.М.* Комп'ютерна технологія укладання словників та проектування словникових баз даних на основі інформаційних лексикографічних моделей: Автореф. дис. канд. філол. наук / І.М.Кульчицький. – К., 2002. – 20 с.
105. *Лесюк М.П.* Розмовно-маргінальна лексика української мови та її лексикографічне опрацювання / М.П. Лесюк // Мовознавство. – 2007. – № 6. – С. 12-19.
106. *Лесюк М.* Теоретичні засади укладання словників мови письменників / М.Лесюк // Українська історична та діалектна лексика. – Львів, 1996. – Вип. 3. – С. 189-200.
107. *Лісна М.І.* Українська перекладна лексикографія: проблема безеквівалентності (друга половина XX ст. – початок XXI ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10. 02. 01 «Українська мова» / М.І. Лісна. – Харків, 2011. – 18 с.
108. *Лукінова Т.Б.* Створення «Етимологічного словника української мови» - важливий етап порівняльно-історичного вивчення слов'янської лексики / Т.Б. Лукінова // Мовознавство. – 2008. – № 2/3. – С. 24-39.
109. *Мазурик Д.* Українська неологічна традиція / Д.Мазурик // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Вип. 34. – Ч. 1. – 2004. – С. 219-225.
110. *Максимчук В.В.* Особливості лексикографічного представлення авторських лексичних новотворів у сучасних неологічних словниках // Наукові записки. Серія філологічна. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. – Вип. 17. – С. 256-264.
111. *Маленовський Ю.Л.* Перший великий словник української мови / Ю.Л.Маленовський // Українська мова в процесі національно-культурного відродження України: Збірник наукових праць: Матеріали конференції / М-во освіти України, КДПІ ім. М.П. Драгоманова. – Київ: КДПІ, 1993. – С. 150-154.
112. *Мартінова Г.І.* Специфіка реєстру й тлумачення лексем у словнику середньо наддніпрянських говірок / Г.І.Мартінова // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 177-185.
113. *Мацько Л.І.* Лінгвосоціокультурний аспект «Словника української мови-20» / Л.І. Мацько // Система і структура східнослов'янських мов : Збірник наукових праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 5. – С. 200-209.
114. *Мейзерська І.В.* Лексикографічна параметризація: структурний та функціональний аспекти (на прикладі великого тлумачного словника української мови) / І.В.Мейзерська // Вісник СумДУ. – Серія філологічна. – № 1. – 2007. – Т. 1. – С. 151-155.
115. *Мельничук О.С.* Словник української мови в 11 томах / О.С.Мельничук // Вісник АН УРСР. – 1984. – № 3. – С. 100-103.
116. *Мовчун Л.* До питання про вироблення засад української римографії // Українське мовознавство. – 2008. – Вип. 38. – С. 139–142.
117. *Мовчун Л.* Словник української мови: додатковий том. Історія укладання та підсумки роботи / Л. Мовчун // Українська мова. – 2011. – № 3. – С. 74-81.
118. *Москаленко А.А.* Українські, російські та білоруські діалектологічні словники // XII Республіканська діалектологічна нарада: Тези доповідей. – К.: Наукова думка, 1965. – С. 151-153.
119. *Неліна Т.* Грінченків словник у «дзеркальному» відображенні («Скарбослов. Рос.-укр. словник маловідомих слів та виразів») / Т. Неліна // Дивослово: Українська мова

- й література в навчальних закладах. Щомісячний науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 1. – С. 50.
120. *Нечитайло О.І.* Синоніми в лексикографії / О.І.Нечитайло. – К.: Наукова думка, 1987. – 132 с.
 121. *Никитина Т.Г.* К вопросу о классификационной схеме фразеологического идеографического словаря / Т.Г.Никитина // Вопросы языкознания. – 1995. – № 2. – С. 68-82.
 122. *Німчук В.* Про сучасну українську тлумачну лексикографію / В.Німчук // Українська мова. – 2012. – № 3. – С. 3–30.
 123. Новые слова и словари новых слов: Сб. статей / Отв. ред. Н.З.Котелова. – Ленинград: Наука, 1982. – 184 с.
 124. *Озерова Н.Г.* Перший том Словника української мови у 20-ти томах / Н.Г.Озерова, В.А.Широков // Мовознавство: Науково-теоретичний журнал. – 2011. – № 2. – С. 3-13.
 125. *Олійник А.* Українська історична лексикографія / А. Олійник // Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету ім.В.Гнатюка. – Тернопіль : ТНПУ, 2007. – Вип. 14. – С. 94-95.
 126. *Осінчук Ю., Осінчук О.* Українська історична лексикографія: від витоків до словників / Ю. Осінчук, О. Осінчук // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні: Зб. наук. ст. – 2012. – Вип. 21. – Ч. 1. – С. 254-260.
 127. *Пазяк О.* Двотомник українських фразеологізмів: (Рец. на кн.: Фразеологічний словник української мови. – К., 1993) / О.Пазяк // Народна творчість та етнографія. – 1994. – № 5-6. – С. 82-83.
 128. *Паламарчук Л.С.* Новий академічний словник / Л.С.Паламарчук // Мовознавство – 1980. – № 5. – С. 3-10.
 129. *Паламарчук Л.С.* Нові номінації як один з аспектів збагачення словника / Л.С.Паламарчук // Слово і труд: Зб. наук. праць. – К.: Наук. думка, 1976. – 210 с.
 130. *Паламарчук Л.С.* Про принципи добору лексичного інвентаря до загальномовного словника / Л.С.Паламарчук // Мовознавство. – 1973. – № 3. – С. 3-11.
 131. *Паламарчук Л.С., Юрчук Л.А.* Засади створення Словника української мови / Л.С.Паламарчук, Л.А.Юрчук // Мовознавство. – 1967. – № 3. – С. 19 - 30.
 132. *Перебийніс В.С., Муравицька М.П., Дарчук Н.П.* Частотні словники та їх використання. – К.: Наукова думка, 1985. – 2004 с.
 133. *Пещак М.М.* Стан і перспективи комп'ютерної лексикографії в Україні / М.М. Пещак // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С.8 - 11.
 134. *Пещак М.М., Клименко Н.Ф., Карпиловская Е.А.* Украинский семантический словарь. Проспект (машинный формат базы данных и принципы его автоматического составления) / М.М.Пещак, Н.Ф.Клименко, Е.А.Карпиловская. – К.: Наук. думка, 1990. – 264 с.
 135. *Пилинський М.М.* Словник Б.Грінченка. Міфи і факти / М.М.Пилинський // Мовознавство. – 1988. – № 6. – С. 25 - 32.
 136. *Пилинський М.М.* Словник і наше мовне життя / М.М.Пилинський // Українська мова і література в школі. – 1971. – № 8. – С. 20 - 29.
 137. *Побірченко Н.С.* Громадівець Каленик Шейковський - автор першого словника живої української мови / Н.С.Побірченко // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 2. – С. 138-146.
 138. *Полюга Л.* Визначення ієрархії значень при укладанні українських історичних словників / Л. Полюга // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород, 2002. – Вип. 6: Збірник пам'яті Кирила Галаса. – С. 199-201.
 139. *Полюга Л.* Використання лексико-семантичних опозицій при укладанні історичних словників / Л.Полюга // Діалектологічні студії. 1. Мова в часі і просторі. Зб. на пошану Д. Гринчишина. – Львів, 2003. – С. 40–44.

140. *Полюга Л.* Вирішальні умови лексикографічної творчості / Л.Полюга // Діалектологічні студії 3. – Львів, 2004. – С. 85–97.
141. *Полюга Л.* Завдання українського словництва / Л.Полюга // Збірник праць і матеріалів на пошану професора Івана Ковалика. – Львів, 2003. – С. 159–160.
142. *Полюга Л.* Засади гуцульського словника в контексті української лексикографії (Короткі нотатки) / Л.Полюга // Наук, записки Тернопіл. держ. пед. у-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Мовознавство. – Тернопіль, 2000. – Вип. 4 – С. 213–218.
143. *Полюга Л.* Здобутки і втрати української термінології та термінографії за десять років Незалежності / Л.Полюга // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»: Проблеми української термінології – Львів, 2002. – № 453. – С.21–24.
144. *Полюга Л.* Ієрархія значень при укладанні українських історичних словників / Л.Полюга // Науковий збірник Ужгород. нац. ун-ту на честь Кирила Галаса. – Ужгород, 2001. – С. 17–23.
145. *Полюга Л.* Новації в українській лексиці та їх фіксація в словниках / Л.Полюга // Українська історична та діалектна лексика / Зб. наук. праць. Вип. 5. – Львів, 2007. – С. 414–420.
146. *Полюга Л.* Нове досягнення українських лексикографів: (Рец. на кн.: Фразеологічний словник української мови. – К., 1993) / Л.Полюга // Мовознавство. – 1994. – № 4-5. – С. 76-77.
147. *Полюга Л.* Осмислення природи слова (слово, його значення, лексикографічне оформлення) / Л. Полюга // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород: Говерла, 2011. – Вип. 24: Присвячується 90-річчю від дня народження Й. О. Дзензелівського. – С. 167-168.
148. *Полюга Л.* Основні засади словникарської праці (Роздуми лексикографа) / Л.Полюга // Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку. Зб. наук, праць, присвячених 100-річчю від дня народж. проф. С. Самійленка. – Запоріжжя, 2006. – С. 107–115.
149. *Полюга Л.* Особистість автора в лексикографічній творчості / Л.Полюга // Слово і доля. Зб. на пошану Уляни Єдлінської. – Львів, 2005. – Вип. 14. – С. 277–282.
150. *Полюга Л.* Погляд на українське словництво часів незалежності (1991–2001) / Л.Полюга // Вісник нац. ун-ту «Львів. Політехніка». – № 465, Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики. – Львів. – С. 95-101.
151. *Полюга Л.* Проблематика процесів творення термінологічних словників / Лев Полюга // Наукові записки Тернопільського нац. пед. ун-ту: Мовознавство – Тернопіль, 2007. – С. 255–265.
152. *Полюга Л.* Проблеми української лексикографії в освітнянському процесі / Л.Полюга // Українська мова в освіті: Зб. мат. Всеукр. наук. конф. «Українська мова в освіті». – Івано-Франківськ: Плай, 2000. – С. 141-153.
153. *Полюга Л.* Роль української лексикографії в утвердженні національної самобутності / Л.Полюга // Вісник Львівського ун-ту. Серія журналістики. – 2003. – Вип. 23. – С. 144–152.
154. *Полюга Л.* Структура і функції словникових статей у лексиконах різних типів / Л. Полюга // Українська історична та діалектна лексика: зб. наук. праць. – Львів, 2003. – Вип. 3. – С. 16–23.
155. *Полюга Л.* Українська лексикографія та становлення національної культури / Л.Полюга // Рідне слово в етнокультурному вимірі // Матеріали 1 Міжн. наук.-практ. конф. – Дрогобич, 2007. – С.109–116.
156. *Полюга Л.* Українська лексикографія як фрагмент національної культури / Л. Полюга // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2010. – № 7. – С. 13-15.
157. *Полюга Л.* Українське словництво на переломі тисячоліть / Л.Полюга //

- Українознавчі студії / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2005–2006. – № 6–7. – С. 17–25.
158. *Полюга Л.* Український лексикограф як особистість / Л. Полюга // Дивослово: Українська мова й література в навчальних закладах. Щомісячний науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України. – 2004. – № 6. – С. 54–55.
159. *Полюга Л.* Українські історичні словники в контексті слов'янської лексикографії // Проблеми слов'язознавства. – Вип. 51. – 2000. – С. 195–198.
160. *Полюга Л.М., Симоненко Л.О.* Про укладання термінологічних словників: деякі зведені принципи і поради / Л.М.Полюга, Л.О.Симоненко. – Хмельницький, 1991. – 18 с.
161. *Рабулець О.Г.* Інтегровані лексикографічні системи: Автореф. дис. ... канд. техн. наук: 05.13.06 / Рабулець Олександр Георгійович; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2002. – 18 с.
162. *Рабулець О.Г., Сухарина Н.М., Широков В.А., Якименко К.М.* Дієслово в лексикографічній системі: Моногр.; НАН України; Укр. мов.-інформ. фонд. – К.: Довіра, 2004. – 259 с.
163. *Родніна Л.* Корифеї повоєнної української лексикографії (40–50 роки ХХ ст.) / Л.Родніна // Українська мова. – 2001. – № 1. – С. 91–95.
164. *Романина І.Р.* Текст як джерело діалектного словника / І.Р.Романина // Лінгвістика: Зб. наук. праць. – № 3 (27). – Ч. 1. – Луганськ: ДЗ ЛНУ ім. Т.Шевченка, 2012. – С. 95–101.
165. *Романів О.* Довгий, тернистий шлях українства до самопізнання / О. Романів // Енциклопедія українознавства: Словникова частина: В 11 тт. / Ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Т. 1: Перевидання в Україні. – Львів, 1993. – С. Х–ХVI, 1–4.
166. *Романів О.* Незнана українська енциклопедія / О. Романів // Вісник НТШ. – 1992. – № 4. – С. 12–13.
167. *Романів О.* Універсальний лексикон «народу, що вгору йде» / О. Романів // Енциклопедія українознавства: Словникова частина: В 11 тт. / Ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Т. 11: Перевидання в Україні. – Львів, 2003. – С. 5–7.
168. *Русанівський В.М., Клименко Н.Ф.* Від універсальної бази лінгвістичних знань до комп'ютерного укладання словників // Мовознавство. – 1995. – № 4–5. – С. 3–10.
169. *Русанівський В.М., Широков В.А.* Інформаційно-лінгвістичні основи сучасної тлумачної лексикографії // Мовознавство. – 2002. – № 6. – С. 7–48.
170. *Сабодаш І.* Зведений тематичний словник як вид лексикографічної праці // Волинь – Житомирщина: Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Вип. 10. – 2003. – С. 195–205.
171. *Сабодаш І.* Українська діалектна лексикографія післявоєнного періоду // Język ukraiński: wspóczesność – historia / Red. F. Czyjewski, P. Hrycenko. Lublin, 2003. – S. 93–106.
172. *Селіверстова К. Т.* Підготовка галузевих словників: здобутки і особливості методики укладання перекладного словника / К.Т.Селіверстова // Архіви України. – 2013. – № 5. – С. 25–62.
173. *Симоненко Л.* Тлумачно-перекладна лексикографія // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті. – К., 2011. – С. 308–314.
174. *Симоненко Л.О.* Термін у загальномовних словниках / Л.О.Симоненко // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К.: КММ, 2012. – С. 218–224.
175. *Сінкевич Н.М.* До питання стилістичного маркування лексики в електронних словниках української мови / Н. М. Сінкевич // Філологічні студії. Науковий вісник

- КДПУ: зб. наук. праць / за ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2011. – Вип. 6. – С. 435-438.
176. *Скиба І.Г.* Словники Є.Желехівського, С.Недільського та за редакцією Б.Грінченка як важливе джерело дослідження назв спорідненості / І.Г.Скиба // Лінгвістика: Зб. наук. праць. – № 3 (27). – Ч. 1. – Луганськ: ДЗ ЛНУ ім. Т.Шевченка, 2012. – С. 40-47.
177. *Скопненко О.І.* Принципи відбиття фразеологічної синонімії в слов'янській лексикографії та засади створення індивідуально-авторського словника фразеологічних синонімів / О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк-Скопненко // Мовознавство. – 2007. – № 4/5. – С. 50-56.
178. *Скрипник Л.Г.* Словник і мовна дійсність / Л.Г.Скрипник // Мовознавство. – 1970. – № 5. – С. 58 – 67.
179. Слово і фразеологізм у словнику: Зб. наук. праць / Відп. ред. Л.С.Паламарчук. – К.: Наук. думка, 1980. – 250 с.
180. *Сніжко Н.В.* «Ідеографічний тезаурус» як інформаційно-довідкова система при вивченні закономірностей структурно-функціональної організації лексики / Н.В. Сніжко, М.Д. Сніжко // Мовознавство. – 1996. – № 4-5. – С. 23-28.
181. *Сніжко Н.В.* Тлумачний словник як скарбниця знань про мову, світ та духовність у площині інтегрального моделювання / Н.В.Сніжко // Українська і слов'янська тлумачна та перекладна лексикографія. Леоніду Сидоровичу Паламарчукові / Інститут української мови НАН України; відп. ред. І. С. Гнатюк. – К. : КММ, 2012. – С. 282-290.
182. *Сологуб Н.* Словники мови письменників // Лінгвістика: об'єкт-стиль, мета-оцінка. Збірник наукових праць, присвячених 70-річчю від дня народження проф. С.Я.Єрмоленко / Відп. ред. ак. НАН України В.Г.Скляренко. – К., 2007. – С. 133-138.
183. *Солодкіна Т.В.* Лексикографічна практика 20-30 рр. ХХ ст. і діяльність Інституту української наукової мови / Т.В. Солодкіна // Актуальні проблеми української лінгвістики: Теорія і практика / Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Київський університет, 2000. – Вип. 1. – С. 20-33.
184. *Солоїденко Г.* Словнику Грінченка – 100 років / Г. Солоїденко // Бібліотечний вісник. – 2007. – № 4. – С. 40-44.
185. *Степаненко М.* Олесь Гончар – історик, теоретик, практик української лексикографії / М. Степаненко // Українська мова. – 2013. – № 3. – С. 27–38.
186. *Стратулат Н.В.* Лексико-семантичний розвиток мовної системи (на матеріалі тлумачного словника української мови в 20-ти томах) / Н.В.Стратулат // Актуальні проблеми слов'янської філології. – Вип. ІХ: Лінгвістика і літературознавство. – Ч. 1. – К., 2006. – С. 69-75.
187. *Стратулат Н.В.* Нові значення у словнику української мови як результат семантичного процесу метафоризації (на матеріалі тлумачного словника в 20 т.) / Н. В. Стратулат // Філологічні студії. Науковий вісник КДПУ: зб. наук. праць / за ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг, 2011. – Вип. 6. – С. 448-455.
188. *Стратулат Н.В.* Семантична неологізація як спосіб збагачення словникового складу української мови / Н.В.Стратулат // Мовознавство. – 2007. – № 3. – С. 69-77.
189. *Струганець Л.В.* Репрезентація в українській лексикографії процесів утворення і зникнення омонімії / Л.В.Струганець // Наука і сучасність: Зб.наук.пр. – Т.24. – К.: НПУ, 2001. – С.235-244.
190. *Суржикова К.П.* Словник архаїзмів – лексичне дзеркало часу / К.П.Суржикова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Дні науки 2005». – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – Т.41: Теоретичні та методологічні проблеми дослідження мови. – С.40-41.
191. *Сус І.* «Матеріялы до словаря русскаго» І. Лаврівського як важлива пам'ятка української, польської і німецької лексикографії / І. Сус // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки

- України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород, 2002. – Вип. 6: Збірник пам'яті Кирила Галаса. – С. 207-214.
192. Сус І. Українська лексика у чотиримовному «Словарі языка южно-русского» І. Вагилевича / І. Сус // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства : збірник наукових праць / редкол.: І. В. Сабадош, В. В. Барчан, Н. П. Бездір [та ін.] ; [відп. за вип. О. Миголинець]. – Ужгород : Говерла, 2013. – Вип. 18. – С. 72-77.
 193. Талапканич В. До характеристики лексикографічної діяльності Київської Старої Громади / В.Талапканич // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород, 2002. - Вип. 6: Збірник пам'яті Кирила Галаса. – С. 215-218.
 194. Тараненко О.О. Мови письменників словник / О.О.Тараненко // Українська мова. Енциклопедія. – К., 2000. – С. 355-356.
 195. Тараненко О.О. Новий словник української мови (концепція і принципи укладення словника) / О.О.Тараненко. – Кам'янець-Поділ.: Видавництво Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, 1996. – 170 с.
 196. Терещенко К. Перше велике зібрання лексико-фразеологічних фондів української мови: До 95-річчя виходу в світ «Словаря української мови» Бориса Грінченка / К. Терещенко // Вісник Книжкової палати: Науково-практичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 53-54.
 197. Тименко Л. Лексикографічні праці в Інтернеті (описово-аналітичний огляд) // Лексикографічний бюлетень. – 2007. – Вип. 15.– С. 58–62.
 198. Тищенко О.М. Нові й актуалізовані слова та значення (словникові матеріали) у контексті сучасних неословників / О.М. Тищенко // Українська мова: Науково-теоретичний журнал. – 2011. – № 1. – С. 55-68.
 199. Ткаченко О. До концепції нового «Словника української мови» (Перевидання з додатком чи новий словник?) / О.Ткаченко // Українська мова. – 2002. – № 1. – С. 18 - 24.
 200. Товстенко В.Р. Розмовна і просторічна лексика в українській лексикографії та стилістиці / В.Р. Товстенко // Мова і культура: П'ята міжнародна наукова конференція / Ін-т міжнар. відносин Київського ун-ту ім. Т. Шевченка, Ін-т укр. мови НАН України, Фонд гум. розвитку «Collegium». – К., 1998. – Т. 3: Національні мови і культури в їх специфікації та взаємодії. – С. 117-120.
 201. Тома Н. Лексикографічна діяльність Святослава Караванського / Н. Тома // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Мовознавство / Редкол.: Д.Г.Бучко, В.В.Грещук, В.В.Німчук та ін. – Тернопіль: ТНПУ, 2005. – Вип. 1(13). – С. 345-355.
 202. Туровська Л. Сучасний етап розвитку української термінографії // Система і структура східнослов'янських мов: Міжкафедральний зб. наук. праць. – К., 2006. – С. 168-173.
 203. Філімонова Т. «Лексикон славеноросскій» Памво Беринди / Т.Філімонова // Українська мова і література в школі. – 2002. – № 7. – С. 47-49.
 204. Хобзей Н. Діалектна лексикографія сьогодні // Укр. мовознавство. – 2008. – Вип. 38. – С. 254-256.
 205. Хобзей Н. Діалектний словник: автор та читач / Н.Хобзей, Т.Ястремська // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: Зб. наук. праць. Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії (до 100-річчя М.А.Грицака). – Ужгород: Вид-во УжНУ Говерла, 2008. – Вип. 12. – С. 203-205.
 206. Хобзей Н. Сучасне українське діалектне словництво // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 15. – 2006. – С. 819-826.
 207. Цимбалюк-Скопненко Т.В. Українська авторська лексикографія: здобутки та перспективи / Т.В.Цимбалюк-Скопненко // Українська мова. – 2010. – № 2. – С. 3-14.
 208. Черницький В.Б. Комп'ютерна лексикографія: Навч. посіб. / В.Б.Черницький; Нац. ун-т кораблебудування ім. адмірала Макарова. – Миколаїв: НУК, 2004. – 84 с.

209. *Черниш Н.І.* «Українська Загальна енциклопедія» та її редактор Іван Раковський / Н.І. Черниш // Вісник Книжкової палати. – 2002. – № 6. – С. 36–38; № 7. – С. 37–40.
210. *Черниш Н.І.* Видатні українські вчені – редактори енциклопедій / Н.І. Черниш. – Л., 2003. – 24 с.
211. *Черниш Н.І.* Українська енциклопедична справа: історія розвитку, теоретичні засади підготовки видань / Н.І. Черниш. – Львів: Фенікс, 1998. – 92 с.
212. *Черниш Н.І.* Українське енциклопедичне книговидавництво: досвід XIX – XX ст. та сучасні проблеми / Н.І. Черниш // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2000. – Вип. 3. – С. 187–198.
213. *Черниш Н.І.* Участь М. Грушевського у виданні «Украинский народ в его прошлом и настоящем» / Н.І. Черниш // М.С. Грушевський і Західна Україна: Матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. – Л., 1995. – С. 154–156.
214. *Шестакова Л.Л.* Проблемы терминологии в сфере авторской лексикографии / Л.Л.Шестакова // Известия РАН. – Серия литературы и языка. – 2010. – Т. 69. – № 4. – С. 3-11.
215. *Шестакова Л.Л.* Структура и содержание словарной статьи в словарях языка писателей / Л. Л. Шестакова // Известия АН. Сер. литературы и языка. – 2007. – № 5. – С. 3-15.
216. *Широков А.В., Манако В.В.* Організація ресурсів національної словникової бази // Мовознавство. – 2001. – № 5. – С. 3-13.
217. *Широков А.В., Манако В.В., Синиця К.М., Манако А.Ф.* Ключові поняття архітектури цифрових словників // Управляющие системы и машины. – 2000. – № 3. – С. 88-95.
218. *Широков В.А., Шевченко І.В.* Принципи побудови інформаційної теорії лексикографічних систем // Пробл. программир.: Сб. науч. тр. – 1998. – № 3. – С. 73-83.
219. *Широков В.А.* Всеукраїнський лінгвістичний діалог у контексті теорії лексикографічних систем // Мовознавство. – 2003. – № 6. – С. 3-7.
220. *Широков В.А.* Гуманітарна традиція і технологічний статус мови // Мовознавство. – 2001. – № 3. – С. 128–132.
221. *Широков В.А.* Елементи лексикографії: Моногр.; Укр. мов.-інформ. фонд НАН України. – К.: Довіра, 2005. – 304 с.
222. *Широков В.А.* Інформаційна теорія та системотехнічні засади комп'ютерної лексикографії: Автореф. дис.. ... д-ра техн. наук: 05.13.06; НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 1999. – 32 с.
223. *Широков В.А.* Феноменологія лексикографічних систем: Моногр.; НАН України. Укр. мов.-інформ. фонд. – К.: Наук. думка, 2004. – 327 с.
224. *Широков В.А., Рабулець О.Г.* Вступні положення теорії лексикографічних систем // Проблемы программирования. – 2002. – № 3-4. – С. 18-32.
225. *Широков В.А., Рабулець О.Г., Шевченко І.В., Костишин О.М., Якименко М.К.* Технологічні основи сучасної тлумачної лексикографії // Мовознавство. – 2002. – № 6. – С. 49-86.
226. *Шкуратова С.Ю.* Неологизм как объект лексикографического исследования / С.Ю. Шкуратова // Вестник Московского университета. Сер.19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2004. – № 2. – С. 115-125.
227. *Щерба Л.В.* Опыт общей теории лексикографии // Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Л.В.Щерба. – Л.: Наука, 1974. – С. 265-304.
228. *Щербакова Н.В.* «Білі плями» сучасної української ономастичної лексикографії / Н.В.Щербакова // Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті: теорія, практика, типологія (м. Київ, Інститут української мови, 12-13 травня 2011р.) / Відпов. ред. к. філол. н. І.С.Гнатюк. – К., 2011. – С. 447 – 455.
229. *Юрчук Л.А.* Ілюстративний матеріал як засіб семантичної характеристики слова у

- тлумачному словнику / Л.А.Юрчук // Лексикологія та лексикографія: Респуб. міжвід. зб. – К.: Наук. думка, 1969. – Вип. 3. – 132-140.
230. *Юрчук Л.А.* Теоретичні засади реєстру фразеологічного словника української мови / Л.А.Юрчук // Мовознавство. – 1983. – № 5. – С. 23-32.

ДОДАТКИ

I. ЛЕКСИЧНИЙ ТА ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СЛІВ

A. Схема лексичного аналізу:

1. Записати (або назвати) слово.
2. Дати його тлумачення за словником.
3. Вказати, первинне (пряме) його лексичне значення чи вторинне (переносне).
4. Якщо значення переносне, то визначити вид перенесення.
5. Спробувати своїми словами сформулювати точне контекстуальне значення слова.
6. Дібрати синоніми до слова і довести доречність (чи недоречність) заміни аналізованого слова дібраним синонімом.
7. Перевірити, чи можливі лексичні або контекстуальні антоніми до аналізованого слова.
8. Встановити походження слова: запозичене чи ні (перевіряти за словником іншомовних слів).
9. Вказати, яким є слово: загальноживаним, діалектним, професійним чи термінологічним.
10. Визначити, належить до активного словника, до застарілих слів чи неологізмів.
11. Вказати: вільне, синтаксично обумовлене чи фразеологічно зв'язане значення аналізованого слова.
12. Якщо слово має фразеологічно зв'язане значення, то вказати тип фразеологізму.
13. Знайти стійкий вислів за фразеологічним словником і пояснити його значення та джерело.

B. Схема фразеологічного аналізу:

1. Записати (або назвати) фразеологізм.
2. Дати його тлумачення за словником.
3. Виявити, чи цей фразеологізм має синоніми, антоніми, фразеологічні варіанти і, якщо має, назвати їх.
4. Спробувати своїми словами сформулювати точне контекстуальне значення фразеологізму.
5. З'ясувати, з якою частиною мови співвідносний фразеологізм.
6. Визначити тип аналізованого фразеологізму.
7. Встановити походження цього фразеологізму.
8. Вказати джерело первісного вживання фразеологізму.
9. З'ясувати, стиль (чи стилі), в яких зазвичай вживається фразеологізм.
10. Встановити стилістичну функцію фразеологізму в тексті.

II. ТЕМАТИЧНИЙ РЕЄСТР СЛОВНИКІВ

1. ЕНЦИКЛОПЕДИЧНІ СЛОВНИКИ

1.1. ЗАГАЛЬНІ

Енциклопедія сучасної України: У 25-ти тт. – Т. 1-11. – К., 2001-2011.

Енциклопедія українознавства: У 11-ти Т. / За ред. В. Кубійовича. – Наукове Товариство ім. Шевченка. Сарсель (Париж); Нью-Йорк: «Молоде Життя», 1949(1955)-1984; репринт: Енциклопедія українознавства. Видавництво: Ін-т археографії НАНУ, 1994.

Онацький Є. Українська мала енциклопедія: У 8-ми тт. і 16 кн. – Буенос-Айрес, 1957-67.

Українська Загальна Енциклопедія. Книга Знання – «Коломийська енциклопедія»: У 3-х Т. / За ред. І. Раковського і В. Сімовича. – Львів; Станіславів; Коломия: Видавництво «Українська Загальна Енциклопедія», 1930—1935.

Українська радянська енциклопедія: У 16-ти тт. / За ред. М.Бажана. К.: Головна редакція УРЕ, 1959—1965. (+ т. 17: «УРСР», + т. 18-й: «Алфавітний предметно-іменний покажчик, 1968); 2-е видання: Українська радянська енциклопедія: У 12-ти тт. / За ред. М.Бажана. К.: Головна редакція УРЕ, 1974-1985.

Український радянський енциклопедичний словник: У 3-х тт. / За ред. М.Бажана. К.: Головна редакція УРЕ, 1966-1968; 2-е видання: Український радянський енциклопедичний словник: У 3-х тт. / За ред. М.Бажана. К.: Головна редакція УРЕ, 1986-1987.

Універсальний словник енциклопедія. – К.: Всеувиито. Новий друк, 2003. – 1416 с.

1.2. ГАЛУЗЕВІ ІСТОРИЧНІ

Довідник з історії України: У 3-х тт. / Підкова Ш., Шуст Р. – К.: Генеза, 2002.

Енциклопедія історії України: У 10-ти тт. – К.: Наукова думка, 2003-12 (Т.1-8).

Малий словник історії України / Відп. ред. В. Смолій. – К.: Либідь, 1997. – 464 с.

Радянська енциклопедія історії України: У 4-х тт. – К.: Головна редакція УРЕ, 1969-72.

Словник-довідник з археології / Ред., уклад. та кер. авт. кол. Н. О. Гаврилюк. – К.: Наукова думка, 1996. – 430 с.

Українське козацтво: Мала енциклопедія. – К.: Генеза; Запоріжжя: Прем'єр, 2002. – 568 с.

Шевченко В. М., Словник-довідник з релігієзнавства. – К.: Наукова думка, 2004. – 560 с.

ГЕОГРАФІЧНІ

Географічна енциклопедія України: У 3-х тт. / Редколегія: О. М. Маринич (відп. ред.) та ін. – К.: Українська радянська енциклопедія імені М. П. Бажана, 1989-93.

Енциклопедичний словник-довідник з туризму / В.А. Смолій, В.К. Федорченко, В.І. Цибух. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 372 с.

МОВОЗНАВЧІ

Мала філологічна енциклопедія / Укл.: О.І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2007. – 478 с.

Українська мова. Енциклопедія / За ред. І.В. Муромцева. – К.: Вид-во «Майстер-клас», 2011. – 400 с.

Українська мова. Енциклопедія / Русанівський В.М., Тараненко О.О. та ін. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 2007. – 856 с.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ

Гетьманець М.Ф., Михайлин І.Л. Сучасний словник літератури і журналістики. – Харків: Прапор, 2009. – 384 с.

Лексикон загального та порівняльного літературознавства / За ред. А.Волкова. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – 636 с.

Літературознавча енциклопедія / Автор-укладач Ковалів Ю.І.: У 2-х тт. – К.: ТОВ ВЦ Академія, 2007.

Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Гром'яка. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.

Олефіренко С.М., Олефіренко В.В., Олефіренко Л.В. Універсальний літературний словник-довідник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 432 с.

Українська літературна енциклопедія / за ред. М. Зяблюка: У 5-ти тт. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1988 -1995 (Т. 1-3).

Українські письменники : Біо-бібліографічний словник: У 5-ти тт. – Т.1.: Давня Українська література (XI - XVIII ст.) / Редкол. О.І. Білецький та ін., Уклад. Л.Є. Махновець. – Перероб. вид. – 2005. – 976 с.

Шевченківський словник / За ред. Є.П. Кирилюка: У 2-х тт. – К.: Головна редакція УРЕ, 1975-77.

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ТА МИСТЕЦТВОЗНАВЧІ

Войтович В. Українська міфологія. Енциклопедія. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.

Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.

Мала українська музична енциклопедія / Упорядник О.Залеський – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1971. – 125 с.

Матейко К. Український народний одяг: Етнографічний словник. – К.: Наукова думка, 1996. – 195 с.

Українська музична енциклопедія: У 3-х тт. – К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2006-11.

ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПОЛІТОЛОГІЧНІ

Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.

Енциклопедія політичної думки / За ред. Девіда Міллера / Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2000. – 472 с.

Короткий філософський словник / Ред. Алексеев А. П. – Б. м.: Проспект, 2006. – Вид. 2-е. – 492 с.

Новітній філософський словник. – Вид. 2-е, перев. і доп. – К.: Інтерпресервіс, Книжковий дім, 2003. – 1280 с.

Політичний словник / За ред. В. К. Врублевського, Л. М. Кравчука, А. В. Кудрицького. – К.: Головна редакція УРЕ, 1987. – 876 с.

Філософський енциклопедичний словник / За ред. В. І. Шинкарука. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.

Філософський словник / За ред. акад. В. І. Шинкарука. – 2-е перероб. видання. – К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 796 с.

Шведа Ю. Р. Політичні партії: Енциклопедичний словник. – Львів: Астролябія, 2004. – 500 с.

СОЦІОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ

Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 206 с.

Городяненко В.Г. Соціологічна енциклопедія. – К.: Академвидав, 2008. – 456 с.

Степанов О.М. Психологічна енциклопедія. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.

ЕКОНОМІЧНІ

Економічна енциклопедія / За ред. С.В. Мочерного: У 3-х тт. – К.: ВЦ Академія, 2000-2002.

Енциклопедія народного господарства Української РСР: У 4-х тт. / За ред. С. М. Ямпольського. – К.: Головна редакція УРЕ, 1969-72.

Ковальчук А. Т. Фінансовий словник. – Київ : Знання, 2006. – 287 с.

ТЕХНІЧНІ

Гірничий енциклопедичний словник: У 3-х тт. / За ред. В.С.Білецького. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2001-2004.

Енциклопедія кібернетики: У 2-х тт. / За ред. В. М. Глушкова. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1973.

Мала гірничо-енциклопедія: У 3-х тт. / За ред. В.С.Білецького. – Донецьк: Донбас, 2004-2011.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ

Білик Е.В. Великий сучасний довідник бджоляра. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2012. – 528 с.

Білик Е.В. Сучасний словник-довідник бджоляра: 6 000 корисних порад бджолярам-любителям та професіоналам. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2006. – 704 с.

Сучасна енциклопедія птахівництва. Поради фахівців. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2009. – 352 с.

Українська сільськогосподарська енциклопедія / За ред. Р. Пересипкіна: У 3-х тт. – К.: Головна редакція УРЕ. – 1970-1972.

МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ, БОТАНІКО-ЗООЛОГІЧНІ ТА ХІМІЧНІ

Барна М. М. Ботаніка: Терміни. Поняття. Персоналії: Словник. – К.: Академія, 1997. – 272 с.

Біологічний словник / За ред. І. Г. Підоплічка. – К.: Головна редакція УРЕ, 1974. – 552 с. 2-е вид. – К.: Головна редакція УРЕ. 1986. – 680 с.

Жукова І.М. Смачна енциклопедія низькокалорійних страв. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – 304 с.

Заведея Т.Л. Сучасна енциклопедія любителя кішок: 1500 корисних порад фахівців. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2004. – 528 с.

Корнєєв О. Універсальна енциклопедія дієтичного і здорового харчування. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 384 с.

Лікарські рослини : Енциклопедичний довідник / Відп. ред. А. М. Гродзінський. – К.: Головна редакція УРЕ, 1990. – 544 с.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ

Астрономічний енциклопедичний словник / За заг. ред. І. А. Климишина та А. О. Корсунь. – Львів: ЛНУ-ГАО НАНУ, 2003. – 547 с.

Бугай А.С. Короткий тлумачний математичний словник. – К.: Радянська школа, 1964. – 428 с.

Фізичний тлумачний словник: 6644 статті / М. О. Вакуленко, О. В. Вакуленко. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 767 с.

ЮРИДИЧНІ

Юридична енциклопедія / За ред. Ю.С. Шемшученко: У 6-ти тт. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998-2004.

Юридична енциклопедія для юнацтва / За ред. С. В. Ківалова, Ю. М. Оборотова. – Одеса: Юридична література, 2006. – 404 с.

1.3. ПЕРСОНАЛЬНІ

Визначні юристи сьогодення / Спілка юристів України; Редкол.: Євдокимов В.О. (голова), Оніщук М.В. (відповідальний секретар) та ін. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001 – 624с.

Вчені юристи України. Довідкове видання / Редкол: В.Ф.Опришко (керівник) та ін. – К.: Ін-т законодавства Верх. Ради України. – 1998. – 610с.

Кочан І., Захлюпана Н. Українська лінгводидактика в іменах. Словник-довідник. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 238 с.

Кращі науково-педагогічні працівники ВНЗ України / Автор-упорядник Болгов В.В. – К.: Вид-во «Болгов Медіа Центр», 2006. – 128 с.

Мистецтво України: Біографічний довідник / Упорядники: А. В. Кудрицький, М. Г. Лабінський. За ред. А. В. Кудрицького. – К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1997. – 700 с.

Митці України: Енциклопедичний довідник / Упорядники: М. Г. Лабінський, В. С. Мурза. За редакцією А. В. Кудрицького. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. – 848 с.

Словник художників України / Ред. кол.: Бажан М.П., Афанасьєв В.А., Білецький П.О. та ін. – К.: Головна редакція УРЕ. – 1973. – 267 с.

Українська педагогіка в персоналіях: У 2-х кн. / За ред. О.В.Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005.

Українські письменники : Біо- бібліографічний словник : У 5-ти тт. – Т.1.: Давня Українська література (XI - XVIII ст.) / Редкол. О.І. Білецький та ін., Уклад. Л.Є. Махновець. – Перероб. вид. – 2005. – 976 с.

Шевченківський словник / За ред. Є.П. Кирилюка: У 2-х тт. – К.: Головна редакція УРЕ, 1975-77.

1.4. РЕГІОНАЛЬНІ

Визначні пам'ятки Києва: Енциклопедичний довідник / Г. Ю. Івакін, М. Б. Кальницький, Ю. В. Павленко, О. Ю. Храмов.– К.: Фенікс, 2005.– 494 с.

Енциклопедія Коломийщини. – Т. 1-8. – Коломия: Вік, 1996-2007.

Енциклопедія Львова / За ред. А. Козицького та І. Підкови : У 5-ти тт. – Т. 1-4. – Львів: Літопис, 2007-2012.

Львівщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А.В. Кудрицького.– К.: Головна редакція УРЕ, 1990. – 1005 с.

Місто і люди. Єлисаветград – Кіровоград, 1754—2004 / Дорошенко С.М., Саміляк Т.С. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2004. – 303 с.

Мокрицький Г.П. Вулиці Житомира / Енциклопедія Житомира. – Кн. 1. – Житомир: Вид-во «Волинь», 2007. – 640 с.

Нові імена. Львівщина та львів'яни. Історико-біографічний енциклопедичний довідник. – Львів: Ред-вид. група «Віка», 2004 – 523 с.

Острозька академія XVI-XVII ст. Енциклопедичне видання / Пасічник І., Ковальський М., Атаманенко А. та ін. – Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2008.

Полтавіка. Полтавська енциклопедія: У 12-ти тт. – Т. 12. – Релігія і Церква.– Полтава: Полтавський літератор, 2009. – 800 с.

Полтавщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1992. – 1024 с.

Тернопільський енциклопедичний словник: У 4-х тт. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004—2010.

Чернігівщина: Енциклопедичний довідник / За ред. А.В. Кудрицького.– К.: Головна редакція УРЕ, 1990. – 1007 с.

Шкоропад Д.О., Савон О.А. Прилуччина. Енциклопедичний довідник. – Ніжин: ТОВ Видавництво Аспект-Поліграф, 2007. – 560 с.

ENCYCLOPEDIA. Львівський національний університет імені Івана Франка: У 2-х тт. – Т.1. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 716 с.

2. ЛІНГВІСТИЧНІ СЛОВНИКИ

2.1. ТЛУМАЧНІ

Великий тлумачний словник сучасної української мови: Близько 170000 сл. та словосполучень / Уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с. (7 видань).

Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. – Харків: Фоліо, 2008. – 540 с. – (Б-ка державної мови).

Короткий тлумачний словник української мови / За ред. Д.Г.Дринчишина. – К.: Просвіта, 2010.

Короткий тлумачний словник української мови / За ред. Л.Л. Гумецької – К.: Наук. думка, 1979.

Куньч З. Універсальний словник української мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1997.

Новий тлумачний словник української мови: У 3-х т. / Уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко. – К.: Аконті, 2008.

Словник української мови / Кер. В.В. Німчук та ін. / Відп. ред. В.В. Жайворонко. – К.: Просвіта, 2012. – 1320 с.

Словник української мови: В 11-ти т. – К.: Наук. думка, 1971-80.

Словник української мови: У 20-ти томах. – Т.1-2. – К.: Наук. думка, 2010-2012.

Сучасний тлумачний словник української мови / Загнітко А.П., Щукіна І.А. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2012. – 960 с.

Сучасний тлумачний словник української мови. 55000 слів / уклад.: А.М. Яковлева, Т. М. Афонська. - Х.: Торсінг Плюс, 2007. – 627 с.

Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів / За ред. В.В.Дубічинського. – Харків: ВД «Школа», 2011. – 1008 с.

Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / Уклад.: Н.Кусайкіна, Ю.Цибульник; За ред. В.В.Дубічинського. – Харків: ВД «Школа», 2012. – 784 с.

Тлумачний словник / Автор-упор. Н.Комар. – К.: Школа, 2009. – 144 с. – (Мій перший словничок).

Тлумачний словник сучасної української мови / За ред. В. С. Калашника. – Харків: Прапор, 2005.

Тлумачний словник сучасної української мови: Загальноживана лексика: Близько 60 000 слів / Уклад. Л. Г. Боярова, Г. А. Губарева, О. О. Дудка та ін.; за заг. ред. проф. В. С. Калашника. – Х.: ФОП Співак Т. К., 2009. – 960 с.

Тлумачний словник сучасної української мови: Фахова лексика: Близько 20 000 слів / Уклад. Л. Г. Боярова, Г. А. Губарева, О. О. Дудка та ін.; за заг. ред. проф. В. С. Калашника. – Х.: ФОП Співак Т. К., 2009. – 464 с.

Тлумачний словник української мови: Понад 12 500 статей (близько 40 000 слів) / Уклад. Л. Г. Боярова, Войнов В.К., Дудка О.О., Калашник В.С., Муромцев І.В., Нелюба А.М., Пономаренко В.Д., Трифонов Р.А., Філон М.І. / за ред. д-ра філолог. наук, проф. В.С.Калашника. – Харків: Прапор, 2002. – 992 с.

Тлумачний словник-мінімум української мови. – К., Довіра, 1999

Шкільний тлумачний словник української мови. 1-4 кл. – Вид. 2-ге, перероблене і доповнене / Уклад. Мельничайко О.І. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 324 с. – (Серія «Словничок школяра»).

2.2. ІСТОРИЧНІ

Грінченко Б. Д. Словарь української мови: У 4-х т. – К., 1907-09 (багато перевидань).

Історичний словник українського язика / Під ред. Є. Тимченка; укл.: Є. Тимченко, Є. Волошин, К. Лазаревська, Г. Петренко. – К.-Х., 1930-32. – Т. 1. – 948 с.

Огієнко І. Українсько-російський словник початку XVII-го віку: із історії культурних впливів України на Московію. – Вінніпег. – УВАН, 1951. – 40 с.

Словник староукраїнської мови XIV—XV ст.: У 2 томах / Інститут суспільних наук АН УРСР; Уклад. Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький та ін. – К.: Наукова думка, 1977—1978.

Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.: У 28 вип. / НАН України. Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича; уклад. Д. Гринчишин, М. Чікало. – Львів, 1994-2010. – Вип. 1-15.

2.3. ДІАЛЕКТНІ

ЗАГАЛЬНІ ДІАЛЕКТНІ

Авдеева М.Т. Словарь украинских говоров Воронежской области: В 2-х т. – Воронеж: Изд.-полиграф. центр Воронеж. гос. Ун-та, 2008. – Т. 1: А – М. – 228 с.

Аркушин Г. Словник західнополіських говірок: У 2-х томах. – Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000.

Бандрівський Д.Г. Матеріали до діалектного словника Бориславського і суміжних районів Львівської області // Дослідження і матеріали з української мови. – Т. IV. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – С. 3-14.

Бичко З.М. Наддністрянські говірки. Короткий словник. – Тернопіль, 2005. – 80 с.

Бичко З.М. Словник діалектної лексики села Грабовець Стрийського р-ну Львівської обл.: Матеріали до вивчення курсу «Українська діалектологія». – Львів: ЛДУ, 1992. – 27 с.

Бігуняк А., Гойсак О. Лемківський словничок: Близько 2200 слів і виразів / А.Бігуняк, О.Гойсак. – Тернопіль: ТОВ ІВП Лтд, 1997. – 48 с.

Борисова О.Г. Кубанские говоры: материалы к словарю. – Краснодар: КубГУ, 2005. – 254 с.

Брилінський Д. Словник подільських говірок. – Хмельницький: Хмельницький редакційно-видавничий відділ, 1991. – 120 с.

Герман К.Ф., Лук'янюк К.М. (ред.), Прокопенко В.А. Матеріали до словника буковинських говірок. Вип. 1-6. – Чернівці, 1971-79 (Вип. 1. – 1971. – 98 с.; Вип. 2. – 1971. – 60 с.; Вип. 3. – 1972. – 87 с.; Вип. 4. – 1978. – 90 с.; Вип. 5. – 1978. – 99 с.; Вип. 6. – 1979. – 108 с.

Горбач О. Словник говірки села Негостина (Румунія) // Діалектологічні студії 3: Зб. пам'яті Ярослави Закревської. – Львів, 2003.

Горбач О. Словник північно-підляської говірки села Добровода близько Гайнівки (Польща) // Діалектологічні студії 3: Зб. пам'яті Ярослави Закревської. – Львів, 2003.

Грицак М. Скарби гуцульського говору: Росішка (вівчарство в текстах). – Львів: Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 320 с.

Гуцульські говірки: Короткий словник / НАН України. Інститут українознавства імені І. Крип'якевича; Уклад. Г. Гузар, Я. Закревська та ін. – Львів, 1997. – 230 с.

Дорошенко С.І. Матеріали до словника діалектної лексики Сумщини // Діалектологічний бюлетень / С.І.Дорошенко. – К., 1962. – Вип. 9. – С. 101-122.

- Друль І.С. Словник говірки села Грабовець Стрийського району Львівської області (на правах рукопису). – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. – 200 с.
- Дуда І. Лемківський словник: 26 000 слів. – Тернопіль: Астон, 2011. – 357 с.
- Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок // Українська діалектна лексика. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 62-267.
- Лексика Полесья: Матеріали для полесского діалектного словаря / АН ССРСР. Інститут славянознавства; Отв. ред. Н. И. Толстой. – Москва, 1968. – 476 с.
- Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району). – Івано-Франківськ, 2008. – 328 с.
- Лисенко П. С. Словник діалектної лексики середнього і східного Полісся. – К.: АН УРСР, 1961. – 72 с.
- Мельничук О.С. Словник специфічної лексики говірки села Писарівка // Лексикографічний бюлетень. – К., 1952. – Вип. 2. – С. 67-98.
- Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. – Одеса: Одеський державний педагогічний інститут імені К.Д.Ушинського, 1958. – 78 с.
- Нагін Я.Д. Словник діалектної лексики говорів Нижньої Наддніпряни // XII Республіканська діалектологічна нарада: Тези доповідей. – К.: Наукова думка, 1965. – С. 176-178.
- Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови. – Львів: Ін-т українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 224 с.
- Николаев С.Л., Толстая С.М. Словарь карпатоукраинского торуньского говора: с грамматическим очерком и образцами текстов / С.Л. Николаев, С.М.Толстая. – М., 2001. – 231 с.
- Омельченко З.Л., Клименко Н.Б. Матеріали до словника східностепових українських говірок. – Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2006. – 114 с.
- Осташ Н. Словник діалектної лексики переселенців із Холмщини // Діалектологічні студії 4: Школи, постаті, проблеми. – Львів, 2004.
- Пиртей П. С. Короткий словник лемківських говірок. – Івано-Франківськ: Сіверсія МВ, 2004. – 364 с.
- Пиртей П. Словник лемківської говірки: Матеріали до словника. – Legnica – Wroclaw, 2001. – 460 с.
- Піпаш Ю.О., Галас Б.К. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2005. – 266 с.
- Прокопенко В.А. Областной словарь буковинских говоров // Карпатская диалектология и ономастика / В.А. Прокопенко. – М., 1972. – С. 416-438.
- Сабадош І. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. – Ужгород: Поліграфцентр Ліра, 2008. – 480 с.
- Сагаровський А. А. Матеріали до Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – 305 с.
- Сагаровський А. А. Українська діалектологія: Фрагмент Діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини): навч.-метод. матеріали для студ. філол. ф-ту. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2005. – 56 с.
- Сагаровський А. А. Діалектний словник Центральної Слобожанщини (Харківщини): У 3-х т. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2006-09.
- Сизько А.Т. Словник діалектної лексики говірки села Кишеньок. (Кобеляцького району. Полтавської області). – Дніпропетровськ: ДДУ, 1981. – 44 с.
- Сизько А.Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини. – Дніпропетровськ: ДГУ, 1990. – 99 с.
- Сікорська З.С., Шевцова В.О., Шутова Л.І. Словник діалектної лексики Луганщини / За ред. З.С. Сікорської. – К.: Шлях, 2002. – 224 с.

Словник бойківських говірок: у 2 ч. / Ред. кол.: Г.Гнатюк, П.Гриценко, І.Матвіяс, З.Франко; уклад. М. Й. Онишкевич. – К.: Наукова думка, 1984.

Словник буковинських говірок / За ред. Н.Гуйванюк. – Чернівці, 2005

Словник поліських говорів / Уклад. П. С. Лисенко. – К.: Наукова думка, 1974. – 260 с.

Словник полтавських говорів: Довідникове видання / Уклад. В. С. Ващенко. – Харків: Вид-во ХДУ ім. О. М. Горького, 1960. – 107 с.

Словник українських говорів Одещини / Гол. редактор О.І.Бондар. – Одеса, 2011. – 223 с.

Словник українських східнослобожанських говірок / К. Глуховцева, В. Леснова, І. Ніколаєнко, Т.Терновська, В.Ужченко. – Луганськ: Луганський державний педагогічний університет ім. Тараса Шевченка, 2002. – 233 с.

Ткаченко П. Кубанский говор. Опыт авторского словаря. – Москва: Граница, 1998 (2-ге видання: Краснодар: Традиция, 2008. – 288 с.; 3-тє видання: Краснодар: Традиция, 2011. – 397 с.).

Турчин Є.Д. Словник села Тилич на Лемківщині / Відп. ред. Г.В. Воронич. – Львів: Українська академія друкарства, 2011. – 384 с.

Хобзей Н., Ястремська Т., Сімович О., Дидик-Меуш Г. Гуцульські світи. Лексикон. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2013. – 668 с. (Серія «Діалектологічна скриня»).

Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпряниці: В 4 т. – Запоріжжя: Запоріж. держ. ун-т, 1992.

Чорі Ю. Словар русинського языка: У 5-ти т. – Т. 1 (А – Д, Ужгород, 2001-02); Т. 2 (Е – Й, Ужгород, 2003-04); Т. 3 (К – Н, Ужгород, 2004-05).

Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 288 с.

Janyw J. Słownik huculski. – Kraków: Wyd. Naukowe DWN, 2001. – 290 s.

ТЕМАТИЧНІ ДІАЛЕКТНІ

Алмашій М. Русинсько-українсько-російський словник: біля 7 000 слів. – Ужгород, 2001. – 153 с.

Андрющенко В.И., Иванова Р.Я., Иванова Т.Г. Словарь фразеологизмов говорів Кубани. – Армавир: Изд-во АГПИ, 1994. – 173 с.

Аркушин Г. Л. Мисливська лексика західноподільського говору. Матеріали до «Лексичного атласу української мови» // Дослідження з української діалектології. – К., 1991.

Аркушин Г. Словник евфемізмів, уживаних в говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся та західної частини Волині. – Луцьк-Люблін: Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2005. – 198 с.

Бабічева О.Л. Інверсійний словник мікротопонімів Чернігівсько-Сумського Полісся. – К.: Ін-т укр. мови НАН України, 2005. – 102 с.

Берлізов А.А. Лексика рибальства українських говорів Нижнього Подністрів'я / А.А.Берлізов // Наук. зап. Чернігівського держ. пед. ін-ту. – Т. IV. – Вип. 4. – 1959. – 82 с.

Вархол Н., Івченко А. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини. – Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво, 1990. – 160 с.

Ващенко В.С., Поповський А. М. Українізми в російських народних говорах: словник-показчик. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1994. – 97с.

Горошак Я. Перший лемківсько-польський словник / Pierwszy słownik iemkowsko-polski. – Легніца, 1993. – 257 с.

Гримашевич Г. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. – Житомир: Північноукраїнський діалектологічний центр Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2002. – 184 с.

Дзензелівський Й. Практичний словник семантичних діалектизмів Закарпаття. На допомогу вчителям Закарпатської області / Й.Дзензелівський. – Ужгород, 1958. – 48 с.

Карпенко В., Волкова О., Карпенко О., Капустіна Т. Словник діалектизмів, запозичень та застарілих слів в українській мові. – К.: Видавець Карпенко В.М., 2012. – 284 с.

Керча І. Русинсько-російський словник: понад 58 000 слів: У 2-х т. – Ужгород: ПоліПринт, 2007. – 608 с.

Куриленко В. М. Лексика тваринництва поліських говорів. – Суми, 1991

Магрицька І. Словник весільної лексики українських східнословобожанських говірок (Луганська область). – Луганськ: Знання, 2003. – 172 с.

Никончук М. В. Сільськогосподарська лексика правобережного Полісся. – К., 1985. – 312 с.

Никончук М., Никончук О., Мойсієнко В. Поліська лексика народної медицини та лікувальної магії. – Житомир: Полісся, 2001. – 148 с.

Огієнко І. Словник слів у літературній мові не вживаних – Нью-Йорк : НДУТ, 1973. – 156 с.

Панцьо С. Матеріали до словника лемківських говірок: (Дієслівна лексика). – Ч. 1. – Тернопіль: Терноп. пед. ін-т, 1997. – 55 с.

Поп Д.І. Русинський синонімічний словник з українськими відповідниками / Д.І. Поп, Д.Д.Поп. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2001. – 48 с.

Ступінська Г. Фразеологічний словник лемківських говірок. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 472 с.

Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу. – Луганськ: Альма матер, 2000. – 263 с.

Ужченко В.Д. Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу. – Луганськ: [б.в.], 1997. – 142 с.

Хібеба Н. Весільна лексика бойківського говору: Матеріали до словника // Діалектологічні студії 5: Фонетика, морфологія, словотвір. – Львів, 2005.

Чабаненко В. А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: [б.в.], 2001. – 200 с. – (Пам'ятки мовної культури Нижньої Наддніпрянщини ; вип. 4)

2.4. СОЦІОЛЕКТНІ (ЖАРГОННІ)

Аркушин Г. Словник луцьких жаргонізмів і сленгізмів / упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 272 с.

Асаула М. Словник дитячого мовлення Центральної Слобожанщини (Харківщина). – Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2011. – 212 с.

Назарук В.М., Федорчук Г.Є., Хом'як І.М., Чуб'юк Г.О. Міні-словник сленгових виразів Рівненщини. – Острог, 2011. – 16 с.

Назарук Ю., Ерте Г., Борковський А. Гвара. Автентична Львівська Абетка. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2011. – 76 с.

Поповченко О. І. Словник жаргону злочинців. – К.: Оберіг, 1996. – 136 с.

Словник сучасного українського сленгу / Упор.: Кондратюк Т. – Харків: Фоліо, 2006. – 350 с.

Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. – К.: Критика, 2003. – 336 с.

Хобзей Н., Сімович К., Ястремська Т., Дидик-Меуш Г. Лексикон львівський: поважно і на жарт – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2009 (Серія «Діалектологічна скриня»). – 672 с. (перевидання 2012 р.)

Цеацура О. Лаба. Тлумачний словник музичного та мистецького сленгу. – К., 2009. – 350 с.

2.5. ЕТИМОЛОГІЧНІ

Вербич С. Гідронімія басейну Верхнього Дністра: Етимологічний словник-довідник. – К.: Університетське вид-во «Пульсари», 2007. – 120 с.

Вербич С. Гідронімія басейну Середнього Дністра: Етимологічний словник. – Луцьк: Терен, 2009. – 236 с.

Габора М. Гідронімія Івано-Франківщини: Словник-довідник. – Снятин: Прут-Принт, 2003. – 284 с.

Габора М. Назви гір і полонин Івано-Франківщини: словник-довідник. – 2-е вид., доп. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 498 с.

Габора М. Назви поселень Івано-Франківщини (Бойківщина, Гуцульщина та Опілля). Історико-етимологічний словник / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ: ОШПО; Снятин: ПрутПринт, 2007. – 200 с.

Габора М. М. Топонімія Галицької Гуцульщини: етимол. слов.-довід.; Ін-т українознав. при Прикарпат. нац. ун-ті ім. Василя Стефаника, Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 655 с.

Габора М. М. Топонімія Покуття та деяких прилеглих територій: Етимологічний словник-довідник. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2013. – 930 с.

Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / Відп. ред. О. С. Стрижак. – К.: Наукова думка, 1985. – 256 с.

Етимологічний словник української мови: У 7-ми т.т. / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Головний редактор О. С. Мельничук. – К.: Наукова думка, 1982-2012.

Т. 1: А - Г / уклад. Р. В. Болдирев [та ін.]. – [Б. м.]: [б.в.], 1982. – 631 с.

Т. 2: Д - Копці / уклад. Р. В. Болдирев [та ін.]. – [Б. м.]: [б.в.], 1985. – 569 с.

Т. 3: Кор – М / уклад. Р. В. Болдирев [та ін.]. – [Б. м.]: [б.в.], 1989. – 549 с.

Т. 4: Н - П / уклад. Р. В. Болдирев [та ін.]. – [Б. м.]: [б.в.], 2003. – 653 с.

Т. 5: Р - Т / уклад. Р. В. Болдирев [та ін.]. – [Б. м.]: [б.в.], 2006. – 704 с.

Т. 6: У - Я / [уклад.: Г. П. Півторак та ін.; ред.: Т. Б. Лукінова, Г. П. Півторак, О. Б. Ткаченко]. – 2012. – 566 с.

Ірклієвський В. Етимологічний словник українських прізвищ. – Мюнхен: Б. в., 1987. – 904 с.

Короткий етимологічний словник топонімів України. // Мовознавство. – № 2, 3-4. – 2009; № 2-3. – 2010; № 5. – 2011.

Масленіков В. Стародавня історія України в легенді про братів-засновників Києва та в інших легендах і джерелах: історичний етимологічний словник / В. Масленіков. – 2. вид. – К.: [б.в.], 2004. – 92 с.

Огієнко І.І. Життя слів. Етимологічно-семасіологічні нариси. [Матеріали до етимологічно-семантичного словника української мови] // «Рідна Мова». Науково-популярний місячник: часопис. – Варшава, 1933-39.

Огієнко І. Етимологічно-семантичний словник української мови. – 2 вид. // «Віра й Культура». Місячник Української Богословської думки й культури: часопис. – Вінніпег, червень-липень 1964-листопад 1965.

Огієнко І. (митр. Іларіон) Етимологічно-семантичний словник української мови: У 4 томах. / За ред. Ю. Мулика-Луцика. – Вінніпег: Волинь, 1979-1995.

Т. 1: А-Д / Іларіон, Митрополит (І. Огієнко); за ред. Ю. Мулика-Луцика. – Вінніпег: Волинь, 1979. – 365 с.

Т. 2: Е-Л / Іларіон, Митрополит (І. Огієнко); за ред. Ю. Мулика-Луцика. – Вінніпег: Волинь, 1979. – 400 с.

Т. 3: М-О / Іларіон, Митрополит (І. Огієнко); за ред. Ю. Мулика-Луцика. – Вінніпег: Волинь, 1979. – 416 с.

Т. 4: П-Я / Іларіон, Митрополит (І. Огієнко); ред. й доповнення Др. Магдаліна Ласло-Кушок. – Вінніпег: Волинь, 1994. – 557 с.

Осташ Р.І. До походження прізвищевих назв Реєстру (спроба етимологічного словника) // Реєстр Війська Запорозького 1649 року. Транслітерація тексту. – К.: Наукова думка, 1995. – 586 с. – С. 517-567.

Смаль О.Л. Матеріали до «Історико-етимологічного словника топонімії Києва» / О.Л. Смаль // Мова і культура : Серія «Філологія» / Ін-т філології Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні, Фонд культури і мистецтв «Парад Планет». – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2002. – Вип. 4. – Т. 3. – Ч. 2 : Національні мови і культури в їх специфіці та взаємодії. – С. 86-91.

Тищенко К. М. Іншомовні топоніми України: Етимологічний словник-посібник. – Тернопіль: Мандрівець 2010. – 240 с.

Тучапська Г.В. Етимологічний словник. 1 – 4 класи. Чому так називається? / Г.В.Тучапська. – Тернопіль: навчальна книга – Богдан, 2012. – 72 с.

Тучапська Г.В. Зазирни у слово. Етимологічний словник учня: для молодшого та середнього шкільного віку / Г.В. Тучапська, М.М. Голуб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 95 с.

Тучапська Г.В. Чому так називається?: етимологічний словник учня початкових класів / Г.В. Тучапська. – Тернопіль: Богдан, 1997. – 72 с.

Універсальний словник української мови: Орфоепічний. Словотворчий. Етимологічний / уклад. Т.С. Дорошенко [та ін.]. – Харків: Торсінг плюс, 2009. – 720 с.

Фаріон І.Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником): монографія / НАН України; Інститут народознавства. – Львів: Літопис, 2001. – 371 с.

Чучка П.П. Етимологічний словник прізвищ закарпатських українців. Проспект // Матеріали XXI-ї наукової конференції Ужгородського держуніверситету. – Серія філології. – К.: Вид-во Київського державного університету, 1967. – С. 113-120.

Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. / За ред. Лесі Дячишин. – Львів: Світ, 2005. – 704+XLVIII с.

Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. – Ужгород: Ліра, 2011. – 428 с.

Шульгач В.П. Ойконімія Волині: етимологічний словник-довідник / В. П. Шульгач; відп. ред. І. М. Желєзняк; НАН України, Ін-т укр. мови. – К.: Кий, 2001. – 189 с.

Яцій В. Ойконімія Коломийського району Івано-Франківської області (матеріали до історико-етимологічного словника). II // Студії з ономастики та етимології. 2007 / Відп. ред. В.П. Шульгач. – К., 2007. – С. 351 – 365;

Chekaluk, Peter W. A concise etymological dictionary of the Ukrainian language. 2 Vol. [manuscript]. – Sydney: Thesis, Macquarie University, 1988. – 2 v. (602 leaves)

Chekaluk W. P. Concise etymological dictionary of the Ukrainian phraseology (in Ukrainian). – Sydney: [б. в.], 1988. – 97 p.

Rudnyc'kyj J. V. An Etymological Dictionary of the Ukrainian Language. Part 1-16. – Winnipeg: Ukrainian free Academy of Sciences, 1962-1977.

Rudnyc'kyj J. V. An Etymological Dictionary of the Ukrainian language. 2 Vols. – Winnipeg: Ukrainian free Academy of Sciences; Ottawa: Ukrainain Mohylo-Mazepian Academy of Sciences, 1972—1982. – 968 + 1128 p.

2.6. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ

Англо-український фразеологічний словник / Укл. К. Т. Баранцев. – К.: Знання, 2005. – 1056 с.

- Батюк Н.О. Фразеологічний словник: на допомогу вчителю / Н. О. Батюк. – К.: Рад. школа, 1966. – 235 с.
- Вирган І.О., Пилинська М.І. Російсько-український словник сталих виразів / І.О.Вирган, М.І.Пилинська; за ред. М.Ф.Наконечного. – Харків: Прапор, 2000. – 864 с.
- Волков С.В. Дитячий фразеологічний словник / С.В.Волков. – К.: Національний книжковий проект, 2012. – 160 с.
- Забіяка В.А., Забіяка І.М. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування / В.А.Забіяка, І.М.Забіяка. – К.: Академвидав, 2012. – 304 с.
- Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови / В.С.Калашник, Ж.В.Колоїз. – К.: Довіра, 2004. – 284 с.
- Капелюшний А.О. Енциклопедія афоризмів і крилатих фраз «Журналістика – це спосіб життя». Близько 4100 висловів 1270 авторів / А.О. Капелюшний. – Львів: ПАІС, 2004. – 576 с.
- Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові / А.П.Коваль, В.В.Коптілов. – Київ: Вища школа, 1975. – 335 с.
- Коломієць Н.Ф., Регушевський Е.С. Словник фразеологічних синонімів / За ред. В. А. Винника / Н.Ф.Коломієць, Е.С.Регушевський. – К.: Рад. школа, 1988. – 320 с.
- Космеда Т.А., Осіпова Т.Ф. Комунікативний кодекс українців у пареміях: тлумачний словник нового типу / Т.А.Космеда, Т.Ф.Осіпова. – Дрогобич: Коло, 2010. – 272 с.
- Німецько-український фразеологічний словник: У 2-х тт / Укл. В. І. Гавриць, О. П. Пророченко. – К.: Рад. школа, 1981.
- Олійник І.С., Сидоренко М.М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник / І.С.Олійник, М.М.Сидоренко. – К.: Рад. школа, 1991. – 400 с.
- Російсько-український фразеологічний словник: фразеологія ділової мови / Улож. В.Підмогильний, Є.Плужник; передм. Л.Масленко. – Перевидання 1927 р. – К.: УКСП Кобза, 1993. – 248 с.
- Словник фразеологізмів української мови: У 2-х кн. / Укл.: В.М.Білоноженко, О.В.Винник, І.С.Гнатюк та ін.; За ред. Л.С.Паламарчука. – К.: Наук. думка, 2008. – 1096 с.
- Удовиченко Г.М. Фразеологічний словник української мови: У 2-х тт. / Г.М.Удовиченко. – К.: Вища школа, 1984.
- Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологічний словник української мови: Близько 2 500 виразів / В.Д.Ужченко, Д.В.Ужченко. – К.: Освіта, 1998. – 224 с.
- Ужченко В.Д. Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу / В. Д. Ужченко. – Луганськ, 1997. – 143 с.; 5-те вид., перероб і доп., 2005. – 348 с.
- Фразеологізми у творах Богдана Лепкого. Словник / Укл. І.М.Бабій, Т.П.Вільчинська, Н.І.Лісняк, М.Я.Наливайко, С.Є.Панцьо, Н.Д.Парасін, Н.О.Свитун; Гол. ред. Панцьо С.Є. – Тернопіль: Джура, 2010. – 224 с.
- Фразеологічний словник української мови: у 2-х кн. / АН України; Інститут української мови; уклад. В. М. Білоножко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. – К.: Наукова думка, 1993.
- Фразеологія перекладів Миколи Лукаша: Словник-довідник / Укл. О.І.Скопненко, Т.В.Цимбалюк. – К.: Довіра, 2003. – 735 с.
- Фразеологія творів Бориса Харчука. Словник / Укл. І.М.Бабій, Т.П.Вільчинська, Н.І.Лісняк, Т.М.Миколенко, С.Є.Панцьо, Н.Д.Парасін; Гол. ред. Панцьо С.Є. – Тернопіль: Джура, 2012. – 748 с.
- Юрченко О. С., Івченко А. О. Словник стійких народних порівнянь / О.С.Юрченко, А.О.Івченко. – Харків: Основа, 1993. – 176 с.

2.7. ІНВЕРСІЙНІ

Бабічева О.Л. Інверсійний словник мікротопонімів Чернігівсько-Сумського Полісся / О. Л. Бабічева – К.: [б.в.], 2005. – 102 с.

Бучко Д. Інверсійний словник ойконімів України. – Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2001. – 328 s.

Інверсійний словник української мови / Уклад. С. П. Бевзенко, О. І. Бондар та ін. – К.: Наукова думка, 1985.

Інверсійний словник української мови: Методичні матеріали до спецсемінару з українського словотвору / Уклад. С. П. Бевзенко, А. Т. Бевзенко та ін. – Одеса. – 1971-1976 (3 випуски).

Нінювський В. Український зворотний словник. – Мюнхен; Едмонтон, 1969.

Обернений частотний словник сучасної художньої прози. – К.: Спалах, 1998. – 960 с.

2.8. СЛОВНИКИ ІНШОМОВНИХ СЛІВ

Борис Р., Корбут С. Кишеньковий словничок чужомовних слів із поясненням їхнього значення. – Львів: Дешева книжка, 1937. – 287 с.

Доманицький В.М. Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів. – К., 1906. – 128 с.

Ліденко З. Український словник чужоземних слів і виразів, що заховують свій правопис і вимову. – Перемишль: нак. друкарні Кноллера і Сина, 1923. – 64 с.

Матчак М. Найновіший словник чужих слів. – Львів, 1938. – 96 с.

Морозов С. М., Шкарапута Л. М. Словник іншомовних слів. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.

Новий словник іншомовних слів / Л.І. Шевченко, О.І. Ніка, О.І. Хом'як, А.А. Дем'янюк ; За ред. Л.І. Шевченко. – К. : Арій, 2007. – 1480 с.

Самійленко В. Чужомовні слова в українській мові. – К.: Шлях, б. р. – 16 с.

Скалозуб О. Словник чужих слів, виразів і приповідок, що вживаються в українській мові. – Коломия: Рекорд, 1933. – 480 с.

Словар українських виразів, перейнятих з мов туркських (Причинок до професорської діяльності д-ра О. Огоновського) / Подав О. Макарушка // ЗНТШ. – 1895. – Т. 5. – С. 3-14.

Словар чужих слів: 12000 слів чужого походження в українській мові / Зібр. Кузеля З., Чайковський М.; Ред. Кузеля З., – Чернівці, 1910. – 368 с. (2-ге вид. К. – Ляйпціг, 1918)

Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. – К.: Головна редакція УРЕ, 1974. – 775 с.

Словник іншомовних слів / Під ред. І.В. Льохіна і проф. Ф.М. Петрова. – К.: Державне вид-во політичної літератури УРСР, 1951. – 764 с.

Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / За ред. С. Я. Єрмоленка. – Харків: Фоліо, 2006.

Словник чужих слів, що вживаються в українській мові / Уклад. З. Пиптенко. – К.: Поступ, 1918. – 256 с.

Словник чужих слів. Порадник для читача газети. – Львів: Життя, 1933. – 16 с. (Обіймає літери А-Г.)

Словник чужомовних слів / За ред. О. Бадана-Яворенка (укладачі І. Бойків, О. Ізюмов, Г. Калишевський, М. Трохименко), Харків – К.: УРЕ, 1932, 532 с.;

Словник чужомовних слів / Ред. Артем Орел. – Нью-Йорк: Частина I (А-К) 1963, Частина II (Л-С) 1964, Частина III (Т-Я), 1966.

Словник чужомовних слів, що увійшли в мову українську / Уклад.: П. Кіяниця, В. Лебединський, М. Могилянський [та ін.]. – К.: Час, 1924. – 214 с.

Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Уклад. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.

Сучасний словник іншомовних слів для середньої і вищої школи / упоряд. І.Г.Данилюк. – Донецьк: БАО, 2008. – 576 с.

Сучасний словник-мінімум іншомовних слів: Близько 9000 слів / Уклад.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2008. – 798 с.

Глумачний словник іншомовних слів / Авт.-уклад. О.М.Сліпушко. – К.: Школа, 2006. – 288 с.

Штепа П. Словник чужомовних слів і термінів. – Монреаль, Канада, 1977.

2.9. СЛОВНИКИ НЕОЛОГІЗМІВ

Брітікова К.В. Словник нових іменників-назв особи // Узуальне та okazіональне в інноваціях сучасної української мови: тенденції оновлення лексико-словотвірної категорії назв особи: Дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / Брітікова Катерина В'ячеславівна. Донецьк, 2007. – С. 231-305.

Віняр Г.М. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття / Г.М. Віняр, Л.Р. Шпачук. – Кривий Ріг : КДПУ, 2002. – 180 с.

Віняр Г.М. Словник новотворів української мови (кінець 80-х – поч. 90-х рр. ХХ ст.) / Г. М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг : КДПУ, 2000. – 117 с.

Віняр Г.М. Словник новотворів української мови початку ХХІ століття / Г.М. Віняр, Л. Р. Шпачук. – Кривий Ріг : КДПУ, 2005. – 157 с.

Зацний Ю.А., Янков А.В. Словник неологізмів: англо-український. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 360 с.

Коротич К., Нелюба А., Трифонов Р. Лексико-словотвірні інновації (2007). Словник. – Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2009. – 172 с.

Мазурик Д. Нове в українській лексиці: Словник-довідник. – Львів: Світ, 2002. – 130 с.

Нелюба А. М., Нелюба С. А. Лексико-словотвірні інновації (2004–2006): словник. – Харків: Майдан, 2007. – 144с.

Нелюба А.М. Лексико-словотвірні інновації (1983-2003). Словник. – Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2004. – 136 с.

Нелюба А.М. Лексико-словотвірні інновації (2008-2009): словник. – Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2010. – 116 с.

Нові слова та значення: Словник / Ін-т укр. мови НАН України; уклали Л.В.Туровська, Л.М.Василькова. – К.: Довіра, 2008. – 271 с.

Чемеркін С. Матеріали до словника нових слів і значень (слова з прикладкою *Интернет*) // Лексикографічний бюлетень. – 2009. – Вип. 18. – С. 191-212.

2.10. СЛОВНИКИ МОВИ ПИСЬМЕННИКІВ І СЛОВОПОКАЖЧИКИ

Адах Н.А. Авторські лексичні новотвори Василя Барки: (семантико-дериваційний та лексикографічний аспекти) / За ред. Г. М. Вокальчук. – Рівне: Видавництво Олега Зеня, 2007. – 136 с.

Білих О.П. Лексика україномовних творів Євгена Гребінки (показчик слововживання). – К., 2001.

Бойко М. Ф. Словопоказчик драматичних творів Лесі Українки. – К.: Наук. думка, 1961. – 93 с.

Бук С. Частотний словник роману Івана Франка «Основи суспільності»: Інтерпретація твору крізь призму статистичної лексикографії. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 264 с.

Бук С., Ровенчак А. Частотний словник роману Івана Франка «Перехресні стежки» // Стежками Франкового тексту (комунікативні, стилістичні та лексичні виміри роману

«Перехресні стежки») / Ф.С. Бацевич, С.Н. Бук, Л.М.Процак, А.А. Ровенчак, Л.Ю. Сваричевська, І.Л. Ціхоцький. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С. 138—369.

Бурячок А.А., Залашко А.Т., Ротач А.О., Северин М.Д. Лексика п'єс та од І.П. Котляревського / За ред. А. Бурячка. – К.: Вища школа, 1974. – 54 с.

Ващенко В., Петрова П. Шевченкова лексика: Словопоказчик до поезій Т.Г.Шевченка. – К.: КДУ, 1951. – 107 с.

Ващенко В.С. Епітети поетичної мови Т.Г.Шевченка: Словник-показчик. – Д.: ДДУ, 1982. – 83 с.

Ващенко В.С., Медведєв Ф.П., Петрова О.П. Лексика «Енеїди» І.П.Котляревського (показчик слововживання). – Харків: 1955 – 208 с.

Вокальчук Г.М. Короткий словник авторських неологізмів в українській поезії ХХ століття // Вокальчук Г.М. Авторський неологізм в українській поезії ХХ ст. – Рівне: РДГУ, 2004. – С. 94-492.

Вокальчук Г.М. Словник лексичних новотворів Михайля Семенка // Вокальчук Г.М. Я – беззразковості поет (словотворчість Михайля Семенка): монографія. – Рівне: Перспектива, 2006. – С. 141-176.

Вокальчук Г.М., Браун А.І. Короткий словник авторських лексичних новотворів Миколи Вінграновського // Словотворчість шістдесятників. Микола Вінграноїський. Ліна Костенко: Збірник наукових праць. – Острог: Видавництво Національного університету Острозька академія, 2010. – С. 121-138.

Гурин І. І. Словник рим Євгена Гребінки. – Миргород, 1982. – 65 с.

Діброва С.М. Словник епітетів П.Загребельного. – Сімферополь, 2003. – 107 с.

Діброва С.М. Словник рим Т.Г.Шевченка. – Сімферополь, 2004. – 144 с.

Дядечко Л.П., Петренко О.В., Прадід Ю.Ф. 250 крилатих слів і зворотів М.В. Гоголя: українсько-російський тлумачний словник. 250 крилатих слів і зворотів М.В.Гоголя: російсько-український тлумачний словник. – Сімферополь: видавець ФОП Лемешко К.О., 2012. – 584, 236 с. – Книга-«перевертень».

Кисілевський К. Надпрутський говір Стефаникових персонажів: Матеріали до словника // Українське мовознавство в останній добі. – Рим, 1973. – С. 153-189.

Ковалик І. Словник мови художніх творів Івана Франка: Пробний зошит // Українське літературознавство: Іван Франко. Статті і матеріали. – 1976. – Вип. 26. – С. 63-99.

Ковалик І.І., Ощипко І.Й. Художнє слово Василя Стефаника (Матеріали для Словопоказчика до новел В.Стефаника). – Львів: ЛДУ, 1972. – 101 с.

Ковалик І.І., Ощипко І.Й., Полюга Л.М. Лексика поетичних творів Івана Франка. Методичні вказівки з розвитку лексики. – Львів: ЛДУ, 1990. – 263 с.

Колоїз Ж.В. Тлумачно-словотвірний словник okazіоналізмів. – Кривий Ріг: ТОВ ЯВВА, 2003. – 168 с.

Конкорданція поетичних творів Тараса Шевченка: У 4-х т. / Ред. і упоряд.: Олег Ільницький, Юрій Гавриш (2001). – Едмонтон-Торонто, 2001.

Лексика публіцистики Михайла Грушевського: короткий тлумачний словник / уклад.: Г.П. Клімчук. – Кривий Ріг : КДПУ, 2010. – 107 с.

Леськів Б. Фігури мови Тараса Шевченка: Короткий словник на 154 терміни. – Тернопіль, 1998. – 74 с.

Меншиков І.І., Підмогильна Н.В. Поетичне слово Кобзаря: Словник лексичних компонентів атрибутивних конструкцій. – К.: ДП «Дирекція ФВД», 2008. – 211 с.

Мудре слово - золотий ключ: словник-довідник паремій, засвідчених у творчій спадщині Богдана Лепкого / уклад.: Л. М. Зоріло, Т. М. Ларіонова, Е. М. Міщук та ін.; за заг. ред. Ж. В. Колоїз. – Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ», 2012. – 171 с.

Нестор Літописець (Малеча Н.) Словничок Шевченкової мови. – Миколаїв, 1916. – 66 с.

- Нестор Літописець (Малеча Н.) Українсько-руський словничок до «Кобзаря» Т.Г. Шевченка. – Херсон, 1916.
- Обернений частотний словник сучасної української художньої прози / Уклад.: Т.О.Грязнухіна, Н.П. Дарчук, Є.А. Карпіловська та ін. – К.: Спалах, 1998. – 960 с.
- Огієнко І. Граматично-стилістичний словник Шевченкової мови. – Вінніпег, 1961.
- Оліфіренко Л. В. Словник поетичної мови Василя Стуса (Рідковживані слова та індивідуальноавторські новотвори). – К.: Абрис, 2003. – 90 с.
- Онлайн-конкорданс повних творів Григорія Сковороди на сайті Албертського університету в Канаді (<http://www.arts.ualberta.ca/~ukr/skovoroda/NEW/index.php>)
- Онлайн-конкорданс роману Івана Франка «Перехресні стежки» (<http://www.ktf.franko.lviv.ua/~andrij/science/Franko/concordance.html>)
- Поетичне слово Василя Симоненка: Словникові матеріали / З.С.Сікорська, К.Д. Глуховцева, О.М. Горюшкіна та ін. – Кр. Луч, 1995. – 39 с.
- Рудь О.М. Поетичне слововживання складних прикметників та дієприкметників: Словник. – Суми: ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2001. – 270 с.
- Сизько А.Т. Лексика мови Архипа Тесленка. Словопоказчик оповідань. – Харків, 1970.
- Скопненко О., Цимбалюк Т. Фразеологія перекладів Миколи Лукаша, Словник-довідник / – К.: Довіра, 2003.
- Словник Лесі Українки (<http://myslenedrevo.com.ua/studies/lesja/bio/slovn.html>).
- Словник мови Лесі Українки (на матеріалі збірки «На крилах пісень»). – Ч.1: (А-М) / Укл.: Н.О. Данилюк, Н.В. Іовхімчук, Н.П. Дарчук, Н.Г. Чейлітко, В.М. Сорокін; Упоряд. Н.О. Данилюк. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 236 с.
- Словник мови творів Г. Квітки-Основ'яненка: у 3 т. – Т. 1. А – кладовити / [Л. В. Венєвцева, Г. М. Дмитренко, І. В. Муромцев та ін.]. – Х.: ХДУ, 1978. – 667 с.; Т. 2. Кланятись – приклад / Л. В. Венєвцева, І. В. Муромцев, Л. О. Полякова та ін. – Х.: ХДУ, 1979. – 679 с.; Т. 3. Прикладати – Я / Л. В. Венєвцева, Г. М. Дмитренко, І. В. Муромцев та ін. – Х.: ХДУ, 1980. – 689 с.
- Словник мови Шевченка / Ред. кол.: В. С. Ващенко (відп. ред.): в 2 томах. – К.: Наукова думка, 1964. – 484 с., 566 с.
- Терлак З. Словник мови поетичної збірки Івана Франка «Зів'яле листя». – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2010.
- Художнє слово Бориса Грінченка: Словник іменників та їх атрибутів // Слово і пісня Бориса Грінченка: Вісн. ін.-ту грінченкознавства / З.С.Сікорська, К.Д. Глуховцева, Г.П. Тарнавська та ін. – Луганськ, 1996. – Зошит третій. – С. 32-40.
- Цапук І.В. Короткий словник авторських лексичних новотворів Ліни Костенко / І.В. Цапук // Словотворчість шістдесятників. Микола Вінграноїський. Ліна Костенко: Збірник наукових праць. – Острого: Видавництво Національного університету Острозька академія, 2010. – С. 106-121.
- Частотний словник сучасної української поетичної мови (300 000 слововживань, 31194 різних слова або 69012 різних словоформ. Текстові масиви: Юрій Андрухович, «Середмістя» К., 1989; «Екзотичні птахи», К., 1991; Микола Вінграновський, «Вибрані твори» К., 1986; Микола Воробйов, «Прогулянка одним», К., 1990; Іван Драч, «Вірші та поеми», К., 1991, «Сонячний фенікс», К., 1978; Ірина Жиленко, «Вибране», К., 1990; Оксана Забужко, «Автостоп», К., 1994; «Диригент останньої свічки», К., 1994; Світлана Йовенко, «Безсмертя ластівки», К., 1989; Тамара Коломієць, «Вибране», К., 1984; Ліна Костенко; Іван Малкович, «Білий камінь» К., 1984; «Ключ», К., 1988; «Вірші», К., 1992; Борис Олійник, «Поезії», К., 1986; Дмитро Павличко, «Вибрані твори», том другий, К., 1979; Василь Стус, «Золотокоса красуня», К., 1992; Людмила Скирда, «Елегії вечірнього саду», К., 1983; «Дні і ночі» К., 1987.
- Частотний словник сучасної української прози (500 000 словоживань, 33 391 різне слово загальної лексики, 86 284 різні словоформи. Текстові масиви: В. Бабляк «Вишневий

сад»К., 1962; Яків Баш «Гарячі почуття»К., 1963; Ірина Вільде «Сестри Річинські»К., 1967; В. Владко «Фіолетова загибель»К., 1965; А. Головка «Артем Гармаш»К., 1960; Я. Гримайло «Знайду тебе», «Христя Шовкунова»К., 1960; Л. Дмитерко «Кроки на шляху»К., 1966; П. Загребельний «День для прийдешнього»К., 1965; Ю. Збанацький «Малиновий дзвін»К., 1962; Петро Панч «Гомоніла Україна»К., 1957; О.Копиленко «Лейтенанти»Львів, 1947; Олесь Гончар «Прапорonoсці»К., 1959; О.Довженко «Поема про море»К., 1964; Іван Ле «Хмельницький. Книга перша»К., 1969; Олесь Гончар «Тронка»К., 1970; Ю.Шовкопляс «Людина живе двічі»К., 1965; Юрій Смолич «Мир хатам, війна палацам»К., 1958; Л.Первомайський «Дикий мед»К., 1966; Л.Смілянський «Поетова молодість»К., 1966; Вадим Собко «Нам спокій тільки сниться»К., 1964; Натан Рибак «Переяславська рада»К., 1964; Г. Тютюнник «Вир»К., 1964; М.Стельмах «Хліб і сіль»К., 1962; М.Стельмах «Кров людська – не водиця»К.,1962; М.Стельмах «Велика рідня»К., 1962.

Шевченко Т. Інверсійний словник-індекс до Словника мови Шевченка. – Запоріжжя, 2000. – 116 с.

Юрій Федькович. Словопоказчик мови творів письменника / За ред. Лук'янюк К. М. – Чернівці: Місто, 2004.

2.11. ОНОМАСТИЧНІ АНТРОПОНІМНІ

Англо-український словник власних назв та імен: близько 3000 слів і словосполучень / уклад. Т. Олійник. – Тернопіль: Підручники & посібники, 2000. – 206 с.

Аркушин Г.Л. Словник варіантів власних імен північно-західної України : А-Я. – Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2009. – 370 с.

Бабич Н.Д., Колесник Н.С., Лук'янюк К.М., Скаб М.В., Редьква Я.П. Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини). – Чернівці: Букрек, 2002. – 424 с.

Белей Л. Ім'я для дитини в українській родині: Словник-довідник /Ред. С.Рошко. – Ужгород: Просвіта, 1993. – 116 с.

Буркат В. Оригінальні козацькі прізвища / В. П. Буркат. – К.: [б.в.], 2005. – 208 с.

Бурячок А. Правописний словник імен і найпоширеніших прізвищ / А. А. Бурячок – К. : Манускрипт, 1996. – 106 с.

Власні імена людей: Словник-довідник / Уклад. Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К.: Наукова думка, 1986. – 310 с.

Горпинич В.О. Прізвища степової України: Словник: Близько 75 000 слів. – Дніпропетровськ: ДДУ, 2000. – 405 с.

Горпинич В.О., Корнієнко І.А. Прізвища Дніпровського Припоріжжя: словник: Близько 20 000 прізвищ / В. О. Горпинич, І. А. Корнієнко. – Дніпропетровськ: Пороги, 2003. – 272 с.

Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI—XX ст.) – К.: Наукова думка, 1969.

Еппель В. Нові матеріали до словника українських псевдонімів / Київський національний університет будівництва і архітектури. – Київ, 1999.

Комаров Б. Матеріали до словника псевдонімів та криптонімів українських авторів. Головним чином за рукописними матеріалами М.Комарова. – Одеса, 1928.

Левчук Т. Довідник німецькомовних власних імен (Близько 5 тисяч слів) / Т. Левчук. - Львів: Українська Асоціація творчої інтелігенції «Світ культури» : Товариство української мови ім. Тараса Шевченка «Просвіта», 1993. – 159 с.

Новикова Ю.М. Практичний словозмінно-орфографічний словник прізвищ Центральної та Східної Донеччини / Ю.М. Новикова ; заг. керівництво та наук. ред. Т. Ю. Ковалевська – Донецьк : Вебер (Донецька філія), 2007. – 996 с.

Регушевський Є.С., Регушевська А.І., Усеїнов С.М. Кримськотатарські чоловічі імена та по батькові. Кримськотатарсько-український правописний словник. – Сімферополь: Доля, 2007. – 136 с.

Редько Ю. Довідник українських прізвищ / За ред. І.Варченка. – К.: Радянська школа, 1969.

Редько Ю. Словник сучасних українських прізвищ: У 2-х тт. – Львів, 2007.

Російсько-український словник прізвищ мешканців м. Дніпропетровська / Авт.-упоряд. Т. С. Пристайко; заг. ред. Т. С. Пристайко. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – 500 с.

Російсько-український словник: Прізвища, Імена, Імена по батькові; Облaсті; Райони; Міста; Селища міського типу; Села / Упоряд. З. Г. Рикова, Н. В. Щеголівська. – Харків: РПВ «Оригінал», 1997. – 304 с.

Словник власних імен людей: Українсько-російський і російсько-український. – Запоріжжя: Видавець, 1996. – 144 с.

Словник прізвищ північно-західної України: У 3-х т. / Упорядник Г. Л. Аркушин.-Луцьк: РВВ «Вежа» Волин, нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009 – 412, 456, 364 с.

Софінська І. Ілюстрований словник імен. – Львів: Каменяр, 2008. – 240 с.

Трійняк І. І. Словник українських імен. – К.: Довіра, 2005.

Тулуб О. Словник псевдонімів українських письменників: Матеріали. – Київ, 1928.

Українсько-російський і російсько-український словник власних імен людей / Укл. Н. П. Дзятківська, С. П. Левченко, Л. Г. Скрипник ; за ред. чл.-кор. АН УРСР І. М. Кириченка. – К. : Вид-во Акад. наук УРСР, 1954. –56 с.

Фаріон І. Етимологічний словник прізвищевих назв // Фаріон І. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини кін. XIII – поч. XIX ст. (з етимологічним словником). – Львів: Літопис, 2001. – С. 133-323.

Чабаненко В. Прізвиська Нижньої Наддніпрянщини: (Словник): У 2-х кн. / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: Запорізький національний ун-т. Кафедра загального і слов'янського мовознавства, 2005. – 262; 493 с.

Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: Історико-етимологічний словник. – Львів: Світ, 2005. – 705 с.

Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. – Ужгород: Ліра, 2011. – 428 с.

Шульська Н. Словник прізвищ жителів межиріччя Стиру та Горині. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. – 164 с.

ТОПОНІМІ

Бабічева О.Л. Інверсійний словник мікротопонімів Чернігівсько-Сумського Полісся. – К.: [б.в.], 2005. – 102 с.

Бучко Д. Інверсійний словник ойконімів України. – Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2001. – 328 s.

Горпинич В. О. Словник відтопонімічних прикметників і назв жителів України: У 2 т. – Кіровоград, 1994. – Т. 1. – 160 с. (15000 слів)

Горпинич В.О. Словник відтопонімічних прикметників і назв жителів України (ойконіми, ад'ектоніми, катойконіми). – Дніпропетровськ: ДНУ, 2000. – 370 с

Горпинич В.О. Словник географічних назв України (топоніми та відтопонімічні прикметники). – К.: Довіра, 2001. – 528 с.

Громко Т. В., Лучик В. В., Поляруш Т. І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини. – Київ-Кіровоград, 1999. – 224 с.

Дергач Д. Словник онімів українських мас-медіа. – К.: ВПЦ Київський університет, 2009. – 175 с.

Довідник ергонімів (назв установ та організацій у сфері соціально-побутового обслуговування м. Луганська) / Уклад. А. С. Зеленько, Н. М. Лесовець. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 100 с.

- Дорош М.Н. Топонімічний довідник Хмельницького району. – Вінниця: Універсум-Вінниця, 2001. – 67 с.
- Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі / АН УРСР. Інститут мовознавства імені О. О. Потебні; Уклад. І. М. Желєзняк та ін. – К.: Наукова думка, 1985. – 254 с.
- Кара-Моско А.С., Токарський М.К. Російсько-український словник географічних назв. – К.: Радянська школа, 1953. – 248 с. + 536 с.
- Карпенко Ю. Топонімія Буковини. – К.: Наукова думка, 1973. – 238 с.
- Каталог річок України / Уклад. Г. І. Швець, Н. І. Дрозд, С. П. Левченко. – Київ, 1957. – 192 с.
- Князьков Ю.П. Запорізька область: історико-географічний і топонімічний словник. – Запоріжжя: Запорізьке наукове товариство ім. Я.Новицького, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України. Запорізьке відділення, 2004. – Вип. 1: Василівський, Вільнянський, Гуляйпільський, Запорізький, Новомиколаївський райони. – [Б. м.]: [б.в.], 2004. – 338 с
- Костриця М.Ю., Кондратюк Р.Ю. Історико-географічний словник Житомирщини: У 3 т. – Житомир: Інститут історії НАН України, Інститут географії НАН України, Всеукраїнська спілка краєзнавців, Українське географічне товариство, Житомирське науково-краєзнавче товариство дослідників Волині, 2002. – Т. 1: Абрамок-Йосипівка. – Житомир: [б.в.], 2002. – 128 с.
- Крижанівська О.І. Інверсійний словник ойконімів України. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. Володимира Винниченка, 2001. – 218 с.
- Кругляк Ю. М. Ім'я вашого міста: Походження назв міст і селищ міського типу Української РСР. – К.: Наукова думка, 1978. – 151 с.
- О. Н. Трубачев Обратный словарь гидронимов // Названия рек Правобережной Украины. – Москва: Наука, 1968. – 289 с.
- Пономаренко Л., Різник О. Київ. Короткий топонімічний довідник. Довідкове видання. – К.: Павлім, 2003. – 124 с.
- Словник гідронімів України / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; уклад. І. М. Желєзняк, А. П. Корепанова та ін. – К.: Наукова думка, 1979. – 780 с.
- Словник мікрогідронімів України: Волинь, Житомирщина, Запоріжжя, Київщина, Кіровоградщина, Полтавщина, Черкащина: Словник / Ред. О. П. Карпенко, Уклад. І. М. Желєзняк, О. П. Карпенко, В. В. Лучик, Т. І. Поляруш, О. С. Стрижак, В. П. Шульгач. – К.: Обереги, 2004. – 448 с.
- Словник мікротопонімів і мікрогідронімів північно-західної України та суміжних земель: У 2-х Т. I / Упоряд. Г. Л. Аркушин. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 408 с.; Т. 2 : Л-Я / упоряд. Г. Л. Аркушин. – [Б. м.]: [б.в.], 2007. – 536 с.
- Тищенко К. М. Іншомовні топоніми України: Етимологічний словник-посібник. – Тернопіль, 2010. – 240 с.
- Топонімічний словник Харківщини / Авт.-упоряд. А. М. Перепача, А. П. Ярещенко; ред. Ф. Онацька; Харківська держ. наукова бібліотека ім. В.Г.Короленка, Харківський держ. педагогічний ін-т ім. Г.С.Сковороди. – Харків: [б.в.], 1991. – 117 с.
- Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів. Утворення від слов'янських автохтонних відкомпозитивних скорочених особових власних імен / НАН України. Інститут народознавства. – К.: Наукова думка, 1995. – 362 с.
- Чабаненко В.А. Великий Луг Запорозький: Історико-топонімічний словник. – Запоріжжя: ЗДУ, 1999. – 331 с.
- Шульгач В. П. Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник. – К.: Київ, 2001. – 189 с.
- Янко М. П. Топонімічний словник України: Словник-довідник. – К.: Знання, 1998. – 432 с.

Янко М. П. Топонімічний словник-довідник Української РСР. – К.: Радянська школа, 1973. – 184 с.

2.12. ОРФОГРАФІЧНІ

Бурячок А. А. Орфографічний словник української мови. – Вид. 2, доопрац. – К.: Наук. думка, 2002. – 464 с.

Бурячок А.А. Орфографічний словник учня. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 288 с.

Великий зведений орфографічний словник сучасної української лексики, 253 000 слів / В.Т. Бусел. – Ірпінь: Перун, 2004. – 896 с.

Головащук С.І. Орфографічний словник складних слів української мови: Понад 23 000 слів. – К.: Наукова думка, 2008. – 288 с.

Головащук С.І., Пещак М.М., Русанівський В.М., Тараненко О.О. Орфографічний словник української мови. Близько 125 тис. слів. – К.: Наукова думка, 1999. – 990 с.

Голоскевич Г. Правописний словник (за нормами українського правопису ВУАН Харків, 1929 р.) – Нью-Йорк, Сідней, Торонто, Львів: НТШ, 1994.

Івченко А. Новий орфографічний словник української мови. – Львів: Кальварія, 2002. – 532 с.

Івченко А. Новий орфографічний словник української мови. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 712 с. (43 000)

Івченко А. Орфографічний словник української мови. – Х.: Фоліо, 2001. – 528 с.

Правописний словник української мови. За ред. Яр. Рудницького і К. Церкевича. Нью-Йорк – Монреаль: Українська Могилянсько-Мазепинська Академія Наук і Науково-дослідне товариство української термінології, 1979.

Сучасний орфографічний словник української мови. З граматичними коментарями. Близько 40 000 слів / Уклад.: Л.І. Шевченко, О.І. Ніка – К.: Арій, 2008. – 560 с.

Сучасний орфографічний словник української мови: 140 000 слів / Уклад. В.В. Дубічинський, Н.Я. Косенко. – Харків: ВД «Школа», 2009. – 800 с.

Український орфографічний словник: Близько 165 000 слів / За ред. В. М. Русанівського. – К.: Дніпро, 2006. – 940 с.

Український орфографічний словник: Близько 172 000 слів / Укл. Чумак В.В., Шевченко І.В., Шевченко Л.Л., Ярун Г.М; За ред. В. Г. Складенка. – К.: Довіра, 2008. – 930 с.

2.13. ОРФОЕПІЧНІ ТА АКЦЕНТОЛОГІЧНІ

Орфоепічний словник української мови / За ред. В.М. Русанівського. – К.; Ірпінь: Перун, 2006. – 208 с.

Орфоепічний словник: Близько 40 000 слів / Укл. М. І. Погрібний. – К.: Рад. школа, 1984.

Погрібний М. І., Словник наголосів української літературної мови. – К.: Рад. школа, 1959 – 603 с.

2.14. ПАРОНІМІВ

Словник паронімів української мови / Уклад. Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська. – К.: Радянська школа, 1986. – 221 с.

2.15. АНТОНІМІВ

Калашник В. С. Словник фразеологічних антонімів української мови / Калашник В. С., Колоїз Ж. В. – К.: Довіра, 2008. – 350 с.

Полюга М. М. Повний словник антонімів української мови. – К.: Довіра, 2008. – 482 с.

Полюга М. М. Словник антонімів: понад 2000 антонімічних пар / За ред. Л.С. Паламарчука. – К.: Радянська школа, 1987. – 173 с.

2.16. СИНОНІМІВ

Багмет А. Словник синонімів української мови / Ред.: Г. Лужницький і Л. Рудницький. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1982. – Т. 1: А-П. – XIII, 465 с.

Ващенко В.С. Синонімічний словник-мінімум української мови / В.С.Ващенко. – Дніпропетровськ, 1972. – 91 с.

Деркач П.М. Короткий словник синонімів української мови / За ред. Левченка С.П. – К.: Радянська школа, 1960. – 212 с.

Дорошенко Т.С. Великий комплексний словник української мови / Т.С.Дорошенко. – Харків: Торсінг плюс, 2009. – 768 с.

Завгородній О. Лет: поезії, переклади, вибране з української синоніміки / О.Завгородній. – Дніпропетровськ: Ліра, 2011. – 364 с.

Зубков М. Практичний словник синонімів української мови. – Харків: ФОП Співак Т.К., 2010. – 560 с.

Караванський С. Практичний словник синонімів української мови, близько 15000 синонімічних рядів. – К.: СП «Кобза», 1993. – 472 с.

Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Короткий словник перифраз / М.П.Коломієць, Є.С.Регушевський; під ред. М.М.Пилинського. – К.: Рад. Школа, 1985. – 129 с.

Коломієць М.П., Регушевський Є.С. Словник фразеологічних синонімів / М.П.Коломієць, Є.С.Регушевський; під ред. В. А. Вінника. – К.: Рад. шк. 1988. – 200 с.

Полюга Л.М. Словник синонімів української мови. – К.: Довіра, 2007. – 477 с.

Русско-украинский словарь синонимов / Н.П.Башнякова, Г.П.Вишневская, Н.Н.Пилинский и др.; Под ред. Н.Н.Пилинского. – К.: Освіта, 1995. – 271 с.

Словник синонімів української мови: У 2-х томах / укл. Бурячок А. А., Гнатюк Г.М та ін. – К.: Наукова думка, 1999-2000.

Універсальний словник української лексики: Синоніми, антоніми, омоніми / Укл. Нечволод Л.І., Бездітко В.І., Парашич В.В. – Харків: Торсінг плюс, 2011. – 768 с.

Шкільний словник української мови: синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, фразеологізми / уклад. Т. К. Співак. – Х.: Весна, 2008. – 432 с.

2.17. ОМОНІМІВ

Демська О. М., Кульчицький І. М. Словник омонімів української мови. – Львів: Фенікс, 1996. – 223 с.

Івашенко В., Тюменцев-Хвиля М., Хвиля-Тюменцева Н. Матеріали до «Словника співзвучних слів української мови»(Літери А, Б) // Лексикографічний бюлетень: Зб. наук. пр. – К.: Ін-т української мови НАН України, 2007. – Вип. 15. – С. 71–126

Кочерган М.П. Словник російсько-українських міжмовних омонімів («фальшиві друзі перекладача»). – К.: Академія, 1997. – 400 с.

Куньч З. Словарь русско-украинских языковых омонимов. – К.: Академія, 1997. – 400 с.

Різників О. Одноримки. Словник омонімів та схожослів. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 408 с.

2.18. СКОРОЧЕНЬ

Словник скорочень в українській мові: Понад 21000 скорочень / За ред. Л. С. Паламарчука. – К.: Вища школа, 1988. – 511 с.

2.19. СТИЛІСТИЧНІ

Бибик С. П., Єрмоленко С. Я., Пустовіт Л. О. Словник епітетів української мови / НАН України. Інститут Української мови. – К.: Довіра, 1998. – 431 с.

- Головащук С.І., Словник-довідник з українського літературного слововживання. – К.: Наукова думка, 2010. – 432 с.
- Гринчишин Д., Капелюшний А., Сербенська О., Терлак З. Словник-довідник з культури української мови. – Львів: Фенікс, 1996. – 368 с.
- Єрмоленко С. Я., Єрмоленко В.І., Бирик С.П. Новий словник епітетів української мови. – К.: Грамота, 2012. – 488 с.
- Караванський С., Словник рим української мови. – Львів: БАК, 2004 – 1047 с.
- Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Короткий словник перифраз / За ред. М. М. Пилинського. – К.: Радянська школа, 1986. – 151 с.
- Огієнко І. Український стилістичний словник, Київ, 1924
- Сербенська О., Білоус М. Екологія українського слова: Практичний словник-довідник. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 68 с.
- Словник труднощів української мови: Близько 100 000 слів / Уклад: О.М.Уліщенко / За заг. ред. проф. В.С.Калашника. – Харків: ФОП Співак В.Л., 2009. – 928 с.
- Словник труднощів української мови: Близько 15 000 слів / Авт. Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний та ін.: За ред. С. Я. Єрмоленко. – К.: Рад. школа, 1989. – 336 с.
- Словник українських рим / АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; уклад. А. А. Бурячок. І. І. Гурін. – К.: Наукова думка, 1979.
- Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми. – К.: Критика, 2008.
- Тихий О. Словник мовних покручів. – Донецьк: Товариство ім. Олекси Тихого, 2009. – 108 с.

2.20. ЧАСТОТНІ

- Бук С. 3 000 найчастотніших слів наукового стилю сучасної української мови / Наук. ред. Ф. С. Бацевич.– Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006.– 192 с.
- Бук С. 3 000 найчастотніших слів розмовно-побутового стилю сучасної української мови / Наук. ред. Ф. С. Бацевич.– Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2006.– 180 с.
- Обернений частотний словник сучасної української художньої прози / Уклад. Т. О. Грязнухіна, Н. П. Дарчук та ін. – К.: Спалах, 1998.
- Частотний словник наукового стилю (філософії, літературознавства, мовознавства) (<http://www.mova.info/Page2.aspx?11=176>)
- Частотний словник сучасної української поетичної мови (<http://www.mova.info/Page2.aspx?11=89>)
- Частотний словник сучасної української публіцистики (<http://www.mova.info/freqcard.aspx?11=98&sl=publicist>)
- Частотний словник сучасної української художньої прози / За ред. Перебийніс В. С.– К.: Наук. думка, 1981.– Т. 1.– 863 с.; Т. 2.– 855 с.
- Частотний словник українського публіцистичного стилю – 2004 (<http://www.mova.info/Page2.aspx?11=178>)

2.21. ТЕРМІНОЛОГІЧНІ

СУСПІЛЬНІ НАУКИ

МОВОЗНАВСТВО

- Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації. – К.: Довіра, 2007. – 205 с.
- Бучко Д., Ткачова Н. Словник української ономастичної термінології. – Харків: Ранок НТ, 2012. – 256 с.
- Грох-Грохольський Ю. Російсько-український словник граматичних термінів. – Козятин, 1917. – 15 с.

Словник лінгвістичних термінів / Кротевич Є., Родзевич Н.: За заг. ред. С.В. Кротевича. - К.: Вид-во АН УРСР, 1957. - 236 с.;

Словник лінгвістичних термінів / Укл.: Левицький В.В., Іваницька М.Л., Іваницький Р.В. - Чернівці: ЧДУ, 1996. - 29 с.

Словник лінгвістичних термінів / Уклад. Д. І. Ганич, І. С. Олійник. – К.: Вища шк. Головне вид-во. – 1985;

Словник соціолінгвістичних та етнолінгвістичних термінів / A Dictionary of Sociolinguistic and Ethnolinguistic Terms / М. О. Олікова, А. А. Семенюк, О. М. Тарнавська. – Луцьк : Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 364 с.

Сучасна українська літературна мова. Морфологія: Термінологічний словник / Ципердюк О. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 84 с.

Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г.: За ред. С.Я. Єрмоленко. - К.: Либідь, 2001. – 224 с.;

Український словотвір у термінах. Словник-довідник / Вакарюк Л.О., Панцьо С.Є. – Тернопіль: Джура, 2007. – 260 с.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Літературознавчий словник-довідник / Ред. кол. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремко та ін. – К.: «Академія», 1997. – 752 с.

Словник літературознавчих термінів / Лесин В.М., Пулинець О.С. - К.: Радянська школа, 1965.

Словник античної міфології / Уклад. Я. І. Козовик, О. Д. Пономарів. – К.: Наукова думка, 1985. – 235 с.

Сучасний словник літературознавчих термінів / Автор-укладач М.Ф.Гетьманець. – Харків: Веста: Ранок, 2003.

ІНШІ СУСПІЛЬНІ НАУКИ

Англійсько-український словник термінів мистецтва / М. В. Якуб'як, М. І. Бур'як, С. І. Кищак та ін. – Львів : НДС ЛНАМ, 2011. – 308 с.

Англо-український словник ділових термінів: понад 20000 слів з додатками; для економістів, бізнесменів, фахівців фінансово-кредитної сфери, банківської справи, студентів, викладачів, перекладачів; навч. пос. / За ред. С. І. Юрія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 373 с.

Англо-український юридичний словник: понад 65 тисяч термінів, слів і словосполучень / Уклад. Карабан В. І. – Вінниця: Нова книга, 2003 – 1088 с.

Англо-український юридичний словник: Близько 75 000 термінів / Упорядники: С. М. Андріанов та ін.; За редакцією Л. І. Шевченко. – М. Руссо; К. Арій, 2008. – 552 с.

Архівістика: Термінологічний словник / Авт.-упорядн.: К. Є. Новохатський, К. Т. Селіверстова та ін. – Київ., 1998. – 106 с.

Беліков О.О. Тлумачний словник найсучасніших юридичних термінів господарської діяльності. – Х.: Прапор, 2011. – 320с.

Білик Я. Політичний словник. Популярне пояснення понад 3000 малозрозумілих політичних слів, назв, імен та термінів. – Харків: Книгоспілка, 1925. – 277 с.

В. М. Р. Б. Українська службова термінологія й зразки службових паперів. Вид. неофіціальне. – Київ, 1918. – 32 с.

Ванько Є. Кишеньковий російсько-український правничий словник. Для адвокатів, суддів, нотарів та урядовців. – К.: Типогр. газети «Послѣднія новости», 1918. – 32 с.

Євтимович В. Московсько-український словник для військових. Зредаговано ред. Комісією при Головній Шкільній Управі В. М-ва. – Київ, 1918. – 125 с.

Жигадло І. Короткий московсько-український правничий словник. –Кременчук: Вид-во Полтавського Українського Правничого Товариства, 1918. – 36 с.;

- Жигadlo I. Короткий московсько-український словник судівництва та діловодства. – Полтава: Вид-во Полтавського Українського Правничого Товариства, 1918. – 126 с.
- Жигadlo I. Російсько-український словничок ремесств, професій та підприємств. – Харків, 1925. – 24 с.
- Звінський I. Начерк філософічної термінології. – Черкаси: Вид-во коопер. «Допомога школі»Черкаської повітової вчительської спілки, 1920. – 33 с.
- Комаров Б., Волянський Р. Короткий українсько-російський словник бібліотечної термінології. – Одеса, 1926.
- Короткий російсько-український словничок фінансових термінів для вжитку співробітниками Губфінвідділу. – Київ, 1924. – 161 с.
- Короткий словник загальнонаукових та соціокомунікативних термінів / Уклад.: О. В. Тріщук, П. О. Киричок, Н. М. Фіголь. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – 124 с.
- Левицький К. Німецько-український правничий словар. – Відень: Накл. Видавн. Спілки у Відні, 1920. – VII+497 с.
- Леонтович В., Єфимов О. Московсько-український правничий словничок. – К.: Друкар, 1919. – 141+3 с.
- Лисько З. Музичний словник: Репринтне видання 1933 р. – К.: Музична Україна, 1994. – 168 с.
- Ловецький Ф. Короткий московсько-український словник для юристів. –К.: Прогрес, 1918. – 29+3 с.
- Малий словник історії України // В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін. К.: Либідь. – 1997, 464 с.
- Микульчик Р., Слободян П., Діденко Є., Рак Т. Словник-довідник термінології музейництва. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2012. – 128 с.
- Новий українсько-англійський юридичний словник: близько 50 000 термінів / Упоряд.: В.І. Муравйов [та ін.]; за ред. Шевченко Л.І., Муравйова В.І. – К.: Арія, 2009. – 528 с.
- Пошивайло О. Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України (Гетьманщина) / АН України, Інститут мистецтвознавства, фольклору і етнографії імені М. Т. Рильського. – Опішне: Українське народознавство, 1993. – 237 с.
- Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології. – Львів: Свічадо, 2001. – 160 с.
- Релігієзнавчий словник / За ред. А. Колодного, Б. Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
- Російсько-український словник для військовиків: Майже 32000 слів і словосполук / Уклад. А. А. Бурячок, М. Демський, Б. Якимович. – Київ; Львів: Варта, 1995.
- Російсько-український словник з фізичної культури і спорту / За ред. В. Г. Осінчука, І. К. Попеску. – Львів: Світ, 1993. – 308 с.
- Свободін М., Кохановський М. Практичний правничий словник російсько-український. – К.: Селянська правда, 1925. – 72 с.
- Словник історичних термінів і понять: довідкова видання / Авт.-упоряд. Ірина Мартинова. – Х.: Прапор, 2011. —288 с.
- Сташко В. М. Російсько-український словник бібліотечно-бібліографічних термінів: Близько 67000 термінів / Науково-технічна бібліотека «Львівської політехніки». – 2-е перероб. Видання, Львів: БаК, 1996. – 196 с.
- Борисенко І. І. та ін. Сучасний українсько-англійський юридичний словник: близько 30 000 термінів і стійких словосполучень. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 632 с.
- Український педагогічний словник / Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.

Українсько-англійський юридичний словник: понад 65 тисяч термінів, слів і словосполучень / Уклад. Карабан В. І. – Вінниця: Нова книга, 2003 – 976 с.

Українсько-російсько-англійський тлумачний словник ділової людини: 15000 / Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу; Уклад. П. Г. Зеленський, О. П. Зеленська. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1998. – 546 с.

Шимків А. Англо-український тлумачний словник економічної лексики. – К.: Видавничий дім Києво-Могилянська академія, 2004. – 429 с.

Юридичний словник-довідник / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Феміна, 1996. – 695 с.

Шапар В.Б., Олефир В.О., Куфлієвський А.С. та ін. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. – Харків: Прапор, 2009. – 672 с.

Myronova H., Gazdolyovb O. Iesko-ukrajinskэ rбvnickэ slovnнк./Чесько-український юридичний словник – Brno: Masarykova univerzita, 2009. – 374 с.

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

Александровський Б. П. Шкільний медичний словник (за Галиним). – Полтава: Вид-во «Українхреста», 1924. – 41+1 с.

Англійсько-український геодезичний словник / Уклад. Заблоцький Ф. Д., Заблоцька О. Ф. – Львів: Видавництво Львівської Політехніки, 2010 – 360 с.,

Англійсько-український словник-довідник інженерії доквілля: Близько 15 000 термінів / Уклад. Тимотей Балабан. Львів: Вид-во ДУ «Львівська політехніка», 2000. – 400 с.

Англійсько-українсько-англійський словник наукової мови (фізика та споріднені науки). У 2-х частинах. / Уклад. О. Кочерга, Є. Мейнарович. (серія). – Вінниця: Нова книга, 2010.

Англо-українсько-російський словник з хімії: У 2 книгах / Упоряд. М. Ю. Корнілов та ін. – К.: Либідь, 1994. – 324 с., 288 с.

Барна М. М. Ботаніка: Терміни. Поняття. Персоналії: Словник. – К.: Академія, 1997. – 272 с.

Вікул Є. Російсько-український словничок термінів фізики і хімії. – Гадяч, 1918. – 40 с.

Герасименко О. І. Судово-медичний російсько-український словник-довідник. – К.: Право, 1997. – 367 с.

Медичинський словничок. Матер'ял для української медичинської термінології. – Могилів на Поділлі: Рідна стріха, 1917. – 40 с.

Мельник М. Українська номенклатура висших рослин. Львів: НТШ, 1922.

Мінералогічний словник (українсько-російсько-англійський) / АН УРСР. Інститут геохімії і фізики матеріалів, Уклад. Є. К. Лазаренко. – К.: Наукова думка, 1975. – 773 с.

Нечай С. Російсько-український медичний словник з іншомовними назвами. 15.000 слів. – К.: УЛТК, Фонд ТТ, 2000. – 432 с.

Новий англо-український медичний словник / Відпов. редактор Л.І. Шевченко, В.І. Шматко. – К.: Арій, 2006. – 798 с.

Новий англо-український, українсько-англійський медичний словник: близько 24 000 термінів / упоряд.: Н.Р. Мокіна; за ред. Шевченко Л.І., Шматка В.І., Лося В.В. / Науковий переклад і редагування: Шевченко Л.І., Шматко В.І., Ніка О.І., Дем'янюк А.А. – К.: Арій, 2009. – 480 с.

Опейда Й., Швайка О. Глосарій термінів з хімії / Ін-т фізико-органічної хімії та вуглехімії ім. Л. М. Литвиненка НАН України, Донецький національний університет – Донецьк: Вебер, 2008. – 758 с.

Російсько-український геологічний словник / Уклад.: Вовченко Р., Матковський О., Бохорська Л., Полубічко О. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 704 с.

Російсько-український словник геологічних термінів: 29000 слів. / Упоряд. Савченко В. І. та ін. – Чернігів: Десна, 1993. – 424 с.

Російсько-український словник з хемії та хемічної технології: 17000 термінів / Уклад. М. Ганіткевич, А. Зелізний. – Львів: Львівська Політехніка, 1993. – 315 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Біологія. Хімія. Медицина / НАН України; Комітет наукової термінології; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. Вассер С.П., Дудка І.О., Єрмоленко В.І., Зерова М.Д., Сльченко А.Я. Ред. О.Д. Бельгард. – К.: Наук. думка, 1996. – 660 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос / НАН України. Комітет наукової термінології; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні / Гейченко В.В., Завірюхіна В.М., Зеленюк О.О., Коломієць В.Г., Кратко М.І. Ред. Митропольський Ю.О. – К.: Наук. думка, 1998. – 888 с.

Російсько-український словник наукової термінології: Суспільні науки / НАН України; Комітет наукової термінології; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. Й.Ф. Андерш, С.А. Воробйова, М.В. Кравченко. Ред. Черторизька Т.К. – К.: Наук. думка, 1994. – 600 с.

Російсько-український тлумачний словник з молекулярної біології / Упоряд. М. Є Кучеренко та ін. – К.: Либідь, 1995. – 440 с.

Словник української біологічної термінології: Близько 80 000 термінів / Відп. ред. – акад. НАН України Д.М.Гродзинський, проф. Л.О.Симоненко. – К., 2012. – 760 с.

Українсько-латинський-англійський медичний тлумачний словник: Близько 33000 термінів: У 2 томах – Львів: Вид. Спілка «Словник» Львівського державного медичного університету, 1995. – 651 с., 786 с.

МАТЕМАТИКА. ІНФОРМАТИКА. ТЕХНІКА

Англійсько-український глосарій виробів Microsoft®: громадська редакція / За ред. Б. Рицара. Ред. кол. Р. Мисак, Р. Микульчик, І. Кульчицький та ін. – Львів: ЕКОінформ, 2006. – 208 с.

Англійсько-український словник з математики та кібернетики: біля 50 000 / Уклад. Є. Мейнарович, М. Кратко. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2010 – 568 с.

Бастун В. М., Григоренко Я. М., Російсько-українсько-англійський словник з механіки. – К.: Наукова думка, 2008. – 512 с.

Діденко О. Практичний російсько-український словник математичних термінів для учнів трудшкіл, профшкіл та студентів. – Запоріжжя, 1926. – 32 с.

Дубняк К. Короткий російсько-український словник термінів природознавства та географії. Миргород, 1917. – 31 с.;

Дубровський В. Російсько-український технічний словник, з додатком сільськогосподарських термінів. – К.: Трест Київдрук, 1925. – 1+71 с.

Дубровський В. Російсько-український технічний словник. – Київ, 1926. – 104 с.

Комаров Б. Короткий російсько-український словник. Вип. 1. Фізика. –Одеса: Одес. Губвідділ народвіти, 1919.

Коссак О. М. Англо-український словник з інформатики та обчислювальної техніки: Понад 15000 термінів. – Львів: СП «БаК», 1995. – 304 с.

Матеріяли до української технічної термінології. Випуск І. Рисункові прилади. Основні частини машин. – Прага: Основа, 1925. – 23 с.

Московсько-український словничок залізничних посад. Додаток №3 до першого числа Термінологічного збірника Міністерства шляхів (без місця видання). – 1918. – 56 с.

Московсько-український термінологічний словник. Додаток №1 до першого числа Термінологічного збірника Міністерства шляхів (без місця видання). – 1918. – 56 с.

Норми української науково-технічної мови. Тлумачний словник термінів з видавничої, поліграфічної та пакувальної справи. – К. – Львів: Ун-тет «Україна», 2006. – 664 с.

- П'ятимовний тлумачний словник з інформатики / Упоряд. Іваницький Р. В., Кияк Т. Р. – К.: ВПОЛ, 1995. – 370 с.
- Риндик С. Термінологічний словник міцності матеріалів // Риндик С. Міцність матеріалів. – Прага: Український Громадський Видавничий Фонд, 1924. – С. I-XXII.
- Російсько-український загальнотехнічний словник: Близько 113000 слів / Уклад. Л. І. Мацько та ін. – К.: Вища школа, 1994. – 173 с.
- Російсько-український математичний словник: Близько 20000 термінів / Уклад. В. Я. Карачун, О. А. Карачун, Г. Г. Гульчук. – К.: Вища школа, 1995.
- Російсько-український сільськогосподарський словник / Уклад. А. П. Білоштан та ін. – К.: Вид. АН УРСР, 1963. – 438 с.
- Російсько-український словник з нарисної та прикладної геометрії, загального машинобудування, комп'ютерної графіки: 7000 слів / Упоряд. В. В. Ванін, В. А. Герасимчук. – К.: Либідь, 1994. – 216 с.
- Російсько-український словник з радіотехніки, радіоелектроніки та радіофізики / За ред. проф. В.С. Калашника та проф. М.Т. Черпака. – К.: Наук. думка, 2006
- Саврук М. П., Українсько-англійський науково-технічний словник. – К.: Наукова думка, 2008. – 912 с.
- Словник російсько-український математичної термінології. – Запоріжжя: вид. Запорізьк. відділу нар. освіти, 1921. – 32 с.
- Словник фізичної лексики: Українсько-англійсько-німецько-російський / Уклад. В. Козирський, В. Шендеровський. – К.: «Рада», 1996. – 932 с.
- Українсько-московський термінологічний словник. Додаток №2 до першого числа Термінологічного збірника Міністерства шляхів (без місця видання). – 1918. – 24 с.
- Фізична термінологія (російсько-українська). Уложив педагогічний гурток слухачів Вінницького учительськ. ін-ту. – Вінниця, 1918. – 32 с.
- Хведорів Н. М. Московсько-українська термінологія елементарної математики. – Кам'янець-Подільський, 1919. – 37 с.
- Чайковський М. Систематичний словник української математичної термінології з поазбучним українсько-російським словником. Ч. 1. Елементарна математика. – Берлін: Видавництво української молоді, 1924. – 116 с.
- Щириця Ю. Термінологія і програма систематичного курсу арихметики. – Вінниця, 1917. – 31 с.

2.22. ПЕРЕКЛАДНІ

Англійська мова

- Англо-український словник – English-Ukrainian Dictionary. Близько 120000 слів: у 2-х томах / Уклад. М. І. Балла. – К.: Освіта, 1996. – 1464 с.
- Англо-український словник: більше 100 000 слів (350 000 варіантів перекладу) / За ред. проф. Гороть Є.І. – Вінниця: Нова Книга, 2006. – 1700 с.
- Англо-український словник: Близько 65000 слів / Уклад. М. П. Подвезько, М. І. Балла; за редакцією Ю. О. Жлуктенка. – К.: Рад. школа, 1974. – 663 с.
- Англо-український фразеологічний словник: близько 30 000 фразеологічних виразів / Уклад. К. Т. Баранцев. – К.: Знання, 2005. – 1056 с.
- Українсько-англійський і англо-український словник / Упор. В. Нінбовський. – К.: МП «Пам'ятки України», 1993. – 680 с.
- Українсько-англійський словник: близько 200 000 слів / За ред. проф. Гороть Є.І. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 1040 с.
- Українсько-англійський словник: Близько 60000 слів / Уклад. М. П. Подвезько. – К.: Рад. школа, 1952. – 1012 с.
- Complete Ukrainian-English Dictionary / By J. N. Krett and C. H. Andrusyshen. – Sascatoon: University of Saskatchewan, 1955. – 1163 p.

Арабська мова

Сучасний українсько-арабський словник: близько 12500 слів / Київ. нац. університет ім. Т. Шевченка ; упоряд.: А. Субх, Ю. Кочержинський ; заг. ред.: Сівков І. В. та ін. - К.: Київський університет, 2009. - 436 с.

Білоруська мова

Півторак Г. П., Скопненко О. І. Білорусько-український словник / За ред. Г. П. Півторака. – К.: Довіра, 2006. – 723 с. – (Словники України)

Українська-біларускі слоўнік / Уклад. В. П. Лемцюгова. – Мінск: Вышэйш. школа, 1980. – 687 с.

Болгарська мова

Болгарсько-український словник / Уклад. І. П. Стоянов, О. Р. Чмир. – К.: Наукова думка, 1988. – 778 с.

Грецька мова

Новогрецько-український словник / Укладачі Клименко Н. Ф., Пономарів О. Д. та Чернухін Є. К. – К., 2005.

Українсько-новогрецький словник / Укладачі Клименко Н. Ф., Пономарів О. Д., Савенко А. О. – К., 2008

Есперанто

Вербицький К., Кузьма О. Українсько-есперантський словник. – Коломия, 1922. – 96 с.

Горбачук В. Т. Есперанто-російсько-українсько-англійський словник. – К., 1994.

Пацюрко В., Ковтонюк Є. Есперантсько-український словник: В 2 тт. – К.: Видавець Карпенко В.М., 2010.

Іспанська мова

Буній О. Іспансько-український словник. – Буенос-Айрес – Рим, 1993.

Іспансько-український словник / Уклад. М. Жердинівська. – К.: Основи, 1996. – 226 с.

Іспансько-український, українсько-іспанський словник + граматики: 70000 слів. Автор-укладач: Ольга Мазура. - Донецьк: «Глорія Трейд». 2009. – 576 с.

Словник українсько-іспанський, іспансько-український / Уклад. В. Ф. Сахно, С. А. Коваль; Заг. Ред. В. Т. Бусла. – Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 1997. – 534 с. (40000 слів).

Українсько-іспанський словник / Уклад. М. Жердинівська. – К.: Основи, 1993. – 239 с.

Італійська мова

Італійсько-український/українсько-італійський словник: 50 000 слів / Упоряд. Дмитрієв. – Київ; Ірпінь: «Перун», 2003. – 576 с.

Словник італійсько-російсько-український, українсько-російсько-італійський / Уклад. Катерина Золенкова, Олена Золенкова, Дієго Рудзанте. – Тернопіль: Богдан, 2008. – 368 с.

Українсько-італійський словник / Уклад. Проф. Є. Онацький. – Рим: Вид-во Українського католицького університету ім. Папи Климента, 1977. – 1741 с.

Їдиш

Короткий їдиш-український словник / Уклад. Й. В. Торчинський. – К.: Головна спеціалізована редакція літератури мовами національних меншин України, 1996. – 207 с.

Китайська мова

Колодко С. А. Китайсько-український словник / Кафедра тюркології Інституту філології Київського національного університету. – К.: Вид-во «Консультант», 2004. – 1176 с.

Шуп Чен. Українсько-китайський словник / Інститут лексикографії Хейлунцзянського університету. – Пекін: Вид-во «Шан'у Іншугуань», 1990. – 584 с.

Корейська мова

Українсько-корейський тематичний словник / Уклад.: Кім Сук Вон, А. Г. Рижков, Ю. Міксьон. - К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. – 448 с.

Латинська мова

«Лексіконъ латинский» Є. Славинецького. «Лексикон словено-латинський» Є. Славинецького та А. Корецького. Сатановського / Підгот. до вид. В. В. Німчук. – К.: 1973. – 540 с.

Литвинов В. Латинсько-український словник: 10 тисяч найуживаніших латинських слів. – К.: Українські пропілеї, 1998. – 710 с.

Петрова Г. Латинсько-український словотвірний словник / 20 000 слів. – Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 2010. – 880 с.

Скорина Л. П., Скорина О. А. Латинсько-український, українсько-латинський словник. – К.: Обереги, 2004. – 448 с. – (Сер. «Abecedarium»). (12 000 слів)

Трофимук М., Трофимук О. Латинсько-український словник. – Львів: Вид-во ЛБА, 2001. – VIII + 694 с.

Чуракова Л. П. Українсько-латинський та латинсько-український словник. – К.: Видавець Вадим Карпенко, 2005. – 118 с. – ISBN 966-8387-22-8

Молдавська мова

Сравнительный русско-молдавско-украинский словарь: Около 8000 слов / Сост. Г. Я. Жерновой, И. В. Попеску и др., под общей ред. С. В. Семчинского. – Киев; Черновцы: Рад. школа, 1988. – 280 с.

Німецька мова

Великий німецько-український словник: Близько 170000 слів / Уклад. В. Мюллер. – К.: Вид. Дім «Чумацький шлях», 2005. – 788 с.

Великий сучасний німецько-український українсько-німецький словник / Уклад. О. В. Чоботар, В. Д. Каліущенко, В. В. Оліфіренко. – Донецьк: БАО, 2009. – 944 с.

Кміцикевич В. і Спілка В. Німецько-український словар. – Чернівці, 1912. – 672 с.

Малоруско-німецький словар: У 2 т. / Уложили: Євгеній Желеховский та Софрон Недільский. – Львів, 1886. – VIII + 1118 + 10 с.

Німецько-український словник: Близько 50000 слів / Уклад. В. М. Лещинська, О. Г. Мазний, К. М. Сільвестрова. – К.: Рад. школа, 1959. – 1053 с.

Новий німецько-український, українсько-німецький словник: 45000 слів / Уклад. О. П. Пророченко. – К.: Вид. «Аконіт», 1997. – 683 с.

Українсько-німецький словник: 100,000 слів / Уклад. Я. Рудницький, З. Кузеля. – Ляйпціг, 1943. – 1494 с.

Польська мова

Польсько-український словник: близько 120 000 слів та словосполучень / Уклад. У. В. Житар, С. А. Пікуль, Є. Ф. Попов, Д. В. Слободян. – К.: Чумацький Шлях, 2010. – 672 с.

Польсько-український словник: У 2-х томах (трьох частинах) / Редколегія: А. І. Генсьорський, Л. Л. Гумецька (головний редактор), І. М. Керницький та ін. – К.: Вид. АН УРСР, 1958—1960. – 696 с., 576 с., 608 с. (понад 100 тис. реєстрових слів)

Польсько-український та українсько-польський словник: близько 50 000 слів та словосполучень. – К.: Чумацький Шлях, 2006. – 538 с.

«Приручний словарь славенопольській...» Й. Левицького, – Львів, 1830.

Словник польсько-церковнослов'янсько-український Теодора Витвицького («Приречный словарь полско-словенській и народнорускій, содержащъ въ себѣ вся реченія польская, словенская и народно руская») – 1849. – публікація: Варшава, 1997.

Українсько-польський і польсько-український словник / Уклад. Є. Грицак, К. Киселівський: Ч. 1: Українсько-польський словник. – Варшава: вид. Mikdzymorze, 1990. – 542 с. (передрук видання 1931 р.); Ч. 2: Польсько-український словник. – Львів: НТШ, 1931. – 560 с.

Юрковський М., Назарук В. Українсько-польський, польсько-український словник. – Київ, «Школа». – 2003. – 932 с.

Siownik ukraicko-polski. / Stefan Hrabec, Przemyslaw Zwoliciski, Instytut Polsko-Radzieski. Pacstwowe Wydawn. Naukowe, 1957. – 832 с.

Португальська мова

Португальсько-український словник / Упоряд. М. Шекета. – К.: Віпол, 1999.

Португальсько-український. Українсько-португальський словник: 50 000 слів / Упоряд. О. В. Дмитрієв. – Київ, Ірпінь: Перун, 2002. – 624 с.

Російська мова

Бріцин В. М., Російсько-український словник-довідник: Близько 102 тис. слів і сполучень. 2-е від. / Упоряд. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк; За ред. В. М. Бріцина. – К.: Довіра, 2008. – 942 с. (Словники України). – Бібліогр. – 941 с.

Бужиний О., Щепотьєв В. Короткий російсько-український словник // Практичний підручник діловодства. – Вид-во «Книгоспілка», 1924. – С. 43-83.

Грінченко Б. Д. Словарь української мови: В 4-х тт. – Т. 1-4. – К., 1907-09.

Дубровський В. Словник московсько-український. – К.: Рідна мова, 1918. – 542 с.

Дубровський В. Словник українсько-московський. – К.: Рідна мова, 1918. – 361 с. (6 перевидань)

Єрмоленко С. Я., Єрмоленко В. І. та ін. Новий російсько-український словник-довідник: Близько 100000 слів, 2 вид., доповнене. – К.: Довіра, 1999. – 878 с.

Ізюмов О. Російсько-український словник. – К.: Книгоспілка, 1926. – 656 с.

Ізюмов О. Українсько-російський словник: За новим правописом. – Харків; К.: ДВУ, 1930. – 980 с.

Караванський С. Російсько-український словник складної лексики. – К.: Академія, 1998. – 709 с.

Лебідь Д. Українська мова. Російсько-український словник та зразки паперів українською мовою. – Чернігів, 1918. – 256 с.

Новітній українсько-російський словник: 150 000 слів / Уклад. Л. П. Коврига. – Харків: Белкар-книга, 2006. – 1280 с.

Практичний українсько-російський словник / Уклад. Л. Самченко. – К.: ДВУ, 1923. – 270 с. (5 перевидань).

Російсько-український словник (160 тис. слів) / За ред. Жайворонка В. В. – К.: Абрис, 2003. – 1424 с.

Російсько-український словник / Редакція М. Я. Калиновича. – 1948. – 800 с. (бл. 80 тис. слів)

Російсько-український словник: в 3-х томах / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Гол. редактор І. К. Білодід. – К.: Наукова думка, 1968.

Російсько-український словник: в 4-х томах (1924-1933) / Гол. редактор академік А. Кримський. – К.: Червоний шлях; Харків: ДВУ 1924—1933.

Словарь російсько-український: У 4-х томах / Зібрали і впорядкували М. Уманець, А. Спілка. – Львів: Типографія товариства імені Шевченка, 1893—1898.

Сагаровський А., Іваштенко О. Современный русско-украинский словарь = Сучасний російсько-український словник. – Х. : Сінтекс, 2006. — 1040 с.

Українсько-російський словник: в 6-и томах / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Гол. редактор І. М. Кириченко. – К.: вид. АН УРСР, 1953-1963.

Яворницький Д. І. Словник української мови. – Катеринослав: Слово, 1920. – 411 с.

Румунська мова

Румунсько-український словник / Уклад. С. Драгаса. – Бухарест, 1963.

Українсько-румунський словник: 60000 слів / Уклад. Л. Ботлунг. – Чернівці, 2007.

Словацька мова

Українсько-словацький словник / Уклад. І. Попель. – Братіслава, Словацьке педагогічне видавництво, 1960.

Словацько-український словник / Уклад. П. Бунганич. – Братіслава, Словацьке педагогічне видавництво, 1985. – 674 с.

Сербська мова, хорватська мова

Менац А., Коваль А. П. Українсько-хорватський або сербський словник. – Загреб: Вид-во Загребського університету, 1979. – 687 с.

Старослов'янська мова, церковнослов'янська мова

Старослов'янсько-український словник // Станівський М. Ф. Старослов'янська мова. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1964. – с. 430-460.

Турецька мова

Українсько-турецький тематичний словник / Уклад. О. П. Локота, В. М. Карпенко. - К. : Видавець Вадим Карпенко, 2008. – 2008 с.

Українсько-турецький, турецько-український словник / Уклад. О. Дерменджі ; ред. М. Прихода. - Б.м. : [б.в.], Б.р. – 946 с.

Угорська мова

Угорсько-український словник / За ред. О. М. Рота та ін. – Будапешт, Ужгород: Видавництво Угорської АН, Закарпатське обласне видавництво, 1961. – 912 с.

Угорсько-український словник І-т (А – Лу) 39000сл. / За ред. І. Удварі. – Ніредьгаза, 2005. – 915с.

Українсько-угорський словник / Уклад Катона Лорант. – Будапешт, Ужгород: Видавництво Угорської АН; Закарпатське обласне видавництво, 1963. – 463 с.

Фінська мова

Зуб Ю., Фінсько-український словник, Гельсінський університет, 2012.

Фінсько-українсько-англійський словник / Упоряд. Олена Лесик. – Львів, 2006.

Французька мова

Великий французько-український словник «Larousse»: Близько 420000 одиниць перекладу, слів та словосполучень / Бусел В. – К.: Перун, 2011. – 1504 с.

Новий французько-український та українсько-французький словник / Уклад. Л. М. Авраменко – Харків: Світовид, 2002. – 894 с.

Українсько-французький словник: Близько 20000 слів / Уклад. К. М. Андрашко, за ред. К. М. Тищенко – К.: Рад. школа, 1986. – 391 с.

Українсько-французький словник: Близько 50000 слів / Уклад. О. О. Андрієвська, Л. А. Яворська. – К.: Рад. школа, 1963. – 836 с.

Французько-український словник: Близько 22000 слів / Уклад. Б. І. Бурбело, Г. Ф. Венгренивська, К. М. Миханич та ін. За ред. Б. І. Бурбело – К.: Рад. школа, 1982. – 415 с. (друге видання: 1989 р.)

Французько-український словник: Близько 50000 слів / Уклад. О. О. Андрієвська, Л. А. Яворська. – К.: Рад. школа, 1955. – 792 с.

Французько-український фразеологічний словник: Близько 6000 фразеологічних одиниць / Уклад. Г. Ф. Венгренівська, М. А. Венгренивська. – К.: Рад. школа, 1987. – 236 с.

Чеська мова

Українсько-чеський словник / АН Чеської республіки. Слов. Інститут, Інститут АН України; НТШ в США; Упоряд. А. Куримський, Р. Шишкова, Н. Савицький. – Прага: Академія, 1994-1996.

Чесько-український словник / Упоряд. Іржи Новак. – К.: Чумацький шлях, 2008. – 586 с.

Чесько-український словник: У 2 томах / Уклад. Й. Ф. Андерш та ін. – К.: Наукова думка, 1988.

Японська мова

Бондаренко І., Хіно Т. Українсько-японський словник / За ред. В. О. Карпенка. – К.: Альтернативи, 1997. – 240 с.

Бондаренко І., Хіно Т. Японсько-український, українсько-японський словник: Навчальний словник японських ієрогліфів. – К.: Альтернативи. – 1998. – 592 с.

Діброва А., Одинець В., Українсько-ніппонський словник / За ред. Ясуда Сабуро. – Харбін, 1944. – 267 с.

Михайлик Г., Карпенко В., Українсько-японський тематичний словник. – К.: Видавництво Вадима Карпенка, 2007. – 268 с.

Шведська мова

Намакштанська І. Є. та ін. Шведсько-український словник = Svensk-ukrainsk ordbok / Донбас. нац. акад. буд-ва і архіт., Донбас. т-во укр.-швед. дружби ім. Рауля Валленберга, Рос. ун-т дружби народів. – Вид. 2-ге, випр. і допов. – Донецьк: Вебер, Донецька філ., 2007. – 174 с.

2.23. МОРФОЛОГІЧНІ, МОРФЕМНІ ТА СЛОВОТВОРЧІ

Граматичний словник української літературної мови. Словозміна: Близько 140 000 слів / Відп. ред. Н. Ф. Клименко. – К.: Видавничий дім Д. Бураго, 2011. – 760 с.

Граматичний словник української мови: Сполучники / Уклад. Городенська К. – Київ-Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. – 340 с.

Карпіловська Є. А. Кореневий гніздовий словник української мови: Гнізда слів з вершинами- омографічними коренями. – К.: Укр. енциклоп. ім. М. П. Бажана, 2002. – 912 с.

Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Карпіловський В. С., Недозим Т. І. Словник афіксальних морфем української мови. – К., 1998. – 435 с.

Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Кислюк Л.В. Шкільний словотвірний словник сучасної української мови. – К.: Наукова думка, 2005. – 264 с.

Лозова Н. Матеріали словника невідмінюваних іменників // Лексикографічний бюлетень. – 2006. – № 14. – С. 162–180.

Лозова Н. Складності у визначенні роду іменників (словник) // Лексикографічний бюлетень. – К., 2007. – Вип. 15. – С. 134–144.

Лозова Н., Фридрак В. Дзвона чи дзвону, або -а (-я) чи -у (-ю) в родовому відмінку? // Словник-довідник. – К.: Наук. думка, 2006. – 167 с.

Полюга Л. М. Словник українських морфем. – 3-є вид. – К.: Довіра, 2009. – 554 с.

Сікорська З. С. Українсько-російський словотворчий словник. – 2-е вид. – К.: Освіта, 1995. – 256 с.

Словник українських прийменників. Сучасна українська мова / Загнітко А.П., Данилюк І.Г., Ситар Г.В., Щукіна І.А. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2007. – 416 с.

Яценко І. Т. Морфемний аналіз: Словник-довідник: У 2 т. / За ред. Н. Ф. Клименко. – К.: Вища школа, 1981.

2.24. ВІЗУАЛЬНОГО ТА АСОЦІАТИВНОГО ТИПУ

Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови. – Львів: Вища школа, 1979. – 120 с.

Бутенко Н. П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові. – Львів: Вища шк., 1989. – 328 с.

Візуальний словник 5 європейських мов. – Ірпінь: Перун, 2007, 1108 с. (35000 слів, 18 тем, англійська, німецька, французька, іспанська, італійська мови)

Коломієць М. П. Словник української мови в малюнках. – К.: Освіта, 1995.

Мартінек С. В. Український асоціативний словник: У 2 т. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007.

Рігер Я., Демська-Кульчицька О. Українсько-польський тематичний словник. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2007. – 704 с.

ДЛЯ НОТАТОК

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ІВАН ЦІХОЦЬКИЙ, ОКСАНА ЛЕВЧУК

**ЛЕКСИКОЛОГІЯ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ.
ПРАКТИКУМ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для студентів I курсу філологічного факультету